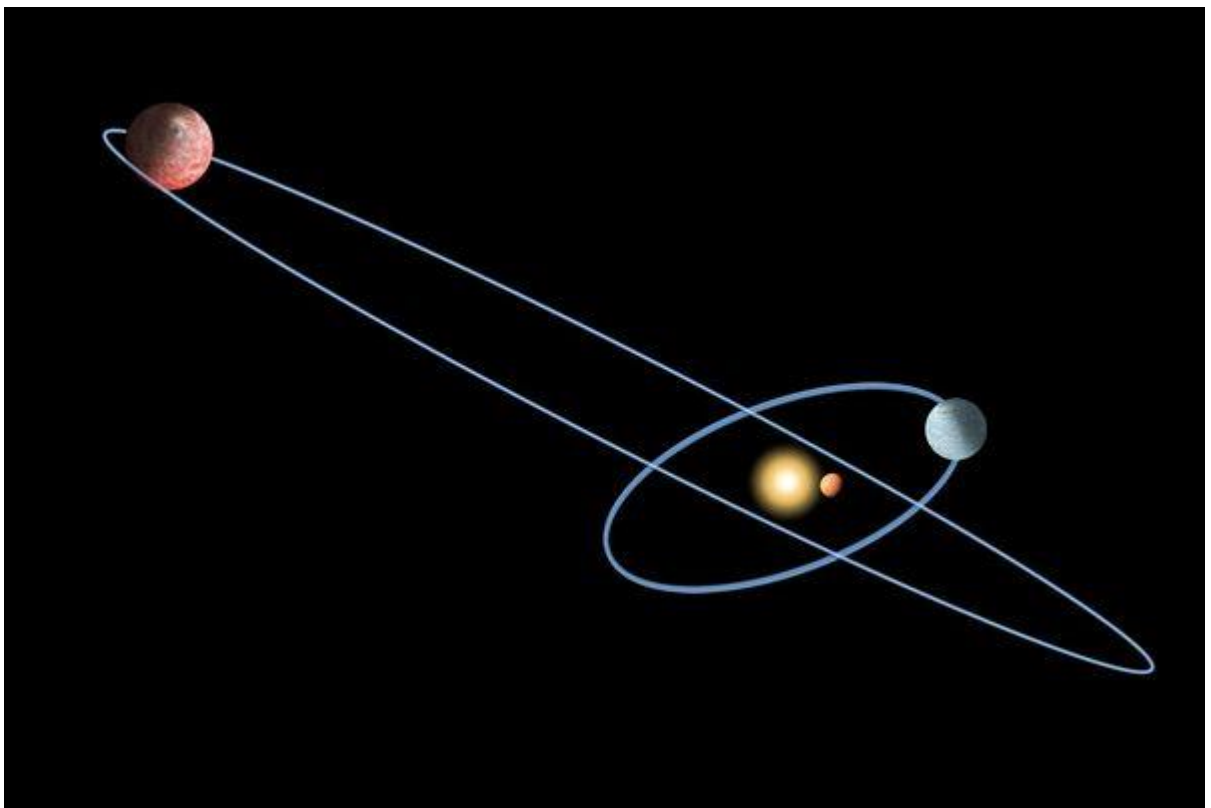


# ČOVJEK - HIJEROGLIF UNIVERZUMA

RUDOLF STEINER

SD 201



# Čovjek: hijeroglif univerzuma

Rudolf Steiner

## GA 201

Naslov izvornika: *Entsprechungen zwischen Mikrokosmos und Makrokosmos. Der Mensch – eine Hieroglyphe des Weltenalls*. Predavanja su održana u Dornachu.

- |      |   |                 |
|------|---|-----------------|
| I    | Kontrast između nužnosti prirode i ljudske slobode. Apstraktne dimenzije prostora. Razina konkretnog mišljenja, osjećanja, i volje kod ljudi.   | 9 travnja 1920  |
| II   | Polaritet između glave i ostatka tijela. Metamorfoza i reinkarnacija. Apstrakcija i Imaginacija.  | 10 travnja 1920 |
| III  | Tri kozmičke razine i zodijak. Priroda i sloboda. Godišnji ritam i sedmogodišnji periodi. Promjena zuba. Srce i krvotok.  | 11 travnja 1920 |
| IV   | Tri svijeta: svijet osjetila, disanja i metabolizma. Platonova godina. Period nutacije i njegov odraz u životu duše. Kontrast svjetskog etera i zemaljske materije. Sunce i Mjesec, Krist i Jehova. | 16 travnja 1920 |
| V    | Astralno tijelo čovjeka i zodijak. Nesvjesni tjelesni procesi. Četiri sfere - Oblik: Zodijak; Kretanje: Planete; Organi: Elementi; Metabolizam: Zemlja  | 17 travnja 1920 |
| VI   | <u>Kozmička evolucija. Metabolizam. Organske snage. Sunce, Zemlja i planetarna kretanja. Platonova godina. Ljudska sloboda.</u>   | 18 travnja 1920 |
| VII  | <u>Goethe i teorija boja. Naknadna slika i sjećanje. Metamorfoza i reinkarnacija. Dan, tjedan, godina. Promjena zuba. Princip inverzije.</u>  | 23 travnja 1920 |
| VIII | <u>Tijelo, duša i duh, i njihovo podudaranje sa Zemljom, planetima i zvijezdama stajaćicama. Materijalizam. Materija, eter, i astral. Čovjek i životinja. Teorija relativnosti.</u>                 | 24 travnja 1920 |
| IX   | <u>Budnost i spavanje. Gore i dolje kod ljudi i u kozmosu. Ruke i noge. Materijalizam i znanje o duhu.</u>  | 25 travnja 1920 |
| X    | <u>Ideja i volja. Živčani sustav. Probava. Kopernik. Jehova i Lucifer. Spavanje i budnost.</u>  | 1 svibnja 1920  |
| XI   | <u>Dan i godina. Ljeto i zima. Orbitalno vrijeme planeta. Gornji i donji planeti. Dimenzije i prostor.</u>  | 2 svibnja 1920  |

- |      |  |                 |
|------|--|-----------------|
| XII  | <u>Znanost i vjera. Paganstvo i kršćanstvo. Ljudsko pamćenje. Solarna i lunarna astronomija.</u>   | 8 svibnja 1920  |
| XIII | <u>Čovjek i elementi zemlje i vode. Egipatska astronomija. Misterij Sunca. Materijalizam i kršćanstvo. Darwinizam. Kozmičko značenje Krist bića.</u>   | 9 svibnja 1920  |
| XIV  | <u>Prirodna znanost i kršćanstvo. Očuvanje energije. Uništavanje tvari. Sunce, Mjesec, zvijezde stajaćice i njihove orbite. Jehova i Lucifer.</u>  | 14 svibnja 1920 |
| XV   | <u>Polarnost razvoja i degeneracije. Moderni materijalizam. Drevna Isis mudrost. Svjetlost i zrak. Čovjek kao mikrokozmos. Krvotok. Zemlja, planeti i zvijezde stajaćice. Živčani sustav i mozak. Negativna materija Sunca</u> | 15 svibnja 1920 |
| XVI  | <u>Istočni i zapadni pogled. Suština topline. Čisto mišljenje. Polarnost viteštva Gral i Parsifal. Uništenje materije i oslobađanje uma. Kristov impuls i kozmička budućnost čovječanstva</u>                                  | 16 svibnja 1920 |

## PREDAVANJE I

Dornach, 9 travnja 1920

Danas ću pokušati dati širi pogled na temu koje smo se često doticali. Učestalo sam ukazivao kako se, za modernog čovjeka, moralne i intelektualne koncepcije razdvajaju. U jednu smo ruku dovedeni, preko intelektualnog mišljenja, do prepoznavanja surove nužnosti prirode. U skladu s tom nužnošću sve u prirodi vidimo pod zakonom uzroka i posljedice. I također se pitamo, kada čovjek izvrši radnju: što ju je uzrokovalo, koji je unutarnji ili vanjski razlog? To prepoznavanje nužnosti svih događaja u modernim je vremenima steklo više znanstveni karakter. U ranijim vremenima je imalo više teološki karakter, a i još ima za mnoge ljude. Preuzima znanstveni karakter kada imamo mišljenje da je ono što radimo zavisno od naše tjelesne konstitucije i o utjecajima koji na nju djeluju. Još postoje mnogi ljudi koji misle da čovjek djeluje neizbježno kao što kamen pada na tlo. Tu imate prirodoznanstvenu obojanost koncepta nužnosti. Gledanje onih više sklonih teologiji može se opisati kako slijedi. Sve je unaprijed dosuđeno nekom vrstom božanske moći ili providnosti i čovjek treba izvršavati ono što je predodređeno od te božanske moći. Tako u jednom slučaju imamo nužnost prirodne znanosti, a u drugom slučaju bezuvjetno božansko predviđanje. Ni u jednom slučaju se uopće ne može govoriti o ljudskoj slobodi.

Nasuprot tome stoji cijeli svijet *moralna*. Čovjek o tom svijetu osjeća da ne može mnogo govoriti bez da podrazumijeva slobodu odluka njegove volje; jer ako nema mogućnosti slobodne voljne odluke, ne može govoriti o moralnosti ljudskih djela. On međutim osjeća odgovornost, osjeća moralne impulse; mora dakle priznati svijet moralna. Spominjao sam prije kako je nemogućnost izgradnje mosta između to dvoje, između svijeta nužnosti i svijeta moralna, vodila Kanta da napiše dvije kritike, *Kritiku čistog uma* u kojoj se posvećuje istraživanju prirode jednostavne nužnosti, *Kritiku praktičnog uma* u kojoj se pita što pripada moralnoj kozmogoniji. Zatim se osjećao prisiljen napisati također i *Kritiku presude* koja je trebala biti posrednik između ovo dvoje, ali koja završava kao ništa više od kompromisa, i pristupa stvarnosti jedino kada se okrene svijetu *ljepote*, svijetu umjetničkog stvaranja. To ide pokazati kako čovjek na jednoj strani ima svijet nužnosti a na drugoj svijet slobodnih moralnih djela, ali ne može naći ništa da ujedini to dvoje osim svijeta umjetničkog izražavanja — recimo, u kiparstvu ili slikarstvu — čini se da slikamo ono što dolazi od prirodne nužnosti, ali tome dajemo nešto što je slobodno od nužnosti, dajući tako izgled da je *slobodno u nužnosti*.

Istina je da, čovjek ne može izgraditi most između svijeta nužnosti i svijeta slobode ukoliko ne nađe put kroz znanost duha. Duhovna znanost, međutim, treba za svoj razvoj ispunjenje aforizma koji je zadobio poštovanje stoljećima prije, izreku grčkog Apolla: “Upoznaj sebe”! Sada ovaj savjet, s kojim se nije mislilo zakopati se u nečiju vlastitu subjektivnost već znanje o ukupnom biću čovjeka i položaju koji zauzima u univerzumu — to je potraga koja mora naći mjesta u našem sveukupnom duhovnom životu.

Sa ovog stajališta možemo zaista reći da je smjer kojeg je uzeo razvoj duhovnog pokreta usmjerenog na Antropozofiju u zadnjih par dana napravio korak naprijed; počeo je jasno ukazivati na duhovni život čovječanstva, kako moramo težiti prosvjetliti moderne metode razmišljanja sa znanjem o čovjeku; jer je činjenica da je znanje o čovjeku u velikoj mjeri izgubljeno u modernim vremenima. To je bio naš cilj u predavanjima koja su upravo održana za liječnike, gdje je napravljen početni pokušaj da se na pozitivan način baci svijetlo na stvari kojima se medicinska znanost mora baviti. [\*Objavljeno od *Rudolf Steiner Nachlassverwaltung*, Dornach, 1961, (treće izdanje) s naslovom: *Geisteswissenschaft und Medizin*.] U ciklusu predavanja koji su održali moji prijatelji i ja, pokušali smo pokazati kako treba biti napravljena veza između pojedinih znanosti i o onog što one mogu primiti od znanosti duha. Veoma je poželjno da unutar našeg pokreta postoji jaka svijest o potrebi takvih pokušaja; jer ako ćemo uspjeti apsolutno je nužno razjasniti vanjskom svijetu — u izvjesnom smislu, prisiliti ga da shvati — da ovdje nema nikakve površnosti u bilo kojoj domeni, već radije iskrena težnja za pravim znanjem. To je često ometano načinom na koji stvari stižu do javnosti iz naših vlastitih krugova, tako da se pretpostavlja, ili može lako zlonamjerno pretvarati, da je ovdje dopušteno svakakvo sektaštvo i diletantizam. Na nama je da sve više uvjerimo vanjski svijet da su iskrena stremljenja u podlozi svega što ovaj pokret predstavlja. Takvi se pokušaji i dalje trebaju vršiti, i moraju se provesti dalje sa snagama cijelog antropozofskog pokreta; jer sada smo započeli s pravim znanjem o čovjeku koje mora biti temelj svake prave duhovne kulture. Točno je reći da je od sredine petnaestog stoljeća, čovjekov raniji konkretan odnos prema svijetu postajao sve više apstraktan. U stara vremena, preko atavističke vidovitosti čovjek je znao mnogo više o sebi nego to danas zna, jer od sredine stoljeća intelektualizam se raširio preko cijelog takozvanog civiliziranog svijeta. Intelektualizam je temeljen na veoma malom dijelu bića čovjeka, veoma malom dijelu; i ne proizvodi dakle ništa više od apstraktne mreže znanja o svijetu.

Što je znanje o svijetu postalo tijekom zadnjih stoljeća? U svom odnosu prema univerzumu, to je postalo samo matematičko-mehanička kalkulacija, kojoj su u nedavna vremena pridodani rezultati spektralne analize; koji su opet čisto fizički, i čak i u fizičkoj domeni, mehaničko-matematički. Astronomija promatra kretanje zvijezda i kalkulira; ali primjećuje samo one sile koje pokazuju univerzum, utoliko što je Zemlja u njemu ograđena, kao veliki stroj, veliki mehanizam. Točno je reći da se na ovaj matematičko-mehanički model opservacije gleda jednostavno i isključivo kao na jedini koji stvarno može voditi do znanja.

Sa čime sada mentalitet koji nalazi izraz u ovoj matematičko-mehaničkoj konstrukciji univerzuma računa? Računa s nečim što u određenoj mjeri ima osnovu u prirodi čovjeka, ali samo u malom dijelu njega. Računa najprije s apstraktne *tri dimenzije prostora*. Astronomija računa s apstraktne tri dimenzije prostora; razlikuje jednu dimenziju, *drugu* (crtanje na ploči) i *treću*, pod pravim kutovima. Fiksira pažnju na zvijezdu u kretanju, ili na položaj zvijezde, gledajući na te tri dimenzije prostora. Sada čovjek ne bi mogao govoriti o tri dimenzije prostora da ih nije doživio u svom vlastitom biću. Čovjek *doživljava* trodimenzionalni prostor. Tijekom svog života doživljava prvo okomitu dimenziju. Kao dijete puzi, i onda se podiže gore i time doživljava okomitu dimenziju. Ne bi bilo moguće govoriti o okomitoj dimenziji da je nije doživio. Misliti da može u univerzumu naći išta drugo osim onog što nalazi u sebi

bila bi iluzija. Čovjek nalazi ovu okomitu dimenziju jedino doživljavajući je sam. Rastežući naše šake i ruke pod pravim kutom na okomicu dobivamo drugu dimenziju. U onom što doživljavamo kada dišemo ili govorimo, u udisanju i izdisanju zraka, ili u onom što doživljavamo kada jedemo, kada se hrana u tijelu kreće od naprijed prema natrag, doživljavamo treću dimenziju. Samo zato jer čovjek doživljava te tri dimenzije unutar sebe on ih projektira u vanjski prostor. Čovjek ne može naći u univerzumu apsolutno ništa ukoliko to prije nije našao u sebi. Čudna stvar je da je u ovom dobu apstrakcija koje je počelo sredinom petnaestog stoljeća, čovjek napravio te tri dimenzije homogenim. Odnosno, jednostavno je napustio u svom razmišljanju konkretne razlike između njih. Ostavio je ono što mu tri dimenzije čini različitim. Ako bi željeli dati njegov stvaran ljudski *doživljaj*, on bi rekao: Moj okomita linija, moja operativna linija, moja linija širenja ili rastegnutosti. Trebao bi pretpostaviti razliku u kvaliteti između tri prostorne dimenzije. Da je to napravio, ne bi više mogao shvatiti astronomsku kozmogoniju na sadašnji apstraktan način. Manje bi stekao čisto intelektualnu kozmičku sliku. Za to bi trebao doživjeti na konkretniji način njegov vlastiti odnos prema tri dimenzije. Danas on nema takav doživljaj. On ne doživljava na primjer preuzimanje uspravnog položaja, biti u okomici; i tako nije svjestan da je u okomitom položaju iz jednostavnog razloga da se *kreće zajedno s Zemljom* u određenom smjeru koji prijanja okomici. Niti zna da čini svoje pokrete disanja, probavne i pokrete jedenja kao i druge pokrete, u smjeru kroz koji se i Zemlja također kreće u određenoj liniji. Sve to prijanjanje određenim smjerovima kretanja obuhvaćalo je prilagodbu, podešavanje, na kretanje univerzuma. Danas čovjek ne uzima u obzir bilo što od ovog konkretnog shvaćanja dimenzija; stoga ne može odrediti svoj položaj u velikom kozmičkom procesu. On ne zna kako stoji u njemu, niti da je takoreći njega dio i član. Sada moraju biti poduzeti koraci kako bi čovjek stekao znanje o čovjeku, znanje o sebi, i tako znanje o tome kako je smješten u univerzumu.

Tri dimenzije su stvarno za čovjeka postale toliko apstraktne da bi mu bilo iznimno teško uvježbati se da živeći u njima on ima udjela u određenom kretanju Zemlje i sustava planeta. Međutim na naše znanje o čovjeku može se primijeniti duhovno znanstvena metoda mišljenja. Počnimo prema tome tražiti pravo razumijevanje tri dimenzije. Teško ga je steći; ali lakše ćemo se uzdići do ovog prostornog znanja o čovjeku ako razmotrimo, ne tri linije prostora kako stoje pod pravim kutovima, već tri nivoa ravnina. Razmotrimo na trenutak slijedeće. Spremno ćemo opaziti da naša *simetrija* ima nešto s našim *mišljenjem*. Ako promatramo, otkriti ćemo elementarnu prirodnu gestu koju činimo ako želimo izraziti odlučujuće razmišljanje u nijemom prikazu. Kada smjestimo prst na nos i pomičemo po ovoj ravnini ovdje (napravljen je crtež), krećemo se kroz okomitu ravninu simetrije koja nas dijeli na lijevog i desnog čovjeka. Ova ravnina prolazeći kroz nos i kroz cijelo tijelo, ravnina je simetrije, i ona je koje možemo postati svjesni da ima posla sa svim zapažanjem razlika koje se odvija u nama, i svim mišljenjem i prosudbama koje razlikuju i dijele. Počevši od ove elementarne geste, u stvari je moguće da postanemo svjesni kako u svom našem funkcioniranju kao čovjek imamo posla s ovom ravninom.

Razmotrimo funkciju gledanja. Gledamo s dva oka, na takav način da se linije sijeku. Sa dva oka vidimo točku; ali je vidimo kao jednu točku jer se linije pogleda križaju, sijeku se kako je prikazano na crtežu. Naša ljudska aktivnost je sa mnogih



aspekata tako regulirana da tu regulaciju možemo razumjeti jedino pozivajući se na ovu ravninu.

Zatim se možemo okrenuti drugoj ravnini koja bi prolazila kroz srce i odijelila čovjekovo natrag od naprijed. Naprijed, čovjek je fiziognomijski organiziran, otraga je on izraz njegova organskog bića. Ova fiziognomijska psihička struktura je razdijeljena ravninom koja stoji pod pravim kutovima prema prvoj. Kao što je naš lijevi i desni čovjek razdijeljen ravninom, tako su također prednji i stražnji čovjek. Trebamo samo rastegnuti naše ruke, naše šake, usmjerujući fiziognomijski dio šake (nasuprot čisto organskog dijela) naprijed i organski dio šaka natrag, i zatim zamisliti ravninu preko glavnih linija koje se tako pojave, dobivamo ravninu na koju mislim.

Na sličan način možemo smjestiti treću ravninu koja će razgraničiti sve što je sadržano u glavi i licu od onog što je organizirano ispod u tijelu i udovima. Tako dobivamo treću ravninu koja je opet pod pravim kutovima prema ostale dvije.

Može se dobiti osjećaj za ove tri ravnine. Kako se stječe osjećaj za prvu već je pokazano; treba je osjetiti kao ravninu diskriminativnog *mišljenja*. Druga ravnina, koja dijeli čovjeka na naprijed i natrag (anteriorni i posteriori dio) bila bi upravo ona kojom se čovjek pokazuje da je *čovjek*, jer ova ravnina ne može biti ocrтана na isti način kod životinje. Kod životinje se može ocrtati ravnina simetrije ali ne i okomita ravnina. Ova druga (okomita) ravnina bila bi povezana sa svime što se odnosi na ljudsku *volju*. Treća, vodoravna, bila bi povezana sa svime što se odnosi na ljudski *osjećaj*. Pokušajmo još jednom dobiti elementarnu ideju o ovim stvarima i vidjet ćemo da ovom linijom misli možemo do nečega doći.

Sve u čemu čovjek izražava svoj osjećaj, bilo da je to osjećaj pozdravljanja ili onaj zahvalnosti ili bilo koji drugi oblik osjećaja suosjećanja, na neki je način povezano s vodoravnom ravninom. Također možemo vidjeti da u određenom smislu volja mora biti povezana sa spomenutom okomitom ravninom. Moguće je steći osjećaj za ove tri ravnine. Ako čovjek to napravi, biti će obvezan napraviti svoju koncepciju univerzuma u smislu ove tri ravnine — baš kao što bi, kada bi tri dimenzije prostora gledao samo na apstraktan način, bio obvezan kalkulirati na mehaničko matematički način na koji su Galileo i Kopernik kalkulirali kretanja i reguliranost u univerzumu. U tom univerzumu sada će mu se pojaviti konkretne veze. On neće više samo kalkulirati u skladu s tri dimenzije prostora; već će kada nauči osjećati ove tri ravnine, primijetiti da postoji razlika između desno i lijevo, iznad i ispod, natrag i naprijed. U matematici je stvar ravnodušnosti da li je neki objekt malo više desno ili lijevo, ili ispred ili iza. Ako *samo mjerimo*, mjerimo ispod ili iznad, mjerimo desno ili lijevo ili mjerimo naprijed ili natrag. U kojem su god položaju tri mjere postavljene, to ostaju tri mjere. U najboljem slučaju razlikujemo, da bi prešli od položaja do kretanja, dimenzije pod pravim kutovima jedna prema drugoj. To radimo, međutim, jedino jer ne možemo ostati pri jednostavnom mjerenju, jer bi se inače naš svijet uvukao u ne više od ravne linije. Ako međutim, naučimo opisati Mišljenje, Osjećaj i Volju konkretno u ove tri ravnine, i smjestiti sebe tako u prostor kao psiho-duhovna bića, s našim Mišljenjem, Osjećajem i Voljom — tada baš kao što u astronomiji učimo primijeniti tri dimenzije prostora kako ih nalazimo kod čovjeka, učimo u astronomiji primijeniti trostruku podjelu čovjeka kao bića duše i duha. I postaje moguće ako imamo ovdje (crtanje) Saturn, Jupiter, Mars, Sunce, Veneru, Merkur i na kraju Zemlju, tada postaje

moguće, ako pogledamo Sunce, promatrati ga u njegovoj vanjskoj manifestaciji kao nešto odvajajuće, kao odvajajući element. Moramo misliti o ravnini koja prolazi kroz Sunce, i više nećemo uzimati u obzir ono što je iznad ravnine i ono što je ispod kao samo prostorno, već moramo smatrati ravninu kao ravninu koja dijeli i razdvaja planete s obzirom da li su iznad ili ispod. Tada više nećemo govoriti: Mars je toliko kilometara udaljen od Sunca, Venera toliko kilometara; već ćemo naučiti znanje o čovjeku primijeniti i na univerzum, i reći: To nije samo pitanje dimenzija kada kažem da je ljudska glava s obzirom na nos toliko i toliko udaljena od vodoravne ravnine koju sam nazvao ravnina Osjećaja, i da je srce na tolikoj i tolikoj udaljenosti; već trebam njihov položaj i udaljenost iznad i ispod dovesti u vezu s njihovom formacijom i strukturom. Također više ne bih trebao reći o Marsu i Merkur da je jedan na tolikoj udaljenosti od Sunca a drugi na tolikoj udaljenosti od Sunca, već trebam znati da ako gledam na Sunce kao na odijeljene particije, Mars koji je iznad mora biti jedne prirode a Merkur koji je ispod druge.

Sada bih trebao moći smjestiti sličnu ravninu perpendikularno (okomito nap.pr.) kroz Sunce. Dakle kretanje Jupitera, recimo, ili Marsa, biti će takvo da će u jednom trenutku stajati s desne strane ove ravnine a zatim prijeći prijeko i stajati s lijeve. Ako jednostavno nastavim apstraktno, prema dimenzijama, naći ću da je ponekad na desnoj i ponekad na lijevoj strani, i toliki i toliki broj kilometara. Ali ako proučavam kozmički prostor konkretno, kao što moram [proučavati] moje vlastito biće kao čovjeka, to nije stvar ravnodušnosti da li je planet u jednom trenutku na lijevo a u drugom na desno, ali kažem da postoji *ista vrsta razlike* bilo da je na desno ili lijevo kao što postoji između lijevog i desnog organa. Nije dovoljno reći da je jetra toliko centimetara s desne strane simetrične osi, stomak toliko centimetara na lijevo, jer su oni različiti u formaciji *pošto* je jedno desni organ a drugi lijevi. Ovdje je tako da, Jupiter, prema tome da li je na desno ili na lijevo, oku izgleda različito.

Na isti način mogu napraviti i treću ravninu, i moram opet napraviti prosudbu u skladu s time. I ako proširim moje znanje o čovjeku na univerzum, biti ću dužan, kao što sam povezao jednu ravninu s ljudskim Mišljenjem, a drugu ravninu s ljudskim Osjećajem, smatrati treću ravninu povezanu s ljudskom Voljom.

Sa svim ovim želio samo pokazati kako moderna kozmologija nema više od zadnjeg ostatka vanjske apstrakcije kada govori o tri ravnine okomite jedna na drugu, prema kojima su položaji i kretanja zvijezda sasvim ravnodušno povezani, i zatim je prema tim pozicijama cijeli univerzum kalkuliran kao stroj. U astronomskoj koncepciji Galilea, samo ova jedna stvar je uzeta u razmatranje kod univerzuma — *apstraktni prostor*, s odnosima njegovih točaka. Ovo se znanje međutim može uvećati da postane aktivno i snažno znanje o čovjeku. Može se reći: Čovjek je misleće, biće koje osjeća i biće volje. Kao vanjsko biće, Mišljenjem je povezan s jednom ravninom, s drugom pod pravim kutom prema njoj s Voljom, i sa trećom pod pravim kutom prema obje s Osjećajem. To mora također vrijediti u vanjskom svijetu. Od sredine petnaestog stoljeća, čovjek stvarno ne zna više od toga nego da se širi u tri dimenzije; sve ostalo je samo materijal prikupljen za opservaciju. Pravo znanje o čovjeku treba se ponovno steći, i indirektno znanje o kozmosu pomoću iste metode. Tada će čovjek shvatiti u kakvom su odnosu nužnost i slobodna volja, i kako se *oboje* može primijeniti na čovjeka, pošto je rođen iz kozmosa. Naravno ako se samo uzme



ovaj zadnji ostatak ljudskog bića — tri dimenzije pod pravim kutovima jedna prema drugoj — ako je to sve što se želi zamisliti, onda se univerzum čini strašno siromašan. Siromašan, beskrajno siromašan je naš sadašnji pogled na univerzum; i neće postati bogatiji dok se ne probijemo do stvarnog znanja o čovjeku, dok zaista ne naučimo pogledati u čovjeka.

Antropozofska koncepcija univerzuma vodi direktno u stvarno duhovno znanje o stvarima. Zar se stvari kao Mišljenje, Osjećaj i Volja ne javljaju u ljudskom znanju kao strašno ogoljene apstrakcije? Čovjek ne istražuje sebe dovoljno temeljito. Ne pita se što su za njega te stvari na koje primjenjuje riječi. Toliko toga je postalo samo fraza. Netko bi se zaista treba upitati svjesno, kada koristi riječ Mišljenje, da li predstavlja ikakvu jasnu ideju — da ne govorimo o Osjećaju ili Volji. Ali naš govor je postao jasan i čist, direktno prelazimo od samo pravljenja fraza, korištenja uzvišenih riječi, i vraćamo se *slikama*; čak i kada uzmemo samo jednu sliku za Mišljenje — stavljajući prst na stranu nosa! Ne trebamo to raditi uvijek, ali znamo da se ta gesta često prirodno radi kada moramo jako misliti, baš kao što pokažemo prstom na bradu kada želimo naznačiti da obraćamo pažnju! Mi ulazimo u tu ravninu upravo zato jer želimo prosuditi u vezi nečega s čime smo u odnosu. Mi prepolovimo naš organizam takoreći na desno i lijevo; jer mi stvarno postupamo drugačije s našim desnim i lijevim osjetilnim organima. To možemo cijeniti ako promatramo da s lijevim čulnim organom poduzimamo takoreći, rukovanje vanjskim objektom; i u našem mišljenju također, postoji vrsta rukovanja ili osjećanja vanjskih objekata. S desnim čulnim organom mi takoreći 'osjećamo samo osjećanje' njih. Tada oni prvi puta postaju naši vlastiti. Nikada ne bi dosegli do ego koncepta da nismo mogli opažati, zajedno s onim što doživljavamo s desna, također i ono što doživljavamo s lijeva. Jednostavno polažući ruke jednu preko druge imamo sliku ego koncepta. Zaista je točno da počevši koristiti jasne slike umjesto onih koje žive samo u frazeologiji, čovjek će postati iznutra bogatiji i steći će sposobnost vizualiziranja univerzuma u većim detaljima.

Ušavši na tu stazu, naći ćemo da je univerzum za nas opet oživio, i da mi sami kao ljudska bića sudjelujemo u njegovom životu. Tada ćemo ponovno naučiti kako izgraditi most između univerzuma i čovjeka. Kada je to napravljeno čovjek će moći percipirati da li je u univerzumu impuls prirodne nužnosti za sve što je u čovjeku, ili nas univerzum u nekoj mjeri ostavlja slobodnima; da li nas potpuno određuje, ili nas u izvjesnom smislu ostavlja slobodnim. Dok god živimo u apstrakcijama, ne možemo izgraditi most između morala i prirodnog zakona. Moramo se moći upitati koliko se daleko prirodni zakon širi u univerzumu, i gdje ulazi nešto što *ne možemo uključiti* pod aspekt prirodnog zakona. Tada dolazimo do odnosa koji ima svoj značaj i za čovjeka također, odnosa između onog što dolazi pod prirodni zakon i onog što je slobodno i moralno. Na ovaj način učimo povezati značenje s izjavom: "Mars je planet daleko od Sunca, Venera je planet bliže Suncu". Jednostavno izjavivši njihove udaljenosti u apstraktnim brojevima nismo rekli ništa ili barem veoma malo, jer definirati na ovaj način prema metodama moderne astronomije, jednako je kao reći: Gledam liniju koja prolazi kroz čovjekove dvije ruke i šake, i govorim o organu koji je 2.5 decimetra od ove linije. — Sada ovaj organ može biti toliko i toliko daleko ispod linije, i drugi organ toliko i toliko iznad nje; nije, međutim, *udaljenost* ona koja čini razliku, već činjenica da je jedan organ *iznad* a drugi *ispod*. Kada ne bi bilo razlike između iznad i ispod, ne bi bilo ni razlike između nosa ili očiju i stomaka! Oči su oči

jedino zato jer su iznad, a stomak je stomak jedino jer je ispod, ove linije. Unutarnja priroda organa je uvjetovana položajem.

Slično je unutarnja priroda Marsa uvjetovana njegovim položajem *izvan* orbite Sunca, a ona od Venere njenim položajem *unutar* orbite Sunca. Ako netko ne razumije esencijalnu razliku između organa u ljudskoj glavi i organa u ljudskom trupu — jedan leži iznad a drugi ispod ove linije — tada ne može znati da su Mars i Venera, ili Mars i Merkur esencijalno različiti. Sposobnost razmišljanja o univerzumu kao organizmu zavisi o našem razumijevanju hijeroglifa organizma kojeg imamo pred nama. Moramo naučiti percipirati čovjeka kao hijeroglif univerzuma, jer nam daje mogućnost da u blizini vidimo koliko su različiti iznad i ispod, lijevo i desno, ispred i iza. To najprije moramo naučiti u čovjeku, i zatim ćemo to naći u univerzumu.

Budući da moderni pogled na univerzum kojeg drži prirodna znanost stvarno daje kozmogoniju izostavljajući čovjeka — prepoznajući ga jedino kao najvišu životinju, odnosno apstrakciju — pošto čovjek uopće nije u njoj, prema tome u ovoj se koncepciji univerzum pojavljuje samo kao matematička slika, u koji se univerzalno porijeklo slobode i morala nikada ne može prepoznati. To je, međutim, od krajnje važnosti da naučimo znanstveno opažati vezu između moralnog zakona i prirodne nužnosti. Danas sam vam nastojao pokazati, u možda suptilnijim konceptima, kako se znanje o univerzumu treba stjecati iz znanja o čovjeku.

Liječnicima sam mogao pokazati striktno znanstvenim putem kako ovu stazu treba tražiti u medicini, psihologiji i biologiji. U ovim predavanjima naš će zadatak biti spoznati kako to treba tražiti ako ćemo pravilno formirati naše opće razumijevanje svijeta; i socijalni život u kojem smo se u ovom vremenu našli ima veliku potrebu za takvim razumijevanjem.

## PREDAVANJE II

Dornach, 10 travnja 1920

Nastavimo naša jučerašnja proučavanja. Tada sam vam skrenuo pažnju na činjenicu da u sadašnjem periodu u ljudskoj misli mi sažimamo cijeli svijet unutar *apstraktnih linija prostora*, koje stoje okomito jedna na drugu i formiraju tri dimenzije prostora, dok u njegovom životnom aspektu ovaj trodimenzionalni svijet pokazuje da je mnogo kompliciraniji i mnogo konkretniji. Da bi došli do adekvatne koncepcije svega što to znači, moramo ga dohvatiti u još široj definiciji.

Moramo pitati pitanje: Ako je točno da je naše mišljenje udruženo s okomitom ravninom koja presijeca našu os simetrije, naša volja s okomitom ravninom koja stoji okomito na ravninu misli, dok ravnina osjećaja leži pod pravim kutovima prema obje — zašto mi ne doživljavamo iznad i ispod, desno i lijevo, sprijeda i natrag, kao tri smjera koja su različitih osobina i nisu izmjenjiva? Kako to da ih jednostavno doživljavamo kao tri prostorne dimenzije jednake vrijednosti? Mi naravno govorimo o dužini, širini i visini, ali ako na taj način formiramo naše tri ravnine, svaka ležeći okomito na drugu, mogli bi smjestiti liniju koja je bila vodoravna u prvom slučaju u okomiti položaj, a druge dvije bi tada postale vodoravne. Ukratko, možemo napraviti tri različita razmještaja. To samo pokazuje da se točnost s kojom su ove tri dimenzije ugrađene u ljudsko tijelo, kada ih čovjek koristi da opiše cijeli univerzum sa Suncem i zvijezdama, čini sasvim apstraktnom.

Važno je pitanje: Kako mi možemo dobiti apstraktne dimenzije prostora od konkretnih? Životinja to ne može! Životinja bi uvijek osjećala njenu ravninu simetrije kao konkretnu ravninu 'simetrije', i ne bi povezivala ovu ravninu simetrije sa bilo kojim apstraktnim smjerom, već u najboljem slučaju, ako bi uopće mogla misliti u ljudskom smislu, osjećala skretanje (od jedne ravnine ka drugoj). Životinja u stvari osjeća to skretanje kao devijaciju njene ravnine simetrije od normalnog. U tome leže važni i esencijalni problemi zoologije, koji će opet biti prikazani čim ih čovjek proučava sa stajališta njihovih impulsa u stvarnosti.

Razlog da životinje mogu naći smjer, što je najjasnije pokazano u slučaju migracije ptica, je zato jer ne osjećaju tri dimenzije prostora na magloviti način, već se osjećaju kao dio sasvim određenog smjera u prostoru, i svaki odlazak sa tog smjera osjećaju kao kut, kao devijaciju.

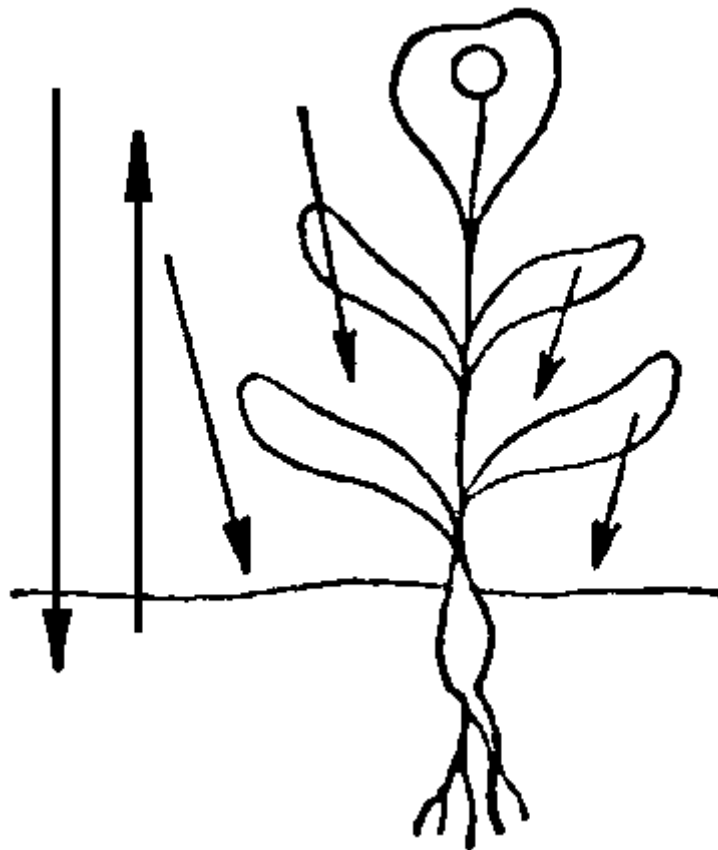
Sada, ako želimo razumjeti kako se sve to odnosi na čovjeka, moramo pozvati u pomoć ono što smo već naučili o organizaciji ljudskog tijela. Čuli smo da je čovjek trostruko biće, koje se najprije sastoji od karakteristične organizacije glave, što naravno ne uključuje samo glavu već uglavnom tamo funkcionira, i širi se preko cijelog tijela. Zatim je tu ono što bi nazvao kao 'čovjek cirkulacije' — sve što pripada plućima i srcu, i u čovjeku predstavlja ritam. I na kraju je tu čovjek 'udova', koji se također nastavlja unutra i čini onaj dio čovjeka koji je povezan s metabolizmom ili izmjenom supstance.

Sada nam je potrebno поближе pogledati tog tročlanog čovjeka. Najprije ćemo razmišljati o njemu kao o Čovjeku glave, Čovjeku ritma i Čovjeku udova. Od to troje,

jedino je treći sa svojim nastavljanjem unutra snažno povezan sa silama — ne supstancama, već *silama* našeg zemaljskog planeta.

To ne vrijedi za Čovjeka glave, jer što je on? (Sada ne razmatramo ništa supstancijalno već sile, *formativne sile* koje ga uvjetuju.) Čovjek glave je metamorfoza Čovjeka udova prethodne inkarnacije. Sile koje su formirale Čovjeka udova u zadnjoj inkarnaciji, bile su, tijekom perioda između zadnje smrti i zadnjeg rođenja — onog rođenja koje nas je dovelo u sadašnju egzistenciju — u svijetu kojeg smo često opisivali. Tamo su metamorfozirale tako da su sada mogle oblikovati glavu. Dakle Čovjek glave i Čovjek udova su potpuno suprotni polovi, a srednji, Čovjek ritma je prilagodba između njih, balansirajući ili izmirujući ih pomoću ritma.

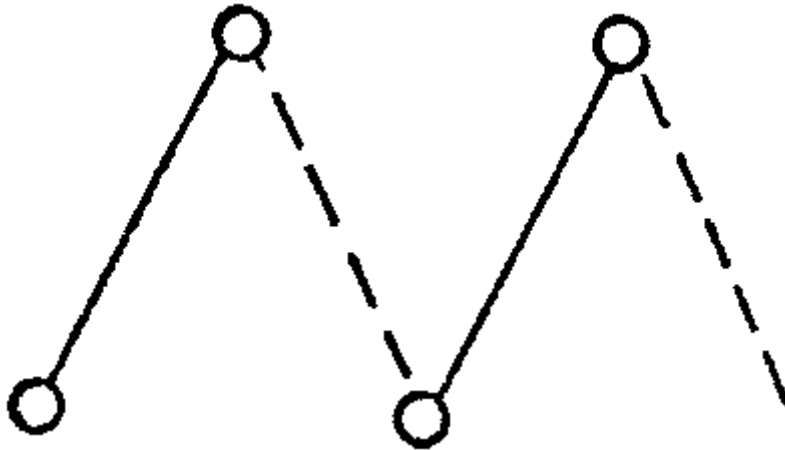
Ovu antitezu između Čovjeka glave i Čovjeka udova još bi trebalo ispitati. Moći ćemo, možda, lakše pristupiti stvarima koje je u ovoj domeni nužno razumjeti, ako ispitamo slijedeći primjer uzet iz druge sfere.



Razmotrimo biljku — ne, za sada, višegodišnju biljku, već godišnju koja se razvija od sjemena do korijena i stabljike i tijekom godine oblikuje svoj plod i sjeme. Takva biljka raste iz sjemena koje je posađeno u zemlju; iz sjemena se pojavljuje korijen, zatim lišće i cvjetovi, u kojima je kasnije, tijekom stupnja ploda, razvijeno novo sjeme. To je evolucijski ciklus biljke.

Biljka kreće iz formacije sjemena u Zemlji, raste dok ne dosegne površinu, kada prima učinke svjetla — od Sunca — i učinke topline. Pod tim utjecajima raste i dalje i zaokružuje svoj ciklus vraćajući se ponovno na stupanj formacije sjemena. Ali sada, kada se u jesen vraća u period sjemena imamo biljku ne ispod tla već iznad Zemlje; i tu je tijekom cijele zime bila, zavisna od izvanzemaljskih utjecaja. Ti utjecaji su

pomogli da nastavi njen rast do točke nove formacije sjemena; ona je dakle narasla do točke svježije formacije sjemena ne pod utjecajima Zemlje, već izvučena od njih od izvanzemaljskih snaga. Još jednom je postala ono što je bila prije a ipak nekako različito. U kom smislu različito? Kompletiranje novog sjemena *okončava* proces rasta. Razvoj tu završava, i ciklus ne može biti kompletan ukoliko mi ne uzmemo sjeme od njegove vlastite ravnine ili oblasti i još jednom ga vratimo u Zemlju. Odnosno, ako slijedimo to sjeme gore u sferu koja je iznad zemaljskog elementa, moramo ga tada opet donijeti dolje, ispod Zemlje. Zatim ono opet raste prema nebesima, i onda ga opet moramo ponovno donijeti u Zemlju.



Odnosno, daljnji rast zavisi o ponovnom dovođenju sjemena dolje na dublji nivo — moramo vratiti u Zemlju ono što je bilo proizvedeno od snaga Nebesa. Prema tome nije dovoljno razmatrati ciklus samo od sjemena do sjemena. Mi se bavimo činjenicom da je biljka u određenom smislu prerasla sebe, i kada u određenom stupnju sebe preraste, moramo je vratiti na njeno izvorno mjesto, gdje je još jednom primljena od istih snaga i počinje novi ciklus.

Sada proces možemo nacrtati kao dijagram. Ako ovdje imamo nivo Zemlje, tada ciklus evolucije za biljku mora biti nacrtan ovako. Ali biljka se ponovno mora vratiti u Zemlju, i tako ako nacrtamo nekoliko godišnjih procesa, svaki puta moramo malo napredovati. Ovdje imate razliku nivoa. Moramo stalno biljku dovoditi natrag na drugi nivo.

Dao sam vam to kao ilustraciju, i prije nego nastavimo, s time u vezi treba biti razmotreno još nešto. Primijetite način na koji se biljka graha pojavljuje iz sjemena i shvatiti ćete što mislim. Još ćete bolje shvatiti, ako promotrite biljku s razdvojenom stabljikom, onu koja je prirodno sklona ne rasti u ravnoj liniji ako izvjesne sile mogu slobodno djelovati. Primjer takve biljke je ladolež (*Convolvulus arvensis*).

Sada prijedimo na razmatranje ove slike u vezi s čovjekom. Ako umjesto da razmišljamo o godišnjem ciklusu biljke, usmjerimo pažnju na ciklus koji vodi čovjeka od jednog zemaljskog života, kroz duhovni svijet, do slijedećeg zemaljskog života, ovdje imamo nešto sasvim upečatljivo slično. Mislite na vaš organizam udova u prethodnoj inkarnaciji, i vašu glavu u ovoj inkarnaciji. Glava je oblikovana kroz metamorfozu, a to je samo *vidljiva* promjena koja je prekinuta od svega što se odvija između smrti i novog rođenja. Glava je formirana na isti način kao što je novo sjeme u biljci formirano iz starog. Ali u sredini leži cjelokupan život biljke. Tako da možemo

reći: Sa gledišta organizacije njegove forme, to je kao da je kod čovjeka korijen postojao u prethodnoj inkarnaciji, i iz tog korijena je izrasla glava sadašnje inkarnacije. Glava, prema tome, predstavlja nešto analogno sjemenu. Ali kod čovjeka sve se to odvija, moglo bi se reći, na višem nivou — u višoj oblasti — i, osim toga je, kompliciranije.

I da bi sada zaokružili ovu koncepciju, mislite na cijelu metamorfozu biljke. Ako promatrate ladolež, iz spiralne ili vijčane forme stabljike vidjeti ćete, da sile koje djeluju izvana nisu takve da uzrokuju samo rast u ravnoj liniji, potiču je da raste u spiralnom obliku. Biljka ima tendenciju prema spiralnoj formaciji. Samo kada je razvijeno *novo sjeme*, sjeme se opire ovoj tendenciji; potpuno je koncentrirano u ovom malom zrnju. Sjeme se zatim povlači od utjecaja univerzuma. U slučaju čovjeka Čovjek udova je najviše pod utjecajem Zemlje. (Kod Čovjeka ritma je drugačiji slučaj i o tome ćemo govoriti kasnije.) Ali glava je nešto što se povlači od zemaljskih sila i nema udjela u njima, baš kao što i sjeme nema udjela u izvanzemaljskim utjecajima. Samo zato što se glava povlači iz zemaljskih sila mi ljudi možemo misliti u apstraktnim pojmovima. Kada za našu glavu ne bi bilo moguće da se potpuno odvoji od utjecaja Zemlje, mi ne bi mogli apstraktno misliti.

Ova činjenica je uistinu izražena u formi čovjeka. Zamislite na trenutak da vaša glava u stvari predstavlja transformiranog Čovjeka udova. Ovaj potonji međutim hoda po zemljinoj površini, a glava ne. Glava se može usporediti s čovjekom koji je udobno smješten u motornom autu ili vlaku; on se ne miče a ipak ide naprijed. Glava je u tom položaju u odnosu na ostatak organizma; ovaj potonji ide naprijed, a glava počiva kao u vozilu, nema učešća u bilo kakvim pokretima, već se očito povlači od sila Zemlje. Glava je kao čovjek koji dopušta da ga drugi ljudi nose naprijed.

Takva je organizacija glave čovjeka. Ona se povlači od utjecaja Zemlje, i možemo dakle reći: Glava čovjeka pokazuje se — barem u ovoj usporedbi — slična sjemenu koje se povlači od nebeskih utjecaja formiranja biljke. Ali kod čovjeka nije isto kao kod biljke. Biljke rastu od Zemlje prema gore — prema nebeskim utjecajima. Čovjek raste prema dolje. Kada dođe do začeca ili rođenja, on je u prvom redu struktura glave; vanjska embriologija priskrbljuje apsolutni dokaz toga. On sa sobom nosi svoju glavu kao transformirani proizvod posljednje inkarnacije. Tijekom zemaljskog života — preko njegovih snaga — Čovjek udova posebno se razvija. Raste na glavi. Manje je razvijen od glave i potpuno pod utjecajem sila Zemlje. Glava je s druge strane potpuno povučena od sila Zemlje. Možemo dakle reći: Kada promatramo biljke, možemo pratiti, u spiralnoj ili vijčanoj konstrukciji, odakle dolaze sile koje biljci daju njen spiralni oblik; dolaze od izvanzemaljskih tijela. Ali kada uzmemo u obzir čovjeka, i vidimo kako raste prema Zemlji, moramo se upitati: Što je čovjeku dalo tu mogućnost da raste u opoziciji prema zakonima koji upravljaju rast biljaka koje rastu prema gore? Jer čovjek raste prema dolje i postepeno podliježe zemaljskom utjecaju. Kako je sve to objašnjivo? To je najvažnije, zaista esencijalno pitanje, koje se ne tiče samo morfologije, proučavanja ljudskog oblika, već cijelog bića čovjeka. Vidite, ako bi bili obvezni da živimo naš duševni život bez glave, bio bi potpuno drugačiji; ne bi bili sposobni za bilo kakve apstraktne koncepcije! Iznad svega, ne bi mogli shvaćati trodimenzionalni prostor kao apstraktan, već bi striktno razgraničavali između naprijed i natrag, desno i lijevo, iznad i ispod. Svi ti smjerovi bili bi nam sasvim



posebnog karaktera. To je, u stvari, ono što naš *organizam* radi. Čim ste napredovali, preko metoda znanosti duha, do imaginativne koncepcije univerzuma, ova ugodna trodimenzionalnost prestaje. *Sada* morate praviti razliku, jer ste izvršili nešto izvanredno — eliminirali ste uobičajeni organizam glave i otišli natrag u *eterski organizam* čovjeka.

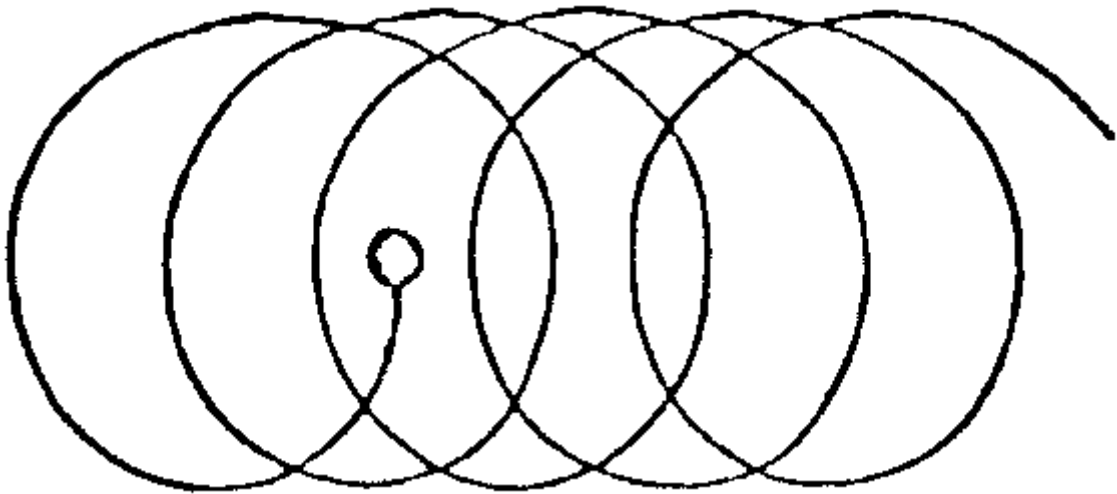
Eterska organizacija je bitno različita od fizičke organizacije glave. To je samo preko potpuno organizirane glave, prenesene u ovu inkarnaciju iz prethodne, da su apstrakcije postale moguće. Sve apstraktno mišljenje, sve mišljenje u području čiste misli, vezano je uz ovaj organizam glave, kojeg stječemo jedino napuštajući duhovni svijet i dolazeći u ovaj fizički svijet, da bi napravili nezavisnim od organizacije Zemlje ono što je prije bilo o njoj zavisno.

To će vam pokazati da je čovjek, kao i biljka, ugrađen u zemaljske utjecaje, ali s ovom razlikom, da je čovjek sebe načinio nezavisnim od njih preko svog organizma glave. Ako bi ostatak našeg organizma mislio bez glave kao sredstva — kao što zaista može — čovjek bi se odmah osjetio jedno s cijelim organizmom univerzuma.

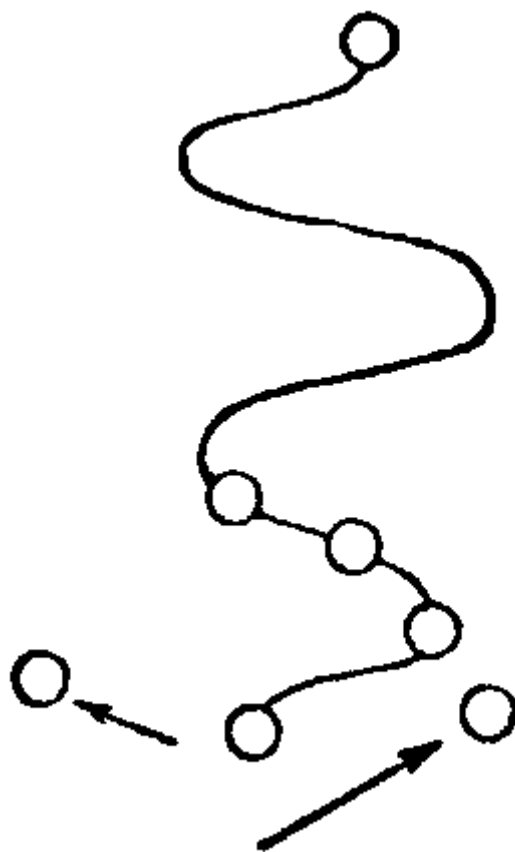
Ako bi bilo moguće izumiti veoma udobna spavaća kola — to u sadašnje vrijeme možda nije vjerojatno — ali kola iz kojih ne gledate vani i iz kojih je eliminirana sva buka i klapanje, mogli bi pasti u iluziju da ste bili u nepokretnoj i tihoj sobi, jer ne bi opažali ništa od njenog kretanja. Ali nakon što bi pogledali kroz prozor, vidjeli bi da se kreće naprijed, premda mirno sjedite u kolima. Slično, čim se oslobodite od iluzije koju vaš organizam glave proizvodi u vama tijekom procesa u kojem čini sebe nezavisnim od organizacije Zemlje, vi vidite da imate udjela u kretanju Zemlje. Odnosno, moguće je, kroz tranziciju od onog što sam, u mojoj knjizi *Znanje o višim svjetovima* nazvao sadašnji način formiranja ideja do onog što sam nazvao Imaginacija — moguće je *osjetiti kretanja Zemlje*, jer tada 'gledate kroz prozor'. Vi gledate u duhovni svijet. Upravo na isti način kako gledate kroz prozor vlaka i zapažate kako se vanjski krajolik stalno mijenja, tako i sada, kada iz fizičkog čulnog svijeta gledate vani u duhovni, opažate u izmjenama ovog potonjeg kako prolazite, da vi sa Zemljom ne mirujete, već se krećete naprijed. Stoga ne možemo doći do prave astronomske koncepcije prostora ako inzistiramo da je konstruiramo upravo s onim dijelom našeg organizma koje je sebe učinio nezavisnim!

Razmotrite na trenutak što smo mi kao civilizirano čovječanstvo napravili od početka ove pete post-atlantske epohe. Razmišljali smo o univerzumu s našom glavom. I glava je ono — onaj dio nas koji je sebe napravio sasvim nezavisnim od Zemlje — što je ograničilo svjetska kretanja u apstrakciju od tri dimenzije. Imamo kopernikanski koncept univerzuma, dizajniran za nas sa *najmanje odgovarajućim instrumentom*, glavom, čija je esencijalna karakteristika njena emancipacija od suradnje u kretanjima svijeta. To bi bilo nešto kao da ste htjeli dobiti ideju, recimo, o kretanju željezničkog vlaka s kojim putujete, iz slike koju ste nacrtali rukom, bez reference na kretanje vlaka, već samo prema vlastitim idejama. Vi nešto crtate; činite sebe nezavisnim. Ali ne možete smatrati takav crtež prikazom kretanja željezničkog vlaka; on s time nema ništa! I jednako toliko malo s svjetskim procesom ima njegova slika koju smo dizajnirali prema vanjskoj prostornoj astronomiji, u tu svrhu koristeći instrument koji je najmanje pogodan za njegovu koncepciju.

Sada samo promotrite do kojeg nas zaključka stvarno istinita i proporcionalna koncepcija o stvarima dovodi. Prisiljeni smo priznati da je naša prostorna astronomska slika svijeta izgrađena s najmanje adekvatnim sredstvima. Nije čudo da je u kontradikciji s rezultatima pribavljenim kada je korišten odgovarajući instrument! Naravno, za određene namjene ova koncepcija je dobro prilagođena, jer od sredine petnaestog stoljeća, kada je počeo peti post-atlantski period, morali smo postepeno učiti oblikovati misli nezavisno od univerzuma. Na slijedećem predavanju ćemo čuti kako je do toga došlo. Ali s time smo izgubili sposobnost da zaista nešto znamo o kretanjima u kojima smo se izvježbali osjećati konkretno u inače apstraktnim dimenzijama prostora. Na ove stvari ćemo se stalno vraćati; jer do potpune slike ne možemo doći na bilo koji drugi način osim izgrađujući naše ideje, takoreći, u ciklusima.



Nakon jučerašnjih sugestija dr. Stein se potrudio konstruirati model koji prikazuje kretanja koja rezultiraju kada slijedimo *Čovjeka zajedno s Zemljom*, ili drugim riječima pokret Zemlje uzet u apsolutnom smislu. Ako ovaj puta umjesto slijeđenja pokreta biljnih sila u spiralama, slijedim pokrete opisane u *Čovjek zajedno s Zemljom*, opet dolazim do spirale, ali one koja je progresivna. Ova spirala nam daje ilustraciju stvarnog pokreta Zemlje, i u isto vrijeme sliku onog od Sunca. Pretpostavimo na trenutak da je Zemlja ovdje a Sunce ondje. Promatrač vidi Sunce u ovom smjeru. (dijagram). Zemlja napreduje, ali upravo u liniji iza Sunca. Kada je Zemlja ovdje, promatrač sada Sunce vidi u drugom smjeru. Sunce napreduje još dalje,



Zemlja slijedi, i promatrač ponovno vidi Sunce u drugom smjeru. Odnosno, u jednom trenutku vidi Sunce s desna, u slijedećem trenutku s lijeva, zahvaljujući stazi po kojoj Zemlja slijedi Sunce.

To je protumačeno kao da pokazuje da Sunce stoji mirno i Zemlja se vrti oko njega. U stvarnosti to nije tako; Zemlja se kreće uzduž iza Sunca. Promatrač vidi Sunce s desna kada je došlo do jedne točke spiralnog puta, dok je Zemlja ovdje. Slijedeće vidi Sunce lijevo, zatim opet desno, zatim lijevo, i tako dalje. Sve to promatraču daje, koji prosuđuje vanjskim pojavljivanjem i gubljenjem iz vida svog vlastitog pokreta, dojam da se Zemlja okreće oko Sunca.

Iz ovoga ćete shvatiti kolika je velika mogućnost obmane kada netko prosuđuje po vanjskim pojavama; jer ovdje zaista postoji relativnost kretanja. Možemo zaista utvrditi da oni koji kalkuliraju očito kretanje Sunca ne opažaju vlastito kretanje, i propuštaju uzeti u obzir odnos između Sunca i Zemlje.

Volio bih da formirate pravu ideju o tome što sam rekao o smjeru ili kretanju u liniji u obliku vijka, jer treba vizualizirati, u modelu kao što je ovaj, činjenicu da Zemlja slijedi trag Sunca; i tada ćemo moći nastaviti do onog što bi želio da sutra postignemo, naime pravo razumijevanje činjenica ispred nas. Danas sam namjerno dao samo sugestije, i s namjerom ostavio mnoga pitanja otvorena, ali ona će biti odgovorena sutra ili na jednom od slijedećih predavanja. Želio sam vam na sasvim jednostavan način pokazati doživljaje onog tko gleda vani kroz prozore fizičkog svijeta, i promatra vani duhovni svijet kako juri okolo. Na ovaj način može dobiti ideju o stvarnom kretanju Zemlje a također i Sunca.

Ali najprije ću vam pokazati kako doći do pravog koncepta o pravom odnosu Zemlje i Sunca — da Zemlja u stvari *slijedi* Sunce na njegovu putu — tražeći jednu stvar koja će nam pokazati taj odnos, naime određene procese u ljudskom organizmu povezane s predstavnikom Sunca u čovjeku — ljudskim srcem. Jer počevši od znanja o *Čovjeku* moramo težiti steći znanje o *Univerzumu*.

### PREDAVANJE III

Dornach, 11 travnja 1920

U ovim studijama želio sam vam skrenuti pažnju na određene stvari koje nas vode natrag do konkretnijeg proučavanja univerzuma nego što je to sadržano u kozmologiji Kopernika. Ne smijemo zaboraviti da se kozmologija Kopernika pojavila u periodu nakon sredine petnaestog stoljeća kada je u porastu bila tendencija prema apstraktnom konceptu univerzuma. Zaista je došla u trenutku kada je tendencija da se sve napravi apstraktnim bila na vrhuncu. Također se moramo sjetiti da je sada esencijalno da se oslobodimo te tendencije i u naše misli o univerzumu donesemo koncepte koji sadrže više nego same apstraktne ideje. To nije jednostavno stvar konstruiranja kozmologije slične vrste kao ona od Kopernika, po malo različitim linijama. To sam ponio kući u pitanjima koja su proizašla iz zadnjeg predavanja. Jer smisao u tim pitanjima je uključio mogućnost da se još jednom povuku linije koje bi nam dale sliku svijeta — opet sliku u sasvim vanjskim apstrakcijama. To naravno nije ono što se željelo. Ono što moramo napraviti je dohvatiti u njenoj duhovnoj prirodi sve ono što *nije* čovjek, da bi izgradili most od duhovnog u čovjeku do duhovnog izvan njega. Morate razumjeti da ovdje, u ovo posebno vrijeme u svim prigodama, ne može biti naš zadatak raspravljati matematičku astronomiju. To bi zahtijevalo početi ponovno od samih osnova; jer temeljni principi upotrebljavani danas imaju svoj izvor u cjelokupnom materijalističkom načinu mišljenja koji je u upotrebi od sredine petnaestog stoljeća. Ako bi željeli razviti i upotpuniti kozmologiju koju smo skicirali, bilo bi nužno početi s najelementarnijim principima i iznova ih elaborirati. Do sudbine koja je zadesila kopernikanizam došlo je, kako ćemo vidjeti, zbog jake tendencije k apstrakciji, koja tako lako može voditi do intelektualne neumjerenosti. Pravi kopernikanizam nije zapravo isto kao ono što je kasnije postao u rukama sljedbenika Kopernika. Iz kopernikanizma su izabrane određene teorije koje su bile u skladu s načinom mišljenja zadnjih nekoliko stoljeća, i od njih se sada podučava kozmologija u svim školama koje su se pojavile.

Ne želim ništa napraviti u smjeru slične kozmologije, gdje bi, umjesto dobro poznate elipse gdje je Sunce postavljeno kao žarište, i po kojoj se Zemlja kreće s nagnutom osi, jednostavno stavili vijčanu liniju! Ono što bi radije napravio je predstaviti odnos čovjeka prema univerzumu i u tom smjeru ćemo nastaviti dalje.

Pokušao sam vam predstaviti kako se, u trenutku kada se prijede na intenzivniji doživljaj tri dimenzije prostora u vlastitom obliku, shvaća kako se te dimenzije razlikuju po prirodi i vrsti jedna od druge; to je jedino sposobnost mentalne apstrakcije u glavi koja ove tri dimenzije čini apstraktnim i ne razlikuje između iznad i ispod, lijevo i desno, ispred i iza, već ih jednostavno uzima kao tri linije. I slična bi greška odmah ponovno postala nepopravljiva kada bi se bilo kakva konstrukcija postavila u prostoru na čisto apstraktan način. Stvar može postati jasnija ako se na trenutak okrenemo nečem drugom.

Razmotrimo *boje*. Ponovno ćemo za primjer uzeti boje. Pretpostavimo da imamo plavu površinu i, recimo, žutu. Konceptija svijeta koja je, u svom apstraktnom

mišljenju, potakla razvoj kopernikanske kozmogonije, zaista je uspjela u kazivanju: “Ispred sebe vidim plavo, ispred sebe vidim žuto. To je zbog činjenice da je objekt na mene napravio utisak. Taj utisak se meni pojavljuje kao žuto, kao plavo”. Stvar je u tome da uopće ne bi trebali početi na ovaj način teoretizirati, govoreći: “Ispred mene je žuto, ispred mene je plavo, i to na mene čini izvjestan utisak”. To je zaista baš kao da tretirate riječ SLIKA na slijedeći način. Recimo da ste se uhvatili u koštac s dubokim istraživanjima o riječi i da ste razmišljali: “ ‘S’, nešto mora biti iza toga; iza ‘S’ moram tražiti vibraciju koja ga uzrokuje. Onda ponovo, iza ‘L’ moraju biti vibracije, a iza ‘I’ još vibracija, i tako dalje”. U tome nema smisla. Smisao nalazimo tek kada ujediniamo pet slova, povezujući ih na njihovoj vlastitoj ravnini, i pročitamo cijelu riječ ‘Slika’; kada ne špekuliramo o tome što leži iza, već pročitamo riječ — ‘Slika’. Tako je također i ovdje stvar da trebamo reći: “Ova prva površina čini da prodirem, takoreći, iza nje, čini da zaronim u nju. Ova druga površina me odvraća”. Ti *osjećaji* su ono gdje prelaze dojmovi na koje moramo obratiti pažnju; tada dolazimo do nečeg konkretnog. Ako tako u svijetu vani tražimo ono što doživljavamo iznutra, zaista dolazimo do osjećaja da stvarno uopće nismo *unutar sebe*, već da smo sa našim pravim Egom u *univerzumu*, uronjeni u univerzum. Umjesto traganja za ‘vibracijama’ iza vanjskog univerzuma, atomisti bi trebali tražiti njihov vlastiti Ego iza pojava i zatim pokušati otkriti kako je njihov vlastiti Ego smješten u vanjskom univerzumu, takoreći, uronjen u njega. Baš kao što kod boja trebamo pokušati dokučiti da li osjećamo da moramo uroniti u nju ili osjećamo da nas odbija, tako, s obzirom na strukturu našeg organizma, trebamo osjetiti kako se tri smjera, iznad i ispod, naprijed i natrag, desno i lijevo, jedan od drugog konkretno razlikuju; trebamo osjetiti kako ih iznutra različito doživljavamo, kada se isturimo u univerzum. Kad smo svjesni sebe kao čovjeka koji stoji na Zemlji, okruženog planetima i zvijezdama stajalicama, počinjemo se osjećati kao dio svega toga; to nije stvar samo crtanja tri dimenzije pod pravim kutovima, već o konkretnom razmišljanju o kozmosu i prodiranju u konkretnu stvarnost dimenzija.

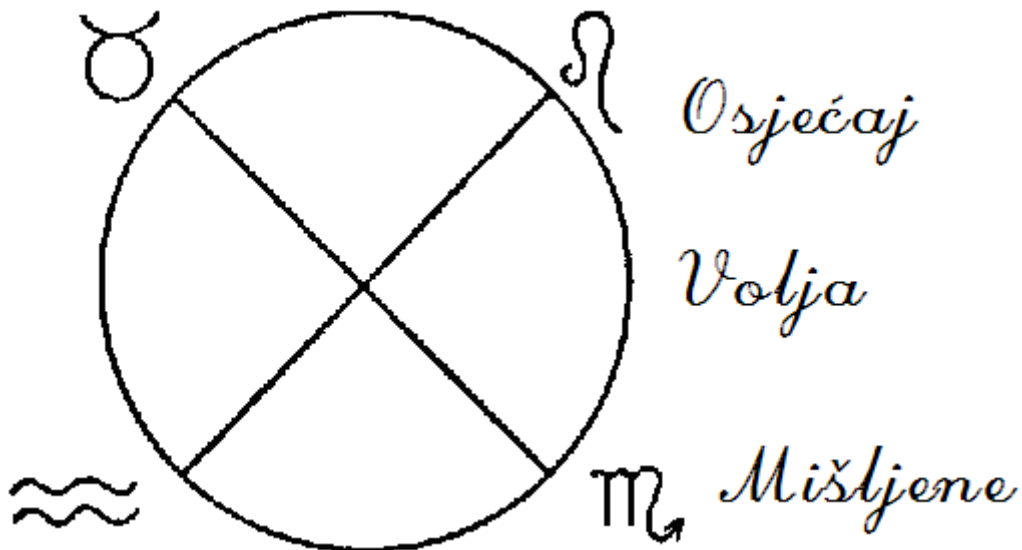
Postoji serija konstelacija koja je onima koji noću proučavaju vanjski univerzum odmah očigledna, i zaista se uvijek vidjela kada je čovjek proučavao zvijezde. To je ono što nazivamo *Zodijak*. Nebitno je da li vjerujemo u Ptolomejev ili kopernikanski sustav; ako slijedimo očiti kurs Sunca uvijek izgleda da prolazi kroz *Zodijak* u njegovom godišnjem prolasku. Ako se sada zamislimo smješteni u univerzum na živi način, nalazimo da *Zodijak* ima veoma veliki značaj. Ne možemo zamisliti ni jednu ravninu u nebeskom prostoru da ima sličnu vrijednost kao *Zodijak*, ništa više nego bi mogli zamisliti ravninu koja nas dijeli na dvoje i stvara našu simetriju, da je smještena bilo gdje slučajno. Tada opažamo *Zodijak* kao nešto kroz što može biti opisana ravnina. (Crtanje.) Recimo da ta ravnina bude ravnina školske ploče, tako da ovdje imamo ravninu *Zodijaka*; ravnina *Zodijaka* je upravo ravnina školske ploče. Tada ćemo pred nama imati jednu ravninu u kozmičkom prostoru, upravo kao što smo zamislili tri ravnine skicirane u čovjeku. To je sigurno ravnina o kojoj možemo reći da je za nas tamo fiksirana. Vidimo da Sunce ima svoj kurs kroz *Zodijak*; sve fenomene nebesa povezujemo s ovom ravinom. I ovdje imamo analogiju izvan-ljudskog tipa za ono što moramo uočiti i doživjeti kao ravnine u samom čovjeku. Kada sada nacrtamo ravninu simetrije u čovjeku, i na jednoj strani osi simetrije imamo jetru organiziranu na jedan način, a na drugoj strani stomak organiziran na različit



način, o takvoj činjenici ne možemo razmišljati bez da u isto vrijeme osjećamo neki konkretni unutarnji odnos; ne možemo zamisliti kako tamo samo leže linije prostora, već ono što je u prostoru mora manifestirati određene snage aktivnosti; tada neće biti stvar ravnodušnosti da li je nešto desno ili lijevo. Na isti način moramo zamišljati da je u organizaciji univerzuma pitanje posljedice da li je stvar iznad ili ispod Zodiijaka. Počinjemo razmišljati o kozmičkom prostoru — kakvog tamo vidimo, zasijanog zvijezdama — počinjemo misliti o njemu kao da ima formu.

Sada baš kao što možemo misliti o ovoj ravnini na školskoj ploči, također možemo misliti o još jednoj pod pravim kutom prema njoj. Promislimo o ravnini koja se proteže od konstelacije Lava do Vodnjaka na drugoj strani. Zatim možemo ići dalje i zamisliti treću ravninu opet pod pravim kutom na ovu, koja ide od Bika do Škorpiona. Sada imamo tri ravnine pod pravim kutom jedna prema drugoj u kozmičkom prostoru.

Ove tri ravnine su analogne sa tri koje smo zamislili opisujući ih u čovjeku. Ako promislimo na ravninu koju smo označili kao onu od Volje — naime ravninu koja nas razdvaja natrag i naprijed — imamo ravninu samog Zodiijaka.



Ako razmišljamo o ravnini koja ide od Bika do Škorpiona, imamo ravninu Mišljenja; odnosno, naša Misaona ravnina bila bi koordinirana s ovom ravninom. Treća ravnina bi bila ona od Osjećaja. Tako smo kozmički prostor podijelili pomoću tri ravnine, baš kao što smo podijelili čovjeka na našem prvom predavanju.

Ono što je od primarne važnosti to *nije* jednostavno što je brže moguće zaboraviti kopernikanski kozmički sustav, već ići u ovu konkretnu sliku, zamisliti sam kozmički prostor tako organiziran da se u njemu mogu razlikovati tri ravnine koje su pod pravim kutom jedna prema drugoj, baš kao što se to može u slučaju čovjeka.

Slijedeće pitanje koje nam se javlja treba biti: Da li se zaista o cjelokupnom čovjeku treba misliti kao da čini integralni dio onog što nam se pojavljuje kao vanjska kozmogonija, u koju je čovjek uključen? Na zadnjem predavanju smo naglasili da Zemlja sa Suncem i drugim planetima napreduje po spirali. Ovakva izjava je, naravno, samo oblik dijagrama, jer je sama spiralna linija zakrivljena. To nas ipak ovdje ne zanima; ono što nam je sada važno je da Zemlja kako smo vidjeli, slijedi

Sunce u takvoj spirali, i pitanje je da li je i čovjek također tako utkan u taj pokret da je u svakom slučaju prisiljen imati udjela u njemu; jer ako bi to bilo tako, ako apsolutno mora potpuno slijediti, tada uopće nema mjesta za slobodnu volju ili moralnu aktivnost s njegove strane. Ne zaboravimo da smo počeli naše proučavanje upravo s ovim pitanjem: kako izgraditi most koji vodi od čiste prirodne *nužnosti* do *moralna*, do onog što se odvija pod impulsom *slobodne volje*.

Ovdje ne možemo ići dalje ako se oslanjamo samo na kopernikanski sustav; jer što bi tamo imali? Zamišljamo Zemlju na kojoj stojimo; bilo da Zemlja ili Sunce juri uzduž nije sada ... Ako je čovjek povezan sa svim tim u apsolutnoj prirodnoj uzročnosti, za njega nije moguće razviti slobodnu volju. Moramo dakle postaviti pitanje: Da li cjelokupno biće čovjeka leži unutar ove prirodne uzročnosti, ili se biće čovjeka u nekoj točki kreće izvan toga? Ne smijemo međutim postaviti ovo pitanje iz načina razmišljanja materijalista devetnaestog stoljeća, koji su napomenuli da je toliko ljudi umrlo na Zemlji da ne bi bilo moguće naći prostora za sve njihove duše. Željeli su saznati o prostoru potrebnom za duše. Ali u stvari je poanta u pitanju: Kakvo *značenje* je u postavljanju pitanja o mjestu za duše?

Iznad svega moramo jasno razumjeti da puni smisao i značenje događaja u univerzumu — a kretanje je također događaj — postaje nam jasno tek kada ga uhvatimo u određenim slučajevima. Mi na neki način razlikujemo što se događa u četiri oblasti, — ono što je iznad i ispod ravnine Zodijaka (Volja), i što je desno i lijevo od ravnine Osjećaja; ili opet, možemo uzeti u obzir ono što leži na ovoj ili onoj strani ravnine Mišljenja. Osjećamo da je s ovom diferencijacijom nešto povezano, nešto od kozmičkih događanja, naime, ono što se manifestira u rekapitulaciji, kao što to imamo na primjer u onom što imenujemo kao “tijek godine”. I sada moramo pitati na konkretan način: Kako možemo naći vezu između čovjeka i godišnjeg tijeka vanjskog univerzuma? Dakle, najprije nalazimo da se čovjek iz duhovnog svijeta spustio u fizički, on prolazi kroz začće. Oko devet mjeseci ostaje u stanju embrija — odnosno, *tri mjeseca manje* od tijeka godine. Mogli bi biti skloni zvati to veoma nepravilnom procedurom. U ovoj evoluciji čovjek izgleda da pokazuje, čak i u samom postanku njegove fizičke egzistencije, da ne obraća pažnju na tijek kozmičkih događaja vani. To međutim nije slučaj. Ako imamo sposobnost za promatranje djeteta tijekom prva tri mjeseca njegove zemaljske egzistencije, nalazimo da ta prva tri mjeseca — koja godinu čine kompletnom — manifestiraju u pravom smislu nastavak svog života embrija; ono što se odvija u mozgu, kako i druge stvari koje se događaju s malim djetetom, može se sa određenog aspekta smatrati kao da još pripadaju tom životu embrija. Dakle možemo reći da na neki način prva godina ljudskog razvoja može ipak biti identificirana s tijekom godine.

Zatim dolazi druga godina — ili otprilike godina. Ako promatramo dijete nakon prve godine, vidimo da je druga godina približno vrijeme rasta mliječnih zuba. Promatramo dijete tijekom druge godine nakon začća, i nalazimo da ova godina odgovara u prosjeku s rastom prvih zuba. Sada se upitajmo, da li se to nastavlja? Ne, ne nastavlja se. Prvo ‘dobivanje zuba’ izgleda da predstavlja unutarnju godinu čovjeka. I tako i jest, baš kao što je prva godina u isto vrijeme unutarnja godina čovjeka. U formiranju mliječnih zuba, univerzum očito radi u djetetu. Ali onda se događa nešto različito.

U vremenskom razdoblju sedam puta tolikom — zaista je čak i tada daleko od završetka, ali barem počinje svoju aktivnost tijekom ovog perioda — u periodu sedam puta tolikom od rođenja, u djetetu radi sila koja gura naprijed druge zube. Ovdje se pojavljuje nešto što ne možemo povezati sa svjetskim kursom već sa nečim što je iz njega povučeno, i radi iz unutarnjeg bića djeteta.

Ovdje, dakle, imamo konkretan primjer. Imamo, najprije, s obzirom na jedan niz činjenica, svjetski organizam projektiran u čovjeka u formiranju njegovih mliječnih zuba. I zatim opet, kada pogledamo stalne zube, koji izrastaju iz čovjeka, nalazimo da su oni čovjekov vlastiti proizvod. Unutarnji ljudski kozmički sustav ih je smjestio u vanjski kozmički sustav. Ovdje imamo prvog glasnika da čovjek postaje slobodan, u činjenici da je angažiran u nečemu što jasno pokazuje njegovu nezavisnost od univerzuma; jer premda ovaj proces zadržava unutar sebe u čovjekovu biću vremenski kurs univerzuma, čovjek ga je u sebi usporio, istom procesu je dao različitu brzinu, sedam puta sporiju, tako traje sedam puta sporije. Ovdje imamo kontrast između unutarnjeg bića čovjeka i vanjskog bića univerzuma.

Druga nezavisnost od vanjskog univerzuma jasno je pokazana u izmjenama između spavanja i budnosti. Položaji Zemlje izmjenjuju se s obzirom na određene konstelacije, ali se oni izmjenjuju uvijek i danju i noću. Kako je to kod čovjeka?

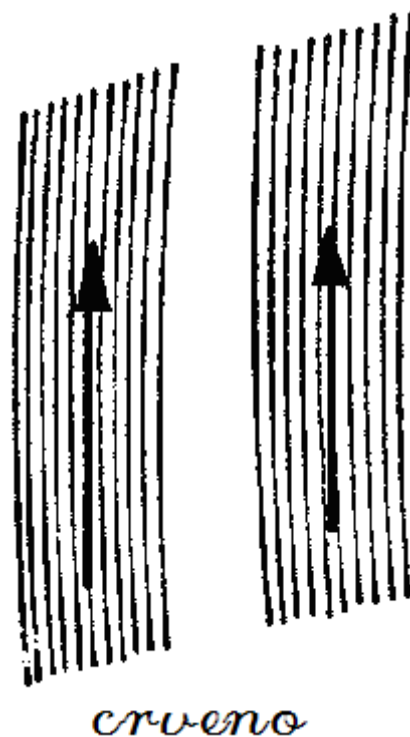
Što ova izmjena budnosti i spavanja znači kod nas ljudskih bića? Znači, govoreći ugrubo, da mi jedan put kružimo s našim egom i astralnim tijelom ujedinjenim s našim eterskim i fizičkim tijelima, a drugi puta s egom i astralnim tijelom odvojenima od eterskih i fizičkih tijela.

Čovjek u sadašnjem ciklusu civilizacije, posebno onaj koji sebe zove civiliziranim čovjekom, nije više u tome potpuno zavisan od ciklusa Prirode. Ciklus budnosti i spavanja, u svom mjerilu vremena, izgleda da nalikuje ciklusu Prirode; ali u sadašnje vrijeme postoje ljudi — poznavao sam takve! — koji su zamijenili noć i dan. Ukratko, čovjek se može istrgnuti od veze sa svjetskim tijekom. Niz spavanja i budnog stanja u njemu pokazuje međutim da unutar sebe još ima kopiju ove sukladnosti s zakonom. Jednako vrijedi za mnoge fenomene ljudskog bića. Kada promatramo kako čovjek izmjenjuje budnost i spavanje, a priroda izmjenjuje između dana i noći, i kako je čovjek danas još vezan za izmjenu budnosti i spavanja iako ne i za onu od dana i noći, moramo reći: Čovjek je jednom bio, što se tiče njegovih unutarnjih stanja, vezan za vanjski kurs univerzuma, ali se toga oslobodio. Civilizirani čovjek se danas gotovo potpuno oslobodio od kursa vanjske prirode. On se tome zaista vraća kada opaža, kada otkriva sa svojim intelektom, da je za njega bolje da spava noću nego danju. Nije slučaj međutim, da noć obuzima čovjeka na takav način da mora u svakom slučaju zaspati. Ni jedan civilizirani čovjek stvarno ne osjeća: 'Noć čini da zaspem, dan me budi'. U najboljem slučaju, ako padne noć a predavanje ovdje još traje, te dvije činjenice uzete zajedno mogu možda utjecati na nekoga na takav način da doživljava apsolutni zahtjev prirode da treba zaspati. To su ipak incidenti koji nisu nužno uključeni u našu kozmogoniju.

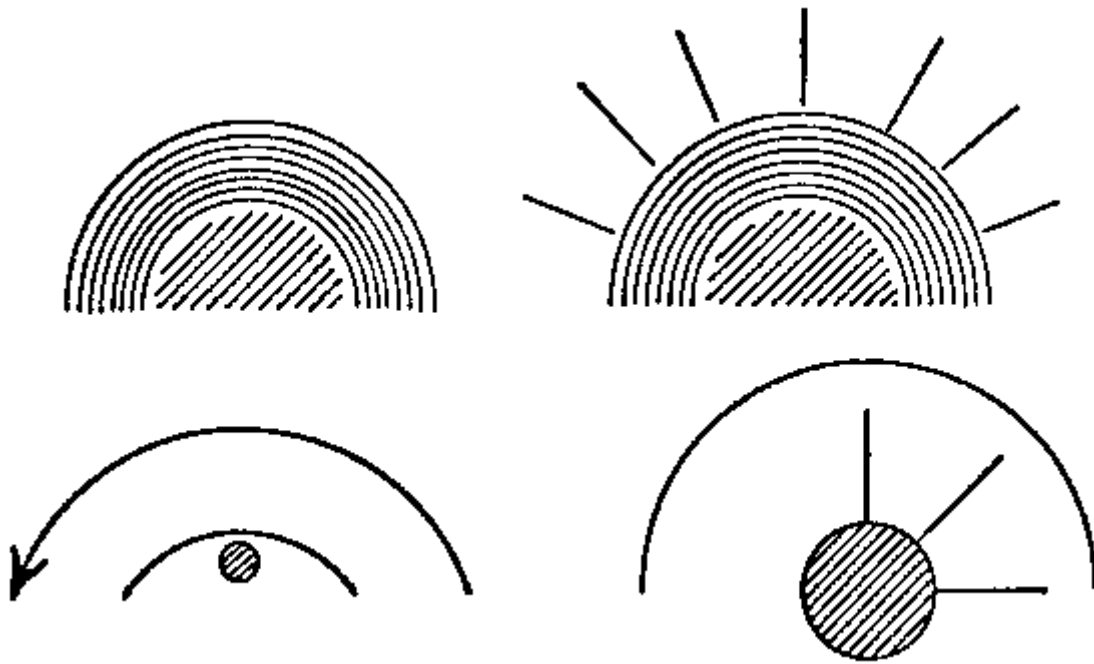
Dakle treba primijetiti da se čovjek othrvao od tijeka Prirode, ali da ipak u svojoj svijesti još pokazuje njenu refleksiju. Pogledajmo kako se manifestiraju tranzicije od jednog do drugog stanja. Možemo reći da u našoj budnosti i spavanju mi još primjetno pokazujemo tijek Prirode u slici, ali da smo se mi iz njega othrvali. Kod

pojave drugih zuba, mi više ne pokazujemo u kronološkom nizu sliku tijeka prirode kakva je još izražena u rastu prvih zuba. Kada dobijemo druge zube, u nama se javlja novi tijek prirode; jer to nije pod našom kontrolom kao spavanje i buđenje. Naš slobodan izbor tu ne ulazi. Ovdje se pojavljuje nešto što pripada prirodi a ipak ne slijedi veliki kurs prirode, nešto što čovjek ima za sebe. A ipak to nije unutar njegova slobodnog izbora, to je umetnuto kao druga prirodna organizacija unutar prve.

U svim ovim stvarima, govorim o sasvim jednostavnim svakodnevnim stvarima, ali je stvar primijetiti ih na pravi način. Sada moramo sebi reći: Postoji izvjesni prirodni 'događaj', unutar kojeg je utkan rast prvih zuba. Nacrtajmo to dijagramom. Unutar ovog prirodnog događaja ili procesa, kao dio procesa, odvija se formiranje čovjekovih prvih zuba. Zatim imamo još jedan prirodni događaj, jedan od čovjekovih vlastitih, ne potpuno unutar općeg svjetskog događaja — rast drugih zuba (crveno). Da bi to nacrtali, moramo to predstaviti kao različitu struju. Ipak razlika na crtežu još

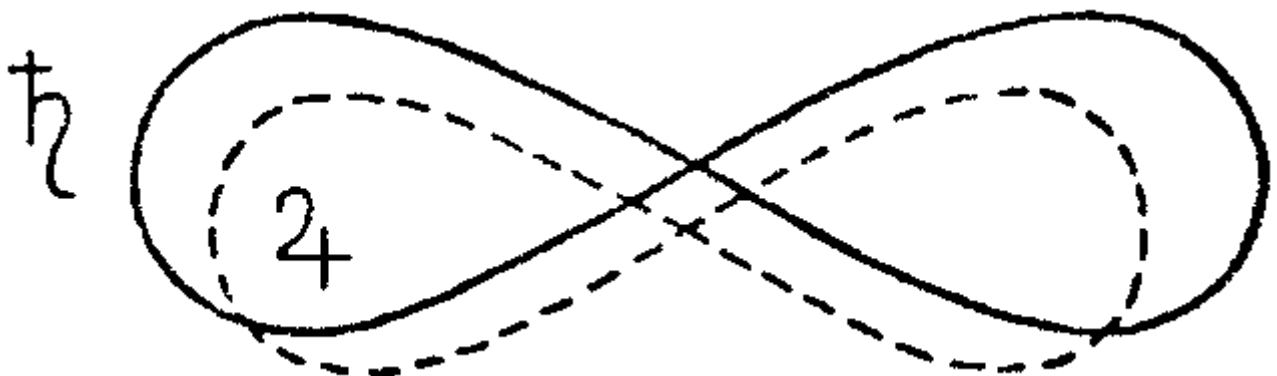


nije jasna, obje su slične. Činjenica je, moramo to predstaviti na sasvim različit način ako želimo opisati vezu između primanja prvih i drugih zuba; moramo prve zube crtati sedam puta dublje unutra. Ako ih nacrtamo jedne do druge, paralelno, nemamo sliku odnosa



prvih i drugih zuba; dobijemo jedino sliku sile o kojoj zavisi rast prvih zuba crtajući je okruženu s drugom silom, o kojoj zavisi rast drugih zuba. Ovdje, kroz razliku brzine, javlja se nužnost kretanja po *krivulji*. Dakle, kada kažemo da je negdje u prostoru zvijezda s još jednim krugom oko nje ... tada se kroz jednostavnu činjenicu revolucije, javlja nešto kvalitativno — kreativna aktivnost.

Mogao bih također reći: gledamo rast prvih zuba i drugih; to mora biti nešto povezano s kozmičkim prostorom, s izvjesnim silama, od kojih jedna kruži oko druge. Dao sam vam ovaj primjer, jer ćete iz njega vidjeti što znači govoriti o konkretnim kretanjima u prostoru, i kako je isprazna vrsta govora koja kaže: Jupiter — ili, mogao bi biti Saturn — je toliko i toliko kilometara udaljen od Sunca i okružuje ga po takvoj i takvoj liniji. To uopće ništa ne govori, to je prazna fraza. O takvim činjenicama možemo bilo što znati kada im pridružimo neki sadržaj, kao što je: orbita Jupitera je ovakva, orbita Saturna onakva, i revolucija jednog služi revoluciji drugog.



Ovdje sam samo ukazao na nužnost određenih nedvosmislenih procesa i događaja. Neki od vas mogu reći da su teški za razumjeti. Ili možda nećete to reći, ali ćete smatrati da ih nema potrebe raspravljati! Sve dok ljudi ne nauče proučavati ovakve stvari neće napredovati do nedvosmislenog i jasnog pogleda na univerzum. I

onda će se predati onom što je tako površno predstavljeno u kopernikanizmu — koncepcija nebeskih kretanja jedino po trasi. U čovječanstvo bi radije trebao ući impuls koji kaže: Najprije je nužno razjasniti naša vlastita najelementarnija iskustva prije nego usmjerimo pažnju na vanjske misterije univerzuma.

Značenje određenih veza koje čitamo iz zvijezda naučili smo jedino, kada smo razumjeli odgovarajuće procese u našem organizmu; jer ono što leži unutar naše kože nije drugo nego refleksija organizma vanjskog svijeta. Dakle ako crtamo čovjeka u dijagramu, ovdje imamo cirkulaciju krvi (samo u dijagramu) i možemo slijediti njen put. To je sve u unutarnjem biću čovjeka. Ako sada idemo u univerzum i potražimo Sunce, Sunce je ono što odgovara srcu unutar čovjeka. Ono što ide iz srca kroz tijelo, ili u suštini stvari iz tijela u srce, u biti aproksimativno nalikuje pokretima povezanim s kursom Sunca. Umjesto crtanja apstraktnih linija, trebali bi pogledati u ljudsko biće. Unutar njegove kože našli bi ono što je vani u nebeskom prostoru. Našli bi da također i čovjek ima svoj udio u kozmičkom poretku. I, s druge strane, također bi se vidjela i njegova nezavisnost o kozmičkom sustavu; i kako svoju nezavisnost stječe malo po malo, kako sam pokazao. O ovome ćemo dalje govoriti na slijedećem predavanju; za sada moramo shvatiti da se ovdje s time bavimo samo u obliku dijagrama.

Pogledajte glavni tijek krvnih sudova u ljudskom organizmu. Gledano odozgo to je kao petlja. Umjesto da crtamo, trebamo slijediti hijeroglif upisane u nas same; jer tada ćemo naučiti da razumijemo prirodu osobina vani u univerzumu. To možemo jedino kada možemo prepoznati i živo doživjeti činjenicu o kojoj sam također govorio na javnim predavanjima, naime činjenicu, da srce ne radi kako pumpa upravljajući krvlju kroz tijelo, već da je srce pokrenuto cirkulacijom, koja je sama živa stvar, i da je cirkulacija sa svoje strane uvjetovana organima. Srce je, kako se može pratiti u embriologiji, zaista ništa više od proizvoda cirkulacije krvi. Ako možemo razumjeti što je srce u ljudskom tijelu, trebali bi naučiti da također razumijemo da Sunce nije, kako ga Newton zove, općeniti kolut s kabelima koji šalje svoju užad (nazvanu sila gravitacije) prema planetima, Merkuru, Veneri, Zemlji, Marsu i tako dalje, povlačeći ih ovim nevidljivim silama privlačenja, ili prskajući na njih svjetlo, i slično; već baš kao što je pokret srca proizvod životne sile cirkulacije, tako i Sunce nije drugo nego proizvod cijelog planetarnog sustava. Sunce je *rezultat*, ne točka polaska. Živa kooperacija sunčevog sustava proizvodi u središtu šupljinu, koja reflektira kao zrcalo. To je Sunce! Često sam govorio da bi fizičar bio veoma zaprepašten ako bi mogao putovati do Sunca i kada tamo ne bi našao ništa što sada zamišlja, već jednostavno šupalj prostor; zapravo, čak šupalj usisni prostor koji uništava sve unutar njega. Zaista prostor koji je još *manje* nego šupalj. Šuplji prostor samo prima ono što je u njega stavljeno; ali je Sunce šuplji prostor takve prirode da sve što mu je dovedeno odmah bude apsorbirano i nestaje. Tamo na Suncu nije samo ništa, već manje od ništa. Ono što na nas sja u svijetlu, refleksija je onog što je najprije došlo iz kozmičkog prostora — baš kao što je pokret srca, takoreći, ono što je tamo zarobljeno u kooperaciji organa, u kretanju krvi, putem aktivnosti žeđi i gladi i tako dalje.

Ako razumijemo procese u unutarnjem biću organizma, iz njih možemo također razumjeti procese u vanjskom kozmičkom prostoru. Apstraktne dimenzije prostora tu su samo da nam omoguće slijediti ove stvari na lak indolentan način. Ako ih želimo



slijediti u suglasju s istinom, moramo pokušati doživjeti sebe iznutra, i zatim se okrenuti prema vani s unutarnjim razumijevanjem. Sunce razumiju oni koji razumiju ljudsko srce; a tako je i s ostatkom čovjekova unutarnjeg bića.

Dakle stvar je vrhovnog trenutka uzeti izreku ‘Upoznaj sebe’ ozbiljno, i od toga prijeći na razumijevanje univerzuma. Pomoću samospoznaje koja obuhvaća cijelog čovjeka, razumjeti ćemo univerzum izvan čovjeka.

Vidite da ne možemo tako brzo napredovati s konstrukcijom kozmogonije! Da bi razjasnili nekoliko osobina ove kozmologije, možemo nacrtati spiralu; ali to još ne pokazuje stvarno stanje stvari. Jer da bi opisali još nekoliko osobina, moramo napraviti da se sama spirala kreće spiralno; moramo samu liniju napraviti krivuljom. I čak i tada nismo stigli daleko, jer da bi opisali neke činjenice kao što je razlika između rasta prvih godišnjih zuba i rasta sedmogodišnjih zuba moramo opisati otklon same linije.

Dakle vidite da konstrukcija univerzuma nije stvar koja može biti vrlo brzo napravljena. Želju da se sa par linija konstruira kozmogonija treba napustiti, i čovjek treba naučiti gledati na sadašnju koncepciju svijeta kao na potpunu obmanu.

Ovo bi trebala biti pripremna studija za ono što namjeravam reći na slijedećem predavanju. Ono treba biti teže; ali kada smo prevladali ove početne poteškoće, sagradili smo preliminarne uvjete za ujedinjavanje tri važne domene života — *Prirodu, Moral i Religiju* — pomoću dva odgovarajuća mosta.

## PREDAVANJE IV Dornach, 16 travnja 1920

Temeljna priroda i konstrukcija univerzuma ne može se shvatiti u svojoj realnosti bez stalne upućenosti na čovjeka. Stalno moramo vani u univerzumu pokušavati naći, ono što na neki način postoji u čovjeku. Iskoristiti ćemo slijedeća tri predavanja u svrhu stjecanja, upravo sa ovog stajališta, vrste plastično oblikovane slike svijeta, koja dalje može voditi do odgovora na pitanje: Kakav je odnos između morala i prirodnog zakona u čovjeku?

Kada proučavamo čovjeka (ovdje samo ponavljam stvari koje su rečene i napisane sa raznih stajališta) najprije nalazimo da je organiziran u onom što bi mogli nazvati viši čovjek i niži čovjek; i onda imamo ono što čini vezu između to svoje — čovjeka ritma, izjednačavajući ili balansirajući ostala dva dijela.

Najprije moramo uzeti u obzir da višim i nižim dijelovima čovjeka upravljaju potpuno različiti zakoni. Tu razliku možemo shvatiti kada uzmemo u obzir činjenicu da je "viši čovjek", koji je reguliran od glave, u svom porijeklu posljedica potpuno drugih zakona, koji pripadaju različitom svijetu od svijeta čula.

Taj dio nas koji je u našoj zadnjoj inkarnaciji bio rezultat sila čulnog svijeta, naime čovjeka udova, postao je ono što je sada, čovjek glave, preko metamorfoze koja se *odvija između smrti i novog rođenja* — ne u odnosu, naravno, na vanjsku formu, već u odnosu na formativne snage. Ono što je sada čovjek udova postaje potpuno transformirano u svojim snagama — preobraženo u svoju nadčulnu konstituciju između smrti i novog rođenja, i pojavljuje se u našem novom zemaljskom životu iz univerzuma pripojeno u našu konstituciju. Kod toga je suspendiran, takoreći, ostatak čovjeka — formiran iz čulnog svijeta. Ta činjenica je jasno dokazana u embriologiji, ako bi samo mogli racionalno misliti o činjenicama embrija. I time imamo u našoj organizaciji glave sustav zakona koji uopće ne pripada ovom svijetu, izuzev jedino po svom porijeklu — odnosno, utoliko što je bio prisutan u prethodnoj inkarnaciji. Ali sve to što je uzrokovalo transformaciju čovjeka udova u čovjeka glave aktivno je u potpuno različitom svijetu — svijetu gdje živimo, u intervalu između smrti i novog rođenja. Tu, dakle, drugi svijet prodire u svijet osjetila. Drugi svijet je manifestiran u čovjekovoj organizaciji glave. U izvjesnom smislu vanjski svijet je doveden u odnos s tim drugim svijetom, u tome što je glava isturila glavne osjetilne organe vani. Svijet koji je raširen u prostoru i koji ima svoj tijek u vremenu, čovjek opaža preko svojih osjetila; on prodire u čovjeka kroz njegova osjetila, i tako i on također u izvjesnom smislu pripada organizaciji glave. U odnosu na našeg čovjeka udova s druge strane, mi smo u stanju spavanja. Često sam govorio o ovom čovjekovu stanju sna u odnosu na njegovu prirodu volje, u odnosu na sve što postoji kod čovjeka udova. Mi ne znamo *kako* pomičemo udove, *kako* volja uzrokuje pokret; tek naknadno preko naših osjetila ispituje pokret kao vanjski fenomen. Mi smo usnuli u našoj organizaciji udova, u istom smislu u kojem smo usnuli u univerzumu između odlaska na spavanje i buđenja.

Dakle tu pred sobom imamo potpuno različit svijet. Možemo reći: imamo svijet koji izvana manifestira sve što govori našim osjetilima — sve što opažamo preko očiju, ušiju, itd. Tome svijetu pripadamo kroz onaj dio nas samih koji smo nazvali *čovjek glave*. Naša veza sa svijetom koji leži *iza* ovoga ostvarena je od čovjeka udova, ali u njoj smo nesvjesni; mi u tom svijetu spavamo, bilo da to radimo u domeni naše Volje, bilo da spavamo u univerzumu između odlaska na spavanje i našeg buđenja.

Ta dva svijeta su u stvari tako konstituirana da je jedan okrenut prema nama, a drugi daleko od nas, takoreći; on leži iza svijeta čula premda je u njemu naše porijeklo. U starim vremenima čovjek je osjećao — a Istok još to osjeća — da je pomirenje ta dva svijeta moguće. Kao što znate, mi na Zapadu tragamo za pomirenjem na različit način; ali Istočnjaci, čak i danas, linija (skica) ga još pokušava naći na relativno svjestan način, premda su njihove metode zastarjele za sadašnje čovječanstvo. Čin jedenja je simboliziran linijom (skica), jer kada uzimamo hranu, proces koji slijedi odvija se u sferi spavanja (nesvjesno). Nismo svjesni onog što se stvarno događa kada jedemo jaje ili kupus; odvija se u nesvjesnom kao događaji spavanja. Kupus i jaje manifestiraju njihovu vanjštinu našoj osjetilnoj percepciji. Ali jedenje zaista pripada potpuno različitom svijetu. Međutim pomirenje, naći će se u našem disanju.

Premda je ovo potonje u određenoj mjeri nesvjesno, nije toliko u kolikom je stupnju naše jedenje. Unatoč činjenici da naše disanje nije toliko svjesno kao naše slušanje i gledanje, više je svjesno od procesa probave na primjer; i dok je danas na Istoku, pokušaj da se probavni proces napravi svjesnim, u pravilu, prekinut (to se radilo u starim vremenima), proces disanja se još u određenom smislu dovodi u svijest. (Zmija podiže proces probave u svijest, ali svijest zmije se naravno ne može usporediti s ljudskom sviješću). Postoji izvjesni trening disanja, gdje su udisaji i izdisaji regulirani na takav način da je proces transformiran u osjetilnu percepciju. Dakle respiraciju nalazimo umetnutu, takoreći, između svjesne osjetilne percepcije i potpune nesvjesnosti o asimilaciji i transmutaciji fizičke tvari. Čovjek u stvari boravi u tri svijeta; jednom osjetljivom njegovoj svijesti, drugom o kojem ostaje potpuno nesvjestan, i trećem (disanje) koji djeluje kao poveznica ili posrednik između ova dva.

Činjenica je sada da je proces disanja također vrsta asimilacije; u svakom slučaju, to je materijalni proces, premda razrjeđenije vrste; to je među stanje između stvarne transmutacije i asimilacije materije i procesa osjetilne percepcije, potpuno svjesnog doživljaja vanjskog svijeta.

U stanju u kojem se nalazimo između padanja u san i buđenja, u okruženju koje je tada oko nas, doživljavamo događaje koji u našu svakodnevnu svijest ulaze kao snovi. Tu čovjek zakoračuje u svijet koji je označen na našoj skici, a snovi preko same njihove prirode otkrivaju kako je čovjek zakoračio. Razmotrite na trenutak koliko su snovi usko povezani s procesom respiracije — ritmom disanja — koliko često kada sanjate možete pratiti ovaj ritam u naknadnom djelovanju. Čovjek prelazi granicu, takoreći, svijeta svjesnosti, kada čak i neznatno uranja u taj drugi svijet u kojem je kada spava ili kada sanja. Tu također leži i svijet 'Imaginacija'. U 'Imaginacijama' to je za nas potpuno svjestan svijet, mi u tom svijetu imamo svjesnu percepciju, koju samo srknemo, takoreći, u našim snovima.

Sada ćemo razmotriti podudaranje čije postojanje je nađeno, apsolutno podudaranje, u odnosu na Broj. Već sam često privlačio vašu pažnju na ovo podudaranje između čovjeka i svijeta u kojem se razvija. Ukazao sam na činjenicu da čovjek, u svom ritmu disanja — 18 puta u minuti — manifestira nešto što je u izvanrednom suglasju s ostalim procesima u univerzumu. Mi činimo 18 respiracija u minuti, što kada se računa za dan daje, 25.920 respiracija. A do istog boja dolazimo kada računamo koliko dana je sadržano u normalnom životnom trajanju od 72 godine. To također daje oko 25.920 dana; tako da se može nekako reći da izdišemo naše astralno tijelo i Ego, pri padanju u san i opet ih udišemo pri buđenju — uvijek u sukladnosti sa istim brojčanim ritmom.

I opet, kada razmatramo kako se Sunce giba — bilo prividno ili stvarno, nije važno — svake godine napredujući malo u onom što zovemo precesija ravnodnevnica, kada razmatramo broj godina koliko Suncu treba da napravi svoje putovanje oko cijelog Zodijaka, ponovno dobijemo 25.920 godina — Platonovu godinu.

Činjenica je, ovaj naš ljudski život, unutar granica postavljenih rođenjem i smrću, zaista je oblikovan, sve dolje do infinitezimalnih procesa — kako smo vidjeli kod disanja — u skladu s zakonima univerzuma. Ali u podudaranju koje smo do sada promotрили između makrokozmosa i čovjekova mikrokozmosa, napravili smo naše opservacije u oblasti gdje je podudaranje očito i evidentno. Postoje međutim, druga veoma važna podudaranja. Na primjer, razmotrite slijedeće. Preko Broja želim vas voditi do nečeg drugog što moram donijeti pred vas. Uzmite 18 respiracija u minuti, što čini 1.080 u satu i u 24 sata 25.920 respiracija; odnosno, moramo množiti:  $18 \times 60 \times 24$  da bi došli do 25.920.

Uzevši ovo kao ciklus precesije ravnodnevnica, i podijelivši to sa 60 i opet sa 24, dobiti ćemo naravno 18 godina. I što tih 18 godina stvarno znače? Razmotrite — tih 25.920 respiracija odgovaraju ljudskom danu od 24 sata; drugim riječima, ovaj 24 satni dan je dan mikrokozmosa. 18 respiracija mogu služiti kao jedinica ritma.

A sada uzmite cijeli krug opisan precesijom ravnodnevnica, i nazovite ga, ne Platonova godina, već veliki Nebeski dan, dan makrokozmosa. Koliko bi jedna respiracija na ovoj skali zauzimala da bi se podudarala s ljudskom respiracijom? Njeno trajanje bi moralo biti 18 godina — respiracija Bića koja odgovara makrokozmosu.

Ako uzmemo iskaze moderne astronomije — ne trebamo ih ovdje interpretirati, o tome što znači govoriti ćemo kasnije — vidjeti ćemo da je svejedno da li pretpostavljamo da je kretanje Sunca prividno, ili kretanje Zemlje; to nas ne brine — ali sada uzmimo ono što današnji astronom zove Njihanje (nutacija) zemljine osi.

Svjesni ste da zemljina os leži nakrivljeno na ekliptiku, a astronomi govore o oscilaciji zemljine osi oko ove točke i to zovu 'Njihanje'. Os završi jednu revoluciju oko ove točke upravo za oko 18 godina (to je stvarno 18 godina, 7 mjeseci, ali ne trebamo razmatrati frakciju, premda je sasvim moguće i to izračunati s točnošću.) Ali s ovih 18 godina nešto je intimno povezano. Jer ne samo na činjenicu o 'Njihanju' — tom 'drhtanju', toj rotaciji zemljine osi po dvostrukom konusu oko zemljinog centra, i periodu od 18 godina za njeno kompletiranje — moramo usmjeriti umove ne samo na tu činjenicu, već nalazimo da se simultano s time odvija još jedan proces. Mjesec se

svake godine pojavljuje na različitom položaju pošto, kao i Sunce, penje se i silazi od ekliptike, nastavljajući nekom vrstom oscilirajućeg kretanja stalno prema ekliptici ekvatora. I svakih 18 godina opet se pojavljuje na istom položaju kojeg je zauzimao prije 18 godina. Vidite da postoji veza između ovog Njihanja i staze Mjeseca. Njihanje u stvari ne naznačuje ništa drugo osim mjesečevu putanju. To je projekcija kretanja Mjeseca. Tako da možemo u stvarnosti promatrati "disanje" makrokozmosa. Trebamo samo primijetiti putanju Mjeseca u 18 godina ili, drugim riječima, Njihanje zemljine osi. Zemlja pleše, i pleše na takav način da opisuje konus, dvostruki konus, u 18 godina, i taj ples je refleksija makrokozmičkog disanja. To se odvija u makrokozmičkoj godini upravo onoliko puta koliko i 18 ljudskih respiracija tijekom mikrokozmičkog dana od 24 sata.

Dakle u ovom pokretu Njihanja zaista imamo jednu makrokozmičku respiraciju. Drugim riječima, gledamo u to disanje makrokozmosa preko ovog pokreta Njihanja Mjeseca, i pred nama imamo ono što odgovara respiraciji kod čovjeka. I sada, kakav je smisao svega ovoga? Smisao je da kao što prelazimo od budnosti u spavanje, ili samo od potpuno svjesnog u stanje sna, mi ulazimo u drugi svijet, i nasuprot običnim zakonima dana, godine, itd., i također i Platonove godine, u ovom umetanju *ritma* Mjeseca nalazimo, nešto što ima isti odnos s makrokozmosom, kao što disanje, polusvjestan proces respiracije, ima s našom punom sviješću. Ne smijemo prema tome razmatrati samo svijet koji je raširen ispred nas, već i drugi svijet koji se isturio u, i prožima naš vlastiti.

Baš kao što pred sobom imamo drugi dio ljudskog organizma, kada promatramo proces disanja, naime čovjeka ritma, kao suprotstavljenog čovjeku koji opaža ili čovjeku glave, tako imamo u onom što se javlja kao godišnje kretanje mjeseca, ili radije kao 18-godišnje kretanje mjeseca, istovjetnost između jedne godine i jedne ljudske respiracije; imamo ovaj drugi svijet koji isprepliće naš vlastiti.

Ne može dakle biti stvar da imamo samo jedan svijet u našem okruženju. Mi imamo taj svijet koji možemo slijediti kao svijet osjetila; ali onda imamo svijet, čiji temelji su položeni unutar zakona drugog, i koji stoji u potpuno istom odnosu prema svijetu osjetila, kao naše disanje prema našoj svijesti; i taj drugi svijet nam je otkriven čim na pravi način interpretiramo ovaj pokret Mjeseca, ovo Njihanje zemljine osi.

Ova razmatranja bi vam trebala omogućiti da shvatite nemogućnost jednostranog istraživanja zakona koji se manifestiraju u svijetu. Moderni materijalistički mislilac je u potrazi za pojedinim sustavom prirodnih zakona. Pri tome se obmanjuje; ono što bi trebao reći je prije ovo. "Svijet osjetila je zasigurno svijet u kojem se nalazim ugrađen i kojem pripadam; to je onaj svijet koji je od prirodne znanosti objašnjen u pogledu Uzroka i Posljedice. Ali drugi svijet isprepliće ovaj, i reguliran je drugačijim zakonima. Svaki svijet je podložan svom vlastitom sustavu zakona". Dok god držimo da je jedna vrsta sustava zakona dovoljna za naš svijet, i da sve potpada pod niz uzroka i posljedica, toliko dugo ćemo ostati žrtve potpune iluzije.

Tek kada možemo iz činjenica kao što je kretanje Mjeseca i njihanje zemljine osi opaziti da se drugi svijet proširuje u ovaj — tek smo tada na pravom putu.

I sada, vidite, to su stvari u kojima se duhovno i materijalno (takozvano) dodiruju, ili recimo psihičko i materijalno. Onaj tko može vjerno promatrati što je sadržano



unutar njegove vlastite duše naći će slijedeće. Na te stvari treba postepeno čovječanstvu skrenuti pažnju. Među vama su mnogi, koji su već prošli 18 godišnji i oko 7 mjeseci period životnog vijeka. To je bio važan period. Drugi su taj broj godina prešli dva puta — 37 godina i 2 mjeseca — i to je važno vrijeme. Nakon toga imamo treći značajan period od 18 godina i sedam mjeseci, u dobi od 55 godina i 9 mjeseci. Malo ih to može primijetiti, nisu uvježbani da to naprave, efekte i važne promjene koje se odvijaju unutar pojedine duše u to vrijeme. Noći koje su prošle tijekom tih perioda su najvažnije noći u životu pojedinca. Tu makrokozmos dovršava svojih 18 respiracija, dovršava jednu minutu — i čovjek takoreći, otvara prozor koji gleda ka sasvim drugom svijetu. Ali kao što sam rekao, čovjek još ne može tražiti ove točke u njegovu životu. Svatko, međutim, može pokušati svojim mentalnim okom pogledati unatrag na godine koje su prošle, i ako ima preko 55 godina starosti prepoznati tri tako važne epohe; ostali dvije, a većina vas barem jednu! U tim epohama su zbivanja, koja upadaju u ovaj naš svijet iz sasvim različitog svijeta. Naš se svijet u tim trenucima otvara drugom svijetu.

Ako želimo taj događaj opisati jasnije, možemo reći da u ta vremena u naš svijet ponovno prodiru astralne struje; teku prema unutra i vani. Naravno to se događa svake godine, ali ovdje nas zanima 18 godina, pošto one odgovaraju s 18 respiracija u minuti. Ukratko, naša pažnja je privučena preko kozmičkog sata na disanje makrokozmosa, u koji smo ugrađeni. Ovo podudaranje s drugim svijetom, koje se manifestira u kretanju Mjeseca, izuzetno je važno. Jer, vidite, svijet koji se tada projektira u naš vlastiti, upravo je svijet u koji prelazimo tijekom našeg spavanja, kada ego i astralno tijelo napuštaju naše fizičko i etersko tijelo. Ne smije se misliti da je svijet koji sačinjava naše svakodnevno okruženje samo na apstraktan način prožet astralnim svijetom; radije trebamo kazati, on *udiše* astralni svijet, i u tom procesu disanja astral možemo promatrati preko mjesečeva kretanja ili njihanja. Shvatiti ćete da smo ovdje došli do nečeg od velikog značaja. Ako se sjećate što sam nedavno rekao, možemo to postaviti na slijedeći način. Imamo, s jedne strane, naš svijet koji općenito promatramo; i kao dodatak imamo, materijalističko praznovjerje da, na primjer, ako zurimo gore, vidimo Sunce, kuglu plina, kako je opisano u knjigama. To je besmislica. Sunce nije kugla plina; već na mjestu gdje je Sunce, postoji nešto manje od praznog prostora — usisno, apsorbirajuće tijelo, u stvari, dok je svugdje oko njega ono što izvršava pritisak. Stoga u onom što nam dolazi od Sunca nemamo posla ni s čime što čini proizvod sagorijevanja u Suncu; već sve što je iz univerzuma poslano Suncu zračeno je natrag.

Ondje gdje je Sunce, praznije je od praznog prostora. To se može reći za sve dijelove univerzuma gdje nalazimo eter. Iz toga je razloga fizičarima tako teško govoriti o eteru, jer on misli da je eter također materija, premda razrjeđenija od obične materije. Materijalizam je još veoma zauzet s ovim vječitim 'razrjeđivanjem', i materijalizam prirodne znanosti kao i materijalizam teozofije. On razlikuje najprije, gustu materiju; zatim etersku materiju — više razrijeđenu; zatim astralnu materiju — još više razrijeđenu; i zatim još postoji 'mentalna' i ne znam što još — uvijek sve više razrijeđeno!

Jedina razlika (u ovoj teoriji razrjeđivanja) između dvije forme materijalizma je da jedna poznaje više stupnjeva razrijeđenosti od druge. Ali u tranziciji od mjerljive tvari



do etera nemamo nikakvog posla s razrjeđivanjem. Svatko tko vjeruje da u eteru imamo posla samo s procesom ‘razrjeđivanja’ je kao čovjek koji kaže: ‘Ovdje imam pun novčanik novca; Stalno uzimam iz njega i novca ima sve manje. Stalno još uzimam dok ništa ne ostane’. Nije ostalo ništa — ali on ipak može nastaviti! ‘Ništa’ može postati još manje; jer ako uđe u dug, njegov novac postaje manje od ničeg. Na isti način ne samo da materija postaje prazni prostor, već postaje negativna, *manje* od ničeg — praznija od praznine; preuzima ‘usisnu’ prirodu. Eter je usisan, apsorbirajući. Materija *tlači*. eter *apsorbira*. Sunce je apsorbirajuća, usisna lopta, i gdje god da je eter prisutan imamo silu apsorpcije.

Ovdje smo prešli na drugu stranu, drugi aspekt trodimenzionalnog prostora — prešli smo od tlaka do usisa. Ono što nas u svijetu neposredno okružuje, ono od čega smo konstituirani kao fizički čovjek i eterski čovjek, to je oboje i pritisak i usis ili apsorpcija. Mi smo kombinacija oboje; dok Sunce posjeduje samo snagu usisa, bivajući *ništa osim etera, ništa osim usisa*. Uzburkani val tlaka i usisa, mjerljive tvari i etera, ono je što svojim izmjenama čini živu organizaciju. I živi organizam konstantno diše u *astralu*; disanje se izražava kroz mjesečevo kretanje ili njihanje. I ovdje počinjemo naslućivati drugog člana ili drugi princip konstrukcije svijeta; jedan član — tlak i usis, fizičko i etersko; drugi — astral. Astral nije ni fizički ni eterski već se stalno udiše i izdiše; i njihanje predstavlja taj proces.

Čak i u najdrevnija vremena promatrana je jedna astronomska činjenica. Mnogo tisuća godina prije kršćanske ere, Egipćani su znali da nakon perioda od 72 godine zvijezde stajačice u njihovu vidljivom kursu na Suncu dobiju jedan dan. Nama se čini, zar ne, da se zvijezde stajačice okreću i da se Sunce također okreće, ali da se Sunce okreće dosta sporije, tako da su nakon 72 godine zvijezde primjetno ispred. To je razlog kretanja Proljetne točke (točka proljetnog ekvinocija); naime, da se zvijezde kreću brže. Proljetna ravnodnevica odlazi sve dalje i dalje, zvijezde stajačice su promijenile njihov položaj u odnosu na Sunce. Ukratko, činjenice su da ako zabilježimo stazu zvijezde stajačice i zabilježimo točku gdje Sunce stoji iznad nje, nalazimo da nakon 72 godine zvijezda zauzima isti položaj 30-og prosinca, dok Sunce ponovno doseže tu točku 31-og prosinca. Sunce je izgubilo jedan dan. Nakon kruga od 25.920 godina taj gubitak je toliko veliki, da je Sunce opisalo potpuni okret i ponovno je vraćeno na mjesto gdje smo zabilježili. Vidimo prema tome da je Sunce u 72 godine *jedan dan* iza zvijezda stajačica. Te 72 godine su približno normalni čovjekov životni period, i on se sastoji od 25.920 dana.

Dakle kada pomnožimo 72 godine sa 360, i smatramo ljudski isječak života kao jedan dan, imamo ljudski život kao *jedan dan* makrokozmosa. Čovjek je izdahnut, takoreći, od makrokozmosa; njegov život je jedan dan u makrokozmičkoj godini.

Tako da je ova revolucija, ovaj krug opisan precesijom ravnodnevnicе, koji označava makrokozmičku godinu, Egipćanima već bila poznata tisućama godina ranije (jer su na ovaj period od 72 godine gledali kao na veoma važan), ova vidljiva revolucija Proljetne točke povezana je s *životom i smrću čovjeka* u univerzumu — to će reći, s životom i smrću makrokozmosa. I zakoni o životu i smrti čovjeka su nešto što smo mi osuđeni da slijedimo. Već smo vidjeli kako njihanje ukazuje na drugi svijet; kako naš čulima opazivi svijet ukazuje na jedan svijet, tako njihanje ukazuje na drugi, svijet koji diše. A sada u onom što sadašnja astronomija zove ‘precesija’,

imamo nešto što opet možemo zvati tranzicija, ovaj puta tranzicija u stanje dubokog sna, tranzicija u još jedan, treći svijet. Dakle imamo tri svijeta, koji se međusobno prožimaju, međusobno su povezani; ali ne smijemo jednostavno pokušati kombinirati te svjetove sa stajališta uzročnosti. Tri svijeta, trostruki svijet, pošto je čovjek trostruko biće; jedan, svijet čula koji nas okružuje, svijet koji opažamo; drugi svijet čija prisutnost je naznačena kretanjima Mjeseca; i treći koji nam se otkriva kretanjem točke ravnodnevnic, ili bi mogli reći, putanjom Sunca. Ovaj treći svijet nam zaista ostaje nepoznat kao što je svijet naše vlastite Volje nepoznat našoj običnoj svijesti.

Važno je prema tome svuda tražiti podudaranje između ljudskog mikrokozmosa i makrokozmosa. I kada danas Istočnjak, iako samo na dekadentan način, pokušava doći do svjesnog disanja, kao što se radilo u drevnoj orijentalnoj mudrosti, to je manifestacija želje da se odluta u taj drugi svijet koji inače prepoznaje preko Mjesečeve, takoreći, volje u našem svijetu. ali u ta vremena kada je drevna mudrost još dolazila čovjeku na način različit od onog na koji danas moramo tražiti mudrost — u ta vremena čovjek je također znao kako vidjeti to djelovanje unutarnjih zakona u drugim poveznicama i podudaranjima.

U Starom zavjetu posvećenici, kojima su ove stvari bile poznate, uvijek su koristili određenu sliku ili predstavu — sliku, naime, o odnosu mjesečeva svijetla i sunčeva svijetla. To u izvjesnom smislu možemo također naći u evanđeljima, kao što sam vam nedavno pokazao.

Općenito kažemo da je mjesečevo svijetlo reflektirano sunčevo svijetlo. Sada govorim u smislu fizike, i kasnije ću morati pokazati da su ovi izrazi zaista vrlo netočni. Mjesečeva svjetlost je predstavljala u Starom zavjetu snagu Jahve ili Jehove. Ova snaga je shvaćena kao *reflektirana* snaga, i posvećeni — premda ne naravno ortodokсни rabini Starog zavjeta — su znali: Mesija, Krist će doći, i On će biti *direktno* sunčevo svijetlo. Jahve je samo unaprijed Njegova refleksija. Jahve *jest* sunčeva svjetlost, ali ne *direktna* sunčeva svjetlost. Naravno, ovdje ne govorimo o fizičkom sunčevu svijetlu, već o duhovnoj stvarnosti.

Krist je ušao u ljudsku evoluciju, On koji je prije bio prisutan samo u refleksiji, na indirektan način u obliku Jehove. I tu se pojavila nužnost misliti na Krista, koji je živio u Isusu, kao rezultat *različitog* skupa zakona od onih koji pripadaju običnoj prirodnoj znanosti. Ali ako ne priznajemo ovaj drugi skup zakona, ako vjerujemo da ovaj svijet postoji samo kao rezultat uzroka i posljedice, tada nema mjesta za Onog koji je Krist. Njegovo mjesto za Njega mora biti pripremljeno našim prepoznavanjem tri svijeta koji se isprepliću. Tada je stvorena mogućnost da se može reći: može biti da je u ovom svijetu osjetila sve povezano preko zakona uzroka i posljedice kako podržava prirodna znanost, ali ovaj svijet prožima drugi svijet, i tom drugom svijetu pripada sve što se u svijetu dogodilo a povezano je s Misterijem na Golgoti.

U naše vrijeme, kada se želja za razumijevanjem ove materije sve više manifestira, važno je shvatiti da to razumijevanje treba biti traženo kroz prepoznavanje ova tri međusobno isprepletana svijeta, koja postoje simultano i potpuno su različiti jedan od drugog. To znači da moramo tražiti ne samo jedan sustav zakona, već *tri*; i moramo ih tražiti u samom čovjeku.

Ako dobro razmotrite ono što sam upravo rekao, vidjeti ćete da neće biti dovoljno usvojiti metode kopernikanskog sustava, i jednostavno nacrtati elipse koje bi trebale prikazati putanje Saturna, Jupitera, Marsa, Zemlje, Venere i Merkura i konačno Sunca. To uopće nije ono što se željelo. Ono što se željelo je radije pogledati zakone koji su aktivni u svijetu koji je fizički vidljiv i vidjeti kako se ti zakoni nadilaze s potpuno drugim skupom zakona; i da posebno sadašnji Mjesec, u svom kretanju, predstavlja nešto što ni na jedan način nije uzročno povezano s ostatkom zvjezdanog sustava, kao što bi to bio slučaj da je Mjesec član tog sustava, kao drugi planeti. Mjesec se međutim odnosi na sasvim drugi svijet, koji je, takoreći, umetnut u naš, i koji ukazuje na proces disanja našeg univerzuma, kao što Sunce ukazuje na prožimanje našeg univerzuma eterom.

Prije nego se netko uključi u astronomiju, treba se obrazovati u kvalitativnom smislu u pogledu onog što se kreće u prostoru, u pogledu stvari koje su međuzavisne u prostoru. Jer mu mora biti sasvim jasno da se materija Sunca i bilo koja druga materija — Zemljina materija na primjer — ni pod kakvim okolnostima ne mogu dovesti u jednostavan odnos; jer materija Sunca je, u usporedbi s materijom Zemlje, nešto što apsorbira i usisava, dok ova potonja vrši tlak. Kretanja koja imaju svoj izraz u njihaju su kretanja koja proizlaze od astralnog svijeta, a ne od bilo čega što se može naći u principima Newtona. Upravo ovaj Newton-izam nas odvodi daleko u materijalizam, jer se dočepao krajnjih apstrakcija. On govori o sili gravitacije. Sunce, kaže on, privlači Zemlju, ili Zemlja privlači Mjesec; između tih tijela postoji sila privlačenja, kao neko nevidljivo uže. Ali ako zaista ništa osim ove sile privlačenja ne bi postojalo, ne bi bilo uzroka da se Mjesec okreće oko Zemlje, ili Zemlja oko Sunca; Mjesec bi jednostavno pao na Zemlju. To bi se zaista dogodilo vjekovima prije, ako bi samo gravitacija bila na djelu; ili bi Zemlja pala u Sunce. Dakle sasvim je nemoguće da gledamo na samo gravitaciju kao sredstvo objašnjavanja zamišljenog ili stvarnog kretanja nebeskih tijela. Dakle što ona rade? Pogledajmo! Ovdje imamo planet prožet stalnom željom da padne u Sunce — pretpostavljajući da smo imali samo zakon gravitacije. Ali sada ćemo pretpostaviti da je ovom planetu u nekom trenutku dana još jedna sila, tangencijalna sila. Ova pokretna sila djeluje s takvom i takvom snagom, i sila gravitacije u isto vrijeme djeluje s takvom i takvom snagom, tako da eventualno planet ne pada u Sunce, već se mora kretati po linijama koje su rezultat obje sile.

Vidite da je za Newtonovu teoriju nužno da pretpostavi neku vrstu izvornog poticaja, neku vrtu početnog guranja u slučaju svakog planeta, ili svakog pokretnog nebeskog tijela. Uvijek mora postojati neki vanzemaljski Bog negdje, koji daje ovaj poticaj, koji daje ovu tangencijalnu silu. To se uvijek pretpostavlja; i sjetite se, ova pretpostavka je napravljena u vrijeme kada smo izgubili svaku ideju o dovođenju materijalnog i duhovnog u neku vrstu veze, kada nismo bili sposobni shvatiti bilo što osim ovog savršeno vanjskog 'guranja'.

Ovdje imamo primjer nesposobnosti materijalizma da razumije materiju. Više puta sam vam do nedavno skretao pažnju na ovo. Slijedi, da prema tome materijalizam također nije u stanju razumjeti *kretanja* materije, i osuđen je dati sasvim antropomorfno njihovo objašnjenje, oslikavajući Boga s sasvim ljudskim osobinama, koji je jednostavno gurnuo Mjesec i gurnuo Zemlju. Zemlja i Mjesec

zatim 'privlače' jedno drugo — i pogledajte, iz te dvije sile, guranja i privlačenja, imamo njihovo kretanje na nebesima.

Iz ideja ovakve vrste danas je konstruiran sunčev sustav. Ali da bi došli do pravog razumijevanja univerzuma apsolutno je nužno potražiti vezu između onog što živi u čovjeku, i onog što živi u makrokozmosu. Jer čovjek je stvarni mikrokozmos u makrokozmosu. O ovom ćemo sutra govoriti dalje.

## PREDAVANJE V

Dornach, 17 travnja 1920

Naše studije od zadnjih nekoliko dana će vam razjasniti da je potpuno nemoguće gledati na konfiguraciju prostornog univerzuma i njegova kretanja na način koji je usvojen od moderne znanosti. Jer ne samo da se univerzum gleda kao da je potpuno odvojen od čovjeka, već se čak i odvojena nebeska tijela, koja našem pogledu izgledaju odvojena jedna od drugih, tretiraju kao da su izolirana, i zatim se u njihovoj izoliranosti promatraju utjecaji jednih na druge. To dolazi na isto kao kada bi, na primjer, proučavali ljudski organizam ispitujući najprije ruku a zatim nogu, da bi kasnije shvatili cijeli organizam iz načina na koji pojedini članovi rade zajedno. Ali činjenica je, nije moguće shvatiti ljudski organizam proučavajući njegove pojedine članove; već sva istraživanja čovjekova tijela moraju imati svoju početnu točku u *cjelini*, od koje tada možemo nastaviti do pojedinih organa.

Isto vrijedi i za sunčev sustav, i također za sunčev sustav u njegovu odnosu sa cijelim vidljivim zvjezdanim univerzumom. Jer Sunce, Mjesec, Zemlja i drugi planeti samo su dio cijelog sustava. Zašto bi Sunce, na primjer, bilo smatrano za izolirano tijelo? Apsolutno nema razloga da bi Sunce trebali zamišljati da je samo ondje gdje ga vidimo, ograničeno granicama unutar kojih ga naše oči opažaju. U vezi toga je filozof Schelling bio sasvim u pravu kada je odbio pitati pitanje, 'Gdje je Sunce?' u bilo kojem drugom smislu osim 'Gdje se osjeća njegov utjecaj?' Ako Sunce djeluje na Zemlju, učinak takve aktivnosti nužno mora pripadati sferi Sunca; i veoma je pogrešno izvlačiti dio cjeline i proučavati sam taj dio. Ali upravo je to ono u što se moderna materijalistička koncepcija univerzuma zaputila, i njen utjecaj stalno raste od sredine petnaestog stoljeća. To je ono protiv čega se Goethe uvijek borio, kada je bio živ, u svojim radovima u oblasti prirodne znanosti, i protiv čega se svi pravi sljedbenici njegove znanosti također moraju boriti. Goethe se našao prisiljen skrenuti pažnju na činjenicu da ne smijemo proučavati prirodu bez čovjeka, bez da imamo na umu odnos prirode prema čovjeku. Proučavanje prirodnih pojava izvan čovjeka mora imati svoju osnovu u razumijevanju prirode čovjeka.

Slijedeći primjer će vam pokazati vrijednost nekih tvrdnji moderne astronomije. Moderna astronomija teži, uz pomoć svakakvih argumenata, govoriti o eliptičnoj putanji Zemlje oko Sunca; tvrdeći da je to kretanje u početku inicirano tangencijalnom propulzijom o kojoj sam govorio jučer u vezi s gravitacijskim privlačenjem Sunca. Ali astronomija ne može, i to ne čini, kada govori o privlačenju poricati činjenicu, da ne samo da Sunce privlači Zemlju, već i Zemlja također mora privlačiti Sunce. To nas, međutim, obvezuje na zaključak da ne možemo govoriti o okretanju Zemlje po eliptičnoj stazi oko Sunca, jer ako je privlačenje zajedničko ne možemo imati jednostrano kretanje Zemlje oko Sunca, već se oboje mora okretati oko neutralne točke. Drugim riječima, to okretanje se ne može odvijati na način koji bi nam omogućio da gledamo na središte Sunca kao središnju točku, već središnja točka mora biti neutralna točka smještena između središta Sunca i središta Zemlje. Kazujući vam ovo ne stavljam primjedbe na astronomiju, samo vam govorim ono što



sami možete naći u astronomskim knjigama. Tako smo prisiljeni priznati postojanje — ovako ili onako — središnje točke između dvije sfere.

Naša astronomija, tješeći sebe, drži da taj pivot ili središnja točka leži unutar samog Sunca. I Zemlja i Sunce se, zatim, okreću oko te točke. I tako, još jednom, ne dobivamo direktno okretanje Zemlje oko Sunca, već se i Sunce također okreće, okreće se međutim oko točke koja leži unutar njega. Tako je egzoterna astronomija došla toliko daleko da za pivot ili središnju točku pretpostavlja da to nije središte Sunca, već da leži na liniji koja povezuje Sunce i Zemlju, ipak još unutar Sunca. Ali sada se suočavamo s još jednom poteškoćom. Treba najprije izračunati veličinu Sunca. (Istina, gornje pretpostavke zavisi o izračunanoj veličini Sunca.) Na rezultatu takvog izračuna izgrađen je zaključak koji naravno mora posjedovati određenu ograničenu ispravnost (izračuni su napravljeni iz onog što pokazuju osjetila), ali koja ne mora nužno biti kriterij pomoću kojeg prosuđujemo stvarnu bit onog što leži iza prirodne pojave.

Nužno je dakle strogo paziti na modernu astronomiju, kao i na druge znanosti, da bi primijetili mjesta — a ona su brojna — gdje znanost nadmašuje sebe, i dolazi u poteškoće.

Ta poteškoća ne može biti otklonjena proučavajući vanjski aspekt fenomena; do pravog rezultata možemo doći jedino proučavajući univerzum u njegovu odnosu s čovjekom. Moramo, najprije, uzeti u obzir prethodno objašnjene veze između univerzuma i čovjeka; i onda moramo dodati mnoge druge činjenice, prije nego možemo dati savršeno točnu sliku svijeta. Prije smo rekli da trebamo zamisliti, prije svega, običnu mjerljivu materiju — materiju koju se može vagati. Svjetlo ne možemo vagati; ono ne pripada oblasti mjerljive materije, niti pripada toplina (vrućina). Najprije dakle, moramo zamisliti mjerljivo, zatim na to moramo nasloniti eter. Rekli smo da je pogrešno smatrati da se Sunce sastoji od mjerljive materije kao što je materija Zemlje. Sunce je nešto što je u stvari manje od prostora — takoreći, 'izdubljeno iz' prostora; to je nešto što *uvlači*, za razliku od *pritiska* mjerljive materije.

I moramo imati posla ne samo sa skupljanjem (u Suncu) ovog upijajućeg etera u vanjskom univerzumu, već i sa činjenicom da je taj eter distribuiran daleko i široko. Svugdje nalazimo, koegzistirajući sa silom pritiska, silu apsorpcije. Mi sami nosimo tu usisnu silu u našim vlastitim eterskim tijelima.

S ovim potpuno iscrpljujemo sve što zovemo prostor. Pritisak i usis — to dvoje, ono je što nalazimo u prostoru. Ali mi ne posjedujemo samo naše *fizičko* tijelo, koje se sastoji od mjerljive materije koju ono asimilira i zatim ponovno istjeruje, ne samo da imamo također i *eteričko* tijelo, koje se sastoji od upijajućeg etera, već dodatno još imamo *astralno* tijelo — ako u vezi toga možemo koristiti izraz 'tijelo'. Što implicira posjedovanje tog trećeg tijela? Znači da mi unutar sebe imamo nešto što više nije prostorno, premda ima određeni odnos prema prostoru. Taj odnos se može pokazati kada shvatimo da dok smo budni astralno tijelo se međusobno prožima s eterskim i fizičkim tijelom. Ali etersko tijelo djeluje veoma različito kada smo budni i kada spavamo. Različit odnos je uspostavljen između eterskog i fizičkog tijela kada smo budni, i to je uzrokovano astralnim tijelom. Ono je aktivno, i radi na prostornom, premda ono samo nije prostorno. Ono donosi red i organizaciju u prostorne



povezanosti. Ova organizacijska aktivnost astralnog tijela u nama također se odvija i u vanjskom univerzumu, gdje se manifestira na slijedeći način.

Pokušajte na trenutak razmotriti sami prostor, i od cijelih vidljivih nebesa, razmotrimo područja koja ukazuju na Zodijak. Nemam se namjeru ovdje detaljno baviti s nekoliko znakova Zodijaka, već razmotrimo smjerove u kojima gledamo na nebesa kada se okrenemo, na primjer, prema Ovnu, u Zodijaku; zatim Biku, Blizancima, Raku, Lavu, Djevici, Vagi, Škorpionu, Strijelcu, Jarcu, Vodenjaku i Ribama. Sve što trebamo uočiti, na prvom mjestu, je da je prostor koji leži pred nama kao naš vidljivi univerzum podijeljen na ovaj način. Znakovi samo ukazuju na podjelu, utoliko što svaki od njih označava granice određene oblasti prostora.

Sada ne smijemo misliti da se ti smjerovi u prostoru mogu tretirati na takav način da bi mogli reći: 'Tamo je prazan prostor, i ja negdje u njemu samo povlačim liniju'.

Tamo jednostavno ne postoji takva stvar koju matematičari zovu 'prostor'; već su svugdje *linije sile*, *smjerovi sile*, i oni nisu jednaki, variraju, oni su diferencirani. Ovih dvanaest oblasti možemo razlikovati shvaćajući da ako se okrenemo u smjeru znaka Ovna, sila koju doživljavamo je različita od one koja bi bila da smo okrenuti znaku Vage ili Raka. U svakom smjeru sila se razlikuje. Čovjek to neće priznati, dok god živimo samo u svijetu osjetila; ali čim se uzdigne do imaginativnog života duše, on više ne doživljava da su smjerovi u prostoru jednaki kada se okrene Ovnu ili Raku, već osjeća da se njihovi utjecaji na njega veoma razlikuju.

Da bi vam dao usporedbu, mogao bih pred vas postaviti slijedeće. Zamislite da pred sobom uredite krug od dvanaest osoba na takav način da vam najsimpatičnija osoba zauzme jedan dio kruga, zatim dolazi manje simpatična, sve dok na drugoj strani ne budete imali one koji su vam antipatični. (Mi ne, zamišljamo stupanj simpatije ili antipatije da dolazi od osobnih emocija; to može biti samo stvar vanjske pojave.) Kada se sada okrenete unutar kruga, pred vašim pogledom prolazi dvanaest slika i u isto vrijeme doživljavate postepenu seriju različitih senzacija. Čovjek postaje svjestan ovakve serije senzacija ako se, nakon postizanja imaginativne percepcije, kreće unutar Zodijaka. Slično stupnjevanje senzacija, slično stupnjevanje vizija u njemu je proizvedeno, i odvija se unutar njega u trenutku kada pobjegne od ravnodušnosti uobičajene čulne egzistencije. Dakle kada imamo posla sa ovim različitim sekcijama prostora nema jednolikosti, jer moramo shvatiti da svaki od ovih smjerova na nas vrši različit utjecaj.

Vidite, ovdje na svijetlo dolazi činjenica intimno povezana s cijelom evolucijom čovjeka. Da je ostao na stupnju stare svijesti, atavističke slikovite svijesti, još bi snažno doživljavao aktualnost ove diferencijacije u različitim odjelima nebesa; bio bi svjestan senzacije simpatije prema jednom smjeru prostora i antipatije prema drugom. Čovjek je međutim izdvojen od ove igre sila s kojom je jednom bio svjesno okružen, i od nje je izdvojen upravo kroz činjenicu da ga je njegova sadašnja organizacija smjestila u čulni svijet. Ali da je čovjek stvarno organiziran u skladu s kozmičkim zakonima može čak i sada biti dokazano, i sasvim vanjskim pokusima, ako se obrati pažnja na određene fenomene. Jer nikako nije čista besmislica reći da određena bolest može biti brže izliječena ako je krevet pacijenta smješten u smjeru istok-zapad. To nije praznovjerje već činjenica koju je moguće dokazati. Ali ovo nije preporuka da smjestite svoje krevete u određeni položaj! U tom smislu sam imao

mnoga iskustva, da osjećam da je nužno ovdje umetnuti riječ upozorenja! Jednom mi se dogodilo u Berlinu, na primjer, da sam na kraju antropozofskog predavanja, nekako istaknuo činjenicu da kada kiši mogu staviti moje kaljače, bez da sjednem, govoreći da se to može napraviti najprije sjedeći na jednoj nozi a zatim na drugoj, i dodao sam ‘Trebalo bi moći stajati na jednoj nozi!’ To su neki antropozofi shvatili na takav način da sam pri povratku iz Londona u Berlin našao da su tamo, članovi antropozofskog društva bili preporučili, kao ezoterni trening, stajanje kratko vrijeme na jednoj nozi u ponoć! Mnoge tvrdnje o nama imaju dobrog temelja. Stalno iznova se govore ovakve stvari i zatim nalaze svoj put u ove ili one novinske članke iz pera neke dobronamjerne ili zlonamjerne osobe — obično ove druge. Dakle ponavljam, uopće nemam želju preporučiti vam da smjestite svoj krevet u određeni položaj. Ipak, ova činjenica i mnoge druge pokazuju da čak i danas, u njegovu unutarnjem ili podsvjesnom dijelu bića, čovjek još stoji u određenom odnosu prema ovim vanjskim prostornim diferencijacijama, u koje je smješten.

Pomoću kojih sredstava čovjek ima ove povezanosti? Ima ih preko njegova astralnog tijela, koje uspostavlja ove veze. One su mu moguće pošto je preko njegovog astralnog tijela čovjek stanovnik astralnog svijeta, svijeta koji premda djeluje na prostor, sam nije prostoran. Zodijak shvaćamo u punom značenju tek kada ga tretiramo kao predstavnika astralnog svijeta iza.

A sada, bez obzira na sadašnje astronomske teorije, ispitajmo taj fenomen koji se javlja našem čulnom gledanju. Znamo da bilo stvarno ili vidljivo Sunce kroz Zodijak prolazi na razne načine; u svom dnevnom kursu, u svom godišnjem kursu, i još kursom kroz Platonovu godinu, kroz precesiju ravnodnevnice. To ukazuje na činjenicu da učinci na nas te apsorbirajuće eterske lopte zvane Sunce veoma variraju, jer dolaze iz različitih smjerova prostora. U nekom trenutku Sunčevo djelovanje poseže za nama iz dijela kojeg zovemo Ovan, u neko drugo vrijeme iz druge oblasti i tako dalje.

Uzevši slučaj stanovnika našeg dijela globusa, možemo vidjeti da je on uvijek suočen s polovinom znakova Zodijskoga, dok je druga polovina zatamnjena od Zemlje. Drugim riječima, tako smo smješteni s obzirom na razgraničenje prostora, da smo direktno okrenuti prema jednom dijelu Zodijskoga dok između drugog dijela i nas stoji Zemlja. Očito to nema nikakve veze bilo sa stvarnim ili sa vidljivim kretanjem; jednostavno je činjenica da smo u svakom danom trenutku suočeni s jednim dijelom Zodijskoga, dok drugi dio presijeca Zemlja. Molim da sada pokušate zamisliti te sekcije prostora s našom Zemljom koja zatamnjuje neke od njih. Što to za nas znači? Jasno je da će jedna polovina utjecati na nas direktno, a druga neće direktno, već radije, reći ću, preko svog odsustva. U nekom trenutku imamo direktan rad ovih diferenciranih regija prostora, u drugo vrijeme djelovanje njihove odsutnosti, učinak, takoreći, njihove ne-prisutnosti. Ova činjenica je nešto što je *aktivno* unutar nas i omogućava nam da dovedemo u vrstu odnosa ono što radi direktno na nama i ono što je odsutno, od čijeg smo direktnog utjecaja sklonjeni. Jer otvara još jednu mogućnost.

Recimo, iz smjera znaka Raka upućena je određena vrsta utjecaja. To bi se protivilo utjecaju Jarca, ali ovaj potonji je uskraćen, odsječen je. Kao posljedicu ja u sebi imam utjecaj Raka i suprotstavljeno tome odsječeni utjecaj Jarca; utjecaj Raka je time na neki način ostavljen u meni, dan u moje ruke, takoreći. Naravno, ono što je

odsutno ne može djelovati na mene na isti način kao ono što je prisutno; ali ja dobivam određeni utjecaj u odnosu na Znakove koji djeluju na mene iz razloga opozicije na njihovu presječenu suprotnost. Preko činjenice da stojim na Zemlji nebeski utjecaji postaju sasvim različiti od onog što bi bili, kada bih slobodno lebdio u prostoru i bio direktno izložen svima njima.

Želio bih da to posebno primijetite, i tada ćete shvatit da ne možete jednostavno reći: Iznad nas imamo znakove Ovna, Riba, Vodenjaka, itd., a ispod Vage, Djevice, i tako dalje, već morate zamisliti cjelinu kao organizaciju, u koju ste sami upregnuti. I kako napredujete, na račun zemljine revolucije, od znaka do znaka nošeni ste kroz sve te direktne utjecaje po redu. Ovdje u jednoj točki, utjecaj Škorpiona vam je uskraćen, a ovdje na drugoj točki ste preneseni u njega. Analogno je uzimanje hrane; bili ste gladni, hrana nije bila tamo unutar vas, ali nakon obroka hrana je unutar vas. Utjecaj Škorpiona je ovdje odsutan, ali u ovoj točki postaje aktivan. I tako se mi povezujemo s okolnim kozmosom kako dolazimo u različit odnos s njim preko kretanja Zemlje. Ali da li je čovjek svjestan ovih raznih utjecaja, dok je još na fizičkom planu? Ne, nije; vidjeli smo da ga fizički svijet odvlači od njih. Ali u trenutku kada se svojim astralnim tijelom i egom povlači iz njegova fizička i eterska tijela, nađe se unutar tih sila; one na njega djeluju direktno i snažno. Ti vanzemaljski, nebeski utjecaji nahrupе na onaj dio čovjeka koji više nije povezan s fizičkim i eterskim; oni djeluju na njega snažno kao što hrana djeluje na fizičko tijelo. To je upravo ovaj silazak u fizičko koje je uzrok čovjekova povlačenja od ovih vanjskih utjecaja. Možemo prema tome smatrati astralno tijelo kao da je u nekom smislu dio nebeskog, a ne zemaljskog univerzuma, jer je tada, zajedno s egom, izvan fizičkog tijela, moramo ga uskladiti s nezemaljskim utjecajima.

Razmatrajući materiju na ovaj način, postepeno smo došli do zaključka da čovjek postaje prijemčiv za ove nebeske sile utoliko što prestaje djelovati preko organa njegova fizičkog tijela — odnosno, kada je on, preko ovog nedjelovanja, više ili manje u stanju spavanja. Čovjek je kao dijete uvijek više ili manje uspavan, dakle dijete je daleko više prijemčivo na nebeske utjecaje od čovjeka. Kako odrasta sve više sebi utire put u zemaljske uvjete. Tijekom djetinjstva, sve to je unutar kože i još je plastično i u stanju formiranja. S godinama formativne snage postaju sve manje aktivne, sve dok, u značajno kasnijoj točki života, ne postanu zaista male. To pokazuje da unutarnji fizički proces formiranja stoji u izvjesnom odnosu prema kretanjima i konfiguraciji vanjskog nebeskog univerzuma. Ali dio našeg bića koje, što se tiče svijesti, ostaje u stalnom stanju spavanja — kao što je naša srčana aktivnost, naš proces probave, itd.; u stvari, svi unutarnji fizički procesi — cijeli taj dio našeg bića ostaje pod utjecajem nad-fizičkog tijekom cijelog našeg života. (Ovi procesi su inducirani na isti način kao i proces koji se odvija kada svjesno napravim korak naprijed, jedino su oni svi usmjereni unutra umjesto vani.)

Uzmimo karakterističan primjer. Pomoću unutarnjih pokreta crijeva probavljena hrana je pokrenuta naprijed na svom putu. To su unutarnji pokreti unutar granica ljudske kože, i prema tome, kao što smo rekli, zavisni od onog što je izvan Zemlje. U osnovi, čovjek je kao čovjek zavisan jedino od zemaljskog, od mjerljive zemaljske materije, u svemu što utječe na njega od izvan njegove kože. Ali u trenutku kada je

bilo koji vanjski čin ili okolnost prevedena u aktivnost unutar kože, tada u njegovom organizmu počinje aktivnost koja je povezana s nadčulnim.

Kada na dlan svoje ruke uzmete komad šećera, njegovu težinu osjećate fizički, podižete je na svoje usne; proces je još fizički. Ali čim ga razgradite na jeziku i on uđe u sferu okusa, on više ne ostaje u području zemaljskih procesa već postaje predmet izvanzemaljskih sila.

Da bi našli djelovanje izvanzemaljskog, moramo prodrijeti u ono što je zatvoreno unutar ljudske kože. To će vas voditi do shvaćanja činjenice, da dok se krećete po svijetu, noseći okolo, takoreći, svoje cijelo biće, vi ste u oblasti zemaljskog. Ali čim dođete unutra, čak i samo unutar fizičke organizacije, niste više u oblasti zemaljskog, već ste ušli u sferu zavisnu od izvanzemaljskih sila. Možete lako sami dokazati činjenicu da unutar vas prebiva nešto što nije povezano s zemaljskom egzistencijom, ako se prisjetite učestalo ponavljane činjenice, da ljudski mozak pliva u meningealnoj tekućini. Kada to ne bi bio slučaj, pritisak mozga na organe smještene na dnu lubanje zgnječio bi sve krvne sudove. Svaki priručnik koji se bavi takvim stvarima reći će vam težinu mozga. Ako je vaš izbor 'Bischoff', primijetit ćete da navodi da je ženski mozak mnogo lakši od muškog, navod koji je kasnije označen apsurdnim, na zadovoljstvo dama, kada je nađeno nakon ispitivanja, da je za mozak samog Bischoffa dokazano da je dosta lakši od najlakšeg ženskog mozga kojeg je ispitivao. Ovo je samo usput, kao primjer općenite vrijednosti ljudskih prosudbi.

Ljudski mozak međutim, premda posjeduje značajnu težinu — barem 1.200 do 1.300 grama — ne izvršava pritisak ni blizu u skladu sa stvarnom težinom, već samo, kako bi rekli, težinom usporedivom s nekoliko grama, zbog pritiska prema gore meningealne tekućine. Sjećate se Arhimedova zakona, prema kojem se težina objekta smanjuje s težinom istisnute vode. Dakle pritisak mozga odgovara samo nekoliko grama jer pluta u tekućini. Da ima tendenciju da pritiska dolje punom težinom, čovjek ne bi mogao koristiti svoj mozak za misli. Prevladava svoju težinu jer pluta u fluidu. Mi ne mislimo s materijom mozga, već s onim što se povlači od materije, sa snagama koje streme gore, s onim što raste iznad Zemlje. I ovo moramo slijediti u svim dijelovima čovjekove organizacije. Baš kao što se povlačimo unutra od snaga zemaljske gravitacije u slučaju težine mozga (izvana, naravno, to nije moguće, mozak na vagi pokazuje punu težinu, čak i dok je u nama), tako se slično odvajamo od zemaljskih fizičkih i kemijskih sila drugačije vrste.

Što nam omogućava da se odvojimo od tih sila? To je ego i astralno tijelo. Čim oni djeluju na etersko i fizičko tijelo na takav način da se etersko povlači od fizičkog, apsorpcijska sila je tada odsutna, a preostaje samo mjerljiva materija. Mjerljiva materija nije dio Zemlje, jer je Zemlja ne ostavlja u izvornom obliku, već je uništava. Zemaljske snage ne sadrže ono što daje čovjeku njegovu formu. To nije teško razumjeti, jer smo vidjeli da se iznutra odvajamo od zemaljskih snaga. Sa svime što je u njemu preko njegova astralnog tijela i ega, čovjek je u odnosu sa silama koje su aktivne izvan Zemlje.

Naše slijedeće pitanje treba biti: Kakva je priroda tog odnosa? Da bi to dokučili, moramo na određeni način proučiti cjelokupni kvalitet i prirodu čovjeka. Na prvom mjestu imamo njegovu potpunu *formu ili figuru*. S ovim ne mislim na formu koju bih nacrtao da radim njegovu skicu, već cijelu konfiguraciju, cijelu formaciju čovjeka.

To bi uključilo, n.pr. činjenicu da su oči smještene na licu, a pete na nogama; jer to je dio unutarnje konfiguracije čovjeka u skladu s zakonom.

Ekspressionistički slikari mogu izjaviti da se čovjeka može nacrtati na takav način da je njegov nožni prst smješten na nosu, ili da je jedno oko smješteno ovdje a drugo u njegovoj ruci. Da, zaista ima takvih ljudi, ali oni samo pokazuju koliko malo imaju unutarnje veze sa svijetom. Zaista smo ovih dana toliko napredovali u materijalističkoj misli da pojedine stvari možemo nacrtati *odvojeno*, dok one u stvari pripadaju cjelini i ne bi ih trebalo crtati svaku za sebe.

Stoga imamo prvo čovjekovu potpunu formu; a to, kao što dobro znate, nije proizvedeno kao što je proizvedena figura, na primjer, rezbarena u drvu, već je formirana od iznutra. Čak ne možemo ni ponovno rezbariti bilo koji dio koji ne bi odobravali. Ljudska forma je modelirana od sila koje obitavaju na periferiji i one su sile od izvan Zemlje. Dakle kada kontempliramo ljudsku formu, gledamo proizvod izvanzemaljskog.

Kao drugo možemo u čovjeku razgraničiti, osim njegove forme, sve što spada u kategoriju *unutarnjeg kretanja*. Uzmimo, na primjer, krv i druge tjelesne tekućine; one posjeduju unutarnje kretanje. To je također proizvedeno od iznutra; to je, takoreći, smješteno čak dublje u čovjeku nego njegova forma. Ovo potonje pritišće naprijed prema periferiji, dok se unutarnje kretanje odvija u potpunosti unutra; i to je opet proces koji stoji u odnosu sa svijetom koji je izvan Zemlje.

Treće, *aktivnost organa*. Organi kao što su pluća, jetra, slezena, itd., odgovorni su za aktivnosti unutar čovjeka, i te ću aktivnosti imenovati kao treću stvar koju nalazimo u čovjeku. To vas ne bi trebalo iznenaditi, već prije voditi da tražite razlog.

Razmotrite na primjer, važan organ, naime, srce, o kojem sam nedavno više puta govorio. Shvaćamo da je u izvjesnom smislu, srce bilo zavareno zajedno.

Slijedeći embriologiju, nalazimo da je srce postepeno zavareno zajedno ili nagomilano, takoreći, cirkulacijom krvi, i nije primarna forma. Embriologija to potvrđuje. Isto je i s drugim organima. Oni su *rezultat* ovih cirkulacija, radije nego njihov uzrok. Unutar organa cirkulacija dolazi do zastoja, prolazi vrstu metamorfoze, i dalje nastavlja na drugačiji način. Da bi predstavili ideju, recimo da imamo protok vode koja pada preko stijene. Izbacuje različite formacije i zatim teče dalje. Te formacije su uzrokovane silama ravnoteže i kretanja na tom mjestu. Sada zamislite da se sve to odjednom okameni; koža bi bila formirana kao zid, zatim bi ostatak nastavio opet teći dalje, i mi bi dobili formiranu organsku strukturu. Morali bi imati struju koja ide kroz strukturu, ponovno izlazi vani i teče dalje u izmijenjenom obliku. Nešto slično ovome možete zamisliti u slučaju tijeka protoka, kako cirkulira kroz srce. Ovdje mogu samo nagovijestiti ove stvari. One su dobro utemeljene, ali ovdje može biti dan samo nagovještaj.

Premda organi u načinu njihova formiranja zavise od tijeka unutarnjih sila, ipak postoji nešto u unutarnjem dijelu čovjeka što opet dolazi u odnos s onim što je vani. Ovdje imamo nešto što, kao što možete vidjeti iz primjera koji ću dati, stoji u bližem odnosu sa zemaljskim; preko tih organa mi smo iz unutrašnjosti dovedeni u kontakt s vanjskim.



Uzmite slučaj pluća. Pluća su organi, ali su u isto vrijeme osnova disanja. Kao instrument za transmutaciju udahnutog kisika u izdahnutu ugljičnu kiselinu, pluća formiraju odnos s nečim što je značajno za čovjeka, ali ipak postoji izvan njega u oblasti zemaljskog. Na ovaj način se vraćamo, takoreći, zemaljskom okruženju preko organske aktivnosti. U trenutku kada prekoračujemo, preko organske aktivnosti, granice naše kože, mi smo vani, u zemaljskoj sferi. Vidite, svi ovi procesi koji se odvijaju u potpunosti unutar nas, formacija i regulacija kretanja fluida, itd., stoje u odnosu sa izvanzemaljskim; dok kada dođemo do organa opet pristupamo zemaljskom. Ovdje u čovjeku imamo sjedinjenje Nebesa i Zemlje. Pluća su izgrađena od izvanzemaljskog, ali ono što rade s kisikom dovodi ih u odnos sa zemaljskim. I sada, kada čovjek uzima još više zemaljskih supstanci i prima ih u svoj organizam, on dolazi u neposredni kontakt, preko procesa *metabolizma* s uistinu zemaljskim.

Dakle možemo proučavati čovjeka s četiri različita stajališta: *Potpuni oblik*, utoliko što je to izgrađeno od iznutra prema vani; *Unutarnje kretanje*, *Organska aktivnost* i *Metabolizam*. Ako proučavamo potpuni oblik, koji je potpuno konstruiran od unutarnjih sila, nalazimo da on ima najmanje veze sa svime što je zemaljsko. Ova točka će sutra biti dalje objašnjena. Razumijevanje veze stječemo tek kada dovedemo u odnos, kao što ćemo napraviti sutra, potpunog oblika čovjeka s *Zodijakom*. Unutarnje kretanje, cirkulacija krvi, limfe, itd., može se shvatiti u njihovoj stvarnosti samo, kada je u odnosu s našim *planetarnim sustavom*. A kada dolazimo do aktivnosti organa, mi već *pristupamo zemaljskom*.

Dao sam vam primjer pluća, koja su, s obzirom na unutarnju konstrukciju, formirana od izvanzemaljskih sila, ali gdje ona dođu u odnos s kisikom, u odnosu su sa zrakom. Drugi ljudski organi dolaze u odnos s vodom, drugi opet s toplinom, itd. Prema tome, pri proučavanju aktivnosti organa, dolazimo u kontakt s *svijetom elementala* — s vatrom, vodom, zrakom. Tek kada su naše opservacije usmjerene na stvarnu asimilaciju, ili metabolizam, mi smo u sferi *Zemlje*. Svijet elementala je ono što zaokružuje Zemlju kao sferu vode i zraka, i tek kada se susretnemo s procesom metabolizma, pristupamo odnosu čovjeka sa samom Zemljom.

Na ovaj način možemo otkriti čovjekov odnos s univerzumom koji ga okružuje:

Zodijak:	(1) Potpuni oblik
Svijet planeta:	(2) Unutarnja kretanja
Svijet elemenata:	(3) Aktivnost organa
Zemlja:	(4) Metabolizam

I sada razmotrite, ako razumijemo formu čovjeka u svoj njegovoj prirodi i stanjima, i nađemo mogućnost pratiti ih unatrag do Zodijaka — odnosno, do svijeta zvijezda stajaćica — tada i samo tada možemo formirati, od *čovjeka*, ideju o svemu što nam je vidljivo u prostoru koji nas okružuje; jer to ne može biti istraženo mehaničkim ili matematičkim sredstvima, već jedino kroz znanje o potpunom obliku čovjeka. Niti se planetarna kretanja ne mogu ispitati samo pomoću teleskopa. S



teleskopom se nalazi njihov položaj — postavljajući ga najprije na jednu zvijezdu a zatim na drugu, nalazeći kut, i na taj način otkrivajući položaje. Ono što je stvarno prisutno u procesima svijeta planeta nešto je što je formirano od iznutra vani. Proučavanjem aktivnosti u sokovima i tekućinama u čovjeku trebali bi učiti razumjeti planetarne aktivnosti. Slično, ako smo shvatili naše vlastite organske aktivnosti, trebali bi također shvatiti što se događa u svijetu elementala; i kada možemo razumjeti što se u čovjeku događa u trenutku kada su u njegov metabolički sustav uvedene zemaljske supstance, trebali bi imati ključ za zemaljske aktivnosti, i moći ih prostorno odvojiti od svih izvanzemaljskih aktivnosti.

## PREDAVANJE VI

Dornach, 18 travnja 1920

Vidjeli smo da harmoniju moramo tražiti između procesa koji se odvijaju u, i sa čovjekom, i procesa koji se odvijaju u vanjskom univerzumu. Još jednom se ukratko prisjetimo točke do koje nas je dovelo naše jučerašnje proučavanje. Rekli smo da čovjeka treba promatrati, za početak, sa četiri stajališta. Najprije, sa stajališta sila koje su odgovorne za njegovu formu; drugo sa onog koje uključuje sve sile koje se izražavaju u cirkulaciji krvi, limfe, itd., ukratko sile unutarnjeg kretanja. (Već vam je poznato da su formativne sile u velikoj mjeri u stanju odmora kod potpuno odraslog čovjeka, dok je unutarnje kretanje u stanju kontinuiranog tijeka.) Treće, imamo organske sile, i četvrto, aktualni metabolizam.

Za početak moramo razmotriti sve što je povezano s formativnim silama. To su sile koje rade iznutra prema vani dok ne dosegnu krajnju periferiju, granice čovjekova obima. Ako smo formirali siluetu čovjeka, viđenog takoreći sa svih strana, trebali bi dokučiti i obuhvatiti najudaljenije ekstremitete od aktivnosti koje rezultiraju od tih unutarnjih sila, koje grade od iznutra prema vani.

Sada ne bi trebalo biti teško shvatiti da ove formativne sile moraju biti povezane s drugim silama, koje, kao i one, pripadaju periferiji čovjeka, i tamo se trebaju otkriti. Ove potonje su sile koje imaju svoju aktivnost u osjetilima. Osjetila čovjeka leže, kao što znate, na periferiji. Ona su naravno raspodijeljena nad njom i razgraničena, ali da bi došli u kontakt sa silama koje djeluju u osjetilima morate ih tražiti na periferiji, i to nas opravdava u kazivanju da formativne snage moraju biti povezane s aktivnošću osjetila.

Možda ćemo ovu stvar bolje razumjeti ako se sjetimo riječi za koje Goethe navodi da su izgovorene od jednog od starih mistika.

“Da oko samo nije slično Suncu,  
Kako bi mi vidjeli Sunce?”

To ne može biti aktivnost svjetlosti koja nas cijelo vrijeme okružuje, da je ono što se mislilo kada je kazano da je oko slično Suncu ili slično svijetlu, jer ta aktivnost svjetlosti može biti okom opažena tek kada je oko potpuno formirano. Ne može dakle to biti ono na što se mislilo, kada govorimo o izgradnji oka. Tu svjetlosnu aktivnost trebamo pojmiti kao nešto iznutra različito. I činjenica je da dolazimo do određene koncepcije onog što je u podlozi te izreke, ako čovjeka slijedimo za vrijeme između smrti i novog rođenja. Jer tijekom tog perioda njegovi doživljaji dijelom se sastoje — ali naravno, samo dijelom — u percepciji postepene transformacije sile unutar njega od prethodnog fizičkog života do novog; i on opaža kako je čovjek-udova u vrijeme između smrti i novog rođenja transformiran u formu-glave. Ti događaji nisu siromašniji sadržajem od onih doživljaja kroz koje prolazimo u ovom životu, kada u proljeće gledamo postepeno oživljavanje biljaka i njihovo raspadanje u jesen, itd.

Sva ta izgradnja koja se odvija u čovjeku u vrijeme između smrti i ponovnog rođenja veliko je obilje događaja, obilje stvarnih događanja koje nikako nije lako

dohvatiti samo apstraktnom idejom o njima. Sve što se odvija tijekom tog vremena s učinkom transformacije snaga čovjeka-udova u one od glave za novu inkarnaciju, iznimno je raznovrsno. U procesu sudjeluje sam čovjek. On na primjer doživljava, nešto srodno *izgradnji oka*. Ali to ne doživljava na isti način kao što je to tijekom dugog evolucijskog perioda, kada je prošao kroz razne evolucijske stupnjeve koji su prethodili našoj Zemlji, naime, one od Mjeseca, Sunca i Saturna. Sile zvjezdanog univerzuma tada su na njega djelovale na drugačiji način. Taj zvjezdani univerzum je također bio u drugačijoj formi nego je to sada.

Od velike je važnosti dobiti jasnu ideju o ovim stvarima. Ako razmotrimo našu sadašnju percepciju o onome što je oko nas, kakva je ona? To su stvarno slike. Iza tih slika, naravno, leži stvarni svijet; ali to je svijet koji leži iza ovih slika, koji je izgradio čovjeka prije nego je evoluirao dovoljno da može opažati te slike. Danas s našim očima percipiramo slike svijeta koji nas okružuje. Iza njih leži ono što je izgradilo naše oči. To nas dovodi do istine: Da nisu snage koje leže iza slike Sunca konstruirale oko, oko ne bi moglo percipirati sliku Sunca.

Izreku, vidite, treba promijeniti, jer dok percepcija svijetla danas daje slike, ipak ono što je najprije izgradilo organe u periferiji čovjeka nisu bile slike, već *stvarnosti*. Tako da kada gledamo oko nas u ovaj svijet, ono što opažamo su zaista snage koje su nas izgradile — naše vlastite formativne snage. One su sada povučene u nama; ono što je do perioda Zemlje djelovalo izvana, sada djeluje od iznutra.

Zadržati ćemo ovu misao za naša slijedeća proučavanja i sada ćemo dovesti zajedno prvu i četvrtu od tih snaga.

1. Snage oblika.
2. Snage unutarnjih kretanja.
3. Organske snage.
4. Asimilacijske, ili metaboličke snage.

Razmotrimo, na trenutak, zadnje navedeno. Proces metabolizma je u nekoj mjeri već postao nepravilan; ali postoje prirodni uzroci koji čovjeka još vode da se u vezi toga drži određenih pravilnosti; i svi znate da je neugodnost ako, iz nekog razloga, on pada u ritmički proces asimilacije. Može od njega odstupati unutar granica, ali uvijek teži opet se vratiti određenom ritmu; i znate da je ritam jedna od prvih suštinskih stvari fizičkog zdravlja. Ritam je ono što obuhvaća dan i noć. Unutar 24 sara ritmički proces metabolizma je kompletiran. Dvadeset četiri sata nakon doručka opet imate apetit za doručak. Sve što je povezano s asimilacijom također je povezano s tijekom dana. Sada bih tražio od vas da usporedite solidnost, čvrstoću tjelesne periferije s pokretnošću snaga asimilacije. Netko može reći da se u ovom prvom ne odvija nikakva izmjena, dok se asimilacija ponavlja svaka 24 sata. Mnogo toga se događa unutar vašeg organizma, ali vaša periferija ostaje nepromijenjena. Sada pokušajte otkriti, u vanjskom svijetu, nešto što odgovara ovoj unutarnjoj mobilnosti u odnosu na čvrstoću, koju nalazite u čovjeku. Pogledajte univerzum zvijezda. Primijetite kako se konstelacije kreću malo kao i čestice na površini ljudske periferije. Vidjet ćete da je konstelacija Ovna uvijek na fiksnoj udaljenosti od konstelacije Bika, baš kao što i vaša dva oka ostaju na istoj udaljenosti jedno od drugog. Ali *očigledno* ovo *cijelo* zvjezdano

nebo se kreće; očigledno se okreće oko Zemlje. Dakle, u odnosu na ovo, danas ljudi više nisu neupućeni, znaju da je pokret samo prividan, i njegovu pojavu pripisuju okretanju Zemlje oko svoje vlastite osi.

Bilo je mnogo pokušaja da se nađe dokaz za ovu revoluciju Zemlje po njenoj osi. Zaista je tek tijekom pedesetih prošlog stoljeća čovjek počeo imati prava govoriti o ovakvoj revoluciji, jer su tek tada Foucault-ovi pokusi s njihalom pokazali ovo okretanje Zemlje. Danas u ovo neću ići dalje. Imamo međutim, na taj način, valjani dokaz ovog zemaljskog procesa, koji se ponavlja svaka 24 sata. On predstavlja, u odnosu na fiksne konstelacije, analogiju ritmičkog tijeka metabolizma u čovjeku u usporedbi s fiksnom prirodom njegova perifernog oblika; i ovdje možete naći, ako ispitujete temeljito sva stanja i povezanosti, egzaktni dokaz za kretanje Zemlje u procesima metabolizma u čovjeku.

U ovim vremenima suočavamo se s raznim takozvanim teorijama relativnosti koje tvrde da ne možemo stvarno govoriti o apsolutnom kretanju. Ako pogledam kroz prozor željezničkog vagona i mislim da se objekti vani kreću, u stvarnosti je vlak i ja ono što se kreće. Ne može se međutim niti striktno dokazati da se svijet vani također ne kreće u suprotnom smjeru! Svi ovakvi razgovori, u stvari, nisu od velike vrijednosti. Jer ako jedan čovjek hoda naprijed a drugi na distanci stoji mirno dok mu ovaj prilazi to je, *relativno* govoreći, beznačajno da li kaže: “Ja mu prilazim” ili “on prilazi meni”. Gledajući to na ovaj način izgleda da nema razlike. Razmatranja kao ova čine, kao što znate, temelje Einsteinove teorije relativnosti.

Sve je to u redu — ali postoji način kojim se može striktno *dokazati* kretanje, jer osoba koja ostaje mirna neće se umoriti, dok onaj koji hoda hoće. Pomoću unutarnjih procesa apsolutna stvarnost kretanja može biti dokazana; zaista ne postoje drugi dokazi osim unutarnjih procesa. Primjenjujući to na Zemlju, zaista tamo možemo također govoriti o apsolutnom kretanju, jer smo kroz duhovnu znanost naučili shvatiti ta je to kretanje ekvivalent unutarnjeg kretanja metabolizma u usporedbi s fiksnim oblikom čovjeka. Ne bi trebali davati toliki naglasak na činjenicu da se Zemlja okreće oko svoje osi i time čini očitim solarno kretanje u prostoru, već bi ovo zemaljsko kretanje trebalo dovesti u vezu s cijelim zvjezdanim univerzumom; ne bi trebali govoriti o sunčevim danima, već radije o zvjezdanim danima — što nisu sinonimi, jer zvjezdani dan je kraći nego solarni dan. Uvijek je nužna ispravka u formuli koja se bavi solarnim danom. Stoga zaista o ovom pokretu Zemlje na svoju os možemo govoriti kao o nečem što se može izvući iz čovjekove prirode; jer kako je već naznačeno, s revolucijom razmatranoj u njenom odnosu sa fiksnim zvjezdanim nebesima povezano je unutarnje kretanje metabolizma u čovjeku. Da sumiramo, odnos metabolizma u čovjeku prema silama odgovornim za čovjekov oblik odnos je Zemlje prema nebesima zvijezda stajačica, koje nam je predstavljeno Zodijakom.

Kada pogledamo Zodijak, on za nas predstavlja vanjskog kozmičkog predstavnika našeg vlastitog vanjskog oblika. Kada razmatramo Zemlju, pred sobom imamo predstavnika asimilacijskih snaga unutar nas; i odnos pokreta u oba slučaja se podudara.

Sada će biti teže pronaći vezu između (2) i (3), između unutarnjih pokreta i organskih sila. Međutim stvari možemo napraviti razumljivima na slijedeći način. Ako razmotrite kretanja unutar ljudskog organizma, odmah ćete zaključiti da su ona

u čovjeku nešto što ni na koji način nije tako fiksirano kao njegova vanjska periferija. Ona su u pokretu. Ali još nešto je povezano s ovim pokretom. Kretanja uključuju ono od krvi kao i nervni fluid, limfu, itd. Ne trebamo ovdje davati njihovu detaljnu listu, ali ima sedam tih unutarnjih kretanja. Povezani s ovim kretanjima su pojedini organi. Sile pokreta su proizvele, unutar njihovih kursova, te organe; u organima moramo prepoznati rezultate njihovih kretanja. Nedavno sam često skretao pažnju na pravu istinu u vezi ljudskog srca. Materijalistički pogled na svijet, kako sam naglasio, mišljenja je da je srce vrsta pumpe, koja tjera krv kroz cijelo tijelo. Ali to nije slučaj; upravo suprotno, pulsiranje srca nije uzrok već *posljedica* cirkulacije. U živo unutarnje kretanje ili pokrete umetnuto je funkcioniranje organa.

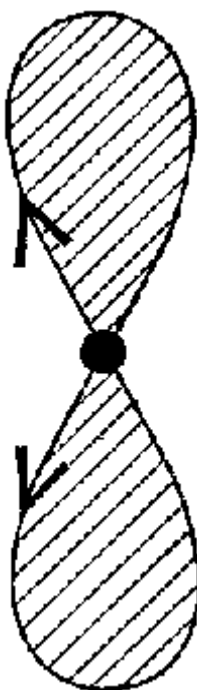
Ako pokušamo otkriti kozmički ekvivalent za to, naći ćemo ga promatrajući, u jednu ruku, kretanja planeta, posebno ako uzmemo u obzir njihovo kretanje u odnosu na kretanja Mjeseca. Znati ćete — već ste imali ovo objašnjenje u prethodnim predavanjima — vezu između kretanja Mjeseca i fenomena plime i oseke; i uostalom mnogo toga je povezano s ovim lunarnim kretanjem. Ako bi dublje proučavali pojave prirode, našli bi da ne samo da se *svijetlo* javlja kao rezultat izlaska Sunca, već i druge — zaista više materijalne — efekte u našem okruženju Zemlje treba povezati s planetarnim kretanjem. Kada jednom to bude predmet stvarne, izvorne studije, shvatiti ćemo sklad koji postoji između mnogih fenomena na Zemlji i kretanja planeta. Učinke planetarnog utjecaja na zrak, vodu i zemlju, trebali bi proučavati na isti način na koji smo morali proučavati — u ljudskom tijelu — utjecaje sila unutarnjeg kretanja koje postoji u cirkulaciji krvi i u drugim cirkulacijama na njihove odgovarajuće organe. Na ovaj način bi trebali otkriti recipročno djelovanje između organskih aktivnosti i sila unutarnjeg pokreta. Baš kao što smo već promatrali korespondenciju između Zemlje i zvijezda stajaćica, tako bi i sada pred nama trebali imati sličnu korespondenciju između zemlje, vode, zraka, vatre (topline) i planeta — među koje ubrajamo, naravno, Sunce.

Tako dolazimo do određene veze između pojava unutar ljudskog organizma i onih koje se odvijaju vani u makrokozmosu. Za sada, međutim, trebamo se zaokupiti samo s organskim silama. Kako su one izgrađene u ljudskom tijelu? One su izgrađene na takav način da kako slijedimo ljudski život tijekom perioda ovog procesa izgradnje organa, možemo s priličnim stupnjem točnosti prepoznati da je proces povezan s tijekom godine kao što je metabolizam povezan s kursom dana. Promatrajte kako se ovaj proces izgradnje odvija u djetetu, započinjući začecem i nastavljajući dok ono prvi puta 'ugleda svijetlo svijeta' kako je predivno izraženo. Nakon toga, i posebno tijekom prvih mjeseci nakon rođenja, proces izgradnje se još nastavlja; Tako da, zapravo, ovdje imamo posla s tijekom godine. Zatim imamo još jedan period od otprilike jedne godine do pojave prvih zuba. Dakle, u procesu izgradnje organa imamo godišnji tijek. Ali ovaj tijek stoji u sličnom odnosu sa silama unutarnjeg pokreta u čovjeku kao što razni uvjeti godišnje aktivnosti — proljeće, ljeto, jesen i zima — stoje s planetima. Ovdje smo opet u čovjeku otkrili nešto što korespondira s makrokozmosom. Ove stvari ne možemo proučavati ni na jedan način osim uspoređujući detalje jedne s drugima. Sve što mogu danas je privući vašu pažnju na određene činjenice koje se odnose na stvar, jer ako bi detaljno ispitivali povezanosti to bi predugo trajalo; ali proučavajući određene povezanosti u čovjeku tijekom stvarnog procesa izgradnje organa, i vidjevši ih u vezi s silama unutarnjeg pokreta,

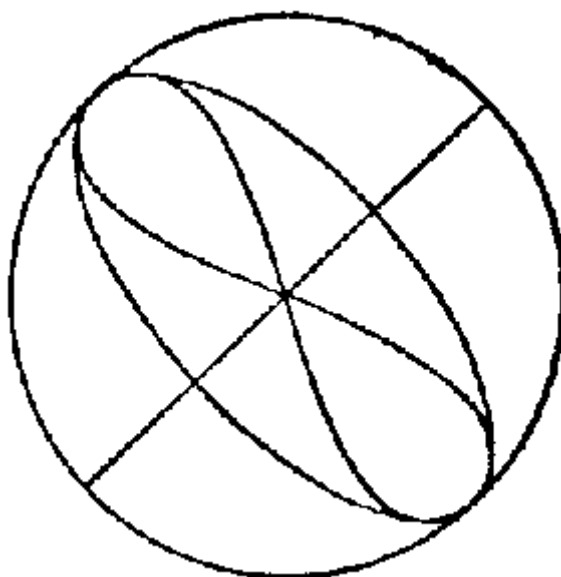
svugdje možete naći analogije onog što se odvija u tromjesečnim promjenama godišnjih doba, kao što se vidi u njihovom odnosu sa silama planetarnog kretanja. Ali moramo izbjeći započeti naše ispitivanje na osnovu toga da je srce pumpa; upravo suprotno, srce mora biti gledano kao kreacija cirkulacije krvi. Moramo, takoreći, umetnuti srce u živi optok krvi. O kretanju Sunca također treba misliti kao slično umetnutom u kretanja planeta. Objektivno ispitivanje unutar-ljudskih uvjeta sili nas da govorimo o revoluciji Zemlje oko osi uzrokujući očito kretanje zvjezdanih nebesa — jer to čini ekvivalent kretanja povezanih s metabolizmom u njihovom odnosu s čovjekovom vanjskom formom. Ali ne možemo govoriti o kretanju Zemlje oko Sunca tijekom godine. To ne možemo, ako razumijemo unutarnjeg čovjeka koji živi u bliskoj vezi s makrokozmosom; jer ne smijemo shvatiti ono što se kreće prema srcu, na bilo koji način nego kao što bi ostale tokove kretanja unutar čovjeka. Moramo dakle prepoznati da se ne bavimo eliptičnim kretanjem Zemlje tijekom godine već radije s kretanjem koje odgovara solarnom kretanju. Odnosno, Zemlja i Sunce se *kreću zajedno* tijekom godine; jedno ne kruži oko drugog. Ovo potonje mišljenje je rezultat procjenjivanja pojavnosti; ovdje u stvari imamo kretanje oba tijela u prostoru s određenom vezom između njih. To je nešto u Kopernikanskoj teoriji što će trebati biti suštinski ispravljeno. Ali postoji još jedan način na koji moramo shvaćati odnos čovjeka s makrokozmičkom prirodom.

Što je stvarno priroda procesa koji promatramo u dnevnom kretanju metabolizma? Samo dio tog procesa se odvija na takav način da je praćen pojavom naše svijesti, drugi dio je izvršen dok je naša svijest isključena, dok su ego i astralno tijelo odvojeni od fizičkog i eterskog. Sada naročito moramo uočiti slijedeće. Čovjek ne doživljava na *isti način* ono što se odvija između buđenja i odlaska na spavanje i onog što se odvija između odlaska na spavanje i buđenja. Samo razmotrite odnos između dva trenutka — odlaska na spavanje i buđenja. Ako to napravite s umom lišenim predrasuda, doći ćete do nedvosmislenog pogleda na ove stvari. Kada idete spavati, vi ste, takoreći, na nuli svog postojanja; stanje spavanja nije samo počinak, ono je antitetično (uzajamno isključivo nap. pr.) stanje budnom stanju. Kada ste budni, vi ste, sa stajališta vašeg života, zaista u istom odnosu prema sebi i svom okruženju kao što ste i u trenutku spavanja. Jedno je ekvivalentno s drugim, jedina razlika je ona od *smjera*. Buđenje znači prijelaz od spavanja u budno stanje; padanje u san je obrnuto. Osim smjera ona su potpuno jednaka. Dakle ako bi mogli naznačiti kretanja metabolizma linijom, tada to ne bi mogla biti ravna linija ili krug, jer oni ne bi sadržavali točke buđenja i padanja u san. Moramo naći liniju koja stvarno oslikava kretanja metabolizma, tako da sadrži ove točke, a jedna jedina — tražite koliko hoćete — je Bernoullijeva. Ovdje imate točku buđenja u jednom smjeru i točku padanja u san u drugom smjeru. Sami smjerovi su suprotni, dok su dva kretanja jednaka s obzirom na stanje života. Sada na pravi način možemo razlikovati ciklus dana i ciklus noći.





Gdje sve ovo vodi? Ako smo došli do činjenice da kretanje dnevnog metabolizma korespondira sa kretanjem Zemlje, više ne možemo, s Zemljom ovdje (dijagram) bilo kojoj točki pripisati kružno kretanje. Upravo suprotno, moramo formirati koncepciju da Zemlja zapravo nastavlja duž svoje staze na takav način da to daje liniju kao što je Bernoullijeva. Kretanje nije jednostavno revolucija, već složeniji pokret; svaka točka zemaljske površine opisuje Bernoullijevu krivulju, što je također linija koju opisuje metabolički proces.



Ne možemo prema tome zamišljati Zemljino kretanje da se sastoji samo od okretanja oko osi, jer u stvarnosti to je komplicirano kretanje u kojem svaka točka na kojoj stojite, opisuje — zapravo *da bi* se formirala osnova za kretanje vaših metaboličkih procesa — Bernoullijevu krivulju. Apsolutno je nužno u kretanjima vanjskog univerzuma tražiti ekvivalent kretanja koja se odvijaju unutar čovjeka. Jer jedino proučavanjem promjena unutar fizičkog čovjeka možemo doći do

razumijevanja planetarnih kretanja izvan čovjeka. Kada čovjek pokreće svoje udove i *postaje umoran*, ne možemo raspravljati da li je u relativnom ili stvarnom kretanju! Ne dolazi u obzir reći: Možda je kretanje samo relativno, možda se onaj drugi čovjek kojem se približava u stvari približava njemu! Teorije relativnosti više ne drže vodu, kada unutarnji pokret *dokazuje* da se čovjek kreće. Također nije moguće dokazati kretanje u unutrašnjosti Zemlje, izuzev pomoću unutarnjih promjena koje se odvijaju u čovjeku. Kretanja metabolizma, na primjer, stvarna su refleksija onog što Zemlja izvršava kao kretanje u prostoru. I opet, ono što smo nazvali snagama izgradnje organa, aktivnim tijekom godine, ekvivalent su godišnjeg kretanja Zemlje i Sunca zajedno. Trebalo bi biti prilike govoriti specifičnije o ovim stvarima kasnije; za sada želio bih još jednom skrenuti vašu pažnju na naš model, gdje sam naznačio da se Zemlja kreće iza Sunca u liniji kao vijak, po kojoj se Zemlja kreće uvijek za Suncem. I zatim ako pogledamo liniju odozgo, dobijemo projekciju linije i projekcija prikazuje Bernoullijevu krivulju.

Sada će sve ovo razjasniti da zasigurno možemo govoriti o dnevnom kretanju Zemlje oko njene osi, ali nikako o godišnjem kretanju Zemlje oko Sunca. Jer Zemlja slijedi Sunce, opisujući istu putanju.

Razne druge činjenice pokazuju da nemamo prava govoriti o takvoj revoluciji. Da damo jedan primjer, činjenica da se mislilo da je nužno — o tome sam govorio prije — jednostavno zataškati jednu izjavu od Kopernika. Da se Zemlja okretala oko Sunca, trebali bi naravno očekivati da njena os, koja zahvaljujući inerciji ostaje paralelna, pokazuje u smjeru različitih zvijezda stajaćica tijekom ove revolucije. Ali nije tako! Ako se Zemlja okrenula oko Sunca, os nije mogla pokazivati smjer zvijezde Sjevernjače, jer naznačena točka bi se i sama morala okrenuti oko zvijezde Sjevernjače; ona to međutim ne čini, os stalno pokazuje na zvijezdu Sjevernjaču. Ta linija koja bi nam trebala biti očita i koja bi trebala odgovarati progresivnom kretanju Zemlje u njenom odnosu prema Suncu, ne može se naći.

To je spiralna, staza kao vijak po kojoj Zemlja slijedi Sunce, bušeći svoj put, takoreći, u kozmički prostor.

Već sam međutim ukazao da postoji i drugi pokret koji se manifestira u fenomenu precesije ravnodnevnica — kretanje točke izlaska Sunca proljetne ravnodnevnice kroz Zodijak, jednom u 25.920 godina. To je također ekvivalent određenog kretanja u čovjeku. Što nalazimo u čovjeku da odgovara tome? Možda možete doći do zaključka iz onog što sam naveo gore. Moramo pronaći kretanje ekvivalentno odnosu Sunca prema zvijezdama stajaćicama, jer točka izlaska Sunca napreduje kroz cijeli Zodijak — ili zvijezde stajaćice — jednom u 25.920 godina. Ekvivalent u čovjeku je odnos između snaga unutarnjeg kretanja i snaga oblika; to stoga također mora biti dugog trajanja. Snage unutarnjeg pokreta u čovjeku moraju se na neki način mijenjati, tako da mijenjaju svoj položaj u odnosu na periferiju čovjeka.

Sjetiti ćete se što sam rekao o nečemu što se moglo promatrati od perioda drevne Grčke. Rekao sam da su Grci koristili istu riječ na 'žuto' i 'zeleno', da zaista nisu vidjeli plavu na isti način kao mi, već su u stvari, kao izvještavaju rimski pisci, shvaćali i koristili samo četiri boje u njihovoj umjetnosti, naime žutu, crvenu, crnu i bijelu. Vidjeli su te četiri žive boje. Za njih nebo nije bilo plavo kako ga mi vidimo; njima je izgledalo kao vrsta tame. To je izjava koju se može dati s potpunom sigurnošću, i

znanost duha to potvrđuje. Ta promjena u čovjeku se odvijala od vremena drevne Grčke. Kada se zamislite nad činjenicom da je konstitucija ljudskog oka pretrpjela takav stupanj promjene od perioda drevne Grčke, tada također možete shvatiti druge izmjene u ljudskom organizmu, koje se odvijaju na periferiji i zauzimaju još veće periode vremena za njihovo postizanje. Takve promjene na periferiji nužno moraju imati odnos sa snagama unutarnje kretanja, jer, naravno, one ne mogu biti proizvedene probavom ili organskim funkcijama. Te periferijske modifikacije odgovaraju, u stvari, tijeku proljetne ravnodnevnicice u Zodiјaku, periodu, koji je, 25.920 godina. Tijekom tog perioda ljudska rasa prolazi kroz potpunu promjenu. Ne smijemo napraviti grešku misleći da je prije tog vremena čovječanstvo izgledalo kako ga sada vidimo. Razmatranje okolnosti povezanih s fizičkom egzistencijom čine apsurdnim koristiti oblike dane od moderne geologije u svrhu praćenja ljudske evolucije u vremenu, jer to možemo uključiti jedino u period od 25.920 godina, i dio toga je još u budućnosti. Kada se proljetna ravnodnevnicica vrati natrag na isto mjesto, izmjene koje će se odviti u cijeloj ljudskoj rasi su takve da će ljudska forma biti sasvim različita od onog što je sada. Već sam vam nešto govorio izvedeno iz drugih izvora spoznaje o budućnosti ljudske rase i o njejoj starosti. I ovdje vidimo kako razmatranje fizičkih stanja sili na prepoznavanje istog znanja.

Kao rezultat ovog gore dolazimo do shvaćanja da ono što zovemo 'kretanjima nebeskih tijela' nije toliko jednostavno kao što današnji astronomi žele da vjerujemo, već da tu ulazimo u ekstremno komplicirane uvjete — uvjete koje se može proučavati sa stajališta čovjekove veze s makrokozmosom. Već je bilo prilike da vam ukažem na određene detalje kretanja nebeskih tijela, i trebali bi tokom vremena sve više o njima učiti iz drugih izvora. Jednu stvar ćete moći već vidjeti — da čovjek nije potpuno zavisn od makrokozmosa. S onim što leži duboko dolje u podsvijesti, naime s procesom asimilacije, on je još na određen način — ali samo na određen način — povezan s zemljinom dnevnom revolucijom oko njene osi. Ipak, on se može izdići iz ove povezanosti. Kako to? To je moguće jer je čovjek kakav je danas, izgrađen u skladu sa silama periferije i unutarnjeg kretanja, također sa silama organa i metaboličkog sustava, kompletan i završen u svojoj zavisnosti od snaga izvana; i sada se može, s njegovom potpunom i završenom organizacijom odvojiti od te povezanosti. U istom smislu u kojem u budnosti i spavanju imamo kopiju dana i noći, imajući dakle u nama unutarnji ritam dana i noći, ali bez potrebe da taj unutarnji ritam *odgovara* vanjskom ritmu dana i noći (t.j. ne trebamo spavati noću, niti biti budni danju), tako na sličan način čovjek prekida svoju vezu s makrokozmosom u drugim odjeljenjima njegove egzistencije. Na tome je utemeljena mogućnost čovjekove *slobodne volje*. Nije *sadašnja* formacija čovjeka zavisna od makrokozmosa, već njegova prošla formacija. Čovjekovi sadašnji doživljaji su u osnovi slike ili kopije njegove prošle adaptacije makrokozmosu, i u tom smislu mi živimo u slikama naše prošlosti. Unutar njih mi možemo razviti našu slobodu, i od njih mi primamo naše moralne zakone, koji su nezavisni od nužnosti koja vlada u našoj prirodi. Kada jasno razumijemo kako su čovjek i makrokozmos povezani mi prepoznamo u čovjeku mogućnost slobodne volje.

Konačno moramo razmisliti o slijedećem. Jasno je da su metaboličke snage u čovjeku još, na neki način, povezane s ritmom njegova dnevnog života. Snage oblika su očvrtnule. Sada razmotrimo životinju umjesto čovjeka. Ovdje nalazimo mnogo

potpuniju zavisnost o makrokozmosu. Čovjek je narastao van ili iznad svoje zavisnosti. Drevna mudrost stoga govori o *Zodijaku ili Životinjskom* krugu, ne o krugu čovjeka, što odgovara formacijskim snagama. Snage oblika manifestiraju se u životinjskom carstvu u velikoj raskoši oblika, dok se kod čovjeka u suštini manifestiraju u *jednom* obliku pokrivajući cijelu ljudsku rasu; ali one su snage životinjskog carstva, i kako se mi razvijamo izvan njih i postajemo ljudi, moramo izaći *izvan* Zodijaka. Izvan Zodijaka leži ono od čega smo mi, kao ljudska bića, zavisni u višem smislu nego smo od svega što postoji unutar Zodijaka, odnosno, unutar kruga zvijezda stajaćica. Izvan Zodijaka je ono što korespondira s našim egom.

S astralnim tijelo, — koje životinje također posjeduju — mi smo sputani zavisnošću od makrokozmosa, i izgradnja astralnog vozila odvija se u skladu s voljom zvijezda. Ali s našim 'Ja' ili egom mi prekoračujemo Zodijak.

Ovdje imamo princip na kojem smo stekli našu slobodu. Unutar Zodijaka ne možemo griješiti, ne više nego to mogu životinje; počinjemo griješiti čim prenesemo naša djela izvan Zodijaka. To se događa kada radimo ono što nas oslobađa od naše veze s univerzalnim formacijskim snagama, kada uđemo u odnos s regijama izvan Zodijaka ili regijama zvijezda stajaćica. I to je esencijalni sadržaj ljudskog ega.

Vidite, možemo mjeriti univerzum utoliko što nam se pojavljuje kao vidljiv i vremenski, možemo mjeriti njegovu punu raširenost kroz prostor do krajnjih zvijezda stajaćica, i sve što se odvija preko kretanja u vremenu u ovim zvjezdanim nebesima, i sve to možemo razmatrati u odnosu na čovjeka; ali u čovjeku je ispunjeno nešto što ide *izvan* tog prostora i *izvan* tog vremena, izvan svega što se odvija u astralu. Tamo iza, nema 'nužnosti prirode', već ima mjesta samo ono što je intimno povezano s našom moralnom prirodom i moralnim djelima. Unutar Zodijaka nismo u stanju razviti našu moralnu prirodu; ali utoliko što je razvijemo, mi je zapišemo u makrokozmos izvan Zodijaka. Sve što uradimo ostaje i djeluje u svijetu. Procesi koji se u nama odvijaju od snaga formacije do snaga metabolizma, rezultat je prošlosti. Ali prošlost ne presuđuje cijeloj budućnosti, nema moć nad onom budućnošću koja se rješava *iz samog čovjeka u njegovim moralnim djelima*.

U ovom proučavanju mogu vas voditi naprijed samo korak po korak. Imajte na umu ovo kazano danas i na slijedećem predavanju stvar ćemo ispitati s još jednog stajališta.

## PREDAVANJE VII

Dornach, 23 travnja 1920

Zadnje predavanje ovdje je opisalo put koji, ako se slijedi na pravi način, vodi do percepcije univerzuma i njegove organizacije. Kako ste vidjeli, taj put sili na stalno traženje harmonije koja postoji između procesa koji se odvijaju u čovjeku i procesa koji se mogu promatrati u univerzumu. Sutra i prekosutra morati ću našu temu izlagati na takav način da prijatelji koji su došli prisustvovati Generalnoj skupštini mogu nešto primiti iz dva predavanja na kojima su prisutni. Sutra ću ponovno prijeći nešto od onog što je rečeno da bih s time povezo nešto novo.

Pregledavajući moju *Tajnu znanost – pregled*, vidjeti ćete da sam u opisu koji se daje o evoluciji poznatog univerzuma svugdje imao u vidu odnos te evolucije s evolucijom samog čovjeka. Počevši s periodom Saturna kojeg su slijedili periodi Sunca i Mjeseca a prije perioda Zemlje, sjetiti ćete se da je period Saturna karakteriziralo polaganje prvih temelja ljudskih osjetila. I knjiga nastavlja duž te linije misli. Svugdje su univerzalna stanja razmatrana na takav način da također opisuju i evoluciju čovjeka. Ukratko, Čovjeka se nije razmatralo kao da stoji u univerzumu onako kako ga vidi moderna znanost – vanjski univerzum s jedne strane, a čovjek na drugoj – dva entiteta koji zapravo ne pripadaju jedno drugom. Ovdje su, upravo suprotno, gledani kao spojeni jedno s drugim, i evolucija oboje je slijedila zajedno. Ta koncepcija mora, nužno, biti primijenjena također i na *sadašnja* svojstva, sile i kretanja univerzuma. Ne možemo najprije apstraktno razmatrati univerzum u njegovu čisto prostornom aspektu, kao što je napravljeno u Galileo-Kopernikanskom sustavu, a zatim čovjeka koji postoji pokraj njega; u našoj studiji moramo dopustiti da se oboje spoje.

To je moguće jedino, kada smo stekli razumijevanje samog čovjeka. Već sam objasnio koliko je malo prirodna znanost u položaju da zaista objasni čovjeka. Što znanost radi, na primjer, u onoj sferi gdje je najveća, prosuđujući modernim metodama mišljenja? U velikoj maniri izjavljuje da je čovjek fizički evoluirao iz nižih oblika. Zatim pokazuje kako, tijekom perioda embrija, čovjek ponovno brzo prolazi kroz te oblike u rekapitulaciji. To znači da se na čovjeka gleda kao na najvišu životinju. Znanost promatra životinjsko carstvo i zatim gradi čovjeka od onog što je tamo našla; drugim riječima, ispituje sve ne-ljudsko, i onda kaže: 'Ovdje dolazimo do zastoja; ovdje počinje čovjek'. Prirodna znanost se ne osjeća pozvana da proučava čovjeka kao čovjeka, i shodno tome svako pravo razumijevanje njegove prirode ne dolazi u obzir.

Zaista je danas nužno za ljude koji tvrde da su eksperti u ovoj oblasti prirode, da ispituju Goetheova istraživanja u prirodnoj znanosti, posebno njegovu Teoriju boja. Tu je korištena sasvim različita metoda istraživanja od one na koju smo danas navikli. Na samom početku spomenute su subjektivne, i fiziološke boje, i fenomen živog doživljaja ljudskog oka u vezi s njegovim okruženjem i zatim je to pažljivo istraženo.



Pokazalo se, na primjer, kako ti doživljaji i utisci ne traju samo dok je oko izloženo svom okruženju, već da ostaje naknadni-efekt. Svi znate jednostavan fenomen povezan s ovim. Zurite u crvenu površinu, i kad se zatim brzo okrenete bijeloj površini vidjeti ćete crveno u zelenoj naknadnoj-boji. To pokazuje da je oko, u određenom smislu, još pod utjecajem izvornog utiska. Ovdje ne trebamo ispitivati razlog zašto druga viđena boja treba biti zelena, držati ćemo se samo općenitije činjenice da oko zadržava naknadni učinak svog doživljaja.

Ovdje se moramo baviti doživljajem na periferiji ljudskog tijela, jer oko je na periferiji. Kada kontempliramo ovaj doživljaj, vidimo da oko neko određeno vrijeme zadržava naknadni-učinak impresije; nakon toga doživljaj iščezava, i oko se onda može izložiti novom utisku bez interferencije zadnjeg.

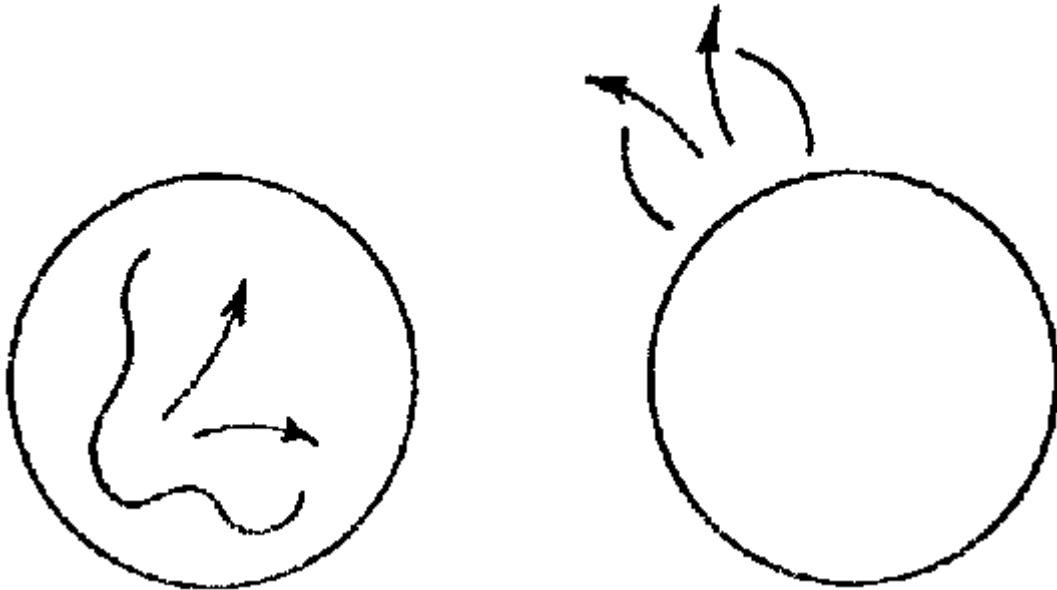
Sada sasvim objektivno razmotrimo fenomen povezan ne sa pojedinim lokaliziranim organom ljudskog organizma, već sa cijelim ljudskim bićem. Pod pretpostavkom da su naše opservacije bez predrasuda, ne možemo ne prepoznati da je taj doživljaj cijelog ljudskog bića povezan s doživljajem lokaliziranog oka. Mi se izlažemo utisku, doživljaju, s našim cijelim bićem. Radeći tako, mi taj doživljaj apsorbiramo baš kao što oko apsorbira utisak boje kojoj je izloženo; i vidimo da iako proteknu mjeseci, ili čak godine, u formi misaone slike naprijed izbija naknadni-učinak. Cijeli fenomen je nekako drugačiji, ali ne možete ne prepoznati odnos ove slike sjećanja s onom naknadnom slikom doživljaja koje oko zadržava kratko ograničeno vrijeme.

To je vrsta pitanja s kojom se čovjek mora suočiti, jer steći neko znanje o svijetu može samo ako uči postavljati pitanja na ispravan način. Prema tome upitajmo se: Kakva je veza između ta dva fenomena — između naknadne slike oka i slike sjećanja koje se u nama uzdiže u odnosu na određeni doživljaj? Čim naše pitanje postavimo u ovom obliku i zahtijevamo konačan odgovor, shvaćamo da cjelokupna metoda sadašnje prirodno znanstvene misli ne daje odgovor; i ne daje ga zbog njenog ignoriranja jedne velike činjenice — činjenice o univerzalnom značaju *metamorfoze*. Ta metamorfoza je nešto što nije u čovjeku završeno unutar granica jednog života, već se jedino ispoljava u uzastopnim životima na Zemlji.

Da bi stekli pravi uvid u prirodu čovjeka sjetiti ćete se, podijelili smo ga u tri dijela: glavu, čovjeka ritma i udove. Možemo, u trenutnu svrhu, zadnja dva gledati kao jedno, i tada imamo organizaciju glave s jedne strane i sve što čine ostali dijelovi na drugoj. Kako bi pokušali shvatiti ovu organizaciju glave, moramo moći razumjeti kako je povezana s cijelom evolucijom čovjeka. Glava je kasnija metamorfoza, transformacija, ostalog čovjeka, *razmatrana u uvjetima njenih sila*. Kada bi sebe zamislili bez glave — i naravno također bez onog što god je u ostalom organizmu ali u stvari pripada glavi — vi biste, na prvom mjestu, mislili o ostatku vašeg organizma kao supstancijalnom. Ali ovdje nas ne zanima supstanca; *među-odnos sila* te supstance je ono što pretrpljuje potpunu transformaciju u periodu između smrti i novog rođenja i u slijedećoj inkarnaciji postaje organizacija glave. Drugim riječima, ono što sada uključujete u niži dio (čovjeka ritma i udove) ranija je metamorfoza onog što će postati organizacija glave. Ali ako želite razumjeti kako se ta metamorfoza nastavlja, morati ćete razmotriti slijedeće.



Uzmite bilo koji organ — jetru ili bubreg — vašeg nižeg čovjeka, i usporedite s vašom organizacijom glave. Odmah ćete postati svjesni fundamentalne, esencijalne razlike; naime, da su sve aktivnosti nižih dijelova tijela različite od viših ili glave, usmjerene *unutra*, primjerice bubrezi, čija cijela aktivnost je upotrijebljena unutra. Aktivnost bubrega je aktivnost lučenja. Uspoređujući ovaj organ s karakterističnim organom glave — okom, na primjer — vidjeti ćete da je konstrukcija ovog drugog upravo suprotna. Usmjerena je potpuno *vani*, a rezultati izmjene utisaka su prenošeni unutra razumu, glavi. U svakom pojedinom organu glave imate polarnu suprotnost organa koji pripada ostalom dijelu tijela. Mogli bi to oslikati dijagramom.



Uzmite lijevi crtež kao prvu metamorfozu, a desni crtež kao drugu; zatim ćete prvi morati zamisliti kao prvi život, a drugi kao drugi život, a između to svoje je život između smrti i novog rođenja. Prvo imamo unutarnji organ koji je usmjeren unutra. Dugujući to transformaciji koja se odvija između dva fizička života, cjelokupan položaj i smjer ovog organa je potpuno obrnut — on se sada otvara prema vani. Tako da organ koji u jednoj inkarnaciji razvija svoju aktivnost iznutra, u slijedećem životu je razvija vani. Sada možete zamisliti da se između dvije inkarnacije dogodilo nešto što se može usporediti s navlačenjem rukavice, skidanjem i okretanjem iznutra vani; nakon ponovnog stavljanja rukavice, površina koja je prethodno okrenuta unutra dolazi vani, i obrnuto. Dakle treba opaziti da ova metamorfoza organe samo ne transformira, već ih preokreće iznutra vani; unutarnji postaje vanjski. Sada možemo reći da su organi tijela (uzimajući 'tijelo' kao suprotnost 'glavi') bili transformirani. Tako da je neki od naših abdominalnih organa, na primjer, sada u ovoj inkarnaciji postao naše oči. On je bio preokrenut u svojim aktivnim silama, postao oko, i stekao sposobnost generiranja naknadnog učinka koji slijedi iz utisaka izvana. Sada ova sposobnost mora svoje porijeklo nečemu dugovati.

Razmotrimo oko i misiju njegove životne aktivnosti, na nepristran način. Ti naknadni učinci dokazuju nam jedino da je oko živa stvar. Dokazuju da oko, još malo, zadržava utiske; a zašto? Za usporedbu ću uzeti nešto jednostavnije. Recimo da dirate svilu; vaš organ dodira zadržava naknadni učinak glatkoće svile. Ako kasnije opet dirate svilu, prepoznajete je po onom što je prvi utisak ostavio s vama. Isto je i s

okom. *Naknadni učinak je nekako povezan s prepoznavanjem.* Unutarnji život koji proizvodi ovaj naknadni učinak, igra ulogu u prepoznavanju. Ali vanjski objekt, kada je prepoznat, ostaje vani. Ako sada gledam bilo koga od vas, i sutra vas ponovno sretnem i prepoznam, vi ste fizički prisutni ispred mene.

Sada to usporedite s unutarnjim organom kojeg je oko transformacija u odnosu na njegovu aktivnost i sile. U tom organu mora prebivati nešto što u određenom smislu odgovara sposobnosti oka da zadržava slike utisaka, nešto srodno unutarnjem životu oka; ali mora biti usmjereno unutra. Sve to mora također imati neku vezu s prepoznavanjem. Ali prepoznati doživljaj znači zapamtiti ga. Dakle kada tražimo fundamentalnu metamorfozu aktivnosti oka u prijašnjem životu, moramo istraživati aktivnost onog organa koji čini sjećanje.

Ove stvari nije moguće objasniti jednostavnim jezikom kako se često želi u sadašnje vrijeme, ali naše misli možemo usmjeriti u određenom pravcu koji će nas, ako ga slijedimo, voditi do te koncepcije — naime da svi naši osjetilni organi koji su usmjereni vani imaju svoje predstavnike u unutarnjim organima, a da su ovi potonji također organi sjećanja. S okom vidimo ono što se vraća kao utisak iz vanjskog svijeta, dok sa onim organima unutar ljudskog tijela koji odgovaraju prethodnoj metamorfozi oka, pamtimo slike prenesene kroz oko. Mi *čujemo* zvuk s uhom, i s unutarnjim organom koji odgovara uhu zvuk pamtimo. Time *čitav* čovjek kako usmjerava ili otvara svoje organe unutra, postaje *organ sjećanja*. Suočavamo se s vanjskim svijetom, uzimamo ga u sebe u obliku utisaka. Materijalistička prirodna znanost tvrdi da mi primamo utisak, na primjer, uz pomoć oka. Utisak je prenesen optičkom živcu. Ali tu aktivnost očigledno prestaje; što se tiče procesa spoznaje, cijeli ostali organizam je kao peti kotač kola! Ali to je daleko od istine. Sve što mi percipiramo prelazi u ostatak organizma. Živci nemaju direktan odnos s memorijom. Upravo suprotno cijelo ljudsko tijelo, cijeli čovjek, postaje instrument memorije, jedino specijaliziran prema pojedinom organu koji usmjerava svoju aktivnost unutra. Materijalizam doživljava tragični paradoks — propušta shvatiti stvari, jer se čvrsto drži svojih apstrakcija! Postaje sve više apstraktan, duhovno je sve više odstranjeno; stoga ne može prodrijeti do biti materijalne pojave, jer unutar materijalnog ne prepoznaje duhovno. Na primjer materijalizam ne shvaća da naši unutarnji organi imaju mnogo više veze s našom memorijom nego što to ima mozak, koji samo priprema ideju ili slike tako da mogu biti apsorbirani od drugih organa cijelog tijela. U vezi toga naša znanost je ovjekovječenje jednostranog asketizma, koji se sastoji od nesklonosti da se razumije duhovnost u materijalnom svijetu i želje da je se prevlada. Naša znanost je naučila dovoljno asketizma da sebe liši sposobnosti da razumije svijet, kada tvrdi da oči i drugi osjetilni organi primaju razne utiske, predaju ih nervnom sustavu i zatim nečem drugom, što ostaje nedefinirano. Ali to nedefinirano “nešto” je cijeli preostali organizam! Sjećanja nastaju kroz transmutaciju organa.

To je bilo vrlo dobro poznato kada lažni asketizam nije ugnjetavao ljudsku percepciju. Stoga nalazimo da drevni, kada govorimo o ‘hipohondriji’ na primjer, nisu govorili na isti način kao moderni čovjek i čak i psihoanalitičar kada podržava da je hipohondrija samo psihička, nešto ukorijenjeno u duši. Ne, hipohondrija znači otvrdnuće abdominalnih i nižih dijelova. Drevni su dovoljno dobro znali da to otvrdnuće abdominalnog sustava rezultira onim što mi zovemo hipohondrija, a

engleski jezik koji dokazuje manje napredni stupanj od ostalih europskih jezika, još sadrži ostatak sjećanja na ovo podudaranje između materijalnog i duhovnog. Mogu vas, na trenutak, samo podsjetiti na jedan primjer toga. U engleskom, depresija se kaže "spleen". Riječ je ista kao i naziv fizičkog organa koji ima mnogo veze s depresijom. Jer se to duševno stanje ne može objasniti izvan nervnog sustava, objašnjenje za to naći će se u slezeni. Mogli bi naći mnogo ovih podudaranja, jer je genij jezika sačuvao mnogo; i čak i ako su riječi postale nekako transformirane u svrhu primjene na dušu, one još ukazuju na uvid koji je u drevna vremena čovjek jednom posjedovao i to da ga je postavljao na pravo mjesto.

Da ponovimo — vi, kao potpuni čovjek, promatrate okolni svijet, i taj svijet reagira na vaše organe, koji se prema vlastitoj prirodi prilagođavaju tim događajima. U medicinskoj školi, kada se proučava anatomija, jetra je nazvana samo jetra, bila to jetra od čovjeka od 50 ili od 25, od muzičara ili onog koji glazbu razumije koliko i krava nedjeljom kada se časti travom za tjedan! To je jednostavno jetra. Činjenica je da postoji velika razlika između jetre glazbenika i one od ne-glazbenika, jer jetra je usko povezana sa svime što može biti sažeto kao glazbeni koncepti koji žive i odjekuju u čovjeku. Nema koristi gledati jetru s okom askete i vidjeti je kao inferiorni organ; jer taj očigledno ponizni organ je sjedište svega što živi i izražava se kroz predivni niz melodije; blisko je povezan n.pr. s činom slušanja simfonije. Treba nam biti jasno da jetra također posjeduje eterske organe; ovi potonji, prvenstveno, imaju veze s glazbom. Ali vanjska fizička jetra je, u izvjesnom smislu, uobličenje eterske jetre, i njena forma je kao forma ove potonje. Na ovaj način vidite, vi pripremate vaše organe; i ako bi zavisilo u potpunosti o vama, instrumenti vaših osjetila, bi, u slijedećoj inkarnaciji, bili replika doživljaja koje ste imali u svijetu u sadašnjoj inkarnaciji. Ali to je točno samo u nekoj mjeri, jer u intervalu između smrti i novog rođenja bića viših hijerarhija dolaze vam u pomoć, i ne odlučuju uvijek da štete napravljene na našim organima nedostatkom znanja ili samokontrole trebaju biti prenesene kao naša sudbina. Između smrti i ponovnog rođenja mi primamo pomoć, i stoga, s obzirom na ovaj dio naše konstitucije, to ne zavisi samo o nama.

Iz svega ovoga ćete vidjeti da zaista postoji veza između organizacije glave i ostatka tijela sa svojim organima. Tijelo postaje glava, i mi kod smrti gubimo glavu što se tiče formativnih sila. Stoga je tako esencijalno koščato u svojoj strukturi i na Zemlji je duže sačuvano od ostatka organizma, što je samo vanjski znak da je za nas izgubljeno na našu sljedeću reinkarnaciju, s obzirom na sve što smo doživjeli između smrti i ponovnog rođenja. Drevna atavistička mudrost ove stvari je jasno percipirala, posebno kada je bila istraživana velika povezanost između čovjeka i makrokozmosa, koju nalazimo izraženu u drevnom opisu kretanja nebeskih tijela. Genij jezika je ovdje također mnogo sačuvao. Kako sam jučer ukazao, fizički čovjek interno prijanja ciklusu dana. On *svaki dan* zahtijeva doručak, ne samo nedjeljom. Doručak, ručak i večera svakog dana su potrebni, ne samo doručak u nedjelju, ručak srijedom a večera subotom. Čovjek je vezan za ciklus od 24 sata u odnosu na svoj metabolizam — ili transmutaciju materije iz vanjskog svijeta. Ovaj dnevni ciklus u unutrašnjosti čovjeka odgovara dnevnom kretanju Zemlje oko njene osi. Ove stvari su pobliže percipirane od drevne mudrosti. Čovjek nije osjećao da je stvorenje odvojeno od Zemlje, jer je znao da se pokorava njenim pokretima; znao je također i prirodu toga čemu se pokorava. Oni koji razumiju drevna umjetnička djela — iako danas još sačuvani

primjeri nude malo mogućnosti za proučavanje ovih stvari — biti će svjesni živog osjećaja, sa strane drevnih, o vezi čovjeka mikrokozmosa sa makrokozmosom. To je dokazano sa položajem koji neke figure imaju u njihovim slikama, i položajima koje neki drugi počinju zauzimati itd.; u njima, stalno se imitiraju kozmička kretanja.

Ali naći ćemo nešto još važnije u drugom razmatranju.

Kod gotovo svih naroda koji nastanjuju ovu Zemlju, naći ćete prepoznavanje razlike ili uspoređivanje ono što postoji između tjedna i dana. Imate, s jedne strane, ciklus transmutacije supstanci — ili metabolizam, koji se izražava uzimanjem obroka u pravilnim intervalima.. Čovjek međutim nikada nije računao samo prema ovom ciklusu; dnevnom ciklusu dodao je tjedni ciklus. Najprije je razdvojio izlazak i zalazak Sunca — što odgovara *danu*; zatim je dodao ponedjeljak, utorak, srijedu, četvrtak, petak i subotu, ciklus sedam puta kao onaj, nakon čega se ponovno vratio na nedjelju. (U određenom smislu, nakon kompletiranja sedam ovakvih ciklusa, također se ponovno vraćamo na početnu točku.) To doživljavamo u kontrastu između dana i *tjedna*. Ali čovjek je tim kontrastom želio izraziti mnogo više. Najprije je želio pokazati vezu *dnevnog* ciklusa s kretanjem Sunca.

Ali postoji ciklus sedam puta toliko veliki, koji, pri vraćanju ponovno do Sunca, uključuje sve planete — Sunce, Mjesec, Merkur, Veneru, Mars, Jupiter i Saturn. To je *tjedni* ciklus. Time se namjeravalo pokazati da, imajući jedan ciklus koji odgovara danu, i jedan sedam puta veći koji je uključivao sve planete, da ne samo da se Zemlja okreće oko svoje osi (ili Sunce ide okolo), već i čitav sustav također ima pokret u sebi. Pokret se može vidjeti i u raznim drugim primjerima. Ako uzmete tijekom godišnjeg ciklusa, tada u godini imate, kao što znate, 52 tjedna, tako da je 7 tjedana oko sedmine — brojčano — godine. To znači, zamišljamo tjedni ciklus proširen ili rastegnut preko godine, uzimajući početak i kraj godine kao da odgovaraju početku i kraju tjedna. Sve ovo nameće misao da se svi fenomeni koji rezultiraju od tjednog ciklusa moraju odigrati brzinom različitom od onih koji imaju ishodište u dnevnom ciklusu.

I gdje ćemo tražiti porijeklo osjećaja koji nas tjera da računamo, čas sa dnevnim ciklusom, a čas sa tjednim ciklusom? On se javlja od senzacije u nama o kontrastu između ljudskog razvoja glave, i onog od ostatka organizma. Vidimo ljudsku organizaciju glave predstavljenu procesom na koji sam vam već skrenuo pažnju — formiranju prvih zuba unutar otprilike godišnjeg ciklusa.

Ako razmotrite prvo i drugo nicanje zuba vidjet ćete da se drugo odvija nakon ciklusa koji je sedam puta duži od ciklusa nicanja prvih zuba. Možemo reći da kao što godišnji ciklus u odnosu na prvo nicanje zubi stoji prema ciklusu ljudske evolucije koji se proteže do nicanja drugih zubi, tako i dan stoji prema tjednu. Drevni su osjećali da je to točno, jer su ispravno razumjeli jednu drugu stvar. Razumjeli su da je prvo nicanje zuba bio u prvom redu rezultat nasljeđivanja. Trebate samo pogledati embrio da shvatite da se njegov razvoj nastavlja iz organizacije glave; on dodaje, takoreći, ostatak organizma kasnije. Tada ćete shvatiti da je predodžba drevnih bila sasvim ispravna kada su u formiranju *prvih zuba* vidjeli vezu s *glavom* a *drugih zuba* s *cijelim ljudskim organizmom*. I danas moramo doći do istog rezultata ako ovaj fenomen razmatramo objektivno. Prvi zubi su povezani sa silama ljudske glave, drugi sa silama koje djeluju iz ostatka organizma i prodiru u glavu.

Preko gledanja na stvari na ovakav način, ukazali smo na važnu razliku između glave i ostatka ljudskog tijela. Ta razlika može, u prvom redu, biti smatrana da je povezana s vremenom, jer ono što se odvija u ljudskoj glavi ima sedam puta veću brzinu od onog što se odvija u ostatku ljudskog organizma. Prevedimo to na razuman jezik. Recimo, danas ste pojeli svoj uobičajeni broj obroka u pravilnom nizu. Sutra vaš organizam zahtijeva njihovo ponavljanje. Nije tako s *glavom*. To djeluje prema drugoj mjeri vremena; mora čekati *sedam dana* prije nego što hrana uzeta u ostalom dijelu organizma nastavi dovoljno daleko da omogući glavi da je asimilira. Recimo da je to nedjelja, vaša glava mora čekati do slijedeće nedjelje prije nego bude u položaju da ima koristi od ploda današnjeg nedjeljnog ručka. U organizaciji glave, ponavljanje se odvija nakon perioda od sedam dana, od onog što je u organizmu izvršeno prije sedam dana. Sve ovo su drevni znali intuitivno i izrazili riječima: tjedan je nužan za transmutaciju onog što je fizičko i tjelesno u dušu i duh.

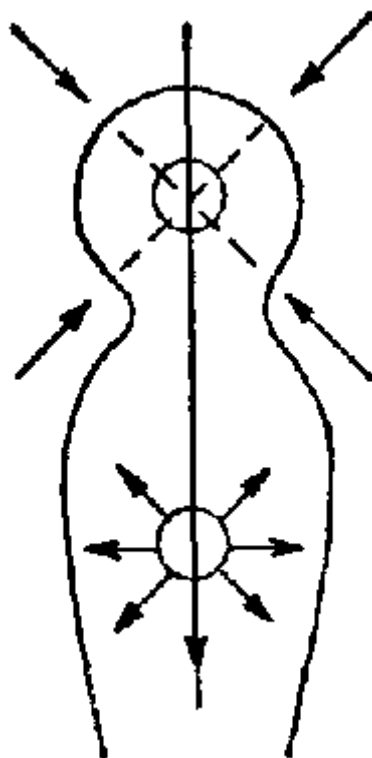
Sada ćete vidjeti da metamorfoza također dovodi do ponavljanja u slijedećoj inkarnaciji u 'jednom' vremenu onog što je prije trebalo sedam puta duži period za izvršenje. Mi dakle razmatramo metamorfozu koja je *prostorna* kroz činjenicu da naš preostali organizam – naše tijelo – nije samo transformirano, već prevrnuto iznutra vani, i u isto je vrijeme *vremenska*, u čemu je naša organizacija glave zaostala iza u mjeri od sedam puta većeg perioda.

Sada će vam biti jasno da ova ljudska organizacija nije, konačno, uopće tako jednostavna kao što naša moderna, znanost koja voli udobnost voli vjerovati. Mi moramo odlučiti da je čovjekova organizacija mnogo kompliciranija; jer ako čovjeka ne razumijemo ispravno, također smo spriječeni da shvatimo kozmička kretanja u kojima on sudjeluje. Opisi univerzuma koji kruže od početka modernih vremena same su apstrakcije, jer oni opisuju bez znanja o čovjeku.

To je reforma koja je nužna, iznad svega, u astronomiji –reforma koja zahtijeva ponovno uključenje čovjeka u shemu stvari, kada se proučavaju kozmička kretanja. Takve studije će naravno na neki način biti teže.

Goethe je intuitivno osjetio metamorfozu lubanje iz pršljenova, kada je, na venecijanskom Židovskom pogrebnom tlu našao lubanju ovce koja se raspala na razne male dijelove; oni su mu omogućili da prouči transformaciju pršljenova, i zatim je svoje otkriće detaljno slijedio. Moderna znanost se također dotakla ovog smjera istraživanja. Naći ćete neke zanimljive opservacije u vezi ove stvari, i na tome izgrađene neke hipoteze, od komparativnog anatoma Karla Gegenbaura; ali u stvari Gegenbaur je stvorio prepreke za Goetheovsko intuitivno istraživanje, jer je propustio naći dovoljno razloga da se deklarira u korist usporedbe između pršljenova i pojedinih sekcija lubanje. Zašto nije uspio? Zato jer dok god ljudi misle samo o *transformaciji* i zanemaruju *okretanje iznutra vani*, toliko dugo će imati samo aproksimativnu ideju o sličnosti dvije vrste kostiju. Jer u stvari kosti lubanje rezultiraju od onih sila koje djeluju na čovjeka između smrti i ponovnog rođenja, i prema tome su ograničene da budu sasvim različitog izgleda od samo transformirane kosti. One su preokrenute; to okretanje je ono što je važno.





Zamislite da imamo ovdje (dijagram) gornjeg ili čovjeka glave. Svi utjecali ili utisci nastavljaju izvana prema unutra. Ovdje ispod bi bio ostatak ljudskog tijela. Ovdje sve radi od iznutra prema vani, ali tako da ostaje unutar organizma. Izrazit ću to na drugi način. S njegovom glavom čovjek stoji u odnosu prema svom vanjskom okruženju, dok je njegov niži organizam u odnosu sa procesima koji se odvijaju unutar njega. Apstraktni mistik kaže: “Pogledaj unutra da nađeš stvarnost vanjskog svijeta”. Ali to je samo apstraktna misao, nije u skladu s stvarnim putem. Stvarnost vanjskog svijeta neće se naći preko unutarnje kontemplacije svega što na nas djeluje izvana; moramo ići dublje i smatrati sebe dvostrukim, i dopustiti svijetu da se uobliči u sasvim različitom dijelu našeg bića. To je zašto apstraktni misticizam prinosi tako malo ploda, i zašto je i ovdje nužno razmišljati o unutarnjem procesu.

Ne očekujem od nikog od vas da ostavi ručak koji stoji pred vama nedirnut, zavisno od njegove atraktivne pojave da umiri vašu glad! Tako se ne može podržati život. Ne! Mi moramo potaknuti taj proces koji se odvija u 24-satnom ciklusu, i koji, ako uzmemo u obzir cijelog čovjeka, uključujući gornjeg ili organizaciju glave, završava svoj tijek tek nakon sedam dana. Ali ono što je asimilirano duhovno — jer to zaista treba biti asimilirano a ne samo kontemplirano! — također u tu svrhu treba period sedam puta duži. Stoga postaje nužno prvo intelektualno asimilirati sve što apsorbiramo. Ali da bi to u nama vidjeli ponovno rođeno, moramo čekati sedam godina. Tek se tada to razvilo u ono što bi trebalo biti. To je zašto smo nakon osnivanja antropozofskog društva 1901 morali strpljivo čekati, sedam, i čak četrnaest godina za rezultat!



## PREDAVANJE VIII

Dornach, 24 travnja 1920

Želio bih ponovno iznijeti, u nešto drugačijem obliku, nekoliko napomena koje smo dali tijekom naših proučavanja. Znao da je činjenica o intimnoj povezanosti čovjeka i univerzuma bila mnogo bolje poznata metodama percepcije korištenim od drevnih nego našim sadašnjim. Ako bi se vratili u period egipatsko-kaldejske kulture, našli bi da čovjek nije na sebe gledao kao odvojeno biće koje obilazi Zemljom, već kao biće koje pripada cijelom univerzumu. Znao je naravno za početak da je u izvjesnom smislu bio zavisn od Zemlje. To se lako može opaziti; čak i naše vlastito materijalističko doba priznaje da čovjek, utoliko što se tiče njegova fizičkog metabolizma, zavisi o zemljinim proizvodima, koje asimilira. Ali u ta drevna vremena, naravno pomoću atavističke percepcije, čovjek je znao da je zavisn također u svojoj *duši* s jedne strane o elementima vatre, vode i zraka, a s druge strane o kretanjima planeta. Njih je dovodio u vezu sa svojom duševnom prirodom na isti način na koji je povezivao proizvode Zemlje s njegovim fizičkim metabolizmom. I dio univerzuma koji je izvan ili iznad planetarnog sustava, sve što je u zvjezdanim nebesima — to je povezano s njegovim *duhom*.

Tako je u tim proteklim vremenima, kada materijalizam nije dolazio u obzir, čovjek znao da živi u njedrima univerzuma. Sada možete pitati: Da, ali kako je to čovjek u tim vremenima pravio tako velike pogreške u vezi kretanja nebeskih tijela, dok je danas, u dobu materijalizma, napravio tako veličanstven napredak u vezi stvarne istine o tim kretanjima? Dakle, o ovim stvarima smo govorili prilično vremena i naglasili da su kretanja u koje čovjek danas vjeruje navedena od znanosti samo na osnovu određenih predrasuda. O ovoj temi za reći ću više imati sutra, ali za sada se možemo podsjetiti da je sadašnji čovjek potpuno izgubio svjesnost o činjenici da ono što pripada cijelom čovjeku ne može biti nađeno u većoj mjeri u fizičkom svijetu nego u vidljivom zvjezdanom svijetu. Jer potpuno je nemoguće doći do prave percepcije čak i vidljivih zvjezdanih nebesa, ukoliko čovjek u svojim razmatranjima sa vanjskim fizičkim životom ne kombinira nad-fizički — onaj nad-fizički dio njegova života kroz koji prolazi između smrti i ponovnog rođenja. Jučer smo skrenuli pažnju na metamorfozu koja se u čovjeku odvija pri toj promjeni od zemaljskog do nadzemaljskog života i pokazali kako organi koje smatramo da pripadaju nižem čovjeku (i o kojima smo jučer kazali da se otvaraju iznutra), sebe transformiraju — s obzirom na njihove *snage*, premda očito ne u njihovoj supstanci — tijekom perioda između smrti i novog rođenja, i postaju ono što se smatra plemenitijim organizmom glave. Ovo potonje je zaista ništa drugo osim metamorfoze — s obzirom na strukturu njenih snaga — takozvanog 'nižeg' čovjeka u zadnjem zemaljskom životu.

Ako zaista još jednom razmislimo o ovim stvarima, možemo vidjeti — u duhu — kako između smrti i ponovnog rođenja, čovjek unutar njega ima određeni sadržaj njegovih iskustava, kao što ga također ima i ovdje između rođenja i smrti. Ali kod svakog slučaja sadržaj je esencijalno različit. Tu razliku možemo razjasniti kazavši: između rođenja i smrti, čovjek ima, kao opseg za njegova iskustva, opseg u prostoru, i

također ono što se odvija u vremenu. On ima — prostor i vrijeme — kao opseg za njegova iskustva.

Znate u koliko malom stupnju čovjek stvarno doživljava procese njegovog unutarnjeg organizma. On ih nije svjestan. Sva organizacija unutar kože čovjeku je poznata samo posredno i nepotpuno. Znanje stečeno kroz anatomiju i psihologiju nije stvarno znanje, jer posredstvom tog istraživanja mi ne gledamo aktualnu unutrašnjost čovjeka; iluzija je vjerovati da gledamo. Samo znanost duha postupno otkriva sve što je unutar čovjeka. Ali kako u vezi toga nalazimo stanja tijekom intervala između smrti i novog rođenja? Moramo to postaviti ovako. U određenom smislu tada gledamo *od periferije na centar*. I o periferiji znamo onoliko malo koliko i ovdje o našem centru ili unutrašnjosti. Ali s druge strane tijekom tog perioda imamo direktnu percepciju tajni i misterija samog čovjeka. Ono što je unutar nas skriveno — unutar naše kože — to promatramo između smrti i novog rođenja kao naša iskustva.

Sada ćete možda reći da ovaj svijet kojeg vidimo u vrijeme između smrti i ponovnog rođenja mora zaista biti veoma mali. Ali prostorne dimenzije uopće se ne računaju. Bogatstvo ili oskudica sadržaja je ono što je bitno, ne veličina. Ako kombiniramo sve što promatramo u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu, i k tome dodamo zvjezdana nebesa, to se u bogatstvu ne može usporediti s misterijima unutar samog čovjeka. Stvarni proces je približno kako slijedi. Mi gubimo strukturalne snage glave kada u smrti prijedemo. One su izvršile svoju dužnost. Ali tada duhovni svijet preuzima strukturalne snage preostalog (nižeg) organizma, koje od toga da budu unutarnje iskustvo sada pripadaju periferiji, i transformira ih na takav način da kada je sazrelo vrijeme, izvana iz duhovnog svijeta u utrobi majke je određena ljudska glava.

Ta točka nam mora biti potpuno jasna. Sami početak tjelesnog čovjeka unutar majke, rezultat je cijelog procesa koji opisujemo. Začće je samo mogućnost za određenu kozmičku aktivnost da proдре u ljudsko tijelo, i ono što je prvo formirano u procesu čovjekova formiranja zaista je slika cijelog kozmosa. Onaj tko želi proučavati ljudski embrio od prvog stupnja nadalje, mora ga smatrati slikom kozmosa.

Danas se gotovo u potpunosti prelazi preko ovih stvari. Jer o čemu općenito mislimo kada govorimo o porijeklu ljudskog bića u fizičkom smislu? O nasljeđivanju! Promatramo kako je dječji organizam formiran unutar organizma roditelja, i mi smo neupućeni o tome kako su kozmičke snage koje nas okružuju aktivne unutar organizma roditelja; neupućeni smo u činjenicu da cijeli makrokozmos projektira svoje snage u ljudsko biće da bi omogućio nastanak novog ljudskog bića.

Naravno, velika pogreška naše sadašnje filozofije je da makrokozmos nikada ne uzimamo u obzir, i stoga nikada ne postajemo svjesni gdje leže snage čiji efekt promatramo. Još jednom vas moram podsjetiti na slijedeće. Moderni fizičar ili kemičar kaže da postoje molekule koje su sačinjene od atoma, da atomi posjeduju snage pomoću kojih djeluju jedan na drugog. To je sada jednostavno koncept koji nije u skladu sa stvarnošću. Istina je, da na najsitniju molekulu djeluju *cijela zvjezdana nebesa*. Recimo da je ovdje planet, ovdje drugi, ovdje još jedan, i tako dalje. Zatim imamo zvijezde stajačice, koje odašilju svoje snage u molekulu. Sve te linije sila križaju se na različite načine. Planeti također odašilju svoje snage na isti način, i mi shvaćamo da je molekula ništa drugo nego *fokus makrokozmičkih sila*. Žarka je želja

moderne znanosti da dođe mikroskopom toliko daleko da omogući da se unutar molekule vide atomi. Ovakav način gledanja na stvar treba prestati. Umjesto želje da ispitate strukturu molekule mikroskopom, moramo usmjeriti naš pogled vani na zvjezdana nebesa, moramo gledati konstelacije i u jednoj vidjeti bakar, u drugoj kositar! Vani u makrokozmosu trebamo promatrati strukturu molekule koja je u molekuli samo *reflektirana*. Umjesto da prijeđemo na beskonačno malo, moramo okrenuti pogled vani na beskonačno veliko, jer tamo moramo tražiti stvarnost onog što živi u malom.

Na ovaj način materijalistički koncept stvari također utječe na druge oblasti mišljenja. Netko tko se osjeća sposoban dati mišljenje o napretku ljudskog znanja mogao bi reći: materijalizam devetnaestog stoljeća sada je prevladan! Ne! Nije prevladan dok god čovjek još razmišlja atomistički, dok god propušta u velikom tražiti formu i konfiguraciju malog. Niti je materijalizam povezan s čovječanstvom prevladan, dok god nastavljamo ignorirati vezu čovjeka mikrokozmosa s makrokozmosom.

I tu smo suočeni s novim — mogao bih reći monstruoznim — dokazom materijalizma, na koji sam prije skrenuo pažnju. Tragovi toga se često mogu naći u takozvanoj teozofiji, gdje je prisutna tendencija gledati na stvari na slijedeći način. Ovdje imamo materiju; zatim eter, rjeđi od materije ali inače sličan fizičkoj materiji; zatim dolazi astral — opet rjeđi ili finiji nego etersko; i nakon toga priličan broj drugih predivnih stvari, sve rjeđe i rjeđe i rjeđe. Zovite to Kama-manas, ili kako želite, to nije duhovno, već ostaje materijalističko! Istina je da bi došli do pravog razumijevanja svijeta, moramo zamisliti tešku, mjerljivu materiju kako prestaje s *eterom*; jer mora nam biti jasno da je taj eter esencijalno vrlo različita stvar od one supstance za koju kažemo da ispunjava prostor. Kada govorimo o ovoj potonjoj supstanci, mislimo na prostor koji je ispunjen materijom. Ali to ne možemo kada govorimo o eteru, jer tada moramo zamisliti prostor ispražnjen od materije. Kada obična materija udari neki drugi objekt, objekt je odbačen ili odgurnut. Kada eter pristupa objektu, on ga privlači i povlači unutar sebe. Djelovanje etera je upravo suprotno onom od materije. Eter djeluje upijajuće. Da je drugačije, vi bi predstavljali istu pojavu straga i sprijeda, jer čak i u toj raznolikosti fizičke pojave čovjeka imamo rezultat, u jednu ruku pritiska mjerljive materije, i u drugu ruku upijajućeg djelovanja etera. Vaš nos je izguran prema vani, takoreći, od vašeg organizma preko pritiska materije, dok su očne duplje uvučene unutra preko djelovanja etera. To je jednostavno tlačna i upijajuća supstanca koja djeluje u vama koja diferencira vanjsku pojavu vašeg sprijeda i natrag. To su stvari koje se obično ne uzimaju u razmatranje.

Nadalje, kada govorimo o astralu, ne smijemo misliti o trodimenzionalnoj fizičkoj materiji koja se u prostoru širi na trostruki način, niti smijemo misliti o upijajućem eteru, već o trećem faktoru, onom koji regulira ili povezuje druga dva. I ako bi onda pokušali formirati neku približnu ideju o onom dijelu našeg bića nazvanom Ego — ‘Ja jesam’ — morali bi uključiti četvrti faktor, koji djeluje kao posrednik između, u jednu ruku, upijajuće-odbijajućeg djelovanja etera i fizičke materije, i u drugu ruku, astralne supstance. To su stvari koje treba uzeti u razmatranje.

Ne možete logički pitati: ako je eter samo usisavajuće, apsorpcijsko djelovanje, kako je onda moguće da ga mi percipiramo? Činjenica je, eter stoji, figurativno

govoreći, u istom odnosu s obzirom na mjerljivu materiju — sada govorim u slici — kao i odnos kojeg nalazimo na drugom planu ako imamo bocu soda vode. U boci ne možemo vidjeti vodu, ali biserne mjehuriće možemo, premda su oni ‘rjeđi’ od vode. I takav je slučaj i s eterom, koji je ‘šupljina’ u fizičkoj materiji i stoga esencijalna suprotnost fizičkoj materiji; on se također može percipirati.

Iz prethodnog, sada ćete vidjeti da je nužno, kada se govori o životu između smrti i ponovnog rođenja, shvatiti da se taj život u stvari živio *izvan prostora* — izvan prostora kojeg spoznajemo na planu Zemlje; i trebali bi težiti da dođemo do koncepta ovog ‘izvan’ prostora. To najbolje možete ako najprije pokušate zamisliti ‘ispunjen’ prostor. Uzmite na primjer, stol; on ispunjava ili zauzima prostor. Zatim prijedete od ‘ispunjenog’ prostora na ‘prazan’ prostor, i možda ćete reći da ne možete ići dalje od toga. Ali kako sam vam prije naznačio, to bi bilo otprilike kao reći: ‘Imam pun novčanik iz koga stalno uzimam novac dok ne ostane ništa; to “ništa” ne može biti manje nego što jest’. Ali može biti manje ako postanete dužni, tada bi u vašem novčaniku imali manje od ništa! Slično i prazan prostor može biti manje od praznog tako što je ispunjen eterom, kada postaje negativni entitet.

I ono što podešava ili povezuje to dvoje, ono što također i u vama posreduje između tlaka i usisa, to je astral. Nikakav odnos ne bi postojao između sprijeda i straga ljudskog tijela ako astralna aktivnost unutra ne bi formirala vezu između usisnih i tlačnih elemenata. Reći ćete: Ja ne opažam taj povezujući element. Ali pokušajte slijediti proces probave, i naći ćete poveznicu vrlo jasno manifestiranu. Astral je tu aktivan, i njegova aktivnost je temeljena na kontrastu između prednje i stražnje prirode ljudskog bića, baš kao što je veza između višeg čovjeka (glave) i nižeg čovjeka (udova) preko astrala temeljena na Egu. Moramo stoga razmatrati čovjeka, kakav stoji pred nama, na sasvim konkretan način i sebi razjasniti da dok ima egzistenciju na ovom planu između rođenja i smrti on utiskuje svoj astralni dio i svoj ego u elemente koji proizvode apsorpciju i tlak, ali njegovo biće se manifestira samo ovdje na Zemlji kao posrednik između sprijeda i straga, i između viših i nižih dijelova tijela.

Sada, što je posrednik ili poveznica? To je ono što doživljavamo unutar nas kada osjećamo našu ravnotežu. Mi ne trzamo glavu naprijed natrag; stojimo i hodamo *uspravljani*. Prilagođavamo naše držanje zahtjevima zakona ravnoteže. Mi to ne možemo vidjeti, ali doživljavamo iznutra. Kada prođemo kroz vrata smrti mi se svjesno prilagođavamo tom stanju, na koje se ovdje ne obaziremo. Ako bi posjedovali samo oči, tada bi oko nas bila tama, a ako bi imali samo uši, tišina bi nas zaogrnila. Ali mi također imamo *osjetilo ravnoteže*, i *osjetilo kretanja*, i tako ipak možemo tamo ‘doživljavati’. Imamo udjela u onom što je na Zemlji obuhvaćeno riječima ‘ravnoteža’ i ‘kretanje’. Prilagođavamo se kretanjima vanjskog svijeta, u njima nalazimo svoj put.

Vidite, ovdje, u životu između rođenja i smrti, jedini način na koji doživljavamo aktivnost Zemljine revolucije oko njene osi je u našem dnevnom metaboličkom procesu. Mi moramo uzeti naše dnevne obroke, i to se zajedno s probavnim procesom koji slijedi odvija unutar granica od 24 sata, ujednačeno s jednom revolucijom Zemlje. Te dvije stvari pripadaju zajedno, i jedna je dokaz druge. Kada umremo, revolucija Zemlje postaje nešto *stvarno*, stvarno kao što su ovdje vidljivi objekti. Tada *živimo sa* ovim zemaljskim kretanjem; to kretanje počinjemo doživljavati svjesno.

Postoje također i druga kretanja povezana sa zvjezdanim nebesima, od kojih sva doživljavamo nakon smrti. Ispravno razmatrano, opisi naših doživljaja već uključuju to iskustvo, jer se mi u kozmosu ne širimo kao meduza, već uzimamo udjela u životu kozmosa — i kao bića koja sudjeluju u kozmičkom životu u isto vrijeme doživljavamo unutarne biće čovjeka. Između rođenja i smrti kažemo: Moje srce je u mojim grudima, i u njemu konvergiraju struje ili kretanja optoka krvi. Na određenom stupnju razvoja između smrti i ponovnog rođenja mi kažemo: U mojem unutarnjem biću je Sunce — i s tim izrazom mislimo na stvarno Sunce, za koje fizičari tvrde da je plinovita lopta, ali koje je u stvari nešto sasvim različito. Stvarno Sunce doživljavamo na isti način na koji ovdje doživljavamo srce. Ovdje je Sunce vidljivo oku, a za vrijeme između smrti i ponovnog rođenja evolucija srca je na putu prema pinealnoj žlijezdi (epifizi), kako se podvrgava putu predivne metamorfoze, uzrok je uzvišenih doživljaja. Cjelokupan sustav naše cirkulacije krvi svjesno doživljavamo u njegovoj transformaciji; taj sustav unutar egzistencije između smrti i ponovnog rođenja nastavlja, te snage prolaze transmutaciju, tako da, kada opet stignemo na vrata novog zemaljskog života, one su postale naše snage — ne, naravno, supstanca, već snage. Kao naš novi živčani sustav. Pogledajte panele i ilustracije razbacane po modernim knjigama iz anatomije ili fiziologije i pregledajte sustav cirkulacije krvi u *jednoj* inkarnaciji. To u slijedećoj inkarnaciji postaje život živaca. (Ne smijemo oslikati u formi dijagrama glavu, prsa (ritmiku) i sustav udova kako postoje jedno do drugog, jer se oni isprepliću.) Uočite divnu strukturu ljudskog oka; tamo nalazimo krvne sudove, rožnicu i mrežnicu (omentum). Ovo zadnje dvoje je transformacija jedno drugog. Ono što je danas mrežnica, u zadnjoj inkarnaciji je bila rožnica, i što je danas rožnica u slijedećoj inkarnaciji će biti mrežnica. Naravno to ne treba uzeti sasvim doslovno, ali takav je približan tijek događaja. Dakle razumjeti ćete da ne možemo doći do esencijalnog koncepta čovjeka ako ga proučavamo samo kakav se javlja između rođenja i smrti ili čak duž linija po kojima se razvija preko snaga fizičkog nasljeđivanja. Jer time čovjeka razumijemo najdalje do sustava cirkulacije; to bi bio zadnji proces koji bi razumjeli. Živčani sustav sadašnjeg života je rezultat prethodnog života, i nikako se ne može razumjeti ako je proučavan u vezi samo sa sadašnjim životom.

Sada moji dragi prijatelji, molim vas da ne prigovarate ovom što sam objasnio, govoreći da životinje također imaju živčani sustav premda nemaju ranijih života. Takva primjedba bi zaista bila vrlo kratkovidna; jer premda su u čovjeku snage njegova živčanog sustava transformacija cirkulacije krvi prethodnog života, to ne implicira da isto vrijedi i u slučaju životinja. To bi bilo logično kao ići brijauču i tražiti da vam proda britvu za stol za jelo — britvu kao nož, a noževi čine dio pribora za jelo! Britve međutim ne! Ništa ne nosi *u sebi* svoju neposrednu svrhu, pa tako ni fizički organ. Ljudski organ je potpuno različit od životinjskog organa. To zavisi kako se organ koristi. Ne bi trebali uspoređivati ljudski živčani sustav s onim od životinje, već prije opaziti činjenicu da je ljudski živčani sustav postao sličan — tijekom njihove evolucije — životinjskim nervima, baš kao što je britva postala slična nožu za jelo. To ponovno pokazuje da kada čovjek slijedi uobičajenu materijalističku liniju istraživanja, ne može doći do pravog zaključka. Ipak je upravo to staza koja se danas slijedi.



Upravo ta vrsta istraživanja nas sprječava da dođemo do koncepta čovjeka kao *proizvoda duhovnog svijeta*. Naša religijska vjerovanja, kako su se postupno razvijala, suviše su išla na ruku ljudskom egoizmu. Gotovo se može reći da je njihov jedan jedini cilj uvjeriti njihove sljedbenike u produženje života nakon smrti, jer to zahtijeva egoizam čovječanstva. Ipak je jednako važno pokazati ljudima u ovom životu nastavljanje pred-natalnog života, tako da mogu spoznati — ‘Ovdje na Zemlji moram biti nastavak onog što sam bio između smrti i mog sadašnjeg rođenja. Ovdje na ovom planu moram nastaviti duhovni život’. To zaista po svoj prilici neće previše ugađati egoizmu; ali to je nešto što nužno mora ponovno prožeti našu civilizaciju, tako da se čovječanstvo može osloboditi svojih anti-socijalnih instinkta. Pokušajte zamisliti što bi to značilo kada bi mogli pogledati ljudski lik i reći: ‘To nije od ovog svijeta. Na njemu je radio duhovni svijet između zadnje smrti i ovog rođenja’. Jer doći će vrijeme kada ćemo unutar materijalnog vidjeti otisak duhovnog djela između smrti i ponovnog rođenja. To bi zaista bila različita vrsta kulture koja bi tada vodila čovječanstvo; i u svom vlaku bi donijela različita uvjerenja i tendencije mišljenja, koje ne bi dozvolile kontemplaciju kozmosa kao ogromnog stroja pokrenutog uzajamnim privlačenjem zvijezda — na stranu činjenica da je ta apstrakcija već dosegla svoj zenit. Apstrakcija je duboko ukorijenjena u našu uobičajenu koncepciju planetarnog sustava, i ona danas proizvodi neke veoma snažne rezultate. Na primjer, veliki dio popularne literature je prožet glorifikacijom ideje koja je došla od Einsteina. Rečeno je da je ta teorija uzdrimala teoriju gravitacije. Zamislite da, daleko od svih nebeskih tijela — toliko da polje gravitacije može biti otklonjeno — postoji kutija. Unutra je čovjek koji u jednoj ruci drži kamen, i nešto perja u drugoj. Oboje pusti van kutije i gleda — počinju padati — i padaju dok ne dosegnu tlo. Da, kaže Einstein, čovjek će bez sumnje reći da je i kamen i perje palo na tlo. Ali ne treba *nužno* biti tako; jer gore iznad može biti učvršćeno uže i kutija nekako povučena gore. Kamen i perje — zbog odsustva bilo kojeg nebeskog tijela — ne padaju, već *ostaju gdje su bili*. Kada ih dno kutije dosegne, uzima ih gore sa sobom.

Ovakva vrsta rasprave u pogledu ekstremne apstrakcije, danas se može naći u modernoj teoriji relativnosti koju je predložio Albert Einstein. Samo promislite koliko je daleko čovječanstvo odstupilo od stvarnosti! Možemo govoriti o relativnosti — u redu, ali samo zamislite što bi se dogodilo kada bi se ova slika uzela ozbiljno! Kutija, na nekoj nezamislivoj udaljenosti od bilo kojeg nebeskog tijela koje može privući (pomoću gravitacije) kamen i perje; i unutar ove kutije čovjek (zrak se naravno može naći samo u susjedstvu nebeskih tijela, ali čovjek je sasvim sretan i zadovoljan; kako njegov kamen i perje, naravno ne trebaju zrak!), i sada je kutija obješena izvana i zatim podignuta!

Sve to je daljnji razvoj teorije Newtona koji je zahtijevao to ‘guranje’ ili poticaj koji je dan kugli u smjeru tangente, tako da se centrifugalnom silom može izbjeći centripetalna sila. Stvari kao ove zapravo danas čine sadržaj znanstvenih rasprava, i smatraju se velikim postignućima, a nisu ništa više od svjedočanstva činjenice da smo došli do najekstremnijih apstrakcija, i da je materijalizam u čovječanstvu proizveo stanje potpune ignorancije kao što je ono o tome što materija stvarno jest, i uzrokovao da čovjek živi u nizu mentalnih slika koje su daleko od svake stvarnosti.



Ali, moji dragi prijatelji, ove stvari u najmanju ruku danas nisu opažene, i nalazimo naše novine objavljujući da je napravljeno novo otkriće: teorija gravitacije zamijenjena je teorijom inercije. Kamen i perje nisu privučeni; oni ostaju na njihovom izvornom mjestu — možda jedino zato jer možemo postići da zamislimo takvu stvar — dok je kutija podignuta! Može se uistinu reći da je danas toliko mnogo besmislica zamaskirano u genijalnost da postaje teško razlučiti jedno od drugog. Možemo li se čuditi da su u ovim vremenima kada se i na mnogim drugim područjima misli također kao i u upravo opisanom, čovjekove ideje narasle sasvim ukrivo — možemo li se čuditi da smo napokon došli do ovakvog stanja u zadnjih pet ili šest godina! To su stvari na koje se stalno moramo podsjećati.

Morao sam vas podsjetiti na njih danas, a sutra ću još nešto dodati o strukturi univerzuma.

## PREDAVANJE IX

Dornach, 25 travnja 1920

Zadatak naših sadašnjih studija je, u najširem smislu, pokušati razumjeti univerzum preko veze koja postoji između njega i čovjeka. Daleko sam od želje da prenesem ideju onima kojima su imali neke iskrice tijekom prethodnih predavanja da se istina o ovim stvarima može naći na neki brz i jednostavan način kao što se to može čuti u standardnoj astronomiji kada govori o nebeskim kretanjima. Ja bi, međutim, volio da prijatelji koji su došli na Generalnu skupštinu čuju ne samo nešto što dolazi u sredinu uzastopne serije, već i da i u ovih nekoliko predavanja održanih tijekom Generalne skupštine, također imaju samostalnu sliku. Ja bih stoga nastavio naša jučerašnja proučavanja, dajući naznake kako koncepcija prirode čovjeka vodi do koncepcije univerzuma, njegova bića i njegovih kretanja. Naravno, ova tema je toliko ogromna da je nemoguće iscrpiti za prijatelje koji su sada prisutni. Kasnije će biti nastavljena. Za dobro onih koji su večeras po prvi puta ovdje, želio bih im predstaviti nekoliko glavnih crta o temi sadržanih u prethodnim predavanjima.

Iz drugih predavanja svi znate o odnosu koji postoji u ljudskom životu između budnosti i spavanja. Znaete da je ukratko odnos nešto kao ovo: U budnom stanju, fizičko, etersko i astralno tijelo, zajedno s Ego bićem, u određenoj su unutarljivoj vezi; dok tijekom spavanja, imamo na jednoj strani, fizičko i etersko tijelo ujedinjeno, a na drugoj — odvojeno od njih u svakom slučaju u usporedbi s budnim stanjem — imamo astralno tijelo i Ego. To je, kao što znate, samo sažetak, jer često sam naglašavao da s obzirom da je sve što pripada prirodi udova — što je nastavljeno u unutarljivoj organizaciji, i također je stvarni nositelj metabolizma — sav taj dio čovjeka, koji je u isto vrijeme povezan s ljudskom voljom, zaista u stalnom stanju spavanja. Mora nam biti potpuno jasno da se to stanje spavanja nastavlja s obzirom na naš unutarljivi organizam, kada smo mi sami budni. Možemo prema tome reći da je 'čovjek udova' kao nositelj 'čovjeka volje', u stalnom stanju spavanja. Cirkulacija 'čovjeka ritma', koju se može opisati kao u sredini između organizacije glave i čovjeka udova (ovaj potonji se širi u unutrašnjost čovjeka) ustraje u stalnom stanju sna. To je u isto vrijeme vanjski instrument za naš svijet osjećaja. Svijet osjećaja je u cijelosti ukorijenjen unutar čovjekove ritmičke organizacije i dok je metabolički čovjek, zajedno s vanjskim produžecima — udovima — vozilo volje, ritmički čovjek je vozilo života osjećaja, i u odnosu je prema našoj svijesti na isti način kao naše stanje sna prema našem budnom životu. Između buđenja i padanja u san, mi smo zaista jedino budni u našem životu zamisli i misli.

Na ovaj način predstavili smo sebi činjenicu da je čovjek, u svom životu između rođenja i smrti, u naizmjeničnom budnom stanju s obzirom na njegov život misli, u stanju sna s obzirom na njegove emocije i osjećaje, kojih je vozilo ritmički čovjek; i on je u stanju kontinuiranog spavanja s obzirom na njegove udove i metabolički sustav. Tu moramo uvidjeti da, zaista da bi shvatili ljudsku prirodu, nužno je usmjeriti našu pažnju na činjenicu širenja prirode-udova u unutrašnjost čovjeka. Svi procesi koji su naposljetku povezani s abdominalnom oblasti, sve povezano s asimilacijom, probavom, kao također i s lučenjem mlijeka kod žena, i tako dalje, svi ti procesi su

nastavak prirode udova, usmjerene unutra. Tako da govoreći o prirodi volje ili metaboličkoj prirodi, ne mislimo samo na vanjske udove, već također i na produžetak ove aktivnosti udova unutra. S obzirom na sve ovo, kako je prisno povezano s prirodom volje, čovjek kontinuirano spava.

To komplicira apstraktnu ideju koju smo u početku stekli o odlasku ega i astralnog tijela; i također čini nužnim odgovarajuće razumijevanje druge važne činjenice.

Kada današnji materijalistički fiziolog govori o volji, kazujući na primjer, da se manifestira u kretanju udova, on ima na umu da je poslana neka vrsta telefonskog signala od centralnog organa, mozga, koji ide kroz takozvane motoričke živce, i tako pokreće desnu nogu, na primjer. To je međutim sasvim nedokazano — u stvari, sasvim pogrešna hipoteza! Jer duhovno promatranje pokazuje slijedeće: Ako je čovjekova desna noga podignuta ili pokrenuta pomoću volje, odvija se direktni utjecaj čovjekova ego bića, djelujući na ud, tako da je stvarno podignut od samog ego bića; jedino, proces se odvija u stanju sličnom onom od spavanja. Svijest o tome ne zna ništa. Živac nas samo informira da *imamo* ud, govori nam o prisutnosti takvog uda. Taj živac kao takav nema udjela u djelovanju ega na ud. Postoji direktna korespondencija između uda i volje, ova potonja je u čovjeku udružena s ego bićem, a u životinji s astralnim tijelom. Sve što fiziologija ima za reći u odnosu, na primjer, na brzinu transmisije takozvane volje, treba revidirati; trebalo bi u nama biti utisnuto da ovdje radije imamo posla s brzinom transmisije u odnosu na *percepciju* tog određenog uda. Naravno da svatko iniciran u modernu fiziologiju može izazvati ovu izjavu na tucet načina. Dobro sam upoznat s tim primjedbama. Ali ovdje moramo pokušati graditi zaista logičan misaoni proces o ovoj stvari, i našli bi da ono što ovdje govorim odgovara stvarnim promatranim činjenicama, dok ono što je rečeno u priručnicima fiziologije ne.

Ponekad su zaista te stvari toliko očigledne da su vidljive svima. Tako se na skupu znanstvenika u Italiji — mislim da je to bilo u 80-im prošlog stoljeća — odvijala veoma zanimljiva rasprava u vezi kontradikcija koje izlaze na svijetlo između standardne teorije o motoričkim živcima i pokretima uda. Kako je međutim tendencija da se uzme u obzir duhovni aspekt stvari u današnjoj fiziologiji odsutan, čak i tijekom ovakve rasprave do malo čega se stiglo, osim da postoje kontradikcije u hipotetskom objašnjenju određene činjenice. Bilo bi iznimno zanimljivo ako bi naši učeni prijatelji, a takvi postoje među nama, istražili i analizirali fiziološku i biološku literaturu zadnjih 40 godina. Napravili bi iznimno zanimljiva otkrića, ako bi se latili tih stvari. Svugdje bi našli činjenice, koje samo treba uzeti na ispravan način da potvrdimo nalaze znanosti duha. To bi činilo jedan od najzanimljivijih problema ustanovama za znanstveno istraživanje koje bi sada trebalo podignuti, da postupe na slijedeći način: Prvo treba pažljivo proučiti međunarodnu literaturu na ovu temu. Moramo uzeti međunarodnu literaturu, jer u Engleskoj, i posebno Američkoj literaturi, potvrđene su najzanimljivije činjenice, premda ti istraživači ne znaju što bi s njima. Ako pogledate otkrivene činjenice i potvrdite ih, postoji još samo jedan korak potreban u tijeku istraživanja — dati pravu vrstu vizije u odgovoru na to da volja, takoreći, izlazi i pokazuje se — i došli bi danas do veličanstvenih rezultata. Jednom kada dovoljno napredujemo da posjedujemo takav institut, snabdjeven odgovarajućom opremom i nužnim materijalom, činjenice bi nalazili svugdje oko

nas, takoreći *kako čekaju*. Danas ljudi ne uočavaju općenitu potrebu za institutom kakav imam na umu, jer se niz započelih analiza i pokusa uvijek prekine upravo u najkritičnijim trenucima, jednostavno zato jer ljudi zanemaruju konačni smjer ovakvih pokusa. Stvarno važni temelji bi bili postavljeni od takvog instituta, temelji za praktičan rad. Ljudi sada ni ne sanjaju o tehnikama koje bi proizašle kada bi se to stvarno napravilo, prvo pokusno a zatim gradeći na njima dalje. Ono što nedostaje je samo mogućnost staviti ih u praktično djelovanje.

To samo usput. Da bi se vratili na našu temu, moramo imati posla s dijelom čovjeka koji spava čak i dok je on budan. Sada želim da zamijetite činjenicu koja je igrala važan dio u svim starijim konceptima univerzuma. Mislim na izjavu da je početna točka nižih udova pod vladavinom *Mjeseca*, dok je oblast grla, koju možemo smatrati kao točku sastanka viših udova, udružena s *Marsom*. Današnji čovjek koji je duboko upleten u modernu koncepciju makrokozmosa, ne može naravno ništa s ovakvim izjavama; i besmislicama koje današnji magloviti mistici i teozofi govore ili pišu o ovim stvarima ne bi trebalo pridavati nikakvu posebnu vrijednost, jer te činjenice leže daleko dublje od, na primjer, ponavljanih izjava materijalističke teozofije da prvo imamo drugu fizičku materiju, i zatim nešto 'rjeđu', zatim astral još 'rjeđi' i tako dalje. Ove i slične stvari koje dolaze od teozofije u stvari uopće nisu duhovna učenja, već duhovna neistina, jer nisu ništa više od ovjekovječenja materijalizma.

Izjave, međutim, koje su nam stigle dolje kao ostaci drevne mudrosti, imaju moć da nas dovedu u stanje stvarnog strahopoštovanja i duboke poniznosti pred drevnim znanjem čovjeka, čim počnemo shvaćati njeno značenje. Te naznake drevne mudrosti su očuvane, ne samo daleko u Srednji vijek, već čak i u osamnaestom stoljeću (gdje se mogu naći u literaturi tog perioda), a možda i u devetnaestom stoljeću, premda su tu postale samo kopije, takoreći, i nisu više rezultat izvorne drevne svijesti. I kada se ove stvari nađu uvedene u sasvim modernu literaturu, tada je još više izvjesno da su kopije. Sve do ranijeg dijela osamnaestog stoljeća, međutim, još možemo naći tragove određene svijesti o ovim stvarima, i tu se opet mislilo na udruživanje između prirode Mjeseca i ove oblasti ljudskog organizma.

Ovo što sam upravo rekao — da je čovjek u odnosu na njegovu metaboličko-voljnu prirodu u stalnom stanju spavanja — najsnažnije je izraženo u donjim udovima. Drugim riječima, kroz metamorfozu koju su prošle ruke i šake, čovjek se otima nesvjesnosti koja je zaista priroda spavanja čovjeka udova. Ako u nekom stupnju izoštrimo našu osjetljivost za ove stvari, trebali bi opaziti da postoji zaista izvanredna razlika između pokreta *noge* i pokreta ruke. Pokreti ruku su slobodni, i u određenom smislu slijede osjećaje. Pokreti nogu nisu toliko slobodni — mislim u odnosu na zakone po kojima izazivamo njihovo kretanje. To je, naravno, nešto što se uvijek ne primjećuje, nedovoljno cijeni, kao primjer služi činjenica da su najveći dio publike koja prisustvuje našim predstavama samo pasivni promatrači, ne primjećuju da su pokreti nogu manje artikulirani a ruku i šaka više. Razlog za to je, da bi razumjeli pokrete ruku, određena suradnja duše sa strane promatrača je nužna. U našem dobu kinematografa, ljudi ne žele dati tu suradnju. Gledajući pokrete plesa gdje su samo noge u pokretu, a ruke su najviše predmet proizvoljnih pokreta, malo je potrebe bilo za misliti ili osjećati zajedništvo s plesačem. To je usput.

Kako smo vidjeli, najviše nesvjestan proces je u vezi s pokretima donjih udova. Tamo, čovjek u nekom smislu, čvrsto spava. To kako volja radi u nogama ili oblasti abdomena, čovjek potpuno propušta, zbog tog stanja spavanja. S obzirom na ovaj proces, čovjekova vlastita priroda šalje mu natrag ono što je samo refleksija procesa. Naravno mi pratimo pokret naših nogu, ali ta opservacija nas ne čini svjesnim procesa koji se odvija u nervnom sustavu kako volja na njega djeluje; nama se objavljuje samo *refleksija* toga. Priroda našeg nižeg čovjeka okreće jednu stranu daleko, takoreći, i samo je druga strana okrenuta prema nama. To je potpuno isto s Mjesecom. On se okreće oko Zemlje, i u cijelosti je potpuno najučtiviji gospodin, koji nam nikada ne okreće leđa, već nam uvijek pokazuje istu stranu. Ne pokazuje nam najprije jednu stranu, a zatim drugu, dok nastavlja duž svog puta oko Zemlje. Nitko nikada nije vidio njegovu poledinu. Na račun toga mi nikada od Mjeseca ne primamo ništa što se može nazvati njegovim vlastitim, već uvijek reflektirano svjetlo. U toj činjenici imamo apsolutnu unutaraju paralelu između mjesečeve prirode i cijelog unutarajeg bića čovjeka. Dok gledamo Mjesec, razumijemo ga jedino s obzirom na njegovu vanjsku formalnu stranu, ali trebali bi pokušati osjetiti njegov unutarajni odnos s nižom fizičkom organizacijom čovjeka. Što dublje idemo u ove stvari, više nalazimo da su istinite. Bile su to jednostavne, instinktivne opservacije Drevnih koje su im omogućile da shvate ove unutaraju veze ljudske prirode i nebeskih tijela...

Sada uzmimo drugu činjenicu — da ruke, u njihovoj vezi s gornjim dijelom srednjeg ili ritmičkog čovjeka, dolaze u čovjeku na neki način budne, pokreti ruku mogu se uzeti kao ekvivalentni barem stanju sna. Osjećamo da je aktivnost ruku u mnogo bližem smislu povezana s ljudskom svijješću nego je to aktivnost donjih udova. Stoga nalazimo na čovjek koji ima elementarne osjećaje, obično pridružuje njegovom govoru, koji je u bliskom odnosu sa srednjim čovjekom, gestikulaciju rukama, da bi naglasio ili pomogao objasniti njegovo značenje. Govor je blisko povezan s gornjim dijelom ritmičkog čovjeka. Ne mislim da ima mnogo govornika koji koriste pokrete nogu kao pomoć u govoru, ili mnogo slušatelja koji bi smatrali takve pokrete privlačnim!

Dakle ako na pravi način osjećamo ovu nužnost ili tendenciju čovjekove prirode, možemo također osjećati pravu vezu između šaka i ruku, koje pripadaju gornjem dijelu čovjeka udova, i srednjeg čovjeka ili *ritmičkog* čovjeka, koji kao svog duhovnog dvojnika ima, osjećajnu prirodu. Mi sasvim prirodno pokušavamo poduprijeti naš govor, koji je često u opasnosti da postane previše apstraktan, gestikulacijom naših ruku i šaka. Mi nastojimo isturiti našu emocionalnu prirodu u naš govor.

Danas, u mnogim krugovima — neću ih imenovati — smatra se znakom intelektualne jasnoće suzdržati se što je više moguće od korištenja gestikulacije u govoru. Možemo međutim, gledati stvari s drugog stajališta i reći: Ako osoba dok govori stječe naviku stavljanja ruku u džepove hlača, to ga ne mora označiti samo kao čovjeka lingvističkih mogućnosti, već možda također i nekako neosjetljivog. To je još jedan aspekt stvari. Ja ne favoriziram ni jedno od ovih gledišta, ali vidjet ćete kako priroda ruku jasno naznačuje njihovu vezu ne samo sa metaboličkim čovjekom udova, već također i sa srednjim, ritmičkim ili čovjekom cirkulacije. To je bilo shvaćeno i osjećano od Drevnih kada su povezali kombinaciju govora i pokreta ruku sa sferom Marsa. Taj planet nije tako intimno povezan sa Zemljom kao što je to



Mjesec, niti je onaj koji leži u temeljima govora i organizacije ruku tako intimno povezanim s zemaljskim čovjekom kao što je onaj koji je temelj organizacije abdomena i nogu. U izvjesnom smislu možemo reći: ono što u svojoj aktivnosti odgovara donjim udovima, djeluje vrlo snažno na nesvjesnog čovjeka. Ono što korespondira s rukama i šakama, međutim, djeluje veoma snažno na polusvjesnog čovjeka. Zaista je činjenica da nitko s potpuno nevještim rukama, nitko tko ne može napraviti bilo koji spretniji pokret prstiju, ne može biti veoma suptilan mislilac. On bi na neki način tražio grubu mrežu misli radije nego fine misaone poveznice. Ako ima grube, nespretne šake, mnogo je kvalificiraniji za materijalizam od onog čiji pokreti šaka su vješiji. To nema nikakve veze s imanjenjem apstraktne koncepcije univerzuma, već sa pravom sklonosti duhovnom pogledu na univerzum, koji uvijek zahtijeva da bude shvaćen fino umreženim mislima.

Sve te stvari se potpuno uzimaju u obzir opsežnoj obrazovnoj znanosti. Vjerojatno bi bili veoma zadovoljni da dođete u našu Waldorfsku školu i posjetite učionice gdje se, od deset sati, daje poduka o ručnim radovima. Vidjeli bi dječake a isto tako i djevojčice marljivo zadubljene u pletenje ili heklanje. Te stvari proizlaze iz samog duha Waldorfske škole, jer to nije stvar pisanja suhих apstraktnih programa, već ozbiljnog uzimanja u obzir da za cijelu obuku ljudskog znanja, netko kao učitelj mora znati kako čini veliku razliku za mišljenje bilo da ja razumijem kako spretno micati prste, bilo da mogu u uobičajenim okolnostima prekrižiti srednji prst preko prvog, kao kaducej, ili ne. Pokreti naših prstiju su u velikoj mjeri učitelji elastičnosti našeg mišljenja. Ove stvari treba slijediti s razumijevanjem i pronicljivošću. Relativno je lako steći vještinu elastičnog križanja srednjeg prsta preko prvog, čineći zmiju ili kaducej, ali nije lako isto napraviti s drugim i trećim nožnim prstom. Iz toga vidimo koliko velika distinkcija postoji u cijeloj organizaciji čovjeka. Vrlo je važno to imati na umu, jer konstrukcija stopala je intimno povezana s našom cijelom *zemaljskom* prirodom. S organizacijom naših šaka uzdižemo se iznad zemaljske prirode. Uzdižemo se do *nadzemaljskog*. To je drevna mudrost osjećala, jer kaže da je niži čovjek pripadao Mjesecu, ali da je dio čovjeka koji se uzdigao iznad zemaljske prirode pripadao Marsu. Prvobitna mudrost je osjećala organizaciju u cijelom univerzumu na isti način kao što mi osjećamo organizaciju koja postoji u čovjeku. Materijalizam, međutim, doveo je do toga da mi čovjeka više ne razumijemo. Stalno moram naglašavati da je tragedija materijalizma da on skreće pažnju na materiju, i cijelo vrijeme o materiji ne razumije ništa već jednostavno gubi vezu s materijalnom egzistencijom. Iz tog razloga materijalizam može uzrokovati samo socijalnu nepravdu; jer socijalistički materijalisti, marksisti, su, u odnosu na stvarnost, samo govornici. To su naučili od srednje klase koja se odala materijalističkom brbljanju stoljećima; ali *oni* to nisu primijenili na socijalne ustanove, ostali su zadovoljni s poluistinama. Duhovna filozofija života ponovno će otkriti prirodu čovjeka, ne apstraktno, već kako posjeduje konkretnu dušu i duh, koji mogu raditi u svakom pojedinom članu čovjekove organizacije.

Ne može se napredovati u ovim stvarima bez da se stalno okreće drugoj strani života; jer ovaj razvoj koji manifestira naša organizacija je dvostruk, utoliko što je gornji čovjek metamorfoza donjeg čovjeka iz posljednjeg zemaljskog života. Postoji trenutak u vremenu između smrti i ponovnog rođenja kada se odvija potpuni preokret, kada je unutarne okrenuto vani, kada ono što je predstavljeno kao veza



između organizacije jetre i one od slezene je promijenjeno u cijeloj strukturi njenih sila u, ono što postaje naša slušna organizacija kada smo ponovno rođeni. Cjelina donjeg čovjeka se pojavljuje transformirana. Mi danas u našem donjem čovjeku imamo određenu vezu između slezene i jetre. One klize jedna u drugu takoreći. Ono što je sada slezena klizi upravo kroz jetru, i izlazi vani, na neki način, na drugu stranu, pojavljujući se ponovno u slušnoj organizaciji. Tako je i s drugim organima. Ljudi kažu da treba naći dokaze za ponavljanje zemaljskih života. Dakle, najprije treba stvoriti metode po kojima takvi dokazi mogu biti nađeni. Svatko tko na pravi način može promatrati ljudsku glavu, imajući osjećaj za takvu opservaciju, dolazi na put razumijevanja transformacije nižeg čovjeka u ljudsku glavu; ali je ne može razumjeti bez punjenja u među stupnjevima doživljaja između smrti i ponovnog rođenja.

U vezi ovoga doživljavane su izvanredne stvari. Možda će zaprepastiti neke od vas kada kažem da je umjetnik koji je bio dobro upoznat s našom koncepcijom univerzuma, rekao: “Sve što antropozofija kaže je predivno, ali nema dokaza. De Rochas, na primjer, dao je dokaze, jer je pokazao kako se u određenim stanjima hipnoze, mogu pojaviti sjećanja na prijašnje živote”. Izgledalo je vrijedno pažnje da je baš umjetnik trebao reći takvu stvar. Mogao bih ga uvjeriti da je to kao da sam ja njemu rekao: “Moj dragi prijatelju, tvoje mi slike ništa ne govore; pokaži mi prvo njihov original, pa ću vjerovati da su dobre”, ili nešto slično. To bi naravno, bila besmislica. Čim napusti vlastitu oblast, međutim, on nema moć razumijevanja kako se iz onog što je bio prije, iz istinitog oblika ljudske glave, može doći do onog što je izraženo u toj ljudskoj glavi. Slika mora govoriti kroz sebe, ne kroz puku sličnost s originalom. Ljudska glava govori za sebe. Ona odgovara stvarnosti. To je transformirani donji čovjek i pokazuje nam natrag na prijašnji zemaljski život. Treba međutim najprije osigurati ono što će učiniti mogućim razumjeti stvarnost ispravno.

Fizičko je tako viđeno kao direktni izraz duhovnog. Fizičkog čovjeka je moguće razumjeti kao izraz duhovnog koje se doživljava između smrti i ponovnog rođenja. Fizički svijet sebe objašnjava i u to objašnjenje dovodi duhovni svijet. Ali prvo moramo znati ovo, govoreći sebi: Fenomeni prirode su samo polovina, dok god ih imamo kao samo čulne fenomene. Prvo to moramo znati. Zatim možemo naći most i razumjeti događaj koji je Zemlji dao njeno pravo značenje — događaj na Golgoti: tada možemo razumjeti kako čisto duhovni događaj može u isto vrijeme ući pravo u fizički život. Ako čovjek nije pripremljen ispravno vidjeti odnos fizičkog i duhovnog, nikada neće moći shvatiti činjenicu da je Događaj na Golgoti i duhovni događaj i događaj na fizičkom planu. Kada je na osmom Općem ekumenskom koncilu, godine 869, eliminiran Duh, postalo je nemoguće razumjeti Događaj na Golgoti. Interesantna stvar je da dok su Zapadne crkve krenule od kršćanstva, povele su veliku brigu da esencija kršćanstva ne bude shvaćena. Jer priroda i bit kršćanstva mora se dosegnuti *Duhom*. Zapadne vjere postavile su se protiv Duha, i jedan od glavnih razloga zašto je Antropozofija zabranjena od rimsko katoličke strane je da se mi u Antropozofiji moramo odreći pogrešne izjave da se ‘čovjek sastoji od duše i tijela’ i vratiti se istini da se ‘čovjek sastoji od tijela, duše i *Duha*’. Zabrana označava interes sa te strane da spriječi čovjeka da dođe do znanja o Duhu, i tako dođe do pravog značaja Događaja na Golgoti. Tako je cijelo znanje koje, kako vidimo, baca mnogo svijetla na razumijevanje čovjeka, bilo potpuno izgubljeno.

Kako dakle treba biti izgrađena znanost obrazovanja za današnje čovječanstvo, kada je vizija prave prirode čovjeka izgubljena? Biti obrazovatelj znači riješiti one uzvišene zagonetke koje nam dijete predlaže, kako mu postupno dolazi ono što je u njega bilo položeno između smrti i ponovnog rođenja. Vjere međutim, računaju samo s životom nakon smrti — da bi povlađivale ljudskom egoizmu; ne računaju s time da na ljudski život na Zemlji treba gledati kao na nastavak nebeskog života. Zahtijevati od čovjeka da se treba sebi dokazati dostojnim zahtjeva koji mu je dan prije negoli je rođenjem ušao u zemaljski život, traži određenu nesebičnost gledanja, dok su vjere sve do danas računale uglavnom s egoizmom. Ovdje, u Antropozofiji, što god da je prirode vjerovanja ili vjere stječe, takoreći, moralnu obojanost. Ovdje je postignuto da čisto teoretsko znanje istječe vani u viši etički pogled i u koncepciju univerzuma. To bi prijatelji Antropozofije trebali razumjeti. Oni bi trebali razumjeti da je na neki način, moralna sklonost prema duhovnosti preduvjet za znanje o duhovnim bićima. U našem sadašnjem teškom vremenu, posebno je neophodno obratiti pažnju na tu moralnu stranu prirode koncepcije univerzuma. Ako zavirimo u ono što se događa u vanjskom svijetu, moramo reći da je prazan govor, koji je brat laži, ono što je rezultiralo od materijalizma, čak i u etičkom doživljavanju čovječanstva. To će postajati sve jače ukoliko se čovječanstvu ne pomogne znanjem koje vodi do Duha, i koje treba biti ujedinjeno s podizanjem čovjekova unutaršnjeg osjećaja za moral. Trebamo steći shvaćanje o tome kako duhovno-znanstvena koncepcija svijeta stoji pred zadacima i cjelokupnim dostojanstvom čovjeka i taj osjećaj bi trebali uzeti kao polaznu točku za naše znanje. Upravo je to nužno za čovječanstvo danas, i željeli bi naći nove fraze, nove oblike izražavanja u kojima bi opisali ovaj aspekt zadatka znanosti duha!

## PREDAVANJE X

Dornach, 1 svibnja 1920

Razumjeti svijet bez da razumijemo čovjeka nije moguće. To je čista posljedica koja će proizaći iza naših proučavanja ovdje. I upravo iz toga razloga želim još malo pridonijeti razumijevanju čovjeka. Počnimo onda od različitosti između organizacije glave i one od čovjeka udova — tema o kojoj smo već često ovdje govorili.

Najprije bi vas želo podsjetiti da je organizacija glave, kakva nas dočeka u životu između rođenja i smrti, posljedica svih onih formativnih procesa koji su se odvijali od zadnje smrti do zemaljskog utjelovljenja našeg sadašnjeg života. Iz toga moramo zaključiti da sve povezano s organizacijom glave, u svom podlijevanju zakonu, ne slijedi ona pravila i sile na koje smo se prilagodili kao *zemaljska* bića. Preko tjelesne organizacije koju primamo u ovoj posebnoj inkarnaciji mi smo prilagođeni životu Zemlje. Nešto smo govorili o tome kako je to manifestirano. Mi okončavamo jednu revoluciju, uzimajući prehranu i probavljajući je, svaka 24 sata. Time smo podešeni s obzirom na ciklus prehrane i probave kretanju Zemlje u 24 sata. Nešto je u nama izvršeno, takoreći, što nalikuje onom što se odvija u procesima Zemlje unutar univerzuma. Našu glavu, međutim, mi stvarno donosimo sa sobom u njenoj organizaciji pri rođenju; stoga glava nije primarno prilagođena zemaljskim odnosima, već onima koji su zbilja od *izvan Zemlje*. Glava je dakle u naročitom položaju u odnosu na ostatak čovjeka. Da bi razjasnili položaj čovjekove glave tijekom ranih epoha njenog zemaljskog života može poslužiti usporedba.

Recimo da smo bili na palubi broda. Brod se kreće u raznim smjerovima. Ako imamo kompas, vidimo da položaj magnetske igle ne slijedi kretanje broda, već uvijek pokazuje na sjeverni magnetski pol. Ona je nezavisna od kretanja broda. Samo kretanje broda može zaista biti regulirano položajem magnetske igle. U određenom smislu isto je i s čovjekovom glavom. S ostatkom svog organizma čovjek u fizičkom svijetu radi mnoge stvari: glava u nekom smislu nema udjela u onom što on radi u zemaljskom životu. Ona je uvijek organizirana s njenim urođenim snagama u skladu s izvanzemaljskim. Veoma je važna činjenica da u ljudskoj glavi imamo nešto organizirano na takav način za izvanzemaljsko. Ipak uvijek postoji interakcija između organizacije glave i ostatka čovjeka. Ta interakcija tek postupno dođe do kraja tijekom vremena koje prolazi između rođenja i smrti. Glava, kakvu pri rođenju primamo od nadzemaljskih svjetova, primarno je organizirana za život stvaranja ideja. Na neki je način tako organizirana da je život ideja može koristiti kao instrument. Ako bi se razvila samo na osnovu snaga koje prima pri napuštanju nadzemaljskih svjetova, razvila bi se isključivo kao organ stvaranja ideja ili misli; naša veza sa svijetom kroz organizaciju glave bi naravno vremenom bila potpuno izgubljena. Trebali bi, takoreći, sa našom sviješću tako proći kroz zemaljski život da pomoću glave samo razvijemo ideje — odnosno, ne više od slika zemaljskog života. Trebali bi sve više postati svjesni širenja izvan naše organizacije koja je povezana s zemaljskim bićem, širenja izvan nje s našom glavom; jer smo preko naše glave bili bića koja su Zemlji strana i koja su razvijala samo slike svega povezanog s zemaljskim životom.

To nije tako, i to upravo iz razloga što ostatak našeg organizma šalje svoje snage u glavu. Ako istražujemo kvalitetu tih snaga, koje su od djetinjstva nadalje sve više usmjerene od ostatka organizma u glavu, ako bi ih željeli opisati, moramo ih tražiti posebno u snagama Volje. Ostatak organizma kontinuirano impregnira misaonu prirodu glave sa snagama Volje. Tako možemo reći, u suštini, govoreći dijagramski, da mi glavu stječemo kao nositelja ideja, kao rezultat prethodne inkarnacije; dok su snage volje poslone u nju od ostatka organizma. Ono što je upravo rečeno ne odvija se samo u životu duše, već također pokazuje svoje učinke i u tjelesnom životu.

Kao ljudi glave mi smo rođeni u ovom zemaljskom svijetu kao bića mišljenja i stvaranja zamisli, i snage zamisli su u početku veoma snažne. One zrače iz glave u ostatak organizma, i one su te koje tijekom prvih sedam godina života omogućuju snagama koje se manifestiraju u dobivanju drugih zuba da razrade ostatak našeg organizma, te iste snage također u nama konsolidiraju i život misli, koji nije konsolidiran dok ne steknemo druge zube. One su stvarne sile koje proizvode zube; tako da kada imamo zube, te snage su oslobođene, i mogu se umetnuti u život ideja. Tada mogu formirati ideje, i na odgovarajući način graditi moć sjećanja. Jasno uokvirene ideje mogu početi nalaziti mjesto u našim mislima. Međutim dok god upošljavamo snage u formiranju zuba, ne mogu se pokazati kao prava konsolidacijska snaga u životu ideja.

Kako rastemo iza sedme ili osme godine, Volja koja je esencijalno povezana s nižim čovjekom a ne s glavom, počinje se manifestirati, i sada dolazi vrijeme kada bi, takoreći, ispalila njene snage gore u glavu. Do toga međutim ne može doći tako lako; jer naša glava, koja je organizirana za izvanzemaljsko, ne bi mogla primiti te jake snage koje joj metabolički sustav, kao vozilo Volje, želi poslati naprijed. Te snage isprva moraju biti zaustavljene; moraju stati dok nisu dovoljno filtrirane, snižene, dobiju više 'duševnog' karaktera, da bi se njihov utjecaj osjećao u glavi. Taj zastoj je napravljen na kraju drugog sedmogodišnjeg perioda. Kada su snage Volje uhvaćene u organizaciji *grla* — jer se tim putem manifestiraju; u muškoj organizaciji one odjednom izbijaju u promjeni glasa. U ženskoj organizaciji manifestiraju se različito. To su snage Volje koje dolaze do zastoja, takoreći, prije nego dosegnu glavu. Dakle možemo reći da su na kraju drugog sedmogodišnjeg perioda, snage Volje uhvaćene u organizaciji govora. Do tada su dovoljno filtrirane i "produhovljene" da se njihov utjecaj osjeća u organizaciji glave. Dosegnuvši dob puberteta, i promjenu glasa koja se odvija usporedo s tim, došli smo do točke kada sposobnost mišljenja i stvaranja zamisli može u glavi raditi zajedno s Voljom.

Ovdje imamo primjer kako s našom duhovnom znanošću možemo konkretno ukazati na zbivanja. Apstraktne filozofije koje su postigle da se u moderna vremena osjeća njihov utjecaj — Schopenhauer-ov *Svijet Volje i Ideje* na primjer — sve ostaju u apstraktnom. Schopenhauer se muči da opiše svijet u njegovoj prirodi ideja u jednu ruku, i njegovoj prirodi volje u drugu; ali on ostaje, takoreći, u pukoj apstrakciji. Također i Eduard von Hartmann. Svi ostaju u apstraktnom. Biti konkretan je promotriti kako se, preko ta dva zastoja — u prvom i drugom sedmogodišnjem periodu — na sasvim određen i izrazit način Ideja i Volja susreću u kozmičkom sustavu ljudske glave. Esencijalna stvar je da možemo pokazati na ono što je od duše i duha i pokazati kako se manifestira i otkriva u vanjskom fizičkom svijetu. Dakle isto

tako, vidimo kako snage glave, koje su poslone dalje u tijelo i tamo se manifestiraju u formiranju zuba, rade zajedno sa snagama tijela poslanim glavi, koje se pripremaju, s onim čime su podvrgnute u formiranju govora, da postanu prava duševna-volja. Kod formiranja govora one su uhvaćene i zadržane i tek potom navaljuju dalje u glavu.

Dakle moramo razumjeti čovjeka u procesu njegovog formiranja, i pogledati što se stvarno s njim zbiva. Rekao sam da ljudska glava nije podešena prema čovjekovim zemaljskim vezama više nego je magnetska igla kretanjima broda. Igla je od njih nezavisna, i ljudska glava je na isti način nezavisna od zemaljskih veza.

Ovdje imamo nešto što postepeno vodi do *fiziološkog koncepta slobode*. Ovdje imamo fiziologiju onog što sam dao u mojoj [Filozofiji duhovne aktivnosti](#), naime, da se sloboda jedino može razumjeti shvaćajući je mišljenjem oslobođenim čula — odnosno, u procesima koji se u čovjeku odvijaju kada čisto mišljenje usmjeri svojom Voljom i orijentira ga u skladu s određenim definiranim smjerovima.

Vidimo kako čovjek korak po korak dolazi do ispravnog proučavanja uzajamne veze duše-i-duha i fizičko-tjelesnog, i kako se proces formiranja govora može zaista razumjeti uzimajući ga kao proizvod od dva izvora sa kojima je ljudsko biće snabdjeveno — izvora koji su u čovjeku glave s jedne strane i u čovjeku udova s druge.

Sada možemo punije doživjeti kako je nemoguće reći da se neka vrsta komunikacije volje prenosi od mozga kroz motoričke živce. Mozak samo izvlači svoju punu snagu upotrebe volje od ostatka organizma. Naravno ne smijete to zamišljati kao da bi to mogli nacrtati dijagramom, jer proces formiranja govora ne samo da je pripremljen ranije, već je i nešto što se odvija kroz cijeli život samo se pojavljuje s karakterističnom odlikom u posebno vrijeme tranzicije. Dakle mora nam biti jasno kako je čovjek prilagođen *zemaljskom* kao i *izvanzemaljskom životu*.

On je tako prilagođen zemaljskom životu da određene snage koje životinja vodi do njihova kraja, čovjek ne dovodi do kraja u svojoj čisto prirodnoj organizaciji. Životinja je, takoreći, rođena već opremljena za sve njene uloge. Čovjeka treba podučiti da stekne te funkcije za sebe. Što se tako odvija u čovjeku je zaista samo vanjski izraz nečega što se u njemu odvija organski. Ako metabolizam životinje proučavamo ispravno, nalazimo da ide dalje nego kod čovjeka. Metabolizam čovjeka mora biti zadržan na ranijem mjestu zaustavljanja. Ono što u životinji dopire do određenog stupnja — u čovjeku mora biti uhvaćeno na ranijem stupnju. Površno izraženo, čovjek ne nosi probavu tako daleko kao životinja; probavni proces prekida ranije. On zadržava, preko zaustavljene probave, snage koje postaju vozilo za ono što šalje u glavu preko Volje.

Kako vidite, ljudska priroda je složena; i ako se netko ne želi potruditi da zaista prouči njegovu složenost — zašto se onda, baviti znanošću kakvu imamo u današnjoj vanjskoj znanosti! Ne dolazi se do prave prirode čovjeka. Esencijalna priroda čovjeka biti će otkrivena tek kada se znanosti duha dopusti da osvjetli prirodnu znanost. Ako je međutim, s čovjekom stvar kako sam opisao, i veza između čovjeka i izvan-ljudskog svijeta izvan njega kakvu smo je opisali u ovim proučavanjima, tada ćete vidjeti da izvan-ljudski svijet za čovjeka može postojati jedino ako on ima određene sličnosti s njim, s njegovom organizacijom. Vidjeli smo da smo kao ljudi udova prilagođeni zemaljskim odnosima, ali da smo se preko organizacije glave pomakli takoreći van



zemaljskih odnosa, kao brodski kompas na brodu. Nešto takve vrste mora biti također i u izvan-ljudskom svijetu. Tamo mora, na primjer, biti prilagodba za prirodu ljudskih udova. Nešto se mora uzdići vani iznad, tamo mora biti nešto što ne pripada.

Kako moderna prirodna znanost proučava čovjeka? Proučava ga kao da on nema glavu. Naravno da proučava i glavu također, ali kako? Kao vrstu dodatka ostatku organizma. Ono što nam prirodna znanost daje za razumijevanje ljudske prirode predviđeno je samo da objasni onaj dio izvan glave, ne samu ljudsku glavu; to mora biti objašnjeno iz duhovnog svijeta.

Mogao sam upotrijebiti slijedeću usporedbu. Mogao sam reći — već sam o tome nedavno govorio — da ljudska glava sjedi na ostatku ljudskog organizma kao što ljudi sjede u željezničkom kupeu. Nemaju osobnog udjela u kretanju. Sjede mirno i dopuštaju kupeu da se kreće. Na isti način, ljudska glava sjedi na mjestu. Na ostatak organizma koji je prilagođen vanjskom svijetu gleda kao, na svoju kočiju, i dopušta da se nosi. Ona je sama organizirana za veoma različiti svijet. I tako mora također biti i u vanjskom svijetu. Prirodna povijest čovjeka, kakvu danas imamo, zaista govori o čovjeku bez glave, ona uopće ne razumije njegovu pravu prirodu. I astronomija građena na istim principima neće odgovarati cijelom izvanzemaljskom svijetu, već samo njegovu određenom dijelu; ostalo što je povučeno iz glavnog dijela, uopće se ne razmatra. U stvari trend prirodne znanosti u zadnja tri ili četiri stoljeća bio je takav da je ona razvila kretanja univerzuma, *zanemarujući* određeni sadržaj tog univerzuma, baš kao što ostatak prirodne znanosti zanemaruje ljudsku glavu. Stoga je astronomija izvukla oblike kretanja kao 'Zemlja se po eliptičnoj putanju okreće oko Sunca', što je onoliko malo korektno za univerzum koliko je i za prirodnu znanost danas za cjelokupno biće čovjeka. To nije u skladu sa stvarnim činjenicama. Stoga toliko često moramo ukazivati da kopernikansko gledanje mora biti oplodeno s duhovnom znanošću. Mnogi mistici, i teozofi također, skloni su propovijedanju: 'Svijet čula oko nas je Maya'. Ali oni ne izvlače krajnji logički zaključak, inače bi morali reći: 'Čak i svijet kopernikanskog sustava, ovo kretanje Zemlje oko Sunca je maya, iluzija, i treba biti revidirano'. Jer moramo shvatiti da je unutar njega nešto što više ne može biti prepoznato za osnovu hipoteza korištenu od Kopernika, Galilea — ili čak Keplera — da se cijela priroda čovjeka može razumjeti iz principa moderne znanosti.

Sada kada izlažemo ovakvu temu, moramo u isto vrijeme ukazati na još nešto što se već odvijalo u ljudskoj evoluciji. Ako se prisjetimo što smo često govorili — da je u stara vremena postojala vrst prvobitne mudrosti o kojoj je čovjek imao snenu atavističku svijest, ali koja je sadržajem daleko nadmašivala ono što smo mi od tada stekli — ako se sjetimo svega toga, ne bi nam trebalo biti teško imati na umu također i da je ideja o svijetu kakvu su imali u starim vremenima bila sasvim različita od bilo kakve kozmologije danas moguće. Jer to je bila kozmologija naših praotaca — odnosno, nas samih u prethodnim zemaljskim životima? Što je ona bila?

Kozmologija koju je čovjek imao u tim vremenima daleko se više nego danas sastojala od onoga što je čovjek u svijet donio fizičkim rođenjem. Još kod djece možemo naći, ako razumijemo kako ih pravilno promatrati, nešto kao sliku svijeta u kojem je čovjek živio prije spuštanja u fizički život. U kasnijem životu međutim, i zaista vrlo rano u kasnijem životu, ta slika nestaje. U starim vremenima ta slika je trajala. Ono što je u ranijim epohama duhovne evolucije postojalo kao astronomski

opis sunčeva ili planetarnog sustava i njegov odnos prema čovjeku, bilo je nešto što je čovjek osjećao u sebi, premda je to doživljavao u snolikom stanju. Danas gledamo na ta vremena naših predaka s izvjesnom arogancijom, ipak su to bila vremena kada smo zaista znali da ima nešto unutar nas samih što je povezano s Marsom, Merkurom, i tako dalje. To je bilo dio unutarnje svijesti ljudskog bića. To je međutim nestalo kako se čovjek dalje razvijao. U prvobitnim vremenima vidio je samo vanjsku konstelaciju, ali unutar sebe je osjećao unutarnju konstelaciju, *unutarnji kozmički sustav*. Nije opazao samo kozmički sustav izvan njega; već je u njegovoj vlastitoj glavi, koja je danas samo vozilo — da kažem — neodređenog života ideja, tamo unutra, sijalo Sunce, s planetima koji kruže. U njegovoj glavi čovjek je nosio tu kozmičku sliku, i ona je imala unutarnju snagu koja je djelovala na ostatak organizma i utjecala na ono što je primio pri rođenju, ili radije pri začecu, od zemljinih snaga; i na to je utjecala, tako da je i ostatak čovjeka također povučen u tu prilagodbu na planetarne snage.

I sada misao možemo voditi i malo dalje. Čovjek je rođen u ovom svijetu, i kao naslijeđe prima — recimo — na prvom mjestu, snagu da stekne zube, mliječne zube. Oni su završeni približno u ciklusu od prve godine. Drugi zubi trebaju sedam puta toliko; njih iznosi sam ljudski organizam. To u najdubljem smislu ukazuje na činjenicu da je određeni ritam kojeg donosimo sa sobom pri rođenju i koji je povezan s godišnjom revolucijom, sedam puta usporen u našem zemaljskom životu. Godišnja revolucija je sedam puta usporena, i to je izraženo u činjenici da je čovjek u svoju podjelu vremena uveo odnos jedan naprema sedam — dan i tjedan. Tjedan traje sedam puta kao dan. To izražava kako nešto uzima tijekom u čovjeku što ide sedam puta sporije nego ono što pri rođenju donosi u fizičku egzistenciju. Čovjek neće razumjeti aktualne procese u ljudskom biću dok ne bude sasvim jasno i točno mogao vidjeti da nešto unutar njega što je, takoreći, uvedeno od uvjeta izvan Zemlje, mora biti sedam puta usporeno tijekom zemaljskog perioda.

Drevna misterijska učenja su mnogo govorila o ovim činjenicama. Ako bi išli našim jezikom izraziti što su stara misterijska učenja — drevno židovsko misterijsko učenje, na primjer — rekla iz svog atavističkog znanja o ovim stvarima, morao bih to dati ovako. — Stari židovski učitelji objašnjavali su svojim učenicima: Jehova, koji je pravi Bog Zemlje, koji je organizaciju Zemlje dodao onoj od Saturna, Sunca i Mjeseca — Jehova ima tendenciju da sedam puta uspori ono što dolazi od organizacije Mjeseca. U odnosu na kurs Zemlje nešto u ljudskom biću želi ići ubrzano. Mogao bih čak reći da je stari židovski učitelj misterija rekao učenicima: Lucifer juri sedam puta brzo kao Jehova. To ukazuje na dva kretanja, dvije struje u ljudskoj prirodi. Te dvije struje također postoje u izvan-zemaljskoj prirodi — samo su tamo prisutne u nešto drugačijem obliku. Misao međutim, kojoj ovdje pristupamo, nije lako razumjeti. Možemo možda dobiti uvid u nju počevši od socijalnih odnosa, i zatim se vratiti na kozmičko-zemaljske odnose.

Često sam na javnim predavanjima govorio o nečemu što želim ovdje izraziti. Kada kontempliramo bijedu sadašnjeg vremena, nalazimo osobitu činjenicu da se sva inteligencija modernog čovječanstva razvila na način koji je sasvim otuđen od stvarnosti. Osobita je činjenica da, u praktičnom životu, nalazimo više neefikasnih ljudi nego efikasnih. To je očigledno, na primjer, kao što sam pokazao, u činjenici da je u devetnaestom stoljeću bilo mnogo rasprava u vezi posljedica standarda zlata na

međunarodne ekonomske odnose. Možete ići kroz parlamentarne izvještaje tog stoljeća, i iz njih pokušati steći ideju o tome što su ljudi tada mislili da će biti posljedica mono-metalizma, zlatnog standarda. Gledali su ga kao nešto što će omogućiti slobodnu trgovinu neometanu teretom dužnosti. Širom ujedinjenih ekonomskih oblasti svijeta to je predviđano gdje god je zlatni standard bio veličan. Do čega je stvarno došlo? Nametanja dužnosti. Malo po malo su se stvarni odnosi razvili na takav način da su svugdje bile nametane dužnosti. To je stvarna posljedica.

Površno sudeći netko bi mogao reći: Dakle, ti ljudi su morali biti vrlo glupi! Ali uopće nisu bili glupi; među onima koji su se zalagali za promociju slobodne trgovine uz zlatni standard, bile su vrlo sposobne i bistre osobe, ali nisu imali osjećaja za stvarnost, računali su samo u skladu s logikom. Nisu mogli uroniti u stvarne odnose, ne više nego mogu naši moderni znanstvenici shvatiti organizaciju srca, jetre, slezene i tako dalje. Napravili su apstraktne teorije i držali ih se; premda su materijalisti, ostali su ukorijenjeni u apstraktnom. Zato je moguć slučaj kao onaj u slijedećoj anegdoti, koja je temeljena na činjenicama i zaista vrlo prosvjetljujuća.

U izvjesnoj Akademiji znanosti bio je fiziolog, učen čovjek, koji je razvio teoriju u vezi različitih duljina vremena koje određene ptice mogu postiti. Izradio je divan rokovnik. Imao je velike ptičje kaveze smještene u svom hodniku i te je ptice izgladnjivao da bi dokučio koliko mogu živjeti bez hrane. Zapisao je vremena i dobio neke lijepe velike brojeve kao rezultat. To je elaborirao u studiji koju je pročitao na akademskom skupu. U istoj kući na katu iznad živio je drugi fiziolog koji nije primjenjivao iste metode. Nakon što je učena rasprava bila pročitana, ustao je i rekao: 'Moram nažalost prigovoriti da te brojke nisu točne, jer sam se tako sažalio na jadne ptice da sam ih u prolazu hranio.' Stvari se ne moraju uvijek ovako zbiti! Ovo je anegdota. Ali je temeljena na činjenici; i zaista mnogo materijala naše precizne znanosti stečeno je na sličan način. Netko iz pozadine je 'hranio ptice' umjesto da su gladovale koliko je rokovnik pokazivao. Ako se ima smisla za stvarnost, ne može se raditi s takvim statističkim metodama; one mnogo ne obećavaju. Ali taj osjećaj za stvarnost uvelike nedostaje u modernom čovječanstvu. Zašto je tako? To je zbog određene nužnosti u evoluciji čovječanstva; i stvari možemo razumjeti kako slijedi:

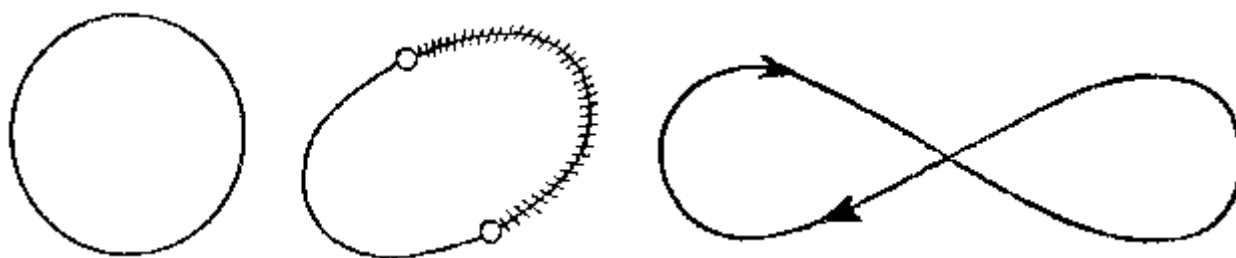
Predstavite si to na ovan način. Čovjek drevnih vremena je gledao u ovaj vanjski svijet. Sa svime što je nosio unutar sebe, vidio je odnose i veze vanjskog svijeta. Također je formirao svoju vlastitu teoriju o zvijezdama izvedenu iz njegova vlastita unutarnjeg zvjezdanog sustava. Imao je 'smisao za stvarnost' i prenio je u svoja čula. Taj smisao za stvarnost nestao je tijekom čovjekove evolucije. Trebat će biti ponovno razvijen, trebat će biti opet u istom stupnju razvijen iznutra kao što je prije bio izvana. Zaista moramo kultivirati taj osjećaj za stvarnost u našem unutarnjem biću pomoću obuke koju primamo s duhovnom znanošću; tek tada ćemo je moći razviti u vanjskom svijetu. Ako se čovjek bude držao staze po kojoj napreduje s modernom intelektualnošću, dugo neće uopće biti u mogućnosti opažati što se zbiva oko njega, i tada se lako može dogoditi da dok se čuje vapaj, 'Slobodna trgovina dolazi!' u stvarnosti će biti uvedene posebne restrikcije. To se stalno događa u raznim oblastima takozvanog praktičnog života. Ono što se tada dogodilo kao velika stvar, danas se u malim stvarima događa svugdje. 'Realan' čovjek predviđa jednu stvar, događa se suprotno. Bilo bi zanimljivo procijeniti što je 'realan' čovjek predvidio kao 'sigurno će

se dogoditi' tijekom zadnjih godina rata. Uvijek se dogodilo suprotno, posebno u kasnijim godinama, upravo zato jer među ljudima nije više bilo nikakvog osjećaja za stvarnost. Taj osjećaj se, međutim, ne može pojaviti ni na jedan način osim da se najprije razvije iznutra. U budućim vremenima nitko se neće smatrati realnim čovjekom ili misliocem koji je u skladu sa stvarnošću, tko omalovaži to da se obrazuje u svom unutarnjem biću kroz znanost duha, na način na koji se to danas ne može kroz vanjski svijet. Moramo u svijet vani prenijeti ono što razvijemo unutra. Otuda nužnost znanosti duha; jer ljudi ne mogu doći do veze srca s jetrom ako prethodno ne steknu za to način pomoću obuke znanosti duha. U ranija vremena ljudi su mogli reći: srce je povezano s jetrom nekako kao što su u vanjskom svijetu Sunce i Merkur; i čovjek je znao nešto o tome kako je ta veza Sunca i Merkura povučena iz nadčulnog svijeta u čulni svijet. To se više ne razumije, niti se ikada može razumjeti ako se temelj, osnovni impuls za to razumijevanje, ne stekne iznutra. Nije samo vidovitost ono pomoću čega se to može usvojiti. Vidovitošću su istražene činjenice znanosti duha; ali čovjek taj osjećaj stječe kada sa cjelokupnim svojim mislima i osjećajima ulazi u ono što je već otkriveno vidovitim metodama, i u skladu s time podesi život. To je esencijalna stvar. Ono što je značajno je *proučavati zaključke duhovne znanosti*, ne za zadovoljenje znatiželje za vidovitošću. To stalno treba naglašavati. Jer u cjelokupnom razvoju ljudske kulture, ta primjena metoda duhovne znanosti na vanjski život i na znanje o velikom svijetu, svijetu izvan čovjeka, od sasvim je posebne važnosti.

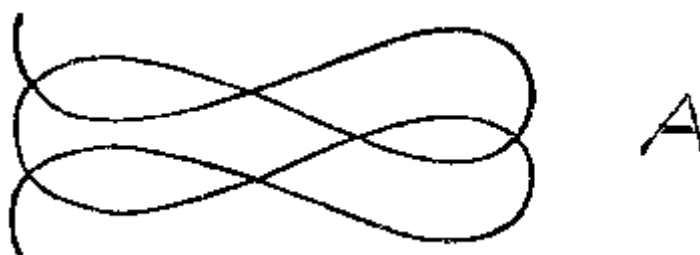
Kada razmotrimo na što prema tome trebamo gledati kao na izvornu organizaciju glave, kada je razmotrimo tijekom našeg života, vidimo kako postepeno postaje prožeta sa svime u našoj organizaciji što je prilagođeno svijetu vani. Dakle moramo učiti razumjeti svijet izvan čovjeka iz čovjekova vlastita organizma, iz organizacije ljudskih udova; i tu nam, samo stvari na koje sam već ukazao mogu pomoći. Pokazao sam kontrast koji postoji između čovjekova budnog stanja i stanja spavanja. To su usporedna stanja, i kada jedno stanje prelazi u drugo, odnosno, kada se budimo i kada idemo spavati, tada prolazimo kroz nultu točku naše egzistencije. Trenutak buđenja i trenutak padanja u san moraju biti nekako povezani.

To znači da ako bi pokušali prikazati dnevni tijek čovjeka sa geometrijskim likom, ne možemo upotrijebiti ni krug ni elipsu; jer ako bi stanju sna pripisali jedan dio elipse, stanja buđenja i padanja u san trebali bi biti razdvojeni; a ona to ne mogu. Vidjeti ćemo kako čak i u vanjskoj pojavi predstavljaju sličnost; ne mogu se razdvojiti. Dakle geometrijski lik koji bi odgovarao čovjekovu dnevnom kruženju ne možemo nacrtati ni u kružnom niti u eliptičnom obliku. Možemo ga nacrtati jedino kao petlju, Bernoullijevu krivulju. Kada kažemo: Čovjek pada u san iz budnog stanja u stanje spavanja, tada je s Bernoullijevom krivuljom moguće prikazati kako ponovno izlazi iz spavanja kroz isto stanje; i imamo krivulju, liniju koja stvarno odgovara dnevnom tijeku ljudskog života. Nema druge linije za dnevni tijek života osim Bernoullijeve, jer ni jedna druga ne bi vodila buđenje kroz istu točku kao i padanje u san.

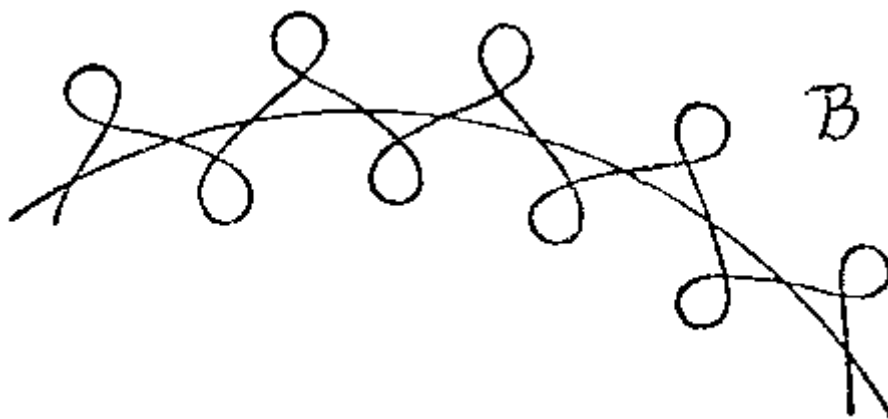
Ima još nešto. Ako obratimo pažnju na ljudsku evoluciju posebno u djetinjstvu, moramo reći: budimo se praktički jednako kao što i padamo u san. Budimo se jednako u pogledu na glavna izmjenjiva stanja buđenja i spavanja. Ali ako ispravno



promatramo život, ne možemo izuzeti stanje sna iz ljudskog života kao cjeline. Mi poučavamo našu djecu tijekom dana. Iz svega što dajemo djeci, mnogo toga nije odmah njihovo, već to postaje tek slijedećeg dana, nakon što ego i astralno tijelo prođu stanje noći; tek tada dijete pravilno primi ono što smo mu dali po danu. To uvijek moramo imati na umu i u skladu s tim podesiti naše poučavanje i odgoj. Dakle s obzirom na izmjenjive uvjete dana i noći, možemo reći: mi spavamo, i pri buđenju dolazimo na isto mjesto gdje smo pali u san; ali u odnosu na ljudsku evoluciju, trebali bi reći: malo idemo naprijed. Napredujemo u drugom smjeru. Stoga ne smijemo crtati liniju sasvim kao Bernoullijevu krivulju; već na takav način da malo napredujemo, i tako dobijemo *progresivnu* krivulju. (A).

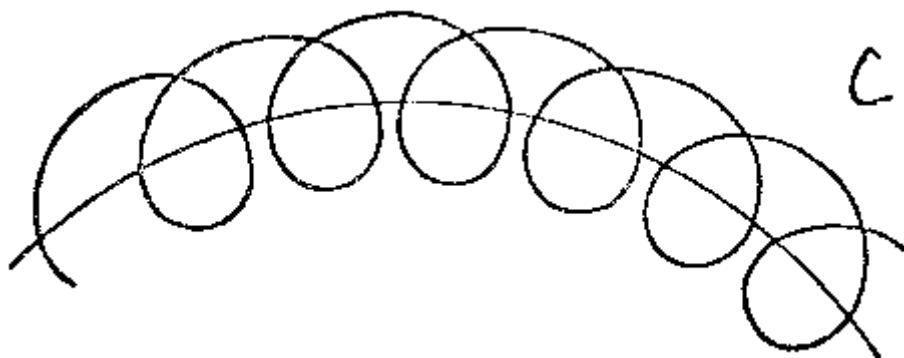


Stoga kada promatramo izmjenjiva stanja buđenja i spavanja, i nastavimo evoluciju, dobijemo spiralu. Ta spirala je konačno povezana s našom evolucijom, a naša evolucija je opet povezana s cijelim kozmičkim sustavom. Prema tome ovu istu liniju moramo tražiti kao osnovu kretanja univerzuma. Ako, umjesto apstraktne geometrije, čovjek primjeni konkretnu geometriju na nebeski prostor, konkretnu geometriju koja proizlazi iz proučavanja kompletnog čovjeka, dolazi do nečeg drugog. Jer u drevnoj mudrosti imala se ova linija (A). I nije se govorilo da se Mars kreće duž bilo koje linije osim ove. Postupno je to sve zaboravljeno. Čovjek je *računao* umjesto poznao. Što je bio rezultat? Linija koja ide naprijed ovako (B). Ali po toj liniji ne može se dalje.



Tako je čovjek uzeo ovu liniju i postavio krugove (C) i došao do teorije epicikloida.





Ptolomejska teorija je zadnji ostatak stare prvobitne mudrosti. Na njenim osnovama Kopernik je napravio daljnje pojednostavljenje, i moderna astronomija još danas o tome špekulira – ali tako da više voli razmatrati elipse i krugove nego tu iznutra krivu liniju koja predstavlja neprekinutu spiralu. Onda se ljudi čude da se promatranja se slažu s proračunima, i da su stalno potrebne nove korekcije.

Razmislite *kako* je cijela Teorija relativnosti bila konstruirana na pogrešci vremena rotacije Merkura. Jedino, korekcija je probana na drugačiji način nego bi to bio slučaj da se vratilo natrag na čovjekov odnos s cijelim kozmosom. O tome više na slijedećem predavanju.

## PREDAVANJE XI

Dornach, 2 svibnja 1920

Jučer sam skrenuo pažnju na činjenicu da ono što je prisutno u čovjeku ukazuje na nešto što korespondira prisutno u kozmosu izvan njega. Ono što sada u čovjeku posebno moramo primijetiti je odnos glave prema svijetu izvan Zemlje — svijetu koji leži izvan svijeta od kojeg je zavisn ostatak ljudskog organizma. Glava jasno pokazuje na svijet kroz koji smo prošli između smrti i ponovnog rođenja, njegovu organizaciju koja je tako oblikovana da formira jasan eho našeg boravka u duhovnom svijetu. Sada potražimo odgovarajuću pojavu u kozmosu.

Trebamo samo usporediti ponašanje Saturna, koji stoji daleko vani u univerzumu, s onim od Zemlje, da zamijetimo određenu razliku. Astronomija prepoznaje tu razliku govoreći da Saturn prođe oko Sunca u 30 godina, Zemlja u jednu godinu. Nećemo sada stati raspravljati da li su te tvrdnje točne ili pokazuju površno gledanje. Samo ćemo ukazati na činjenicu da nas promatranja do kojih se može doći prateći Saturn u kozmičkom prostoru i uspoređujući brzinu njegova napredovanja s onim od Zemlje, dovode do zaključka da prema astronomskom sustavu Kopernika i Keplera, Saturn treba 30 godina a Zemlja samo jednu godinu, da bi prošla oko Sunca. Gledajući Jupiter, pripisujemo mu revoluciju u trajanju od 19 godina. Ona od Marsa je mnogo kraća. I kada dođemo do drugih planeta, Venere i Merkura, nalazimo da imaju čak i kraće periode rotacije od Zemlje. Svi ovi zaključci su očito dobro promišljeni, izrađeni na temelju promatranja napravljenih na ovaj ili onaj način.

Naglasio sam da jasan uvid u ove stvari stječemo jedino uspoređujući ono što se odvija daleko u kozmičkom prostoru s onim što se odvija unutar granica naše kože, u našem organizmu. Razmislite na trenutak i naći ćete da ono što nazivamo period rotacije Zemlje oko Sunca, korespondira s nečim u vama. Na prethodnom predavanju pokazali smo da za prikazati dnevni niz događaja, moramo koristiti određenu krivulju, određenu liniju koja se vraća natrag sebi. Na sličan način treba biti zamišljena krivulja koja odgovara godišnjem kretanju Zemlje. Sasvim je nebitno da li se gleda da je kretanje Zemlje u isto vrijeme i kretanje oko Sunca ili ne; jer što tu imamo? Promislimo. Imamo naš vlastiti dnevni ciklus života, koji ćemo sada razmotriti, ne u njegovu korespondiranju s kozmosom, već kako se predstavlja u čovjeku, tako da možemo uključiti također i one čije se spavanje i budnost ne podudara s izmjenama dana i noći — dokoličare kao i one koji ne žive po pravilima! Razmotrimo ovaj dnevni krug čovjeka na već postavljenoj osnovi, odnosno, predstavljajući ga u mislima kao liniju u kojoj točke spavanja i buđenja leže jedna na drugoj, kao što sam pokazao. Postoje mnogi razlozi, ali će za prosudbu bez predrasuda jedan biti dostatan da se shvati da smo ograničeni da smjestimo točku buđenja nad onu od padanja u san. Uzmite u obzir izvanrednu činjenicu da kada se osvrnemo na naš život, on nam se čini kao neprekinuti tijek. Ne osjećamo se prisiljeni gledati na život na takav način kao da kažemo: Danas sam živio i bio svjestan mog okruženja od trenutka buđenja; prije toga sve je bila tama; opet prije toga, mom jučerašnjem padanju u san prethodio je život, opet sam živio, unatrag do trenutka

buđenja; ali onda opet tama. Vi tako ne predstavljate tijek uspomena, predstavljate ga tako da se trenutak buđenja i trenutak padanja u san zaista sjedinjuju u vašem svjesnom sjećanju. To je jednostavna činjenica. Ta činjenica se može izraziti u tome da krivulja koja predstavlja dnevno kruženje čovjeka izađe kao spirala, s točkom buđenja koja se uvijek križa s točkom padanja u san. Da je krivulja elipsa ili krug, tada bi buđenje i padanje u san trebali biti odvojeni, nije ih moguće udružiti. Samo na ovaj način možemo predstaviti dnevno kruženje čovjeka.

Sada pokušajmo točno vidjeti što to znači u samom čovjeku. Vaše vrijeme budnosti ide od kada se probudite dok ne padnete u san. Tijekom tog vremena vi ste fizičko ljudsko biće, štoviše *potpuno* ljudsko biće, posjedujući fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo i ego. Sada razmotrite vaše stanje od padanja u san do buđenja. Tada imate samo fizičko tijelo i etersko tijelo. Vi ste fizički čovjek, ali niste čovjek; imate samo fizičko tijelo i etersko tijelo. Striktno govoreći, takva stvar ne bi trebala biti. Vaše fizičko tijelo i etersko tijelo postaju zaista neistiniti, jer tako sastavljeno biće trebala bi biti biljka. To je ostatak cijelog čovjeka, ostavljen iza kada su ego i astralno tijelo otišli; i samo zahvaljujući činjenici da će se oni vratiti prije nego fizičko i etersko tijelo mogu stvarno doseći stupanj biljke — samo zbog toga vi ne umrete svake noći.

Sada ispitajmo što je ostalo ležati na krevetu. Što se s time događa? Odjednom postaje priroda biljke. Njegov život je usporediv s onim što se događa na Zemlji od trenutka kada u proljeće niču biljke pa do jeseni, kada odumiru. Biljna priroda izvire i iznosi u čovjeku list, takoreći, od padanja u san do buđenja. On je tada kao Zemlja ljeti; i kada se ego i astralno tijelo vrate i čovjek probudi, on postaje kao Zemlja zimi. Tako da možemo reći da je vrijeme između buđenja i padanja u *san* naša zima, a ono vrijeme između padanja u san i buđenja je naše ljeto. Jer godina kozmosa — utoliko što je Zemlja dio njega — odgovara čovjekovu danu. Zemlja je budna zimi i spava ljeti. Ljeto je zemljino vrijeme spavanja, zima njeno budno vrijeme. Vanjska percepcija očito daje pogrešnu analogiju, predstavljajući ljeto kao zemljino budno vrijeme a zimu kao njeno vrijeme spavanja. Slučaj je obrnut, jer tijekom spavanja mi smo slični cvjetanju, nicanju biljnog života; kao Zemlja ljeti. Kada ego i astralno tijelo opet uđu u naše fizičko i etersko tijelo, to je kao da se ljetno sunce povuče od biljkama natrpane Zemlje i počinje djelovati zimsko sunce. Tako je cijela godina u različito vrijeme predstavljena na svakom dijelu zemljine površine. Slučaj Zemlje je različit od onog od pojedinog čovjeka, ali tako samo izgleda. U odnosu na Zemlju, u kojem god njenom dijelu živjeli, godišnji tijek odgovara dnevnom tijeku pojedinog čovjeka. Tijek godine u kozmosu odgovara čovjekovom danu.

Dakle imamo neposrednu činjenicu da kada pogledamo u Kozmos, moramo reći: Godina — to je za Kozmos spavanje i budnost; i ako je naša Zemlja glava Kozmosa, ona zimi izražava budnost Kozmosa, a ljeti spavanje. Ako sada razmotrimo Kozmos, koji kao što vidimo manifestira budnost i spavanje — jer biljni pokrov Zemlje je rezultat kozmičkog djelovanja — vidjet ćemo da o njemu mislimo kao o velikom organizmu. Moramo razmišljati da se ono što se odvija u njegovim članovima organski uklapa u cijeli Kozmos, baš kao što se i ono što se odvija u nekom od naših vlastitih članova uklapa u naš organizam. I tu dolazimo do značenja razlike izražene od astronomije u kraćim periodima Venerine i Merkurove revolucije u usporedbi s dužim periodima Marsa, Jupitera i Saturna. Kada uzmemo u obzir takozvane vanjske

planete, Saturn, Jupiter i Mars, zatim Sunce, Merkur, Veneru i Zemlju, nalazimo da se ti očito dugi periodi revolucije u slučaju vanjskih planeta rastežu izvan godine, dakle izvan čisto budnog vremena. Razmotrimo Saturn s njegovim 30-godišnjim periodom, očitim vremenom njegove revolucije oko Sunca; kako njegovih 30 godina možemo izraziti jezikom kozmosa prema kojem je njegova dnevna revolucija godina? Ako je godina dnevna revolucija kozmosa, tada je takozvani period Saturnove revolucije približno 30 dana, kozmički mjesec, kozmička četiri tjedna. Tako bi mogli reći da ako smatramo Saturn kao najudaljeniji planet (druga dva, Uran i Neptun, na koje se danas gleda kao na ravnopravne sa Saturnom, u stvari su samo bjegunci koji su odlutali), tada moramo reći da Saturn omeđuje naš kozmos; i, u njegovoj očitosti, u njegovom šepanju iza Zemlje, promatramo život kozmosa u 4 tjedna ili mjesecu, u usporedbi s životom koji prikazuje tijekom godine, koji je za kozmos kao padanje u san i buđenje.

Iz ovoga se može vidjeti da je Saturn, ako se njegova vidljiva staza gleda kao krajnja granica našeg planetarnog sustava, iznutra s njom povezan na različit način od, recimo Merkura; Merkur treba manje od 100 dana za njegovu vidljivu revoluciju, kreće se brže, on je aktivan iznutra, ima izvjesnu brzinu; dok se Saturn kreće sporo.

S čime točno ovo korespondira? U kretanju Saturna imate nešto relativno sporo, u onom od Merkura nešto što je mnogo brže, unutarnju aktivnost kozmičkog organizma, nešto što iznutra komeša kozmos. To je kao kad biste imali, recimo, vrstu živog, sluzavog organizma, koji se sam okreće, ali osim toga ima unutar sebe organ koji se okreće brže. Merkur sebe odvaja od kretanja cjeline svojom bržom revolucijom. On je, takoreći, zatvoreni član; također je takvo i kretanje Venere. Ovdje imamo nešto analogno odnosu glave kod čovjeka prema ostatku njegova organizma. Glava sebe odvaja od kretanja ostatka organizma. Venera i Merkur sebe emancipiraju od kretanja određenog od Saturna. Oni idu svojim vlastitim putem; oni u cijelom sustavu vibriraju. Što to označava? Oni imaju nešto dodatno u usporedbi s cijelim sustavom; to pokazuje njihovo brže kretanje. Što u našoj glavi odgovara tom dodatnom? Naša glava ima nešto dodatno, naime njenu koordinaciju s nadčulnim svijetom; samo, u našem organizmu naša glava je u mirovanju, baš kao što smo i mi u mirovanju u kočiji ili željezničkom vagonu, dok se kreće. Venera i Merkur postupaju drugačije; oni rade upravo suprotno s obzirom na njihovu emancipaciju. Dok je naša glava u stanju mirovanja, kao što smo i mi mirni u željezničkom vagonu, Venera i Merkur se od cijelog planetarnog sustava emancipiraju na suprotan način. To je zaista kao da smo, sjedeći u željezničkom vagonu, nečim pokrenuti da se cijelo vrijeme krećemo brže od samog vlaka. To je zbog činjenice da su Venera i Merkur, koji pokazuju mnogo brže vidljivo gibanje, sa svojom prošlošću povezani ne samo s prostorom, već i s onim s čime je povezana i naša glava; samo te veze uzimaju suprotne kursove — naša glava počiva, Venera i Merkur s druge strane postaju aktivniji. To su dva planeta preko kojih naš planetarni sustav ima odnos s nadčulnim svijetom. Oni naš planetarni sustav pripajaju u kozmos na drugačiji način nego to rade Jupiter i Saturn. Naš planetarni sustav je produhovljen kroz Veneru i Merkur, intimnije prilagođen duhovnim Snagama nego je to slučaj kroz Jupiter i Saturn.

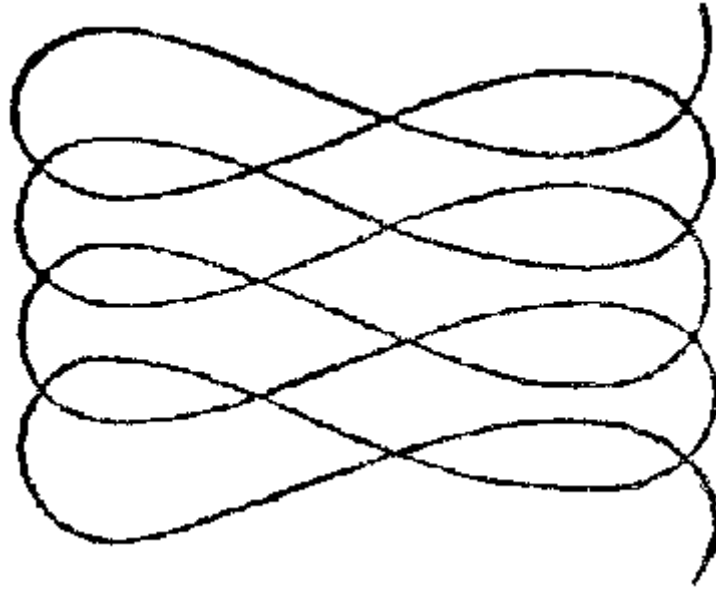
Stvari koje su realne često izgledaju sasvim različito kada ih se proučava u skladu sa istinskom stvarnošću umjesto u skladu s općenito primljenim mišljenjima. Baš kao

što, kada prosuđujemo izvana, vrijeme kada Zemlja spava zovemo zima, a njeno budno vrijeme ljeto, dok je ona u obratnom stanju; na isti način, prosuđujući izvana, Saturn i Jupiter mogli bi se gledati kao više duhovni nego Venera i Merkur. To nije slučaj; jer Venera i Merkur stoje u intimnijem odnosu prema nečemu iza cijelog Kozmosa nego Jupiter i Saturn. Tako možemo reći da u Veneri i Merkuru imamo nešto što nas izvana smješta, kao člana planetarnog sustava, u vezu sa izvan-osjetilnim svijetom. Ovdje, dok živimo, dovedeni smo u vezu s izvan-osjetilnim svijetom preko Venere i Merkura. Možemo reći: Kada smo rođenjem utjelovljeni u fizičkom svijetu, u njega smo dovedeni od Saturna i Jupitera; dok živimo između rođenja i smrti, Venera i Merkur rade unutar nas i pripremaju nas da kroz smrt prenesemo naš izvan-osjetilni dio ponovo natrag u izvan-osjetilni svijet. U stvari, Merkur i Venera imaju upravo onoliko udjela u našoj besmrtnosti nakon smrti koliko Jupiter i Saturn imaju u našem životu *prije* smrti. To je zaista tako, trebali bi vidjeti u Kozmosu nešto što odgovara odnosu između relativno više duhovne organizacije glave i ostatka ljudskog organizma.

Sada pretpostavimo da Saturn vrši svoje kretanje također po sličnoj krivulji (Bernoulijeva krivulja) — jedino što je, naravno, njegova staza u kozmičkom prostoru različita — sa 30 puta manje brzim kretanjem nego Zemlja; ako predstavimo te dvije krivulje, moramo shvatiti da je svako kozmičko tijelo koje slijedi takvu stazu (Bernoulijeva krivulja) očito po toj stazi pokrenuto od sila, ali od tih je sila različite vrste. Tada dolazimo do ideje koja je iznimno važna a koja će vas, ako se uzme ispravno, vjerojatno odjednom ošiniti kao točna. Ako ne, to je samo zato jer, pod utjecajem materijalizma zadnjih stoljeća, ljudi nisu navikli povezivati ovakve stvari s činjenicama univerzuma.

Za moderni materijalistički pogled na kozmos, Saturn je promatran jedino kao tijelo koje se kreće u kozmičkom prostoru; a isto je i s drugim planetima. To nije slučaj; jer ako uzmemo Saturn, krajnji planet našeg univerzuma, moramo ga predstaviti kao *vođu* našeg planetarnog sustava u kozmičkom prostoru. On naš sustav usmjerava u prostoru. On je tijelo za najviše vanjsku silu koja nas vodi okolo po Bernoulijevoj krivulji u kozmičkom prostoru. On je u isto vrijeme i gonič i konj. Saturn je dakle sila na krajnjoj periferiji. Ako bi samo on djelovao, mi bi se trebali stalno kretati po Bernoulijevoj krivulji. Ali u našem planetarnom sustavu postoje druge sile koje pokazuju intimniju prilagodbu prema duhovnom svijetu — sile koje nalazimo kod Merkura i Venere. Preko ovih sila naša staza se kontinuirano uzdiže. Dakle, kada na stazu pogledamo odozgo, imamo Bernoulijevu krivulju, ali ako na stazu pogledamo s druge strane, dobivamo linije koje se stalno podižu gore; postoji progresija.





Ta progresija u čovjeku odgovara činjenici da tijekom spavanja ono što smo uzeli u sebe, premda ne mora odmah prijeći u svijest, biva razrađeno; tijekom spavanja radimo na tome. Uglavnom tijekom spavanja radimo na onome što smo apsorbirali kroz naš život, našu obuku i obrazovanje. Tijekom spavanja Merkur i Venera nam to prenose. Oni su naši najvažniji noćni planeti, kao što su Jupiter i Saturn naši najvažniji dnevni planeti. Stoga je stara atavistička mudrost bila u pravu povezujući Jupiter i Saturn s formiranjem ljudske glave, Merkur i Veneru s formiranjem ljudskog torza, s ostatkom organizma. Te se stvari javljaju iz intimnog znanja o vezi između čovjeka i univerzuma.

Sada vas pozivam da pažljivo razmotrite slijedeće. Najprije je nužno na unutarnjim osnovama shvatiti kretanje Zemlje. Moramo prepoznati utjecaj na nju sila Venere i Merkura, koje same nose krivulju dalje, tako da napreduje, i njena os sama postaje Bernoulijeva krivulja. Tako dakle kod Zemlje imamo iznimno komplicirano kretanje. I sada dolazim do onoga na što sam želio ukazati. Recimo da to kretanje moramo nacrtati. To pokušava astronomija. Astronomija želi imati planetarni sustav; želi nacrtati sunčev sustav i objasniti ga proračunom. Planeti kao Venera i Merkur, međutim, imaju odnos s izvan-prostornim, izvan-osjetilnim, duhovnim, s onim što izvorno ne pripada u prostor, već je, takoreći, došlo u njega. Dakle ako imate staze Saturna, Jupitera, Marsa, i, u istom prostoru, ucrtane također staze Merkura i Venere, dobiti ćete ne više od projekcije orbite Merkura ili Venere, ali nikako same orbite. Ako upotrijebimo trodimenzionalni prostor da skiciramo orbite Jupitera, Saturna i Marsa, dolazimo ne dalje od granice, gdje dobijemo nešto kao stazu Sunca. Ali ako želimo nacrtati druge, to više ne možemo u trodimenzionalnom prostoru, možemo dobiti samo sjenovite slike tih drugih kretanja u njemu; ne možemo crtati stazu Venere i onu od Saturna u istom prostoru. Iz toga vidimo da su sva ocrtavanja solarnog sustava gdje je isti prostor korišten za Saturn kao i za Veneru, samo aproksimativna, nisu dovoljna za solarni sustav. Takva crtanja su toliko malo moguća kao i što bi bilo objasniti cijelo biće čovjeka samo prema čisto prirodnim silama. To pokazuje zašto ni jedan solarni sustav nije adekvatan. Ne-astronom kao što je Johannes Schlaf može lako dokazati dobro etabliranim astronomima da njihov

solarni sustav nije moguć vrlo jednostavnim činjenicama, ukazujući da ako su Sunce i Zemlja tako povezani da se ova potonja okreće oko prvog, sunčeve pjege se ne bi mogle pokazivati kao što se pokazuju, da je Zemlja u jednom momentu iza Sunca, u drugom ispred, a zatim opet ide oko njega. To, međutim, nikako nije slučaj. Nikakav crtež našeg solarnog sustava koji je upisan u jednom prostoru u uobičajene tri dimenzije neće biti odgovarajući. To moramo razumjeti. Baš kao i u slučaju čovjeka, da bi ga razumjeli kao cjelinu moramo prijeći od fizičkih do izvan-osjetilnih sila; tako na isti način, da bi razumjeli solarni sustav, moramo prijeći iz tri dimenzije u druge dimenzije. Odnosno, ne možemo ocrtavati uobičajeni solarni sustav u trodimenzionalnom prostoru. Planetarne 'kugle' i tako dalje moramo gledati na ovaj način: Ako ovdje na kugli imamo Saturn a tamo Merkur, tada to nije pravi Merkur već samo njegova sjena, njegova projekcija.

To su stvari koje pomoću znanosti duha treba iznijeti na svijetlo. One su sasvim nestale. Otprilike šest ili sedam stoljeća prije kršćanske ere, drevna prvobitna mudrost je počela postupno nestajati, dok nije zamijenjena s filozofijom od sredine petnaestog stoljeća. Ali ljudi kao Pitagora, na primjer, još su mnogo znali od drevne mudrosti da su mogli reći: Mi živimo na Zemlji, preko Zemlje pripadamo kozmičkom sustavu, kojem također pripadaju Jupiter i Saturn; ali ako ostanemo u te tri dimenzije, tada Veneri i Merкуру nećemo pripadati na isti način. Njima ne možemo pripadati direktno, kao Saturnu i Jupiteru; ali ako je naša Zemlja u jednom prostoru s Saturnom i Jupiterom, mora biti i 'suprotna-Zemlja' koja je u drugom prostoru s Venerom i Merkurom. Stoga su drevni astronomi govorili o Zemlji i protu-Zemlji. Naravno da bi moderni materijalist rekao: "Protu-Zemlja? Ne vidim ništa takvog!" On je kao osoba koja važe čovjeka, prvo ga obvezavši da ne misli ni na što, i važe ga opet kada mu naredi da misli posebno pametnu misao, a zatim kaže: Izvagao sam ga, ali nisam našao težinu njegove misli. Materijalizam odbija ono što nema težine ili se ne može vidjeti. Međutim izvanredne stvari zasjaju iz atavističke prvobitne mudrosti kojoj se možemo vratiti unutarnjom vizijom znanosti duha. Goruća je nužnost da sada moramo izraditi naš prolaz do onog što je potpuno novo a što je ipak sve vrijeme bilo na Zemlji, a jedino se danas mora steći pri punoj svijesti. Ukoliko to ne napravimo, izgubiti ćemo samu mogućnost mišljenja.

Jučer sam privukao pažnju na činjenicu da u socijalnoj misli čovjek teži mono-metalu iz razloga slobodne trgovine – i zaštita je tu! Nikakav pravi socijalni poredak neće doći iz težnji na temelju razmišljanja koje čovjek danas posjeduje; do pravog socijalnog poretka može doći jedino kroz mišljenje obučeno u znanosti koja ne crta planetarne sfere prikazujući Saturn i Veneru u istom prostoru. Jer pogled na univerzum koji ovdje dajemo ne znači samo da nešto predstavljamo, već također i da, u određenom smislu, mi učimo *misлити*. Što to točno znači?

Sjetite se što sam rekao: Kada je naša tjelesna organizacija u slijedećem utjelovljenju preoblikovana, ne prolazi samo kroz promjenu, već je i preokrenuta; kao što je rukavica preokrenuta iz one za lijevu ruku u onu za desnu ruku tako i ono što je sada iznutra – jetra, srce, bubrezi – postaju vanjski osjetilni organi, oko, uho i tako dalje. Sve je preokrenuto. To korespondira jednom drugom preokretanju: Saturn na jednoj strani, i potpuno izvan njegovog prostora, Venera i Merkur. Preokret u sebi. Ako to ne opažamo, što se događa? Isto je, kada ne opažamo prevrtanje iznutra vani u

slučaju ljudske glave, ili kada ne promatramo univerzum pod ovim zakonom preokreta; radimo nešto veoma čudno. Mi u tom slučaju uopće ne mislimo glavom. I to je nešto čemu peta post-atlantska epoha naginje, utoliko što se spušta i ne traži da se ponovno uzdigne pomoću duhovne znanosti. Čovjek bi oslobodio svoju glavu i mislio jedino ostatkom organizma; takav način mišljenja je apstraktan. On želi glavu osloboditi. Ne želi praviti zahtjeve na ono što je rezultiralo iz prethodnih inkarnacija. Želi računati samo sa sadašnjom. Ne samo da ljudi žele zanijekati teoriju uzastopnih zemaljskih života, već nose njihovu glavu takoreći s vanjskim dignitetom, željeli bi je postaviti kao gospodara nad ostatkom organizma, imali bi je kao što se čovjek vozi u kočiji. I jahača u kočiji ne uzimaju ozbiljno; vode ga okolo sa sobom, ali nemaju zahtjeva za njegovim urođenim sposobnostima. Ne koriste praktično njihove ponovljene zemaljske živote.

Ta tendencija se praktički stalno razvija od početka pete post-atlantske epohe, i možemo joj se suprotstaviti jedino usvajajući znanost duha. Neko bi mogao definirati znanost duha kao ono što čovjeka dovodi do toga da svoju glavu ponovno uzme ozbiljno! S jednog stanovišta esencijalni dio znanosti duha je da zaista uzima ljudsku glavu ozbiljno, ne gleda je samo kao dodatak ostatku organizma. Posebno bi Europa, pošto se tako rapidno približava barbarizmu, željela osloboditi glavu. Znanost duha mora omesti to spavanje. Mora čovječanstvu uputiti apel: 'Koristite vaše glave!' To se može jedino uzimajući uvjerenje o ponovljenim zemaljskim životima ozbiljno.

Ne može se govoriti o znanosti duha na način na koji se to obično radi, ako je se uzima ozbiljno. Treba reći ono što *jest*; i tome pripada nešto što izgleda kao čista ludost, pripada činjenica da se ljudi odriču svojih glava. Ne žele to vjerovati, radije na istinu gledaju kao na ludost. To je uvijek bilo tako. Stvari u ljudskoj evoluciji dolaze na takav način da ljude neopaženo obuzme novo.

I tako naravno moraju biti šokirani i zaprepašteni naglašavanjem nužnosti da koriste glavu. Lenjin i Trocki kažu: Ne koristite glavu, radite ostatkom vašeg organizma. Ostatak organizma je vozilo instinkta. Čovjek će biti upravlján samo instinktima. I oni to izvršavaju. Njihov je običaj da ništa što se pojavi od ljudske glave ne smije ući u moderne marksističke teorije. Te su stvari veoma ozbiljne — to *koliko* su ozbiljne stalno treba naglašavati.

## PREDAVANJE XII

Dornach, 8 svibnja 1920

Sjetiti ćete se da sam detaljno razmatrao koliko je sa svih strana došlo kriticizma o ideji o povezanosti između Krist događaja, pojave Krista na Zemlji, i kozmičkih događaja kao što je kurs Sunca, ili odnos Sunca i Zemlje. Veza se jedino može razumjeti kada se dublje prouči sve što smo do sada kazali o kretanjima zvjezdanog sustava. Danas započnimo u tom smjeru, jer ćete vidjeti da se naposljetku astronomija uopće ne može stvarno proučavati bez da se uđe u proučavanje cijelog bića čovjeka. To sam već spominjao, ali vidjeti ćemo koliko je izjava duboko utemeljena u cijelom biću svijeta, jer razumjeti nešto o prirodi svijeta ili o prirodi čovjeka možemo jedino ako ih razmatramo zajedno, ne odvojeno, kako se sada radi. Opaziti ćete posebnu činjenicu u odnosu na upravo tu stvar, naime, da je materijalizam, samo što nije direktno priznat kao takav, preferiran od religijskih denominacija pred znanošću duha. Odnosno, i protestanti i katolici preferiraju razmatranje vanjskog svijeta u različitim oblastima u materijalističkom smislu, radije nego da propituju kako duhovno djeluje u svijetu i predstavlja se u materijalnim pojavama. Kao potvrdu toga morate samo razmotriti jezuitske poglede na prirodnu znanost. Oni su striktno materijalistički; sa njihova stajališta vanjski svijet, kozmos, razumjeti će se samo u svijetlu sasvim materijalističkih interpretacija. Poduzete su krajnje mjere opreza da se na taj način zaštiti određena forma vjere, koja je kultivirana od koncila održanog u Konstantinopolu 869 — zaštititi je držeći vanjsku znanost na nivou materijalizma. Naravno u najširim krugovima, pojavile su se iluzije kroz očiti konflikt s materijalizmom čak i u znanstvenim oblastima. To međutim samo tako izgleda, jer nije bitno da li netko kaže da negdje postoji duh, ili potpuno odbija duh, ako se sam materijalni svijet ne objašnjava duhovno.

Možda znate da je vrhunac modernog tumačenja vanjske prirode astrofizika, teorija postavljena za proučavanje zvjezdanog materijalnog svijeta, za uspostavljanje materijalnog jedinstva svijeta dostupnog osjetilima. Sada je jedan od najvećih astrofizičara rimski jezuit, Otac Secchi. Nije teško stajati na tlu moderne materijalne znanosti i u isto vrijeme slijediti tu sjenu religijskog vjerovanja. To znači u stvari, da materijalistička interpretacija nebesa danas stoji bliže religijskim vjerovanjima, i posebno prema onom jezuitskom uvjerenju, nego znanost duha, jer se to posebno vjerovanje naročito brine da ne objasni svijet pokazujući odnos materijalnog i duhovnog. Duhovno mora oblikovati sadržaj nezavisnog oblika vjerovanja u kojem se ne kaže ništa o znanstvenom proučavanju univerzuma; ovo potonje će ostati materijalističko, jer u trenutku kada bi prestalo biti takvo trebalo bi ući u ono što je povezano s duhovnim — moralo bi govoriti o duhu.

Ono što je upravo rečeno mora se uzeti ozbiljno, inače ćemo previdjeti značajnu činjenicu da su jezuitski znanstvenici najekstremniji materijalisti u domeni prirodne znanosti. Oni stalno izjavljuju da čovjek ne može pristupiti duhovnom istražujući u

prirodu, i sve poduzimaju da duhovno drže što je moguće dalje od takvih istraživanja. Tome se može ući u trag čak i u studijama o mravima Oca Wasmanna.

Nakon ovih uvodnih napomena, sjetimo se važne činjenice koja očito ima svoj tijek potpuno u duhovnom svijetu, ali koja će nam, kada taj dokaz poblizje razmotrimo, razjasniti paralelnost između duhovnog života i života vanjskog zvjezdanog svijeta. Kao što znate, mi dijelimo post-atlantsko vrijeme na epohe civilizacije, nazivajući prvu stara Indijska, drugu stara Perzijska, treću Kaldejsko-Babilonsko-Egipatska, četvrtu Grčko-Latinska; a zatim je tu peta, u kojoj mi sada živimo, počevši od sredine petnaestog stoljeća. Slijediti će šesta, i tako dalje. Često sam pokazivao kako je četvrta epoha započela u neprekidnom tijeku post-atlantskog vremena, oko godine 747 pr.Kr., i prestala — približno govoreći, uvijek kažem oko sredine petnaestog stoljeća, ali govoreći preciznije, stvarno završava godine 1413. To je bila četvrta; i mi smo sada u petoj.

Ako dakle razmotrimo nasljeđivanje civilizacija, možemo opisati njihove osobine, imajući na umu opise dane u *Tajnoj znanosti*. Tako možemo opisati grčko-latinsku, u kojoj se zbio događaj na Golgoti, ali radeći to ne trebamo se referirati na taj događaj, jer epohu možemo opisati povezujući je s prethodnom. Uzastopne epohe je moguće opisati u njihovoj fundamentalnoj prirodi, i imati epohu od 747 pr.Kr. do godine 1413 sa takvim tijekom da ništa u povijesti ne pokazuje da se tijekom te epohe dogodio važan događaj. Prizovimo vrijeme Događaja na Golgoti, sjetivši se svega što znamo u vezi civilizacija najnaprednijih naroda tog vremena —Grka, Rimljana i Latina. Odrazimo to da je tim narodima Događaj na Golgoti bio nepoznata stvar. Zbio se u malenom kutku svijeta, i prvi spomen njegovih posljedica nalazi se kod Tacitusa, rimskog povjesničara, stotinu godina kasnije. Nije bio opažen od njegovih suvremenika, barem od onih najkulturnijih.

Tako se u povijesnoj struji evolucije pokazuje činjenica da ne postoji nužnost svojstvena regularnom napretku evolucije čovječanstva od prve tri epohe civilizacije do četvrte, da se događaj na Golgoti trebao odigrati. Toj činjenici treba dati pažnju. Događaj se u stvari dogodio 747 godina nakon početka petog post-atlantskog perioda. Pokušavajući razumjeti Događaj na Golgoti, možemo reći da je dao svrhu i smisao životu na Zemlji, da Zemlja ne bi imala taj smisao da se evolucija jednostavno odvijala kao ishod prve, druge i treće post-atlantske epohe. Događaj na Golgoti je došao kao intervencija iz drugih svjetova. Ta se činjenica nedovoljno razmatra. U moderno vrijeme nekoliko je povjesničara na nju aludiralo, ali nisu ništa s njom mogli napraviti. U stvari, povijest praktički izostavlja Događaj na Golgoti. Najviše je što povijest opisuje utjecaj Kršćanstva u uzastopnim post-kršćanskim stoljećima, ali stvarna intervencija samog Misterija na Golgoti nije opisana u uobičajenom tijeku povijesti. Bilo bi je zaista teško opisati, ako bi se držali uobičajenih povijesnih metoda. Zasigurno izvanredni ljudi — pomalo neobični, među njima i klerici — pokušali su objasniti uzroke Događaja na Golgoti. Pastor Kalthoff, na primjer, i mnogi drugi. Pastor Kalthoff je pokušao objasniti kršćanstvo iz svijesti i ekonomskih uvjeta zadnjih stoljeća prije pojave Krista. Ali dokle ovakvo objašnjenje dostiže? U suštini ono je reklo: Ljudi su živjeli u određenim ekonomskim uvjetima, i napokon se javila ideja Krista, san o Kristu, takoreći, ideologija Krista; i od toga je došla Kristologija. Pojavilo se u čovječanstvu jedino kao ideja. Ljudi kao Pavao, i nekoliko drugih, opisali



su da što se tako pojavilo kao ideja zaista se pojavilo kao činjenica u udaljenom kutku svijeta! — Takva objašnjenja znače uništiti kršćanstvo. To je pažnje vrijedan fenomen devetnaestog i početka dvadesetog stoljeća da su kršćanski pastori trebali dati sebi zadatak spašavanja kršćanstva, eliminirajući Krista. Ljudi su se sramili potpuno priznati činjenice pojave kršćanstva. Bilo im je draže objasniti pojavu kristologije, objasniti ga jednostavno idejom. Različite struje mišljenja našle su svoj put u ovu oblast, i jedno posebno područje znanosti postalo je u vezi toga vrijedno pažnje, javljajući se u materijalističkoj struji kulture koja je točku kulminacije dosegla u marksizmu. Dakle Kalthoff je vrsta marksističkog pastora koji pokušava objasniti kristologiju iz vrste pobožnog marksizma. Ostali su potjerali druge konje za zabavu u traženju objašnjenja za fenomen kršćanstva; zašto svaki nije objasnio kršćanstvo ili Krista Isusa, u skladu s vlastitom sklonošću? Psihijatar objašnjava Krista prema psihijatriji, jednostavno govoreći da se način na koji se Krist pojavio u Njegovo vrijeme može danas sa stajališta psihijatrije objasniti uslijed nenormalne svijesti. To nije izoliran slučaj. I to su fenomeni koji ne smiju biti zanemareni, inače ne vidimo što se sada događa, jer to su znakovi sadašnjeg života u cjelini. Moramo jasno prepoznati da je ono što je dalo Zemlji smisao, bila intervencija iz drugog svijeta. Moramo razlikovati *dvije struje u ljudskoj evoluciji*, koje danas zaista idu jedna do druge, ali se po prvi puta susreću tek početkom naše ere. Jedna je kršćanska struja, koja je dodana kontinuiranoj struji starijih vremena. Prirodna znanost, na primjer, još nije prihvatila Događaj na Golgoti i plovi u kontinuiranoj struji kao da se Događaj na Golgoti nikada nije ni zbio. Duhovna znanost mora težiti dovesti *prirodnoznanstvene studije i kristologiju* u harmoniju; jer gdje je mjesto kristologije ako se držimo Kant-Laplaceove teorije i gledamo natrag na prvobitnu maglu iz koje je sve formirano? Da li bi kršćanstvo konačno imalo ikakav stvarni svjetski značaj za čovjeka na Zemlji ako se na zvijezde gleda kao i Otac Secchi? Jer on na zvjezdana nebesa gleda materijalistički, ne kao da se Događaj na Golgoti rodio iz njih. I to postaje glavna osnova da se to prepusti *drugim* snagama da kažu kako bi čovjek trebao misliti o Događaju na Golgoti. Ako čovjek o Događaju ne može izgraditi ništa na osnovu kozmičkog znanja, treba biti nađen neki drugi izvor koji će mu reći što o tome treba misliti, i očigledno je da je taj izvor Rim. Sve te stvari su tako konzistentno — na neki način, tako veličanstveno — promišljene, da je neoprostivo imati ikakvih iluzija o njima u sadašnjem teškom i sudbonosnom vremenu.

Tih 747 godina pada u svjetskoj evoluciji kao period koji govori s najvećim značajem. Govori nam o svemu što je povezano sa starom evolucijom, sve što opoziva, i odnosi se na protekle periode vremena. Novi početak započet na kraju ove epohe, 747 godina kasnije, recimo, osnutak Rima — koji je bio stvarno 747, ne točka u vremenu dana u standardnim povijesnim knjigama.

Tu imamo svježi početak, i ako sada idemo natrag i uzmemo periode vremena, morati ćemo reći da svugdje moramo dodati svježu prekretnicu vremena onima već ispravno dodijeljenim. Došlo je do potpuno nove podjele tijeka vremena time što je Događaj na Golgoti pao u taj period, umetnut u ljudsku evoluciju izvana, takoreći. Moramo jasno shvatiti te dvije struje u ljudskoj evoluciji utoliko što je u njih uključen čovjek. Ako se držimo toga sada možemo vidjet još nešto.

Znamo da se prema gledanju standardne astronomije, Mjesec kreće oko Zemlje. (U stvari ona to ne čini tako općenito kako je opisano; ona također opisuje Bernouljjevu krivulju; ali na trenutak ćemo to zanemariti.) Mjesec se kreće oko Zemlje. Dotle se ona također okreće oko sebe. To sam već objasnio. On je učtiv i uvijek nam okreće istu stranu, njegova stražnjica je uvijek okrenuta dalje od Zemlje. Nije međutim sasvim točno; možemo samo reći da praktično, govoreći općenito, on uvijek okreće Zemlji istu stranu. Sedmina Mjeseca zaista obilazi rub, takoreći, tako da stvarno nije baš uvijek prednja strana Mjeseca okrenuta prema nama, jer nakon nekog vremena sedmina dolazi naprijed od straga, a druga sedmina povlači. To je kompenzirano daljnjim kretanjima; cijela sedmina ne prelazi sasvim, vraća se; i Mjesec se namata, dok kruži oko Zemlje — on se u stvari namata. Ovdje bi samo to spomenuo; u osnovnim astronomskim knjigama možete potražiti dodatne detalje. Ako bi se mogli premjestiti u daleku točku u kozmičkom prostoru, koja bi prema astronomskim proračunima bila jedino udaljena zvijezda, ova rotacija Mjeseca oko svoje vlastite osi od tamo bi uzimala nešto više od 27 dana. Ako se međutim, premjestimo na Sunce, vidimo da kretanja Sunca i Mjeseca nisu ujednačena, kreću se različitim brzinama; ova rotacija Mjeseca viđena sa Sunca nije ista kao viđena s udaljene zvijezde, već uzima više od 29 dana. Dakle možemo reći da je zvjezdani dan Mjeseca 27 dana, a njegov solarni dan 29 dana.

To je naravno povezano sa svom međusobnom protkanošću koja se odvija u univerzumu. Kao što znamo, Sunce svakog proljeća izlazi na različitoj proljetnoj točki, krećući se oko cijele ekliptike, oko cijelog Zodijskog kruga u 25.920 godina. Ta recipročna gibanja dovode do toga da je zvjezdani dan Mjeseca značajno kraći nego njegov solarni dan.

Imajući to na umu možemo reći: I tu je također nešto izvanredno. Svaki puta kada promatramo primjećujemo razliku od jednog punog Mjeseca do drugog u zajedničkim aspektima Sunca i Mjeseca, razlika je gotovo 2 dana. To nam pokazuje da imamo posla s dva kretanja u kozmičkom prostoru, koja se zaista odvijaju zajedno ali ne pokazuju natrag na isto porijeklo. Ono što sam ovdje postavio s kozmičke točke gledišta, može se usporediti s onim što sam prije postavio s etički-duhovnog gledišta. Postoji interval između početaka individualnih epoha civilizacije u jednoj struji i početaka onih povezanih s događajem Krista. Uvijek je nužno kada je pun Mjesec, s obzirom na zvjezdano vrijeme, čekati na završetak solarnog vremena. Ono traje duže. Opet imamo interval. Dakle u kozmosu imamo dvije struje, dva kretanja, jedno u kojem ima udjela Sunce, i drugo, Mjesec; i ona su takve prirode da možemo reći: Ako krenemo od struje Mjeseca, nalazimo da struja Sunca intervenira u nju, baš kao što Krist-događaj intervenira u kontinuiranu struju evolucije, kao da dolazi iz stranog svijeta. Za svijet Mjeseca svijet Sunca je strani svijet, sa određenog stanovišta.

Sada razmotrimo ovu temu i sa trećeg stajališta. To možemo pokušavši se točno sjetiti kako radi čovjekova memorija, posebno kada uključimo uspomene na snove. Nalazimo, na primjer, da ono što se dogodilo sasvim nedavno, premda ne ulazi u unutarnja kretanja i tijek snova, ulazi u njihov svijet slika. Nemojte me pogrešno razumjeti. Možemo naravno sanjati o nečemu što nam se dogodilo prije mnogo godina, ali to ne činimo ukoliko se nedavno nije dogodilo nešto što je nekom mišlju ili osjećajem povezano s ranijim godinama. Cijela priroda snova je na neki način

povezana sa sasvim nedavnim događajima. Ako netko želi promatrati ovakve stvari, treba se pretpostaviti da je osoba koja primjećuje fine detalje ljudskog života; ako je to slučaj, promatranje će dati egzaktnu rezultate kao bilo koja egzaktna znanost.

Čemu se to duguje? To se duguje činjenici da je potrebno određeno vrijeme da ono što doživljavamo u našoj duši može od astralnog tijela biti utisnuto na etersko. Približno od dva i pol do tri dana, iako ponekad nakon samo jednog i pol ili dva dana, ali nikada bez da smo to prespavali, ono što smo doživjeli u našem općenu sa svijetom od astrala je utisnuto u naše etersko tijelo. Uvijek treba određeno vrijeme da tamo bude utvrđeno. Sada usporedite tu činjenicu s jednom drugom – naime. činjenicu da u svakodnevnom životu mi naizmjenično odvajamo fizičko i etersko tijelo od astralnog tijela i ega kod spavanja, i u buđenju ih ujedinjujemo. Možemo prema tome reći da sveukupno između rođenja i smrti postoji sasvim klimava veza između fizičkog i eterskog tijela s jedne strane i ega i astralnog tijela na drugoj. Jer fizičko i etersko tijelo između rođenja i smrti ostaju *uvijek* zajedno, i astralno tijelo i ego se također drže zajedno, ali ne astralna i eterska tijela; svake noći se odvajaju. Postoji dakle labavija veza između astralnih i eterskih tijela nego između eterskog i fizičkog; i to je opet izračeno u činjenici da na neki način mora biti određeni oproštaj pri razdvajanju astralnih i eterskih tijela prije nego je ono što smo doživjeli u astralnom tijelu utisnuto na etersko tijelo. Kada neki događaj ima na nas utjecaj, to naravno čini u budnom stanju. To znači da djeluje na fizičko, etersko i astralno tijelo i na ego. Postoji međutim, razlika u primanju njihova djelovanja. Astralno tijelo to uzima odjednom. Etersko treba neko vrijeme da utisak bude tako utvrđen da bude potpuna harmonija između astralnog i eterskog. Zar ovo jasno i upečatljivo ne pokazuje da premda se suočavamo s događajem sa sva četiri principa ljudskog bića, postoje dvije struje koje ne idu istim tijekom s vanjskim svijetom, jedna struja treba duže od druge? Tu imamo isto što imamo i u povijesti, isto što također imamo i u kozmosu – Mjesec i Sunce, bezbožnost i pobožnost; i sada, etersko i astralno. Uvijek diferencijacija u vremenu. Tako nalazimo tu interakciju dvije struje kako se javljaju u našem uobičajenom životu, dvije struje koje dolaze skupa i daju zajedničku rezultantu za život, ali ipak ne mogu biti tako jednostavno shvaćene kao da pustimo da se uzroci i posljedice jedne struje podudaraju s uzrocima i posljedicama druge.

Ove stvari su od najveće važnosti za razmatranje univerzuma i života, i ne mogu se izostaviti ako se želi razumjeti univerzum. Postoje također i druge stvari koje se potpuno previđaju. I što sve te stvari nagovještavaju? Naznačuju postojanje izvjesne harmonije između kozmičkog života, povijesnog života i života pojedinog čovjeka; ali harmoniju ne izgrađenu kako je to danas običaj gdje postoji želja da se na sve računa sa temeljnim zakonom bio-geneze. Posljedica je da ne možemo imati jednu astronomiju već trebamo različite astronomije, jednu za Sunce, drugu Mjeseca. Ako imamo dva sata, jednog uvijek sporijeg od drugog, tada će potonji uvijek biti naprijed; ali nikad ne bi trebali pretpostaviti da ono što se događa na jednom ima svoj uzrok na drugom. To bi bilo nemoguće. Tako isto, premda postoji određena sukladnost zakona da je jedno uvijek jednako iza drugog, dvije struje o kojima smo govorili nemaju ništa jedna s drugom; one jedino rade zajedno dok gledam na njih zajedno. Solarna astronomija nema ništa s lunarnom astronomijom. To dvoje samo radi objedinjeno u našem univerzumu.

Važno je imati to na umu, i baš kao što moramo praviti razliku između solarne i lunarne astronomije s obzirom na regulaciju kretanja Sunca i Mjeseca, tako isto moramo praviti razliku u povijesti između onog što se događa u nama iz razloga kretanja u periodima civilizacija, i onog što se u nama događa u ciklusu vremena kojeg je središnja točka Događaj na Golgoti. Te dvije stvari u svijetu rade zajedno, ali ako ih želimo shvatiti, moramo između njih praviti razliku. Prototip povijesnog vidimo u kozmičkom, i vidimo konačni izraz — ne kažem posljedicu — već posljednji izraz univerzalnih činjenica u našem životu u dva ili tri dana koja moraju proći prije nego naše misli postanu toliko čvrste da nisu više iznad u astralnom tijelu gdje se mogu javiti kao snovi, takoreći, o sebi, već su ispod u eterskom tijelu i moraju se iznijeti našim vlastitim aktivnim sjećanjem ili nečim što ih priziva. Dakle unutar nas jedno kretanje utječe u drugo. Baš kao što moramo shvatiti da postoji lunarna struja koja, takoreći, generira nezavisne sustave ili strukture kretanja, tako moramo shvatiti da smo mi u našem ljudskom biću tijesno povezani s obzirom na naše fizičko i etersko tijelo s nečim izvan ljudskim, dok smo s druge strane, u našem astralnom tijelu i egu tijesno povezani s još nečim izvan ljudskim.

U vezi ovih stvari veo tame je raširen modernim promatranjem, koje sve brka, i pretpostavlja kozmičku maglu koja se formirala u loptu iz koje su se pojavili Sunce, Mjesec, planeti. To nije tako, Sunce i Mjesec nemaju isto porijeklo i dvije su struje koje idu usporedo; i baš malo kao što čovjekov ljudski ego i astralno tijelo mogu biti praćeni do istog izvora kao fizičko i etersko tijelo. To su dvije različite struje. U knjizi *Tajna znanost* vidjeti će se da te dvije struje treba pratiti natrag do perioda Sunca. Zatim da bi bili sigurni, idući natrag od Sunca do Saturna, dolazi se do vrste jedinstva. To međutim, leži zaista daleko natrag; od Sunca nadalje, postoji kontinuirana tendencija da dvije struje idu usporedo.

U ovom opisu želio sam pokazati koliko je nužno baciti svjetlo na paralelu između kozmičke egzistencije, povijesne egzistencije i ljudske egzistencije, da bi došli do procjene kako se čovjek mora odnositi prema kozmičkim kretanjima. Vidjeli smo da ako ga ispravno smjestimo, rezultat nije jedna astronomija, već *dvije*; *solarna* i *lunarna* astronomija. Tako isto imamo ljudski razvoj *poganske* prirode — prirodna znanost je još poganska — i ljudski razvoj *kršćanske* prirode. U naše vrijeme mnogi imaju tendenciju da spriječe ove dvije struje, koje su se na Zemlji susrele da bi radile zajedno, da dođu zajedno.

Razmotrite na primjer, kako cijeli smisao knjige kao što je ona od Trauba [\*Rudolf Steiner als Philosoph und Theosoph, od Friedrich Trauba, Tübingen, 1919.] — ostatak knjige bez ovoga nema značenja — sastoji u izjavi: 'Da, Dr. Steiner želi ujediniti dvije struje, pogansku i kršćansku. Nećemo dopustiti da se to dogodi. Želimo da prirodna znanost ostane poganska, tako da nije nužno ostvariti u kršćanstvu ništa što se može pomiriti s prirodnom znanošću.' Naravno, ako se pusti da prirodna znanost bude poganska, kršćanstvo se s njom ne može ujediniti. Onda se može reći: 'Prirodna znanost se odvija izvana, materijalistički; kršćanstvo je temeljeno na vjeri. To dvoje se ne smije ujediniti.' Krist se međutim, uistinu nije pojavio na Zemlji da bi usporedo s Njegovim impulsima jačali poganski impulsi; Došao je da prožima poganski impuls. Zadatak sadašnjeg vremena je ujediniti ono što bi čovjek držao razdvojeno — Znanje i Vjeru — i to se mora dogoditi. Prema tome treba usmjeravati pažnju na ovakve stvari,

kao što sam napravio na jednom od nedavnih javnih predavanja. S jedne strane Crkva je došla do zaključka da se kozmologiji ne dopusti u kristologiju, a s druge strane kozmologija je stigla do principa o neuništivosti materije i sila. [\*Riječ “sila” se u znanstvenim spisima obično izražava kao “energija” (Neuništivost materije i energije).] Ali ako se na materiju i silu gleda kao na neuništive i vječne, to vodi do gaženja svih ideala. I tada je također i kršćanstvo beznačajno. Tek kada se na ono što sačinjava materiju i njene zakone gleda kao na tranzicijski fenomen, i kada Krist impuls postane sjeme onog što će postojati kada materija i sila ne budu vladale po zakonu kao sada već iščeznu, samo tada će kršćanstvo, i samo tada će etički ideali i ljudska vrijednost, imati pravo značenje. Postoje dvije velike antiteze: Jedna se javlja iz konačnog logičkog zaključka poganstva — ‘Materija i Sila su neuništive’, a druga se javlja od kršćanstva — ‘Nebo i Zemlja će nestati, ali Moje riječi neće umrijeti.’

To su dva velika kontrasta koja se mogu izraziti u konceptu svijeta, i naše doba ima potrebu da ne bude zbunjeno ovakvim stvarima, već sa budnim umom, ozbiljno tražiti ono do čega treba doći kao pravog koncepta svijeta, u kojem moralna ljudska vrijednost i kršćanski impuls u evoluciji svijeta nisu vidokrug izgubljen u iluziji o neuništivosti materije i neuništivosti sile. Više o tome na slijedećem predavanju.



## PREDAVANJE XIII

Dornach, 9 svibnja 1920

Doveo sam zajedno mnoge razne stvari koje nam mogu pomoći u percepciji strukture univerzuma u njegovom odnosu prema čovjeku. Vidjeli smo — i to stalno treba naglašavati — da se univerzum ne može shvatiti bez čovjeka. To znači da nije moguće shvatiti univerzum za sebe, bez da imamo na umu čovjeka i odnos univerzuma prema njemu. Ako netko na vrlo jednostavan način želi dobiti ideju o čovjekovoj povezanosti s univerzumom, treba samo pomisliti na temu u elementarnoj astronomiji — takozvanu ‘nakrivljenost ekliptike’ — odnosno, nakrivljenost položaja zemljine osi u odnosu na liniju, krivulju, koja prolazi kroz Zodijak. Ta nakrivljenost ekliptike može se razumjeti pa čak i interpretirati kako hoćete; sa takvim interpretacijama u ovom trenutku ne brinemo da li su u skladu s realnošću ili ne; važnije nam je da zapazite određene činjenice. Ako bi zemljina os — os oko koje se Zemlja okreće dnevno — bila okomita na ravninu kroz zodijačku ekliptiku, onda bi dan i noć trajali jednako kroz godinu na cijeloj Zemlji. Ako os Zemlje leži u ekliptici, onda bi na cijeloj Zemlji jednu polovinu godine bio dan a drugu polovinu noć. Oba se ekstrema u izvjesnom smislu javljaju na ekvatoru i na polovima. Ali između leže oblasti gdje dužina dana tijekom godine varira. Trebamo o ovoj stvari samo malo razmisliti da dođemo do ogromnog značaja za cijelu evoluciju zemaljske civilizacije, o položaju zemljine osi u kozmičkom prostoru. Samo promislite, mi bi svi širom Zemlje mogli biti samo Eskimi da os leži u ekliptici; da je okomita na ekliptiku, cijela Zemlja bi bila napućena vrstom civilizacije koja prevladava na ekvatoru.

Dakle s obzirom na položaj zemljine osi, bez obzira kako to interpretirali — naravno da razumijevanje istine zavisi od interpretacije koju smo dali, ali svako obrazloženje će poslužiti da se percipira veza između čovjeka, njegove kulture i civilizacije, i strukture univerzuma; i činjenica iz obrazloženja, kakvo god bilo, sili nas da gledamo čovjeka i Zemlju kao da čine dio univerzuma, a ne, s obzirom na čovjekovo fizičko biće, kao da se mogu razmatrati zasebno. To se ne može. Kao fizičko biće, čovjek nije stvarnost po sebi, već samo ako se gleda kao jedno s cijelom Zemljom, baš kao što se ruka odvojena od ljudskog organizma ne može gledati kao stvarnost u pravom smislu: ona umire, zamisliva je samo u vezi s organizmom. Ruža, kada je istrgnuta, umire, i kao stvarnost shvatljiva je jedino u vezi sa stablom ruže koje je ukorijenjeno u Zemlji; tako isto, za procijeniti čovjeka u njegovoj cjelini, ukupnosti, ne može ga se gledati kao jednostavno zatvorenog unutar granica kože.

Dakle ono što doživljavamo na Zemlji treba razmatrati u vezi sa zemljinom osi. U pogledu na univerzum temeljenom na stvarnosti važno je da ono što je djelomična istina ne bude interpretirano kao cijela istina. U stvarnosti dolazimo do razumijevanja cijelog čovjeka kao biće duše i duha ne razmatrajući ga kao stvarnost u njegovoj fizičkoj prirodi. On je stvarnost kao biće duše i duha, potpuna nezavisna stvarnost, prava individualnost. Ono što nastanjuje između rođenja i smrti — fizičko i

etersko tijelo — nisu stvarnosti po sebi, članovi su čitave Zemlje, i kao što sada vidimo, čak su i dijelovi druge cjeline.

To nas dovodi do nečega što još bliže treba razmotriti. Jednu stvar stalno moram naglašavati. Ideje koje formiramo o čovjeku gotovo uvijek naginju, nesvjesno, da ga gledamo kao čvrsto tijelo. Točno je, svjesni smo da on nije baš čvrsto tijelo, da je u nekoj mjeri plastičan, ali često nismo svjesni da se sastoji od daleko više od 75% fluida, od čega se samo ostatak može gledati kao čvrsto mineralno biće. Čovjek je stvarno 75% vodeno biće. Sada vas pitam, dakle, da li je moguće opisati ljudski organizam, kako se obično radi, oštrim konturama — govoreći: ‘Ovdje imamo školjku mozga, ovdje ovaj organ’, i tako dalje, i zatim pretpostaviti da se čvrsto opisani organi svojom aktivnošću udružuju da dođe do aktivnosti čitavog tijela? U tome nema nikakvog smisla. To je stvar imati na umu činjenicu da je čovjek unutar granica njegove kože, takoreći, uzburkana voda; ono što je čisto iznutra uzburkana fluidnost također ima značenje, i mi ne bi trebali opisivati čovjeka kao da je više ili manje čvrsto tijelo. U znanosti duha to ima veoma duboki značaj. Jer upravo kada razmatramo *čvrsto* u čovjeku, koje je nekako povezano s vanjskim mineralima, nalazimo da čvrsto u ljudskom biću ima određenu vezu sa Zemljom.

Promatrali smo razne veze čovjeka sa svijetom oko njega, sada ćemo ustanoviti odnos njegove čvrste supstance sa *Zemljom*. Ta veza postoji; *vodeni* element u čovjeku, međutim, najprije nema vezu s Zemljom već s planetarnim univerzumom vani, a posebno s *Mjesecom*. Upravo kao što je Mjesec, ne direktno već indirektno, povezan s opadanjem i tijekom morskih mijena, s određenim konfiguracijama fluidnog dijela Zemlje, tako isto ima vezu s onim što se odvija u fluidnom dijelu ljudskog organizma. Jučer sam opisao da na jednoj strani imamo astronomiju koja vrijedi za Sunce — a također i za Zemlju. Mi smo sami dio te astronomije, jer mi smo sami ustrojeni kao organizmi koji sadrže čvrste supstance. Lunarna astronomija je međutim, različita. Mi smo ustrojeni u lunarnu astronomiju utoliko što je povezana s našim fluidnim sastojcima. Dakle vidimo da sile kozmosa djeluju na čvrste i fluidne dijelove naše fizičke prirode.

To ima još i dalji značaj, odnosno, ono što zovemo naš ego prvenstveno ima direktan utjecaj na našeg čvrstog čovjeka, a ono što zovemo naše astralno tijelo ima *indirektan* utjecaj na našeg fluidnog čovjeka — tako da ono što djeluje od naše duše i duha na našu organizaciju, dolazi, preko naše tjelesne prirode, također i u vezu sa svim silama kozmosa. Ta kretanja kozmosa su uvijek bila predmet opservacije, sa najrazličitijih stajališta. Kada se osvrnemo na drevnu perzijsku civilizaciju vidimo da su čak i tada rađena istraživanja o kretanjima univerzuma. Ta istraživanja su također radili Kaldejci i Egipćani, i nije beskorisno proučiti stav Egipćana prema kretanjima univerzuma. Morali su, naravno, iz očigledno sasvim materijalnih razloga, proučiti vezu Zemlje s vanjskim kozmosom, jer je njihova zemlja zavisila o poplavama Nila koje su se događale upravo kada je Sunce bilo u određenom položaju u univerzumu. Taj položaj se mogao odrediti s onim od Siriusa; tako da su Egipćani došli do promatranja o položaju Sunca u odnosu na ono što sada zovemo zvijezde stajačice. Posebno u egipatskim svećeničkim kolonijama, u njihovim Misterijima, pravljena su obimna istraživanja o odnosu Sunca prema drugim zvijezdama. Kao što sam već rekao, Egipćani su savršeno dobro znali da svake godine na nebesima izgleda da se

Sunce pojavljuje s pomaknutim položajem u odnosu na druge zvijezde, i time su izračunali da zvijezde — dali vidljivo ili stvarno sada je nebitno — kako se danju pomiču nebesima, imaju određenu brzinu, i da dnevno kretanje Sunca također ima određenu brzinu, ali ne tako veliku kao što je ona od zvijezda. Sunce je uvijek nekako zaostajalo. Egipćani su znali i zapisali činjenicu da Sunce zaostaje iza oko jedan dan u 72 godine, tako da određena zvijezda koja se pojavi sa Suncem određene godine pojavi se opet 72 godine kasnije, Sunce se ne pojavi s njom već 24 sata kasnije. Zvijezda koja pripada svijetu zvijezda stajaćica, zvijezda Zodijska, nadmašuje Sunce za jedan dan, jedan puni dan, svake 72 godine. Pomnožite 72 sa 360 i dobijemo 25.920 godina. To je broj s kojim se često susrećemo. To je vrijeme koje je potrebno Suncu u njegovu zaostajanju da se vrati na početnu točku; tako prešavši cijeli Zodijak. Sunce je prema tome upravo jedan stupanj iza u 72 godine, jer krug ima, kako znamo, 360 stupnjeva. Prema ovom računanju, Egipćani su podijelili veliku godinu — koja stvarno uključuje 25.920 godina — na 360 dana; ali takav dan je trajao 72 godine. A 72 godine, što je to? To je prosječna granica trajanja čovjekova života. Svakako postoje pojedinci koji su stariji, drugi nisu toliko stari, ali svakako to čini patrijarhalnu granicu ljudskog života. Dakle može se reći: Sva povezanost u univerzumu je tako sačinjena da podržava čovjekov cijeli život u solarni dan, koji je 72 godine. Istina, čovjek se od toga emancipirao. Može se roditi *bilo* kada; ali njegov život ovdje kao fizičkog čovjeka između rođenja i smrti uređen je u skladu sa solarnim danom. Prema povijesnim zapisima, općenito nalazimo da se uobičajena godina Egipćana računala kao 360 dana (ne 365,25 kao što stvarno je), dok kasnije nije nađeno da se toliko malo podudara sa kursom zvijezda da treba umetnuti 5 dana. Kako je došlo do toga da su Egipćani izvorno uzeli 360 dana za godinu? U kozmičkoj godini stupanj — odnosno, 360-ti dio — u stvari je kozmički dan od 72 godine. Dakle u egipatskim misterijima se podučavalo da je čovjek tako povezan s kozmosom, da je trajanje njegova života jedan dan kozmičke godine. Tako je dakle ustrojen u kozmos. Njegov odnos s kozmosom objašnjen mu je preko veza koje pripadaju dekadenciji cjelokupne evolucije egipatskog naroda.

Esencijalna priroda čovjeka i njegova veza s kozmosom nije tada bila priopćena širokim masama Egipćana — to je karakteristika vremena. Rečeno je da ako bi svi ljudi poznavali prirodu njihova bića, kako je ustrojen u kozmos, i da trajanje njihova vlastita života ima svoj udio u trajanju revolucije Sunca, tada oni koji bi se osjećali ustrojeni u kozmos ne bi dozvolili da se njima vlada, jer bi svatko gledao na sebe kao na člana univerzuma. To je bilo dopušteno znati samo onima za koje se vjerovalo da su pozvani da budu vođe. Ostali nisu trebali imati takvo znanje o kozmosu, već samo znanje o danu. To je povezano s dekadencijom egipatske civilizacije. To je svakako bilo nužno s obzirom na mnoge druge stvari, da nezreli ljudi ne bi trebali biti inicirani u Misterije, ali to je rastegnuto na takve stvari kao što je davanje moći vođama i vladarima.

Sada, vrlo mnogo onog što prožima naše ljudske duše danas izvučeno je iz orijentalnih izvora. Tradicionalno kršćanstvo također sadrži mnogo toga što je došlo iz orijentalnih izvora; i posebno je u rimskom kršćanstvu jak impuls potjecao od Egipta. Baš kao što su Egipćani držani u neznanju u vezi njihove povezanosti s kozmosom, tako je i u određenim krugovima rimo-katoličanstva prevladavao pogled da ljude treba držati u neznanju o njihovoj povezanosti s kozmosom do koje je došlo

preko Misterija na Golgoti. Otuda svirepi konflikt koji se javlja kada, iz unutarnje nužnosti našeg doba, naglasimo da Događaj na Golgoti nije jednostavno nešto na što treba gledati kao da je izvan ostatka kozmičke koncepcije već radije kao da je u nju umetnut, kada pokažemo kako je ono što se dogodilo na Golgoti stvarno *povezano s cijelim univerzumom* i njegovom konstitucijom. Gleda se kao na najgoru herezu opisati Krista kao *Duha-Sunca*, kao što smo mi napravili.

Ne treba misliti da taj smisao nije dobro poznat; baš kao što je egipatski svećenik vrlo dobro znao da obična godina nema 360 dana već 365,25, tako su neki ljudi savršeno svjesni da je ono o čemu se radi u Krist misteriji povezano s misterijima Sunca. Ali sadašnje čovječanstvo je spriječeno u primanju tog *znanja* — upravo znanja koje treba; jer kao što sam već rekao, materijalistički pogled na univerzum je mnogo prioritetniji od onog od znanosti duha. Materijalistička znanost također ima svoje praktične konzekvence, u kojima se opet današnje vrijeme može usporediti s drevnim Egiptom. Skrećem pažnju na činjenicu da su Egipćani kao takvi bili dakle zavisni od kursa Sunca, o odnosu zemaljskog i nebeskog, što se tiče njihove vanjske civilizacije. Zadržavanje znanja o povezanosti kozmičkih fenomena i njihova učinka na kultivaciju zemlje, predstavljalo je određenu moć u rukama nazadnog svećenstva, jer time su se Egipatski radnici morali pokoriti upravljanju svećenika, koji su potrebno znanje imali.

Ako sada europska i američka civilizacija zadrže njihov sadašnji karakter, držeći se jedino materijalističkog, kopernikanskog pogleda na univerzum — s njegovim izdancima, Kant-Laplace teorija — materijalistička kozmologija se nužno mora pojaviti u pogledu zemaljskih fenomena, bioloških, fizičkih i kemijskih. Nije moguće za takvu vrstu kozmologije da u svoju strukturu uključi moralni svjetski poredak. Ne može prigrliti Krist-događaj, jer u materijalističkome pogledu svijeta nije moguće biti vjernik i u isto vrijeme kršćanin; to je unutarnja laž, to je nešto što *ne može* biti, ako je netko iskren i uspravan. Stoga je neizbježno da se u europskoj i američkoj kulturi vide praktične posljedice, o rascjepu između materijalizma s jedne strane i moralne kozmogonije s druge, i usporedo s moralnom kozmogonijom, također sadržaj religijskih vjera. Taj rezultat je očigledan u činjenici da ljudi koji nemaju vanjskog razloga da budu iznutra nečasni, vjeru bacaju prijeko, i također ustanovljuju materijalističku kozmogoniju za ljudski život. Time materijalistička kozmogonija postaje socijalna kozmogonija. To će međutim imati dalje konzekvence na našu europsku i američku civilizaciju da će čovjek imati jedino materijalističku kozmogoniju i neće znati ništa o zemljinoj vezi s kozmičkim silama, u smislu kojem smo ih mi opisali. Unutar određene kaste, međutim, *znanje* u vezi s kozmogonijom će ostati, kao što su egipatski svećenici zadržali znanje o platonovoj godini, velikoj kozmičkoj godini i velikom kozmičkom danu; i takvi se krugovi onda mogu nadati da će vladati narodom koji pod materijalizmom degenerira u barbarizam.

Naravno da su ove stvari danas kazane jedino zbog osjećaja dužnosti prema istini; one *moraju* biti kazane iz takve dužnosti prema istini. Važno je da određeni broj ljudi shvati koliko je neophodno dati Misteriju na Golgoti njegovo kozmološko značenje. Nekolicina ljudi trebaju prepoznati to značenje, koji sa svoje strane moraju, preuzeti određenu odgovornost da činjenica ne ostane skrivena od zemaljskog čovječanstva — činjenica da je čovječanstvo povezano s nezemaljskim Duhom, koji je živio u Palestini

u čovjeku Isusu, na početku naše ere. Nužno je da znanje o ulasku Krista iz nezemaljskog svijeta u čovjeka Isusa iz Nazareta, ne bude zakinuto. Takvom prodiranju pripada prevladavanje one nečasnosti koja je danas toliko prisutna po pitanju kozmičkih koncepcija i vjere. Jer što se danas radi? Kazano nam je da se u jednu ruku Zemlja po elipsi kreće oko Sunca i da je evoluirala u smislu Kant-Laplace teorije, i mi se s tim slažemo; a u drugu ruku nam je kazano da se na početku naše ere u Palestini dogodio takav i takav događaj. Te dvije stvari su prihvaćene, bez da su povezane; ljudi ih prihvaćaju i misle da nemaju posljedica. To međutim nije bez posljedica, jer je mnogo manje zlo kada je laž svjesno prihvaćena, nego kada se oblikuje nesvjesno, i degradira čovjeka i vuče ga dolje. Jer ako razmotrimo kako se laž javlja u čovjekovoj svijesti, svaki puta kada padne u san on sa svojom sviješću napušta fizičko i etersko tijelo, i živi u bez-prostornom, bezvremenskom biću, u vječnom biću, dok je čovjek u spavanju bez snova. Tamo je pripremljeno sve što od laži može rezultirati u budućnosti; odnosno, sve je spremno da je ispravi, ako je u svijesti. Ali ako je nesvjesno, ostaje ležati na krevetu s fizičkim i eterskim tijelom. Kada čovjek ne zauzima ta tijela, tada pripada kozmosu, a ne samo zemaljskom kozmosu, već cijelom kozmosu; tamo radi na destrukciji kozmosa; iznad svega, na destrukciji cijelog čovječanstva, jer ta destrukcija *započinje* u samom čovječanstvu.

Čovjek ne može izbjeći ono što na ovaj način prijete čovječanstvu, ni na kakav način osim ići za unutarjom istinom s obzirom na ovakva velika pitanja egzistencije. Dakle iz impulsa našeg vremena postoji vrsta apela na današnje čovječanstvo da shvati da materijalistička astronomija koja ne zna ništa o tome kako se u određenoj točki vremena uobličio Događaj na Golgoti, ne bi više trebala postojati. Svaka astronomija koja u strukturu univerzuma uključuje Mjesec jednako kao i Sunce i Zemlju, umjesto da dopusti da dvije struje protječu zajedno, ali ipak kao različite struje — svaka takva astronomija nije kršćanska astronomija već poganska astronomija. Stoga svaka teorija koja univerzum opisuje homogenim mora sa kršćanskog stajališta biti odbačena. Ako pratite moju knjigu, *Tajna znanost*, vidjet ćete kako se, u opisima perioda Saturna i Sunca, struja dijeli na dvoje, koje se zatim miješaju i rade zajedno. Ovdje imamo dvije struje. U opisima koji se obično daju, međutim, ideje su u suglasju s poganskim razvojem. I naći ćete da je to istina sve do samih detalja. Znači da bi darvinist opisujući evoluciju organskog oblika, rekao: Prvo su bili jednostavni organski oblici, zatim složeniji oblici, zatim još kompliciraniji oblici, i tako dalje, sve do čovjeka. Ali nije tako. Ako čovjeka uzmemo kao tročlanog, sama njegova glava je razvoj od nižeg animalnog oblika. Ono što joj je dodano pojavilo se kasnije. Dakle ne možemo reći da u našem kičmenom stupu imamo nešto što se transformira u glavu, moramo reći: Naša glava se sigurno javila od ranijih struktura koje su slične kičmi; ali *sadašnja* kičma ništa nema s tim razvojem, ona je kasniji dodatak. Ono što je sada naša organizacija glave pojavilo se od drugačije formirane kičme.

Ovo kažem za one koje zanima teorija silaska. Spominjem to da možete vidjeti da ravna linija vodi od kozmičkih razmatranja do razmatranja onog što leži u ljudskoj evoluciji, i tako da možete vidjeti nužnost za prosvijetljenom duhovnom znanošću u različitim oblastima znanja i života. Jer znanost se ne smije jednostavno nastaviti razvijati, kao što je napravila znanost zadnjeg stoljeća, pod utjecajem materijalističkog pogleda na univerzum, koji je i sam dijete materijalističkog



shvaćanja kršćanstva. Materijalizmu dugujemo materijalizaciju kršćanskog pogleda na univerzum. Učenje kozmičkog Krista treba ponovno utemeljiti naspram materijaliziranoj formi kršćanstva kakvu danas imamo. To je najvažniji zadatak našeg vremena; i dok to ne bude realizirano, čovjek neće moći jasno vidjeti ni u kojoj domeni.

Želio sam vam kazati ove stvari, jer će vam omogućiti da bolje shvatite zlovoljne oponente koji se tako revno bore protiv onog što mi danas donosimo pred svijet. Bio sam dužan ovo proučavanje povezati s vrstom kozmologije, s razmatranjem koje ćemo nastaviti na slijedećem predavanju.

## PREDAVANJE XIV Dornach, 14 svibnja 1920

Esencijalni dio naših sadašnjih studija je prepoznati kako se dvije struje svjetske povijesti, poganska struja i kršćanska struja, susreću u našem životu, kako utječu jedna na drugu i kako su povezane s događajima u cijelom univerzumu. Da bi to pogledali pobliže, moramo najprije razmotriti slijedeće. Esencijalno je što je moguće točnije razlikovati u čemu se poganska koncepcija svijeta, uzevši u najširem smislu (jer zaista, još jest i mora i ostati osnova naše moderne koncepcije univerzuma) — u čemu se ta poganska koncepcija svijeta razlikuje od kršćanske, koja je tek u veoma malom stupnju, svoje pune stvarnosti, prešla u umove ljudi. Stvar je u tome, kako sam često naglašavao, da smo došli u vrijeme kada ono što možemo nazvati kozmogonija prirodne znanosti, i ono što možemo nazvati moralni poredak univerzuma — kojem naravno, također pripada i religijski pogled na svijet — stoje jedno do drugog, sasvim nepovezani. Za današnjeg čovjeka, više negoli je to svjestan, događaji koji pripadaju prirodnim i moralnim zbivanjima dvije su stvari potpuno razdvojene, koje uopće ne može ujediniti ako želi pošteno držati položaj moderne kozmogonije. Zato najveći dio napredne teologije devetnaestog i dvadesetog stoljeća u stvari nema kristologiju. Često sam napominjao postojanje takvih knjiga kakva je *Priroda kršćanstva* od Adolfa Harnacka, u kojoj uopće nema razloga da se spomene ime Krista; jer ono što se tamo pojavljuje kao 'Krist' nije drugo nego božanstvo kojeg srećemo u Starom zavjetu kao boga Jehovu. Stvarno nema razlike između Harnackova 'Krista' i boga Jehove — odnosno, nema razlike u onom što je rečeno o Krist-biću i što su sljedbenici starozavjetnog pogleda na univerzum rekli o njihovom Jehovi. Ako uzmemo ideju o Kristu kakvu danas imaju mnogi ljudi i usporedimo je s onim što inače imaju kao svoj pogled na život, uopće nema razloga da bi govorili o Kristu i kršćanstvu, jer govoriti o Kristu i kršćanstvu — i nacionalizmu, na primjer — što mnogi danas rade apsolutna je kontradikcija. Te stvari se ne primjećuju samo zato jer ljudi danas izbjegavaju hrabro izvlačiti logičke zaključke o onom što vide pred sobom. Međutim najširi procjep, najširi jaz, postoji između gledanja na stvari od prirodne znanosti i onog što se vjeruje u kršćanstvu; i najvažniji zadatak našeg vremena je premostiti jaz. Koncepcija univerzuma kakvu ima prirodna znanost apsolutni je izdanak devetnaestog stoljeća; i dobro je, ne uvijek te stvari opisivati apstraktno, već ih malo pogledati na konkretan način.

Često sam spominjao ime istaknute osobnosti devetnaestog stoljeća, one koja našu pažnju usmjerava direktno na koncepciju univerzuma prirodne znanosti — mislim na *Julius Robert Mayer-a*, kojeg moramo vezati za poglede devetnaestog stoljeća premda u njegovu slučaju to vodi do nekih nesporednosti. Znao je na popularan način rečeno da se tvrdnja o očuvanju sila pojavila s njim — ili, da budemo precizniji, zakon da univerzum sadrži konstantan zbroj sila koji se ne može povećati niti smanjiti, i mogu se samo mijenjati jedna u drugu. Toplina, mehanička sila, električnost, kemijska sila, sve prelaze jedna u drugu; ipak kvantiteta sila koje postoje u univerzumu uvijek ostaje ista. Tako gleda svaki moderni fizičar. Premda u

popularnoj svijesti ljudi nisu svjesni ovog zakona o očuvanju sile i energije, o prirodnim pojavama misle na način na koji se jedino može misliti kada ste pod utjecajem tog zakona. Želim da jasno razumijete što mislim. Može biti nešto u djelovanju bića što se podudara s određenim principom, čak i ako to biće nije u položaju da razumije taj princip. Recimo, na primjer, da je netko želio postići da pas shvati da dvostruka količina mesa znači da je određena količina uzeta dvaput; to se ne može. Pas ne može to uzeti svjesno, ali *praktično* će djelovati u skladu s ovim principom; jer ako ima šansu dočepati se velikog komada ili jednog dvostruko većeg, on će u pravilu, zgrabiti većeg, uz druge uvjete jednake. I čovjek može biti pod utjecajem principa bez da ga sebi u apstraktnoj formi objasni kao takvog. Dakle možemo reći: Zasigurno mnogi ljudi ne razmišljaju o zakonu o očuvanju sile, ali zamišljaju cijelu prirodu koja je sa tim zakonom u skladu, jer ono što su podučavani u školi podučavani su uz pretpostavku da zakon o očuvanju sile postoji. Zanimljivo je vidjeti kako se Mayer-ov smjer razmišljanja izražava kada to mora razjasniti drugima koji još ne razmišljaju u istom smjeru.

Julius Robert Mayer je imao prijatelja koji je zapisao mnoge njihove razgovore. On prenosi mnoge interesantne činjenice, činjenice pomoću kojih se temeljito može ispitati način razmišljanja devetnaestog stoljeća. Na prvom mjestu, kao nešto sasvim vanjsko, izabrati ću slijedeće. Julius Robert Mayer je bio toliko zagazio u takav način mišljenja koje vodi do očuvanja sile, samo transmutacije jedne sile u drugu, da je u pravilu, kad god bi na ulici sreo prijatelja nije mogao odoljeti pozvati ga iz daleka: 'Iz ničeg, ne dolazi ništa!' Posjećujući svog prijatelja jednog dana — Rümelin je bilo prijateljevo ime — kucajući na vrata i otvarajući ih, to su bile prve riječi, čak i prije pozdrava: 'Iz ničega, ne dolazi ništa.' Tako je to duboko bilo ukorijenjeno u Mayer-ovoj svijesti.

Rümelin priča o vrlo zanimljivoj raspravi u kojoj je on, ne znajući još mnogo o zakonu o očuvanju sile, želio da mu se njegova priroda razjasni. Julius Robert Mayer, koji je došao u Heilbronn-a — (tamo stoji njegov spomenik) — je rekao 'Ako dva konja vuku kočiju i odu na određenu udaljenost, što će se dogoditi?' — 'Dakle', rekao je Rümelin, 'putnici u kočiji će stići u Ohringen.' — 'Ali ako se okrenu i vrate bez da išta naprave u Ohringen-u, vrate u Heilbronn?' 'Dakle,' odgovorio je Rümelin, 'u tom slučaju je jedan put takoreći poništio drugi, tako da očito nema rezultata; ipak postoji stvarna posljedica da su putnici došli i otišli između Heilbronn-a i Ohringen-a.' 'Ne', reče Mayer, 'to je samo sekundarna posljedica; to nema veze s onim što se stvarno dogodilo. Rezultat utroška sile sa strane konja, to je nešto sasvim drugo. Kroz taj utrošak sile, prvo su se sami konji zagrijavali, drugo su osovine kočije oko kojih se okreću kola postajale toplije, i treće ako bi mjerili s delikatnim termometrom žljebove koje su kotači napravili na putu, trebali bi naći da je toplina između njih bila veća nego sa strane. To je stvarni rezultat. U samim konjima, također je utrošena materija kroz transmutaciju tvari. Sve je to stvarni efekt. Drugi efekt, da su ljudi putovali naprijed i natrag između Heilbronn-a i Ohringen-a sekundarni je efekt, ali ne i stvarna fizička pojava. Stvarna fizička pojava je utrošena sila konja, transmutacija u povećanu toplinu konja, povećanu toplinu osovina, toplinski utrošak maziva kroz trenje kotača, zagrijavanje staze na putu, i tako dalje.' Kada netko mjeri — kako je tada Mayer i specificira odgovarajuću količinu — nalazi da je cjelokupna sila koju su konji utrošili bez ostatka prešla u toplinu. Ostalo je sekundarna stvar, sporedni efekt.

To naravno ima određeni utjecaj na našu koncepciju stvari, i konačni rezultat je da moramo reći: 'Dakle, prirodne pojave moramo osloboditi svega što je sporedni efekt u smislu strogo znanstvenog razmišljanja, jer sporedni efekti nemaju ništa s znanstvenom mišlju na način kako je shvaćena u devetnaestom stoljeću. Sekundarni efekt je upravo izvan granica prirodne znanosti.' Ako, međutim, pitamo: Kako se izražava ono što možemo nazvati prirodni moralni zakon? U čemu je izražena ljudska vrijednost i ljudsko dostojanstvo? Zasigurno ne u činjenici da je sila (energija) konja transmutirana u toplinu osovina kočije; ne, u tom slučaju sekundarni efekt je glavna stvar! Razmislimo međutim, kako je u svemu što prirodna znanost razmatra, ovaj sekundarni efekt potpuno izostavljen. Čovjek devetnaestog stoljeća, čak i Kant u osamnaestom, formirali su svoj pogled o porijeklu univerzuma jednostavno iz principa koje je Julius Robert Mayer tako jasno definirao, kada je izdvojio ono što pripada samo prirodi od onog što je za njega bilo samo sekundarni efekt.

Ako to jasno imamo na umu, obvezni smo reći: univerzum mora dakle biti sastavljen iz principa kojeg prepoznamo kao princip prirode; sve što se dogodilo kroz kršćanstvo, na primjer, samo je sekundarni efekt, kao činjenica o osobama koje putuju kočijom od Heilbronn-a do Ohringen-a, jer ono što oni moraju tamo napraviti ne ulazi u razmatranje u pogledu prirodne znanosti. Ipak, da li se te dvije struje na neki način sijeku?

Recimo da Rümelin nije bio zadovoljan, već je dao slijedeću primjedbu — znam da to ne stoji za današnjeg fizičara, ali je primjenjivo na izgradnju općeg pogleda na univerzum — recimo da je rečeno slijedeće: Da ljudi koji su putovali od Heilbronn-a do Ohringen-a nisu to izabrali, konji ne bi utrošili njihovu silu, transmutacija u toplinu se ne bi dogodila, ili bi se dogodila na drugom mjestu pod drugačijim uvjetima. Dakle u našim razmatranjima o tome što se dogodilo u skladu s prirodnom znanošću, ograničeni smo na onaj dio zbivanja koji nas ne vodi do krajnjeg uzroka. Događaj se *nikada ne bi dogodio* da putnici u Ohringen-u nisu trebali nešto obaviti. Dakle ono što prirodna znanost mora gledati kao sporedni efekt usprkos tome ulazi u prirodne pojave. Ili, recimo da su putnici morali nešto obaviti u Ohringen-u u određeni sat. Recimo da se osovine kočije nisu samo zagrijale, već se jedna od njih slomila — u tom slučaju nisu mogli nastaviti svoje putovanje. Ono što se dogodilo, lom osovine, tada bi se naravno mogao znanstveno objasniti, ali ono do čega je došlo kroz ovaj prirodni fenomen — naime, da se nešto planirano nije moglo izvršiti — moglo je, lako je zamisliti, imati ogromne dalekosežne posljedice, vodeći dalje do drugih prirodnih procesa, koji bi sa svoje strane vodili do još daljih posljedica.

Dakle vidimo da čak i kad se stoji na čisto logičkom tlu javljaju se vrlo značajna i ozbiljna pitanja. Moramo odmah reći, da se na to ne može odgovoriti s koncepcijom univerzuma koja se javlja iz hipoteza naše moderne obuke; ne može se odgovoriti bez duhovne znanosti. Bez nje se ne može mudro odgovoriti; jer prije nego se javila tendencija prirodnoznanstvenog načina razmišljanja, koja je do takve točnosti najprije dovedena od Julius Robert Mayer-a, nije bilo oštre podjele između prirodnoznanstvenog načina mišljenja i moralnog načina mišljenja. Ako uzmemo dvanaesto ili trinaesto stoljeće, nalazimo da je ono što su ljudi tada imali za reći o moralnom poretku i fizičkom poretku uvijek bilo harmonizirano. Danas ljudi više ne čitaju ozbiljno; ali ako čitate takve radove — mogu reći, nije mnogo stvari ostalo od

starijih vremena koje su u naše vrijeme došle sasvim nepatvorene — ali ako uzmete radove koji su kao lualice starih kozmičkih koncepcija, otkriti ćete mnoge stvari koje dokazuju kako je u starija vremena moral unošen u fizičko, a fizičko se uzdizalo do morala. Čitajte jednog od njih — sada već nekako iskrivljenog ali još prilično čitljivog — čitajte jedan od spisa Basil Valentine-a. Kada tamo čitate o metalima, planetima, medicinskim lijekovima, u gotovo svakom redu dolazite do pridjeva primijenjenih na metale — dobar, loš, mudri metali, i slično; što pokazuje da su čak i u toj oblasti uvedene moralne misli. To se danas naravno ne može. Apstrakcija je otišla toliko daleko da su prirodne pojave odvojene od svih sekundarnih efekata, što možemo vidjeti kod Julius Robert Mayer-a; ne može se reći da je to ljubaznost konjskih nogu koja ih pomiče te da koriste mazivo toplinom proizvedenom njihovim kretanjem! U ovoj znanstvenoj vezi nije moguće donijeti bilo kakvu moralnu kategoriju. Postoje dvije domene, prirodna i moralna, i stoje sasvim nedvosmisleno jedna do druge. Ako bi svjetski događaji bili kako pokazuje takva vrsta prezentacije, u našem svijetu čovjek uopće ne bi mogao postojati, ne bi bio tamo — jer koji je razlog sadašnje fizičke forme čovjeka?

Kada ovdje govorim o fizičkoj formi čovjeka, moram tražiti da riječ 'forma' uzmete ozbiljno. Današnji prirodni filozofi izraz 'ljuska forma' ne uzimaju ozbiljno. Što oni rade? Kao Huxley i drugi, broje kosti čovjeka i one od viših životinja, i iz njihovog broja izvlače zaključak da je čovjek samo više evoluirani stupanj životinje. Ili broje mišiće i tako dalje. Stalno smo morali ponavljati da je esencijalna stvar da je linija životinjske kralježnice vodoravna, dok je ljudska kralježnica okomita; i premda su se neke životinje ispravile, njihov položaj nije karakterističan, za životinje je karakteristična vodoravna linija kralježnice. O tome zavisi cijela tvorevina. Dakle tražim da uzmete ozbiljno ono što želim izraziti riječju 'forma'.

Ova *forma* čovjeka; gdje moramo tražiti njeno porijeklo, njeno primarno fizičko porijeklo, na duhovni način u univerzumu? Toga sam se već dotakao u ovim predavanjima, ukazao sam na zvjezdana nebesa koja se kreću — dali prividno ili stvarno sada nije bitno — oko Zemlje; Sunca također. Tako i Sunce uzima isti pravac; ali ako uzmemo u obzir ono što sada znamo, naime da Sunce pomiče svakog proljeća pomiče svoju točku polaska, zaostajući malo iza u odnosu na zvijezde, dolazimo do posebno važne činjenice. Promjena položaja proljetne točke može se vidjeti u činjenici da se konstelacije u godini koja slijedi dižu ranije nego Sunce i zalaze ranije, pokazujući nam da Sunce ostaje iza. Pokazao sam da su čak i stari Egipćani znali da ako je krug podijeljen na 360 stupnjeva, u 72 godine Sunce ostaje jedan dan iza. Odnosno, u 360 puta 72 godine, ili 25.920 godine, ostaje cijeli krug iza, i vraća se zvijezdi od koje je počelo prije 25.920 godina.

Dakle u univerzumu imamo činjenicu da zvijezde putuju okolo, i Sunce ide okolo — neću ulaziti u pitanje da li je ova revolucija samo prividna ili ne, važna stvar za uzeti u obzir je da Sunce putuje sporije, zaostajući jedan stupanj kozmičkog kruga u 72 godine; a 72 godine, kako sam već pokazao, normalno je maksimalno trajanje čovjekova života. Čovjek živi 72 godine, upravo period u kojem Sunce ostaje jedan stupanj iza ostalih zvijezda.

Izgubili smo pravi osjećaj za ove stvari. Čak kasno kao u hebrejskim misterijima, učitelj bi snažno utisnuo učenicima da je Jehova onaj koji dovodi to toga da se Sunce



vuče iza zvijezda i, da je silom kojom je Sunce držano natrag, On oblikovao ljudsku formu, koja je Njegova zemaljska slika. Dakle, pravilno gledano, zvijezde idu svojim kursom brže, Sunce sporije, i tako dolazi do male razlike koja je, prema tim drevnim misterijima, bila ona koja je proizvela ljudsku formu. Čovjek je rođen iz vremena, on je rođen tako da svoje postojanje duguje razlici u brzini između kozmičkog dana zvijezda i kozmičkog dana Sunca. Modernim načinom govora bi rekli: Ako Sunce u univerzumu ne bi bilo onakvo kakvo jest, ako bi bilo samo zvijezda kao i druge, imalo istu brzinu kao i druge zvijezde, što bi bilo posljedica? Bilo bi da bi vladale jedino luciferske snage. Da to nije tako, da se čovjek može odreći luciferskih snaga cjelokupnošću svog bića, to je zbog okolnosti da Sunce ne dijeli svoju brzinu sa zvijezdama već za njima zaostaje, ne razvijajući brzinu Lucifera već brzinu Jehove. Opet, ako bi bila jedino brzina Sunca a ne i ona od zvijezda, čovjek ne bi mogao ići naprijed svojim razvojem s njegovim mentalnim snagama, kao što to sada radi. Takvo stanje se ne bi uklopilo u njegovu cjelokupnu evoluciju. U naše vrijeme to je veoma upečatljivo. Ako smo ozbiljno proučavali duhovnu znanost, znamo da čovjek od 36, na primjer, shvaća stvari koje nije mogao sa 25. Za shvaćanje određenih stvari nužno je iskustvo. To se danas ne priznaje, jer čovjek od 25 osjeća sebe potpunim. On je potpun samo po pitanju mentalnih snaga, ali ne i iskustveno, jer iskustvo se stječe sporije nego razumijevanje. Ako se to uzme u obzir, ne bi trebali naći da su mladi ljudi danas već formirali njihovu točku gledišta, jer bi znali da to ne mogu prije nego steknu određenu količinu iskustva. Razumijevanje putuje sa zvijezdama, iskustvo sa Suncem. Pretpostavljajući da je ljudski život 72 godine (ukoliko ne interveniraju prirodna zbivanja uzrokujući da čovjek umre stariji ili mlađi), kažemo da traje onoliko koliko Suncu treba da zaostane jedan stupanj. Zašto je tako? Razlog leži u određenoj finoj regulaciji u kozmosu. Naše preliminarno proučavanje obvezuje me da tražim da me malo slijedite u tu oblast.

Ako razmotrimo lunarnu eklipsu koja se događa određene godine, tada će postojati određeni datum kada se eklipsa može dogoditi. Lunarna eklipsa javlja se na isti datum otprilike svakih 18 godina, i u istoj konstelaciji. Kod lunarne eklipse postoji periodički ritam, ritam od 18 godina. To je upravo četvrtina kozmičkog dana i četvrtina čovjekova života. Čovjek, ako se smijem tako izraziti, podnosi četiri takva perioda tame. Zašto? Zato jer je u univerzumu sve u numeričkoj harmoniji. U prosjeku, čovjek ima u skladu s ritmičkom aktivnošću srca, ne samo 72 godine života, već 72 otkucaja srca, i približno 18 respiracija — ponovno četvrtina — u minuti. Taj numerički sklad u univerzumu je izražen ritmom od 18 godina — kaldejski Saros period, tako nazvan jer su ga kaldejci prvi otkrili — i solarnog perioda; a to je isti ritam koji se također može naći u čovjeku u unutarnjoj pokretljivosti između njegove respiracije i njegovih otkucaja pulsa. Platon je rekao, ne bez razloga: 'Bog geometrizira, aritmetizira' ... Tako naše 72 godine života, s kojima je također koordinirana naša aktivnost srca i pulsa, idu kroz Saros period četiri puta; jer u našoj aktivnosti srca i pulsa imamo našu aktivnost disanja, takoreći, četiri puta završenu. Naš cijeli ljudski organizam je konstruiran na linijama univerzuma, ali njihov značaj vidimo jedino kada imamo na umu drugu povezanost.

Kao što sam rekao na jednom od prethodnih predavanja, ispravno mjerimo kretanja Mjeseca, njegovu revoluciju oko osi, jedino kada njegovu revoluciju povežemo ne sa danom Sunca, već s danom zvijezda. Ako u vidu imamo solarno

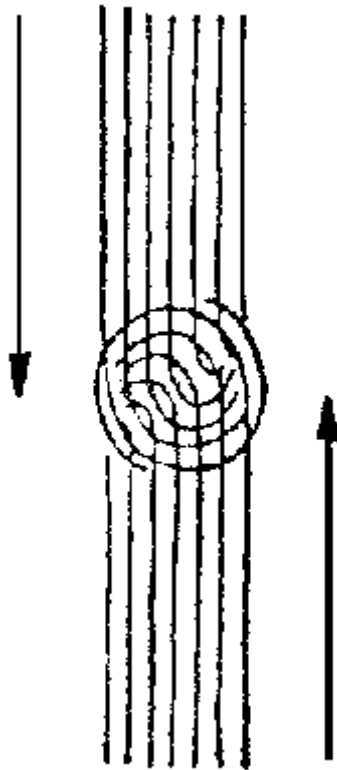
vrijeme, moramo uzeti u obzir kraće vrijeme, 27.5 dana za revoluciju lunarnog dana. Rekao sam vam da revolucija Mjeseca nije toliko u skladu s onom od Sunca, već s vremenom zvijezda. Stoga lunarno kretanje razumijemo ispravno jedino ako ne mislimo da ono pripada solarnom kretanju, već onom od zvijezda. U izvjesnom smislu dakle, solarno kretanje je izvan sustava kojem pripadaju Mjesec i zvijezde. Prema tome mi smo tako smješteni u univerzumu da smo s jedne strane usklađeni s stelarno-lunarnim sustavom, a s druge strane solarnim kretanjem.

Ovdje vidimo postepeni nesklad solarne i stelarne astronomije. Kao što smo vidjeli, ako imamo samo jednu astronomiju, sve pada u konfuziju. Do pravog razumijevanja možemo samo ako, neograničeni na jednu astronomiju, kažemo: U jednu ruku imamo zvjezdani sustav koji, u određenom smislu, u sebi sadrži Mjesec; a u drugu, sustav kojem pripada Sunce. Oni se međusobno isprepliću. Rade zajedno. Ali griješimo ako na oba primijenimo isti zakon.

Kada shvatimo da imamo dvije sasvim različite astronomije, reći ćemo: Kozmički događaji u koje smo uključeni imaju dva porijekla, ali mi smo tako smješteni da te dvije struje utječu u nas zajedno. Spajaju se u nama ljudskim bićima. Što je to što se onda odvija u nama? Recimo da se u nama odvija samo ono što priznaje prirodni znanstvenik — svakakve stvari bi se odvijale u ljudskom organizmu, kretanja supstanci i tako dalje; one bi se širile cijelim organizmom, također do mozga i stoga i do osjetila. Koja bi onda bila posljedica ako bi se cjelokupna transmutacija supstanci koja se odvija u ljudskom organizmu i koja je umetnuta u kozmos kao što sam objasnio — ako bi se taj metabolizam proširio do *mozga*? Nikada ne bi mogli biti svjesni da sami mislimo. Kisik, željezo i druge supstance, ugljik i tako dalje — o njima bi trebali reći, u njihovim uzajamnim odnosima, 'one misle u nama'. Ali u stvari mi nismo svjesni ničeg takvog. Nema ni govora da je to u našoj svijesti. Ono što u stvari imamo u našoj svijesti je sadržaj našeg duševnog života. To ne može biti ni pod kakvom hipotezom nego da je cjelokupno potpuno materijalno zbivanje porušeno, uništeno, i da u nama u stvari nema očuvanja sile i supstance, već je uništenjem supstance napravljen prostor, za razvoj misaonog života. U stvari, čovjek je jedna arena gdje se stvarno odigrava *uništenje supstance*. To nikada nećemo shvatiti dok god smo svjesni jedino onog što je izvan nas.

Sada, ako krenemo od pretpostavke da nakon 72 godine Sunce zaostaje jedan stupanj iza nebeske sfere, da je to razlika brzine između kretanja zvijezda i one od Sunca (razlika koja radi u nama, konvergira, takoreći, u nama); i ako zatim sebi predstavimo kako formiranje naše glave dolazi od zvjezdanih nebesa, i kako kada, prema predivnoj izreci, najprije 'vidimo svijetlo', postajemo uključeni u sunčevo kretanje, tada moramo reći: U nama postoji stalna tendencija da radimo s manjom brzinom nasuprot veće brzine zvijezda. U nama je suprotstavljano djelovanje zvijezda. Koji je efekt te opozicije? To je destrukcija onog do čega zvijezde dovode u nama materijalno, destrukcija toga; dakle, do destrukcije čisto materijalnog zakona dolazi kroz solarnu aktivnost. Stoga možemo reći: U našem napretku u svijetu kao ljudska bića, ako držimo korak, takoreći, sa zvijezdama, trebali bi ih pratiti na takav način kao da smo predmet materijalnog zakona univerzuma. Ali to nismo. Solarni zakoni se suprotstavljaju, drže nas natrag. U nama je nešto što nas drži natrag. Rezultanta dvije aktivnosti u nama može se točno izračunati, na primjer, u slijedećem

slučaju. (Izračun se ne može ovdje pratiti, najprije zato što bi trajao predugo i drugo zato što ga ne biste mogli slijediti). Tu se, recimo, javlja određeni pokret (strelica prema dolje), t.j. odvija se protok određenom brzinom; i struja se onda spaja s drugom strujom — treba pretpostaviti da drugi tijek ide ne u istom



već u suprotnom smjeru (strelica prema gore). Dvije struje utječu dakle jedna u drugu. Ili zamislite vjetar koji određenom brzinom vrtloži odozgo prema dolje, i drugi odozgo prema gore, i zakovitlaju se jedan u drugi. Ako uzmemo razliku brzine između struje prema dolje i prema gore, povezujući ih na takav način da razlika u brzini rezultira istim odnosom kao i razlika brzine između stelarnog vremena i solarnog vremena, zatim se kroz rotaciju javlja kondenzacija koja poprima vlastitu posebnu formu. Jedna kovitla prema dolje, i pošto druga kovitla prema gore vozeći većom brzinom, manja brzina bi bila ona koja vozi prema dolje, što ovdje daje (vidi dijagram) kroz koliziju, kondenzaciju, određenu figuru. Ta figura, zanemariivši nesavršenosti, silueta je ljudskog srca.

Dakle, preko susreta struje Lucifera i struje Jehove, moguće je konstruirati točnu figuru ljudskog srca. Ono je jednostavno konstruirano iz otkrivenja univerzuma. To je apsolutno točno; kretanje Sunca je izraz sporijeg kretanja koje se susreće s bržim kretanjem, i mi smo tako umetnuli u dva kretanja da se pojavljuje silueta našeg srca; i na njega pristaje ostatak ljudske forme. Iz ovoga vidimo da su misterije u stvari skrivene u kozmosu, jer dočim priznamo da imao dvije astronomije, koje zajedno daju rezultat — što je rezultat? Ljudsko srce. Cjelokupno gledanje moderne prirodne znanosti temeljeno je na činjenici da ne razlikuje ove dvije struje jednu od druge. To joj dovodi tragičnu sudbinu, da je harmonično djelovanje razdvojeno, ostavljajući u jednu ruku, događaje prirode, kako promišlja Julius Robert Mayer; a u drugu ruku, 'sekundarne rezultate', jer ljudi ne mogu kozmički ujediniti u misli što djeluje zajedno iz ovih dviju struja. Tako se za čovjekovo mišljenje svijet razdvaja na dva ekstrema.

Ovdje leži kozmički aspekt nečega od ogromne važnosti s obzirom na razumijevanje čovjeka i univerzuma. Ukoliko čovjek ne može obnoviti, na osnovu misli koja je danas dana, znanje sadržano u drevnim misterijima u vrijeme kada je čovjek iščekivao kršćanstvo — kao što sam opisao u knjizi, *Kršćanstvo kao mistična činjenica* — ukoliko ne može oživjeti to drevno znanje u sadašnjoj formi, kao što bi trebalo napraviti, sve znanje ostaje iluzija; jer ono što sada s takvom jasnoćom nalazi izraz u ljudskom srcu naći će se svugdje. Svugdje su događaji koji se odigravaju objašnjivi kroz sjedinjenje dviju struja, koje se javljaju s različitih izvora.

U umetanju Misterija na Golgoti u evoluciju naše Zemlje, moramo imati posla s događajem potpuno različite prirode od ostalih događaja u evoluciji Zemlje; i to ne bismo nikada razumjeli ukoliko ne počnemo učeći razumjeti sam kozmos.

Ono što sam danas rekao trebalo je biti priprema ili podloga na kojoj bi trebali moći graditi na našim predavanjima sutra i preksutra.

## PREDAVANJE XV

Dornach, 15 svibnja 1920

U prethodnim proučavanjima pokazali smo koliko je nužno proučavati čovjeka u njegovoj potpunosti ako ćemo vidjeti koliko je u svoj svojoj prirodi egzaktna kopija univerzuma kao cjeline. Posebno je važno primiti to znanje ne samo s našim intelektom, već također i našim osjećajem i voljom; jer jedino gledajući čovjeka u njegovoj ukupnosti kao rođenog iz cijelog univerzuma, može se steći dublje razumijevanje za ono što kršćanstvo želi biti za svijet. Lako bi se moglo prigovoriti da ako je to tako, zahtijevano je od modernog čovječanstva komplicirano razumijevanje detalja univerzuma i čovjeka da bi čovjek postao potpuni čovjek u njegovoj svjesnosti. Ipak samo promislite da ovaj zahtjev, koji sada pristupa čovječanstvu kao glavni zahtjev, nije osobitost znanosti duha. Da bi naznačio što točno mislim, najprije ću postaviti pitanje: Koji je zahtjev kršćanstvo donijelo kada se tek pojavilo u svijetu? U stvari je zahtijevano razumijevanje univerzuma koje je izvorno pripadalo drevnim poganskim koncepcijama, ali koje je tijekom vremena potpuno bilo zaboravljeno. Samo razmotrite što je za čovjeka tijekom vremena bilo postupno izgubljeno od temeljnih gledanja i osobina kršćanstva. Kršćanstvo se pojavilo na takav način da se moglo razumjeti jedino shvaćajući n.pr. Trojstvo: prirodu boga Oca, boga Sina — odnosno, Isusa Krista — i Duha. U smislu u kojem je kršćanstvo shvaćalo ta tri aspekta duhovnog Božanstva, razumijevanje njih zahtijevalo je ne manje nego razumijevanje takvih stvari kakve su danas dane od znanosti duha. Jedni što je sve što je vodilo do razumijevanja ideje o Ocu, Sinu i Duhu postupno bilo eliminirano; izbačeno je iz razumijevanja i postalo prazne riječi; zadržane su samo prazne ljušturre riječi. Stoljećima je čovjek imao ove prazne riječi, ljušturre. To je išlo toliko daleko da, nakon što su najprije dogmatski odbačene, ljudi su ih počeli ismijavati. Najbolji ljudi su ismijavali te prazne ljušturre. Na njih se sručio podsmijeh. ‘Dogmatska teologija’, rečeno je, ‘tvrđi da je Jedan Troje a Troje Jedan!’ to je zaista strašna varka, čista je obmana vjerovati da je kršćanski pokret ikada zahtijevao manje razumijevanja, manje samo-žrtvujućeg znanja, od onog zahtijevanog od moderne znanosti duha — i zahtijevanog da bi se ponovno steklo kršćanstvo. Najvažnije i temeljne činjenice su izbačene iz kršćanstva, i ako izostavimo da žive u različitim konfesijama kao riječi, možemo pitati: Što je zaista čovjeku ostalo od temeljnih ideja samog Krista? Kako moderni čovjek pravi razliku između Krista i univerzalnog kozmičkog boga s kojim se može susresti u idejama o Jahvi ili Jehovi? Skrenuo sam pažnju na činjenicu da čak i teolozi kao Harnack ne prave razliku. Koliko je ljudi danas načistu s tim što treba shvaćati kao Duh? Ljudi su postali toliko ‘apstraktni’, zadovoljni samo s praznim ljušturama riječi; bilo da ostaju u crkvama i zadovoljni su; ili su — kako ih zovu — ‘prosvijetljeni’, sve ismijavaju. Ono što je dano u praznim ljušturama riječi nikada ne može imati snagu da donese svijetlo u pojedine djelatnosti ljudskog znanja.

Samo razmislite koliko smo daleko otišli u ovom smjeru. Sve što je bilo uključeno u znanje drevne Grčke bilo je u isto vrijeme i iscjeljujući princip. Iscjelitelj je bio svećenik a u isto vrijeme i učitelj naroda. Da je učitelj i svećenik bio također i



iscjelitelj pretpostavlja da je nešto nezdravo bilo prisutno u cijelom civilizacijskom procesu; inače ne bi bilo utemeljeno govoriti o iscjelitelju. Govorili su o iscjelitelju jer su iz instinktivnog znanja još imali razumijevanje cijelog kozmičkog procesa, naprednije i silnije nego mi danas posjedujemo. Čovjek danas predstavlja kozmički proces kao da ide svojim tijekom na takav način da je ono što dolazi kasnije uvijek posljedica onog što je bilo ranije; ali to u stvari nije tako. Starije instinktivno znanje je bilo svjesno da to nije bilo tako. Danas čovjek zamišlja, posebno oni koji apstraktno govore o progresu, da je evolucija kontinuirano vezana uz uzlazak. Taj utisak o usponu evolucije nalazimo kod površnih filozofa modernih vremena. Čovjek koji je jednostavno ponesen općim predrasudama vremena, kao što je Wilhelm Wundt, nefilozof, koji je za mnoge postao filozof dana, kao navodni filozof također je govorio o takvom “univerzalnom progresu”, bez i najmanjeg znanja o tome što stvarno leži u aktualnoj struji ljudskog razvoja. Moramo shvatiti da u stvarnoj struji ljudskog razvoja uvijek postoji tendencija prema degeneraciji. Tamo nema tendencije prema progresu, najmanje od svega u povijesti. Postoji stalna tendencija prema degeneraciji, samo zbog onoga što zovemo učenje, ili znanje, radeći stalno protiv toga, to je uzdizanje što bi inače bilo uronjavanje u dubine. Samo na taj način mi napredujemo.

Sa ovog stajališta razmotrimo kako stoje stvari kod djece. Dijete je rođeno. Ljudi govore o nasljeđivanju, ali nasljeđujemo samo ono što vodi u nazadovanje. Ako dijete ne bi bilo educirano cijelim svojim okruženjem i kasnije školom i životom, ono bi degeneriralo. Edukacija je čuvanje od degeneracije, ona donosi iscjeljenje. Staro instinktivno znanje o čovjeku još bi gledalo kao proces iscjeljenja sve povezano s znanjem, edukacijom ili svećenstvom. U stara vremena služba liječnika ne bi mogla biti odijeljena od one od svećenika, oni su bili jedno i isti. Moderna evolucija je odvojila prirodnu znanost od znanosti o duši i duhu, kao što sam objasnio na jučerašnjem predavanju. Tako čovjek ostavlja medicinskoj znanosti liječenje svega što, prema Julius Robert Mayer-u, nema ništa s ljudskim stremljenjima, već je povezano jedino s upotrebom konjskih snaga i njihovom transmutacijom u toplinu u konjima, u osovinama kočije, u putovima gdje se kotači okreću, i tako dalje. To je, grubo govoreći, ostavljeno liječniku; i ljudi kao Rubner u Berlinu, koji je samo predstavnik takvog načina razmišljanja, izračunavaju što je nužno za ljudski život gotovo kao da je čovjek vrsta komplicirane peći.

Ali sada izvucite socijalno-etički zaključak o ovakvoj koncepciji, i prepoznajte da ako su u svemu što se odvija u transmutaciji sile, svrhe i stremljenja čovjeka samo sekundarni efekt, onda smo suočeni s mogućnošću da povjerujemo da svijet može nastaviti bez tih sekundarnih efekata. U stvari to je zaista tajno vjerovanje modernog čovjeka, da se stvarno sastoji samo od fizičkog, i sve drugo je sporedna struja, sekundarni efekt.

Suočeni s takvim gledanjem dosljedno bi bilo jedino odbaciti kršćanstvo, kao što su to učinili materijalisti sredine devetnaestog stoljeća. Oni su u stvari nastavili do logičnog zaključka materijalističke kozmičke koncepcije, govoreći: Ako je naturalizam u pravu, tada mu ostaje jedino ismijavati ideju o bilo kakvoj razlici između prijestupnika i dobrog čovjeka — jer naravno, ista količina sile je transmutirana u toplinu u jednom kao i u drugom! Pitanje koje zasja svijetom u sadašnje vrijeme zaista je često pitanje poštenja, hrabrosti i dosljednosti. U vrijeme kada čovjek

zasigurno nema to poštenje u odnosu na vanjske stvari života, zaista nije iznenađujuće da ga nema ni s obzirom na ova kardinalna pitanja.

Tako dolazi do toga da moderno čovječanstvo još govori o Kristu, bez da stvarno zna da Njega treba razlikovati od univerzalnog boga koji je ispod sve prirode. Ako je koncept Krista postupno promijenjen u jednostavni koncept Boga, to označava nazadak čovječanstva, povratak *prije* Misterija na Golgoti. Da bi ispravno razumjeli kršćanstvo nužno je ovaj princip degeneracije uzeti ozbiljno, i nasuprot tome smjestiti nužnost djelovanja iz nečeg sasvim različitog od onog što u sebi nosi sjeme degeneracije. Pažnja sadašnjeg čovjeka treba biti privučena na činjenicu da u to vrijeme tijekom zemaljskih događaja kada se Zemlja kretala — zajedno s čovjekom, naravno — kroz Misterij na Golgoti, na Zemlji se zbio događaj koji ima značenje ne samo za čovječanstvo, već za cjelokupan zemaljski život.

Za to shvatiti, Prirodu i Duh treba naravno proučavati s mnogo većom ozbiljnošću nego što je moderno čovječanstvo sklono. Da bih to objasnio, pokazati ću natrag na nešto što je živjelo u svijesti čovjeka, možda do osmog stoljeća prije Krista. Čovjek nije percipirao sebe kao izolirano biće, kako radi danas. Danas se osjeća kao biće zatvoreno unutar svoje kože, ali do sedmog ili osmog stoljeća pr.Kr. osjećao se kao član cijelog univerzuma, koji ima udjela u zbivanjima cijelog univerzuma. Danas se može činiti groteskno, činjenica je da u tim starijim vremenima čovjek nije osjećao da je njegova glava tako jako zatvorena njegovom lubanjom, osjećao je da se ono što je živjelo u njegovoj glavi širilo u kozmos, i pripadalo cijelim zvjezdanim nebesima. Koliko god danas čudno izgledalo, osjećao je sebe u sferi zvijezda, jer je osjećao svoju glavu u živoj vezi s njima. Tako je sebi govorio: 'Kada me noćno nebo zasvodi, to sam u stvari *ja sam*, koji tamo živi u živoj zajednici moje glave sa zvijezdama.' Rekao je: 'Ja slijedim tijek vremena dalje, kada se nakon noći pojavi dan. Tada zvijezde koje izlaze na jednoj strani zalaze na drugoj, na njihovu mjestu izlazi Sunce. Konfiguracija zvijezda više ne radi u mojoj glavi, jer mjesto zvjezdanih nebesa zauzima Sunce i moje oči su te koje su usklađene sa Suncem.' I pošto je živopisno osjećao: 'Moje oči su usklađene sa Suncem kada sam na Zemlji aktivan tijekom dana,' sebi je rekao: 'Baš kao što su sada u zemaljskoj egzistenciji moje oči usklađene sa Suncem, tako je i u egzistenciji koja je prethodila Zemlji (zovemo je egzistencija Mjeseca) moja cijela glava bila vrsta oka; ne kao sada, percipirajući objekte na dvostruki način, već, gledajući vani u kozmos bilo je u meni, u mom mozgu, takoreći, onoliko malih očiju koliko je zvijezda. Iz tih malih očiju je izraslo sve što sada živi u mom mozgu; i moje čulne oči samo su kasniji proizvod, usklađen sa Suncem kao što je moj mozak bio s zvjezdanim nebesima. Prema tome moj mozak je kasniji proizvod evolucije oka, ili u stvari mnogo odvojenih očiju, onolikog broja koliko je zvijezda što vani sjaje u noći. Dakle moj mozak je izrastao iz osjetila; i ono što je sada u egzistenciji Zemlje, moje oko, pomoću kojeg sam u komunikaciji s mojim zemaljskim okruženjem, biti će unutarnji organ, kao što je sada moj mozak, kada Zemlja bude zamijenjena drugim planetom (koji kao što znate zovemo stanje Jupitera). Ono što je sada na mojoj vanjskoj površini biti će povučeno u moje unutarne biće. Ljudi će tada izgledati drugačije. Ono što imaju sada kao odgovarajuće s njihovim okruženjem u budućim vremenima će formirati unutarnji organ.' Drevno čovječanstvo je to osjećalo instinktivno i kazalo: 'Svjetlo prodire; kroz oči mojih osjetila, ali u mojem unutarnjem biću ja čuvam svjetlo starijih vremena. Radi u meni kao misao. Prije

negoli je Zemlja postala Zemlja, misao je bila osjetilna percepcija, kada je bila raniji planet; a moja osjetilna percepcija biti će u budućnosti misao.' U drevna vremena čovjek je sve to opažao kao mudrost, koju je osjećao 'instinktivno' kako danas kažemo. Drevni se nisu razbacivali riječju 'instinktivno' kao danas, oni su rekli: 'To je mudrost koju su bogovi s nebesa donijeli nama na Zemlju.' Ono što se u njima pojavilo instinktivno u vezi prošlosti, sadašnjosti i budućnosti rekli su: 'To su nam donijeli Besmrtni.' To su sebi predstavili u *Slikama*. Što nam Isis-slika govori? 'Ja sam sve; ja sam prošlost, sadašnjost i budućnost. Moj Veo ni jedan smrtnik nikada nije podigao.' Moderna interpretacija ovoga zaista je čudna! Ljudi danas u materijalističkim terminima razmišljaju o izreci koja sadrži izraz 'smrtnik'. Oni ne razmišljaju, u slučaju ove izreke o Izis: 'Ja sam prošlost, ja sam sadašnjost, ja sam budućnost. Moj veo nije ni jedan *Smrtnik* još podigao;' već misle o tome kao: 'Ja sam prošlost, sadašnjost i budućnost; moj veo nije ni jedan *čovjek* još podigao.' Današnji ljudi ne razmišljaju kako za sebe s druge strane misle da su besmrtni i stoga 'Moj veo nije ni jedan smrtnik ikada podigao' ne može se gledati kao konačna rečenica. Novalis je rekao: 'Dakle onda, moramo postati besmrtni, tako da možemo podići veo Izis.'

Razmislimo o osnovnoj misli iznesenoj od modernih materijalista. Zadovoljstvo im je misliti: 'Ja sam sve. Ja sam prošlost, sadašnjosti i budućnost. Moj veo nikad ni jedan čovjek nije podigao.' Jer tako su pošteđeni napora da ga podignu, i njihovi filozofi sada mogu podučavati da je čovjek dosegno granice znanja. U stvari oni misle da je čovjek toliko indolentan da ide putem znanja. Ne sviđa im se da tako kažu, pa kažu da je čovjek dosegno granice znanja.

U našem dobu, koje želi biti nezavisno od autoriteta, takve stvari su prihvaćene, ali ne smiju se prenijeti u budućnost, ako čovjek neće pasti u dekadenciju. Ne smije se previdjeti da nitko nema prava nazivati sebe kršćaninom tko vjeruje samo u opći napredak i ne shvaća da ako bi Zemlja bila prepuštena sebi od Misterija na Golgoti, pala bi u dekadenciju. Stoga je nužno ovoj dekadenciji suprotstaviti nešto što *ne možemo* dobiti od Zemlje, niti od onog od čega Zemlja potječe — boga Oca — već to treba dobiti od boga Sina, i mora biti ubačeno u kontinuiranu evoluciju čovječanstva. Apsolutno je odstupanje čovjeka od njegova zadatka danas ako nastavi biti nesklon priznati da je univerzum doveden u vezu s Krist-događajem. Promislite što stvarno znači kada, premda pod jurišima katoličke i evangelističke konfesije, znanost duha izjavljuje da Krist-koncept i Kozmos-koncept moraju biti ujedinjeni, dok se protiv toga uvijek kaže: 'Znanost duha nema pojma da Krista treba shvatiti jedino u etičkom smislu, kao nešto umetnuto jedino u moralni poredak svijeta.' Ako čovjek drži moralni poredak svijeta kao sekundarni efekt transmucije sila, tada Krist-koncept umetnut jedino u moralni poredak svijeta, također se javlja kao samo sekundarni efekt u kozmičkom sustavu.

Govorili smo o jednoj stvari na koju je ukazivalo staro instinktivno znanje čovječanstva, naime da je ljudski mozak u vezi sa zvjezdanom sferom, i da su ljudske oči na određeni način usklađene sa sferom Sunca. Vraćajući se u ranije periode, kada je čovjek još posjedovao kvalitativno znanje o astronomiji i zemaljskim elementima, vidimo da je svijetlo dovedeno u odnos sa onim što je najbliže našoj Zemlji, sa zrakom. S njihovim instinktivnim znanjem, drevni nisu mogli misliti o svijetlu bez zraka. Moderni mislioci s njihovim apstraktnim znanjem ono što objašnjavaju kao

svijetlo ne dovode u vezu sa zrakom. Zasigurno da to opisuju na predivan način — kao vibracijsko kretanje etera; ali u odnosu na zrak, najdalje što idu je da gledaju na zrak kao na medij kroz koji prolazi svijetlo. Zaista je izvanredno koliko malo ljudi razmišljaju o onome što je pred njima! Zemlja: beskonačni prostor: zvijezde. Među tim zvijezdama su neke čija svjetlost treba milijune godina da dosegne Zemlju. Noć pada. Ovdje je zvijezda čija svjetlost treba kraće vrijeme da dosegne Zemlju. Samo zamislite na trenutak: Što imamo u zrakama njihova svijetla? Zasigurno ne vidimo samu zvijezdu kada gledamo u smjeru svjetlosnih zraka. Zrake svijetla koje susreću naše oko, prema toj teoriji, dolaze od nečeg što je milijune godina otraga; možda je čak davno nestalo, ali njeno svijetlo još putuje ovamo. Ništa nam ne govori što je stvarno vani u kozmosu. Sve što nam kaže je kako se približavaju kanali svijetla, koji možda mogu voditi natrag do neke još postojeće zvijezde ali koji mogu također voditi do neke zvijezde koja nije više tamo.

Moramo se upoznati s mišlju kako se za nas svjetlosna pojava kao takva čini očiglednom u pojavi zraka; jer premda svijetlo prolazi kroz prostor bez zraka, od nas nije viđeno u prostoru bez zraka, već u zraku ispunjenom prostoru, jer samo u takvom mi možemo postojati. Dakle za nas su svijetlo i zrak doživljeni zajedno. Na ovaj način možemo dublje ući u ljudsku konstituciju; možemo ići korak dalje. U ljudskoj glavi možemo prijeći od očiju do nosa. Nos (orijentalna filozofija o tome zna mnogo), nos je organ kroz koji netko udiše i izdiše. Oko je prijemni organ za svijetlo. Nos i oko su podijeljeni. Nos je prilagođen za zrak, i sve što je prilagođeno za zrak širi se u svijet planeta. Sunce čini početak rada u našem zemaljskom dijelu; ali ostali planeti rade na ostatku naše konstitucije; i čim dolazimo dolje iz zvjezdanog svijeta u onaj od Sunca i planeta stižemo, u slučaju čovjeka, takoreći, na nos. Zatim dolazimo dolje sasvim na zemaljsko, prelazeći od nosa na usta, na organ okusa, i, uzimajući supstance Zemlje preko tog organa, spuštamo se od planetarnog u svijet Zemlje. Ostatak čovjeka imamo kao dodatak; glavu kao dodatak očiju, grudi kao dodatak nosa, i sav ostatak čovjeka, čovjeka udova, čovjeka metabolizma kao dodatak organa okusa. Sada imamo raspodijeljenog čovjeka, uzimajući ga u njegovoj ukupnosti, na zvjezdani svijet, solarni i planetarni svijet i svijet Zemlje. Smjestili smo ga u cijeli univerzum i kada pogledamo njegov mozak — iznutra, ne izvana; ne fizičkom anatomijom, već unutarnjim znanjem — u ljudskoj glavi vidimo, utoliko što je nositelj mozga, direktnu kopiju zvjezdanog svijeta. U svemu što se širi od nosa do pluća vidimo, kopiju planetarnog sustava sa Suncem. Ako zatim razmotrimo ostatak, vidimo onaj dio čovjeka koji je vezan uz Zemlju, kao što su n. pr. životinje. Samo na ovaj način dolazimo do prave usporedbe između čovjeka i ostatka svijeta. Ovako čovjek treba biti shvaćen, čak i u detaljima.

Razmotrimo na trenutak cirkulaciju krvi. Krv, transmudirana vanjskim zrakom, ulazi u lijevu aurikulu, prelazi u lijevu komoru, i otuda se kroz aortu grana kroz organizam. Možemo reći: Krv prelazi od pluća u srce, otuda u ostatak organizma, ali račvajući se također u glavu. Krv međutim u prolazu kroz organizam uzima ishranu. I u to je uneseno sve što je zavisno o Zemlji. Sve što digestivni aparat uvodi u cirkulaciju krvi je zemaljsko. Ono što je uvedeno kroz disanje, kada u optok krvi uvodimo kisik, planetarno je. I onda imamo cirkulaciju krvi koja ide u glavu, što uključuje sve što sačinjava glavu. Baš kao što smjer cirkulacije pluća s njihovom apsorpcijom kisika, i izbacivanja ugljične kiseline, pripada planetarnom sustavu, baš



kao što ono što je uvedeno kroz digestivi aparat pripada Zemlji, tako i onaj dio cirkulacijskog kursa koji se grana gore, pripada zvjezdanom svijetu. On je, takoreći, izvučen iz aorte a zatim struji natrag i ujedinjuje se s krvlju koja struji natrag iz ostatka organizma, tako da objedinjeni struje natrag u srce. Ono što se grana gore govori, takoreći, cijelom ostatku cirkulacijskog kursa: 'Ja ne sudjelujem ni u procesu sjedinjavanja s kisikom niti u digestivnom procesu, već se odvajam. Ja sebe okrećem prema gore.' To je ono što pripada zvjezdanom svijetu. I nervni sustav se može pratiti na isti način.

Ne dolazi se do percepcije čovjeka ako se misli da se on može proučavati samo s fizičkog aspekta. Radeći tako u lubanji samo nalazimo onu srž opisanu od naše fizičke anatomije! Ono što ona opisuje jednostavno ne postoji. To je u stvari sastavnica sila zvjezdanih nebesa. Opisati fizički mozak sam po sebi, to je kao opisivati ružu samu po sebi. To nema smisla, jer ruža nije entitet za sebe. Ne može se razdvojiti od svog grma. Ona je ništa odvojena od njenog grma. Tako je isto, ljudski mozak ništa odvojen od zvjezdanih nebesa.

Podsjetimo se međutim prave prirode Sunca. Stalno sam naglašavao kako bi fizičari bili zaprepasteni ako bi mogli opremiti zračni brod (to u stvari spada u dio njihovih ideala), i mogli putovati do Sunca, zamišljajući da će tamo naći užarenu kuglu plina. To ne bi našli, već usisnu sferu, koja pokušava sve apsorbirati u sebe, zaista prazni prostor, čak i manje nego prazan, negaciju materije. Unutar obima Sunca nema ničeg usporedivog s našom materijom. Ono nije samo prazno, već manje nego prazno; ono je praznina, baš kao otvor, u usporedbi s ostalom materijom. Zaista je važno da se ne bi trebalo, ovih dana, početi špekulirati o stvarima svijeta, bez ikakvog suglasja sa stvarnošću, već se ispuniti duhom stvarnosti. Nedavno sam dosta kazao o Teoriji relativnosti. Sjetiti ćete se što sam iznio u vezi Einsteinove kutije posredstvom koje bi teorija gravitacije trebala biti nadvladana. Druga Einsteinova tvrdnja je da su čak i dimenzije tijela samo relativne, i zavise od brzine kretanja. Dakle, prema Einsteinovoj teoriji, ako se čovjek kroz kozmički prostor kreće određenom brzinom, neće zadržati svoj obim od sprijeda do natrag, već bi postao tanak kao list papira. To je raspravljano sa svom ozbiljnošću. Takvo vrzljanje u mislima koje su za realnost strane oblikuje današnju 'znanost'. I to je suprotni pol onoga što s druge strane imamo kao vjeru.

Liječnik je protjeran u čisto fizičko, svećenik u ono što je čisto duševno. A ono duhovno, to je ukinuto. Ali onda se dođe do razmatranja svega izvan fizičkog kao sporedne stvari — konji, kočijaš, oni su za fizička osjetila stvarni; a snage konja, one su transmutirane u toplinu, toplinu konja, toplinu osovina, i toplinu brazda na putu; a ostalo, dakle, ostalo ne možemo zvati čak ni 'peti kotač' vagona, jer je on manje od toga, samo je sporedna stvar, sekundarni efekt. S obzirom na svećenika, ne može se čak ni reći da je peti kotač vagona u modernoj koncepciji — jer što on postiže ako je sve 'ostalo' sporedni efekt? Kada fizičari kao Julius Robert Mayer stvaraju filozofiju, oni stvaraju fiziku; i kada pristaše duševne supstance, ili što god da je, stvaraju filozofiju, ona postaje apstraktni koncepti; i dvije svjetske struje teku jedna do druge sasvim strane jedna drugoj, materijalistički fizičar sredine devetnaestog stoljeća i pastor propovjednik; oni se zaista niti razumiju niti obraćaju pažnju jedan na drugog, u najboljem slučaju možda se takmiče politički. Sada je sigurno došlo vrijeme u kojem



je vrlo malo časti i dosljednosti, i tom stanju stvari treba se ozbiljno suprotstaviti i prevladati ga.

Ne trebamo se samo suprotstaviti zlovolji, već onome što možda također treba uzeti u obzir, naime svakakvim glupostima i ignoranciji. Tako stvari stoje. — Skrenuti ću vašu pažnju posebno na činjenicu da sam iz izvjesnog motiva namjeravao za Duhove održati tri predavanja o filozofiji Tome Akvinskog. [\*Vidi *Iskupljenje mišljenja*.] Ne znam da li će nam naši oponenti zaniijekati pravo da ovdje proučavamo Tomu Akvinskog. Kao što znate, ukazom Pape Lea XIII, doktrina Tome Akvinskog je proglašena službenom filozofijom Rimske katoličke crkve i pitam se da li će ovo, što ćemo ovdje proučavati, biti opisano kao nezakonita propaganda iz Dornacha! Čekati ćemo i vidjeti. Neka vjetar zvižduče iz kojeg god centra, mi ćemo ga čekati. Ali možda je dobro da jednom sav govor koji dolazi iz određenog centra dočekamo s ozbiljnom studijom doktrine Tome Akvinskog.

## PREDAVANJE XVI Dornach, 16 svibnja 1920

Kada pokušavamo dokučiti čovjekov položaj u univerzumu kao cjelini, to je pitanje usmjeravanja pažnje ne samo na prostor već i vrijeme. Svatko tko uopće prati povijest ljudske evolucije, naći će da je da je osobitost orijentalne koncepcije univerzuma da prostor postavi u prvi plan, ne ostavljajući vrijeme potpuno zanemareno, ali smještajući sve što se tiče prostora u prvi plan. Osobitost zapadne koncepcije univerzuma je da posebno računa s vremenom, i upravo taj pogled na vremensko u ljudskoj evoluciji i univerzumu ono je što primarno treba razmotriti kod ispravnog gledanja na Krist-snagu. Da bi prepoznali pun značaj Krist-snage u ljudskoj evoluciji na Zemlji, moramo moći samog čovjeka ispravno smjestiti u cijeli univerzum, u vremenskom smislu. Uobičajeno vjerovanje u očuvanje sile, a posebno ono u očuvanje tvari, to ometa. Zakon o očuvanju sile je onaj koji bi tako smjestio čovjeka u univerzum kao da je samo proizvod prirode. Napravljeni su pokušaji da se otkrije procedura transmutacije preko sagorijevanja onoga što čovjek uzima kao ishranu, i da se otkrije kako je postavljena toplina sagorijevanja i kako se u čovjeku javljaju druge snage kao transformirane snage hrane. U moderna vremena su takve pokušaje već radili studenti. To je kao misli koje su izražene nekako na slijedeći način. Čovjek vidi zgradu, čuje da je to banka, i nastoji na neki način izračunati koliko je novca ušlo u banku a koliko izašlo; i našavši da su količine iste, izvlači zaključak da se ili novac tamo transformirao ili je ostao isti, ali da u banci uopće nema službenika. To je otprilike logika razmišljanja da što god je čovjek pojeo da se može opet naći u transformiranim snagama njegova zagrijavanja, njegove aktivnosti. Ovdje također nedostaje hrabrosti da se provjeri dubina razmišljanja na kojoj leže moderni principi. Može se zaista doći do mnogih stvari *ispitujući* ono što nalazimo u modernoj znanosti; treba samo isprobati njenu logiku i posebno njenu stvarnost.

Sada je stvar da je na račun mnoštva nerealnih i nelogičnih načina razmišljanja, čovjek smješten u dilemu u kojoj, kako sam već pokazao, s jedne strane stoje ideali, kao sekundarni efekti, a s druge strane, prirodne pojave; i ne možemo naći načina kako između njih izgraditi most. Najviše što je napravljeno je pokušaj od brbljavaca iz sfere filozofije da o prirodnim pojavama govore na način koji se ulaguje primitivnoj misli čovjeka; i taj govor ne želi ući ni u što konkretno, već se radije prešutno slaže s takvim besmislicama kao što su one od Euckena ili Bergsona. Ono što je od stvarne važnosti, najprije je, da se treba upitati: Što je to što čovjek nosi u sebi iz cijelog obujma univerzuma? Što mu omogućava kao članu univerzuma da tako radi sa svojim egom, da se može vidjeti da je ono što proizlazi iz te aktivnosti njegovo vlastito? Sada od svih stvari u univerzumu, od svih svojstava postojanja u univerzumu, jedno takvo svojstvo je lakše proučavati od ostalih, samo ako se po strani ostave predrasude moderne znanosti, i to je element *toplina*.

Zasigurno treba reći da u prvom redu čak i animalni svijet, a možda u nekoj mjeri i biljni svijet, ima vlastitu toplinu; ali toplinu višeg animalnog svijeta i čovjeka može se razlikovati od ostalih vrsta individualne topline. I sada je nužno istražiti ono što se

može nazvati toplina svojstvena čovjeku. Jer u toj posebnoj toplini (ostavljajući na trenutak po strani onu animalnu, premda ono što govorim nije u kontradikciji s činjenicama animalnog svijeta; ali u sadašnjim promatranjima to bi nas vodilo predaleko), u onom što čovjek posjeduje kao vlastitu toplinu — u tome ima svoju najskriveniju tjelesnost, najskrivenije tjelesno polje aktivnosti. To izmiče našoj pažnji, samo zato jer promiče našem promatranju da element *duše i duha* koji boravi u čovjeku nalazi svoj neposredni nastavak u učinku koji ima na toplinu unutar njega. Da bi govorili o čovjekovoj *tjelesnoj* prirodi čisto i jednostavno, treba stvarno govoriti o njegovu toplinskom tijelu. Kada pred nama vidimo čovjeka, također smo suočeni s zatvorenim toplinskim prostorom, koji je na višoj temperaturi od svog okruženja. U toj povišenoj temperaturi živi element duše i duha čovjeka, a duša i duh u njemu su pomoću topline posredno preneseni, u njegove druge organe. Na ovaj način također, nastaje čovjekova Volja.

Volja nastaje preko činjenice da se u prvom redu djeluje na čovjekovu toplinu, zatim na organizaciju pluća, otuda na njegovu organizaciju fluida, i otuda samo na ono što je mineralno ili čvrsto u njegovu organizmu. Dakle čovjekova organizacija treba biti predstavljena kako slijedi: Prvi dio na koji treba djelovati je toplina, zatim se preko topline djeluje na zrak; otuda utjecaj djeluje na vodu — fluidni organizam — i otuda na čvrstu organizaciju. (skrenuo sam pažnju na činjenicu da je čvrsti dio čovjekove organizacije najmanji, jer on je više od 75% vodeno tijelo.) Ova činjenica, da zaista živimo i krećemo se u toplinskom elementu, jedna je od fizioloških činjenica koju moramo imati na umu, jer ono što čini izolirani toplinski prostor ne smijemo jednostavno gledati kao na prostor čiste jednolične topline, koji ima temperaturu veću od okruženja — ne, moramo ga gledati kao da ima *diferencirane* dijelove, topline i hladnije. Baš kao što se naša jetra, pluća i tako dalje, razlikuju jedno od drugog, tako i dijelovi našeg toplinskog organizma; i ta diferencijacija se stalno mijenja iznutra. To je stalno pokretna diferencijacija, i ono što se u prvom slučaju ujedinjuje s aktivnošću duše i duha ima svoje biće u toj unutarnjoj toplinskoj organizaciji.

Filozofi danas kažu da se utjecaj duše i duha na tijelo ne može percipirati, jer zamišljaju ruku kao vrstu čvrste poluge; i naravno ne mogu vidjeti kako bi se aktivnost duše ili duha, koja je shvaćena što je apstraktnije moguće, prenijela do ove čvrste poluge. Ali treba samo uperiti pažnju na tranziciju, i tamo nalazimo ono što je za čovjeka organizirano iz cijelog univerzuma. Ako stvarno proučavamo ljudsku *misao*, nalazimo da misao koja se umeće u našoj glavi ima mnogo toga s unutarnjim radom koji se odvija unutar toplinskih povezanosti. (To nije sasvim točno kazano, ali nepravilnost se može jedino ispraviti tijekom vremena. Moramo pokušati doći do potpune slike, stoga ću početi s površnijim opisom.) Ako tu između promatramo taj rad misli u toplinskom prostoru, u izoliranom toplinskom prostoru, evidentno je da se odvija nešto kao kooperacija aktivnosti misli i toplinske aktivnosti. U čemu se ona sastoji? Tu dolazimo do nečeg što zahtijeva veoma pažljivo razmatranje.

Uzimajući najprije cijelog ostalog čovjeka, a zatim njegovu glavu, možemo naravno, ući u trag transmutaciji materije (metabolizam) od ovog prvog do potonjeg; i činjenica da naposljetku glava ima veze s mišlju — to percipiramo kao direktno iskustvo. Što se ipak događa? Voditi ćemo do toga postupno odgovarajućim slikama. Recimo da imamo neku fluidnu supstancu; dovedemo je do točke vrenja, zatim

isparava, i mijenja se u razrjeđeniju supstancu. Isti proces se daleko intenzivnije događa s ljudskom mišlju. Sve što igra svoju ulogu kod transmutacije supstanci u ljudskoj glavi, dovodi do toga da sve supstance uvenu kao sediment, to je nataloženo, i od toga ne ostaje ništa osim puke *slike*.

Sada ću uzeti drugi primjer. Recimo da imate posudu koja sadrži otopinu. To ohladite, što je opet toplinski proces. Ispod se sakuplja sediment, a iznad ostaje finija tekućina. Takav je također slučaj i s ljudskom glavom; jedino što tu nikakva supstanca nije gore sakupljena, ništa osim slika, sva materija je protjerana. To je aktivnost ljudske glave; uobličava ono što su puke slike, i protjeruje materiju.

Ovaj proces se, u stvari, odvija u svemu što se može nazvati tranzicija čistog mišljenja. Sve materijalne supstance koje su koordinirane u čovjekovu unutarnjem životu padaju natrag u organizam, a ostaju samo slike. Činjenica je da kada se uzdignemo do čiste misli, mi živimo u slikama. Naša duša živi u slikama; i te slike su ostaci svega što je prije otišlo. Ne ostaju supstance, već slike.

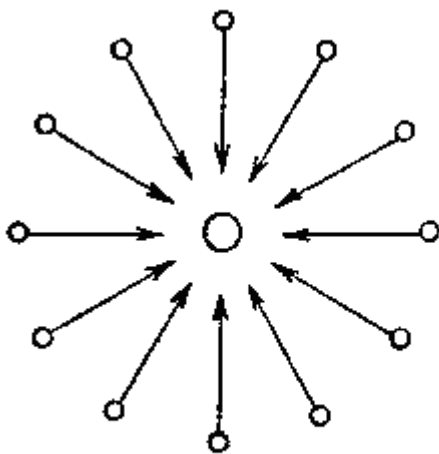
Ono što je upravo prezentirano može se slijediti u samim mislima, jer se ovaj proces odvija jedino u trenutku kada se misli mijenjaju u puke slike. Na početku misli žive, takoreći, *utjelovljene*. Prožete su supstancom; ali kao *slike* one se odvajaju od te supstance. Ako međutim, radimo na istinski duhovno znanstveni način, možemo sasvim lako razlikovati čistu misao, misao oslobođenu osjetila koja se odvojila od materijalnog procesa, od svih misli koje pripadaju onom što sam u ovim predavanjima nazvao “instinktivna mudrost drevnih.”

Ta instinktivna mudrost drevnih, kako je danas učimo, nosi u sebi, sasvim doslovno i egzaktno, osobinu da nije dovedena do takvog filtriranja misli da su sve materijalne supstance otpale. Takvo izbacivanje sve materije rezultat je ljudskog razvoja. Premda nije promatrano od vanjske fiziologije, činjenica je da su praktično — naravno praktično i aproksimativno — misli zemaljskog čovječanstva *prije* Misterija na Golgoti uvijek bile sjedinjene s materijom, i da je u vrijeme intervencije Misterija na Golgoti u život Zemlje, čovječanstvo došlo do točke u evoluciji da se može distancirati od materije u unutarnjem procesu mišljenja; postala je moguća misao oslobođena materije.

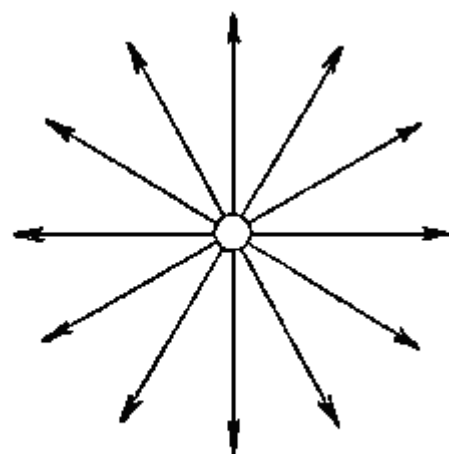
To se ne smije gledati kao nevažno! Zaista je od krajnje važnosti da promatramo taj razvoj u zemaljskom životu — da je čovjek u svojoj evoluciji postao slobodan od utjelovljenja misli; da su se promijenile u puke slike. Tako možemo reći da su *do vremena* Misterija na Golgoti, u čovjeku živjele utjelovljene slike; ali *nakon* Misterija na Golgoti, u čovjeku žive slike oslobođene materije. *Prije* Misterija na Golgoti, univerzum je radio na čovjeku na takav način da nije mogao postići slike slobodne od tijela, slobodne od materije. *Od* Misterija na Golgoti, univerzum se, takoreći, povukao. Čovjek se premjestio u egzistenciju koja se odvija jedino u slikama.

Ono što je čovjek prije Misterija na Golgoti osjećao kao njegovu vezu s univerzumom, to je također povezivao sa Zemljom. Povezivao je ljudski život na Zemlji s Nebesima. To možemo promatrati sasvim egzaktno. Hebrej starine je bio jasno i upečatljivo svjestan da su dvanaest plemena starog Izraela na Zemlji bili projekcije konstelacija Zodijaka. Dvanaesterostrukost univerzuma dolazi do izražaja u životu ljudi; i možemo reći da je u tim danima život čovjeka bio zamišljan kao rezultat

dvanaesterostrukosti Nebesa, Zodijaka. Svaki čovjek je osjećao da zvjezdana nebesa struje u njega; a iznad svega je grupa ljudi osjećala sebe kao grupa u koju su zračila zvjezdana Nebesa. U evoluciji hebrejske starine moramo se vratiti natrag u vrijeme kada nam je kazano o dvanaest sinova Jakova kao projekciji na Zemlji od dvanaest oblasti Nebesa. Baš kao što je u sijedoj davnini postojalo to strujanje nebeskih snaga na čovjeka Zemlje, tako je isto, od tada na različitim dijelovima zemljine površine do evolucije dolazilo u različita vremena, u Europi sličnu stvar nalazimo u kasnije vrijeme. Moramo se vratiti u Srednji vijek i proučiti legende o kralju Arturu i njegovom Okruglom stolu, te značajne keltske legende. Jer središnja Europa kasnije se razvila do stupnja kojeg su stari Hebreji dosegili tisućama godina prije. Središnja Europa je došla tako daleko tek u vrijeme kojem su pridružene legende o Arturu i njegovu Okruglom stolu. Postojala je međutim, razlika. Hebreji davnine evoluirali su do točke kada je strujanje iz univerzuma još donosilo utjelovljene slike. Zatim dolazi vrijeme kada je tijelo povučeno iz slika, kada je slikama trebala biti dana nova suština. Zaista je bila opasnost da, s obzirom na njegov duševni život, čovjek potpuno prijeđe u slikovnu egzistenciju. Tu opasnost čovjek nije odmah prepoznao. Čak se i Descartes još uvijek spocicao, i umjesto da kaže: 'Ja mislim, dakle ja nisam', rekao je suprotno istini: 'Ja mislim, dakle ja jesam'. Jer kada živimo u slikama, mi u stvari *nismo*! Kada živimo u pukim mislima, to je najsigurniji znak da nismo. Misli moraju biti ispunjene supstancom. Da čovjek ne bi nastavio živjeti u pukim slikama, da bi unutarinja suština opet bila u ljudskom biću, interveniralo je Biće koje je ušlo preko Misterija na Golgoti. Hebrejska starina je bila prva koja se susrela s intervencijom središnje sile, koja bi sada trebala vratiti stvarnost u ljudsku dušu koja je postala



*Slika Grala*



*Lik Parsifala*

slika. To, međutim, nije odmah shvaćeno. U Srednjem vijeku imamo zadnje grananje na dvanaest oko stola kralja Artura; ali to je ubrzo zamijenjeno nečim drugim – *Legendom o Parsifalu*, koja smješta jednog čovjeka nasuprot dvanaestorici, jednog čovjeka, koji razvija dvanaesterostrukost iz vlastitog unutarnjeg centra. Dakle, nasuprot toj slici koja je esencijalno bila slika Grala, mora biti slika Parsifala, u kojoj ono što čovjek sada posjeduje unutar sebe, zrači iz centra vani. Napori onih u Srednjem vijeku koji su željeli razumjeti sliku Parsifala, koji su željeli da Parsifal



aktivno stremi u ljudskoj duši, bili su da u slikovnu egzistenciju dovedu ono što se iz čovjeka kristaliziralo vani nakon što je odstranjena sva materijalnost — da u nju dovedu pravu supstancu, suštinu bića. Pošto legenda o Gralu još pokazuje strujanje od vani, lik Parsifala je sada postavljen nasuprot njoj, zračeci vani iz slika ono što im može vratiti stvarnost.

Utoliko što se legenda o Parsifalu pojavila u ovom obliku, predstavljala je težnje čovječanstva Srednjeg vijeka da nađu put do *Krista u sebi*. Predstavlja instinktivnu težnju da se shvati ono što živi kao Krist u evoluciji čovječanstva. Ako netko iznutra proučava što je doživljeno u formi ovog lika Parsifala, i to uspoređi s onim što će naći u modernim vjerovanjima, prima jak impuls prema onom što se danas mora dogoditi. Ljudi su sada zadovoljni sa samom ljušturicom riječi 'Krist' i vjeruju da tako imaju Krista, dok Ga ne posjeduju ni sami teolozi već se drže vanjskih interpretacija riječi. U Srednjem je vijeku još toliko direktne svijesti bilo ostalo da je, razumijevajući predstavnika čovječanstva, Parsifala, čovjek mogao prokrciti svoj put gore do forme Krista. Ako razmislimo o tome dobijemo impresiju čovjekova mjesta u cijelom univerzumu. U svijetu prirode, dominira pretvorba sila. U *samom čovjeku* materija je izbačena od čiste misli. Ta materija koja je u stvari odstranjena iz ljudskog bića od čiste misli također je i *uništena, ona prelazi u ništavilo*.

Ako razmislimo o tome, o svoj zemaljskoj egzistenciji moramo misliti kako slijedi: ovdje je Zemlja, a na Zemlji, čovjek; u čovjeka prelazi materija. Na svim drugim mjestima je transmudirana. *U čovjeku je uništena*. Materijalna Zemlja će umrijeti srazmjerno materiji uništenoj od čovjeka. Kada, jednog dana, sve supstance Zemlje budu prošle kroz ljudski organizam, iskorištene za mišljenje, Zemlja će prestati biti kozmičko tijelo. I ono što će čovjek dobiti od te kozmičke Zemlje biti će slike. One će međutim, imati novu stvarnost, one će sačuvati originalnu stvarnost. Ta stvarnost je ona koja se izvodi iz sile koja, kao središnja sila, postiže da se osjeti kroz Misterij na Golgoti. Dakle, kada pogledamo kraj Zemlje, što vidimo? Kraj Zemlje će doći kada sve supstance budu uništene kako je gore opisano. Čovjek će tada posjedovati slike svega što se odvijalo u zemaljskoj evoluciji. Na kraju zemaljskog perioda Zemlja će utonuti u univerzum, i tamo će preostati samo slike, bez stvarnosti. Ono što im međutim daje stvarnost, je činjenica da je Misterij na Golgoti bio tamo za čovječanstvo; to tim slikama daje unutarnju stvarnost za život koji će doći. Preko Misterija na Golgoti, postavljen je novi početak za buduću evoluciju Zemlje.

Iz ovog možemo vidjeti da na ono što je sadržano u našoj struji evolucije ne treba gledati samo kao na kontinuiranu struju, gdje je jedna stvar uvijek povezana s drugom kao posljedica i uzrok, već evoluciju Zemlje moramo razmatrati tako da na prvom mjestu prepoznamo *predkršćansku evoluciju*, iz koje je došlo sve što je u to vrijeme čovjek mogao misliti, jer ono što je mogao misliti bilo je sadržano u bogu Ocu, kroz Njega je bilo pruženo Zemlji. Međutim priroda i djelo boga Oca, bilo je takvo da je ono što je On stvorio kao evoluciju Zemlje predano onom dijelu evolucije Zemlje koji naginje da umre. *S Misterijem na Golgoti napravljen je novi početak*. Od svega što je prije prošlo ostati će samo slike, takoreći opisne slike svijeta. Te slike će, međutim, primiti novu stvarnost kroz ono što je u evoluciju na Zemlji ušlo kao Biće preko Misterija na Golgoti. To je kozmički značaj Misterija na Golgoti; to je ono na što sam mislio godinama prije, kada sam rekao: Kršćanstvo neće biti shvaćeno dok ne

*prodre čak i u fiziku naše Zemlje, dok ne shvatimo kako, čak i u fizičkim stvarima, kršćanska supstanca radi u egzistenciji svijeta. Kršćanstvo nismo shvatili dok sebi ne možemo reći: Upravo u oblasti topline u čovjeku se odvija takva promjena da je kroz nju uništena materija i potpuno slikovna egzistencija dolazi od materije; ali preko unije ljudske duše s Krist-supstancom ta slikovna egzistencija je pretvorena u novu stvarnost.*

Ako usporedimo ovu misao, koja nam pokazuje protkanost onoga što je čovjek s fizičkom egzistencijom transformirao u dušu i duh, ako tu cijelu misao usporedimo s neveselim znanstvenim mislima modernih vremena koje mogu voditi jedino u slijepu ulicu, vidjeti ćemo njen velik i duboki značaj, i vidjet ćemo kako treba gledati misli kao što su one od Julius Robert Mayer-a, koje su u stvari one koje napuštaju kozmičku egzistenciju, kao što se led i snijeg tope na Suncu. Čovjek međutim, zadržava te slike, i one izvlače stvarnost za budućnost jer se *nova supstanca* na njih uhvatila, supstanca koja je prošla Misterij na Golgoti.

I kroz to, za čovjeka je uspostavljena misao o slobodi i ujedinjena je s znanstvenim mišljenjem. Do toga dolazi jer čovjek kaže: Ne 'očuvanje materije i energije'; već, 'materija i energija imaju privremeni život koji im je dodijeljen.' Mi imamo ulogu ne u razvoju materijalnog univerzuma, već u njegovom raspadu, i sada se moramo izdići iz toga do puke slikovne egzistencije i prožeti se s onim čemu se jedino možemo posvetiti s našom slobodnom voljom, Krist-Biću. Jer On ima takvo mjesto u ljudskoj evoluciji da čovjekova veza s njim može jedino biti *slobodna*. Svatko tko želi usiljeno prepoznati Krista ne može naći Njegovo kraljevstvo, može se uzdići jedino do univerzalnog boga Oca, koji međutim, u našem svijetu, sada ima udjela jedino u raspadanju svijeta, i upravo na račun raspada Njegova vlastita svijeta, poslao je Sina. Duhovna kozmogonija se mora ujediniti s prirodnom kozmogonijom, ali moraju se ujediniti u čovjeku — i to slobodnim činom. Stoga možemo samo reći da onaj tko želi *dokazati* slobodu da je još na drevnom poganskom stajalištu. Svi dokazi slobode padaju; naš zadatak nije dokazati slobodu, već je dohvatiti. Dohvaćena je kada se razumije priroda mišljenja oslobođenog osjetila. Međutim mišljenje oslobođeno osjetila opet treba vezu sa svijetom, i tu vezu ne nalazi ukoliko se ne ujedini s onim što je u evoluciju svijeta uvedeno kao nova supstanca kroz Misterij na Golgoti.

Dakle most između prirodne i moralne kozmogonije leži u pravom razumijevanju kršćanstva. U početku se može činiti čudno da upravo oni koji podržavaju moderna vjerovanja — kao i drevna vjerovanja čiji utjecaj seže u moderan život — ne žele znanost koja vodi prema kršćanstvu, već žele znanost što je moguće više materijalističku, tako da neznanstvena vjera može biti sama za sebe pored nje.

U vezi toga možemo reći: Moderni materijalizam i reakcionarno kršćanstvo vrlo su usko povezani, jer ovo potonje vodi čovječanstvo u koncepciju da u duhovne stvari ne treba prodrijeti s pravim znanjem. Znanje treba osloboditi duhovnog, mora ga se držati dalje, mora se širiti samo u materijalno. Tako s jedne strane stoji zaštitnik ove ili one vjere, koji kaže: znanost se pruža samo na ono što je čulima opazivo; sve drugo treba dohvatiti samo vjerom. S druge strane stoji materijalist, koji kaže: znanost se pruža samo na ono što je čulima opazivo; a vjeru sam napustio.

Znanost duha nije povezana s materijalizmom. Moderna vjerovanja su zaista veoma povezana s njim; odnosno, stara vjerovanja uvedena u moderan život zaista su usko povezana s materijalizmom.

Mislim da sam sada pokazao kako je mogućnost prožimanja moralnih zakona s onim što možemo znati o prirodi, i obrnuto, prožimanja znanja o prirodi s moralnim zakonima — neodvojiva od znanosti duha. Jer fantom koji u vanjskoj znanosti danas figurira kao čovjek, ta obmanjujuća slika koja prikazuje čovjeka kao konfiguraciju mineralnih supstanci, jednostavno ne postoji. Čovjek je upravo onoliko organiziran u fluidnom elementu koliko i u čvrstom; on je također organiziran i u elementu zraka, a iznad svega, u onom od topline. Kada dođemo do topline, nalazimo tranziciju duševne i duhovne prirode, jer u toplini već imamo tranziciju od prostora u vrijeme; i ono što je od duše utječe u vremensko. Izvan topline sve više prelazimo iz prostora u vrijeme, i postaje moguće, ovdje naznačenim obilaznim putem, tražiti moralno u fizičkom. Zaista bi se moglo reći da će onaj tko usko razmišlja teškom mukom doći do veze moralnog s fizičkim u ljudskoj prirodi — jer neko se zasigurno može susresti sa smrću kao nevjernik bez iščašenih udova, već ostajući dobro formiran čovjek. *Toplinsko stanje čovjeka ipak nije istraženo. Toplinsko stanje je promijenjeno daleko suptilnije i delikatnije nego se pretpostavlja, i djeluje natrag na ono što čovjek nosi kroz smrt. Danas je takva metoda proučavanja da mi gledamo u apstrakciju, naše su misli tamo gore; i gledamo dolje u fizičko-materijalno. Ne radimo tranziciju ukoliko ne prijeđemo na *iznutra potaknutu toplinu* koja leži *između*, koja ima, barem za ljudski instinkt, još i fizički kao i duševni aspekt. Možemo razviti toplinu za naše prijatelje moralno — duševnu toplinu, koja je dvojnike fizičke topline. Ta se duševna toplina međutim, ne javlja preko fizičke promjene u smislu teorije Julius Robert Mayer-a; javlja se — ali kako se javlja? Mogao bih reći da tu daje opipljiv dokaz o sebi. Zašto mi govorimo o 'toplim' osjećajima? Zato jer osjećamo, doživljavamo da osjećaj kojeg zovemo 'toplina' daje sliku vanjske, fizičke topline. Toplina se pročistila u sliku. Ono što je danas samo duševna toplina u budućoj će kozmičkoj egzistenciji igrati fizičku ulogu, jer će u tome živjeti Krist-impuls. Ono što je danas jednostavno slikovna toplina u našem svijetu osjećaja — živjeti će, to može postati fizičko kada toplina Zemlje bude nestala, jer to je ono što Krist-supstanca, Krist-priroda jest. Pokušajmo naći tu delikatnu vezu između vanjske fizičke topline i onog što instinktivno zovemo toplina osjećaja; pokušajmo to naći. Idemo na ono što je Goethe rekao u njegovoj knjizi nazvanoj 'Materijalno-moralni efekti boja', pogledajmo kako u njegovoj percepciji boja on boje koje hlade smješta na jednu stranu, a boje koje zagrijavaju na drugu; kako *on sjedinjuje materijalno-moralno s fizičkim stanjima* koja u određenoj mjeri mogu biti izmjerena termoskopom, kako postoji uzajamno djelovanje elementa duše i onog što je vanjsko i fizičko. Tada dolazimo do jednog aspekta kako se moralna kozmogonija može naći u Goetheovim studijama.*

Jezuiti naravno mrze tu alijansu. Stoga je najbolja knjiga o Goetheu napisana od jezuita premda je otrovna knjiga, strašna knjiga, iako mnogo ingenioznija i efektnija nego bilo što drugo o njemu bilo gdje napisano, jer je napisana s unutarnjom jezuitskom retorikom. Mislim na djelo u tri toma o Goetheu od Oca Baumgartnera. Puno je pakosti i malicije, ali je i snažno i efikasno. Možemo biti veoma sigurni da je u tom svijetu, o kojem mnogo ljudi nemaju pojma, svijetu koji se također i nama suprotstavlja, Goethe bolje poznat nego među kulturnim krugovima. Oni koji cijene

Goethea i shvaćaju ga sa pozitivnog stajališta, čine samo malu zajednicu. Postoji velika zajednica onih koji ga mrze; ne zamišljamo je niti upola dovoljno velikom. Prije nekog vremena sam napomenuo kako su malo ljudi budni za ono što živi među nama — jednom sam rekao da bi volio da se popišu svi koji poznaju njemačko djelo, Weberovih *Trinaest stabala limuna*, djelo koje je bilo istinsko rimokatoličko u najpozitivnijem smislu. Želio bih znati koliko bi ih bilo! Rezultat bi bio jadan. Ipak uskoro nakon publikacije taj rad je prošao kroz stotine izdanja. Imaju li oni koji vode čovječanstvo ikakvu ideju u njihovoj budnoj svijesti koliko su ove stvari rasprostranjene? Da imaju širokog učinka to je sigurno; tako isto imaju i one stvari od kojih dolazi konflikt s nama. S obzirom da imamo malu zajednicu koja se drži Goethea, ona ipak ne može ukazati na bilo što važno iz Goetheove mudrosti, jezuitska knjiga o Goetheu je napisana s velikom pameću i oštroumljem — i upravo je to ono što trebamo, da se možemo ispuniti *duhom koji je budan*. Duhovna znanost će zasigurno uspjeti ako se kod nas ukorijeni budan duhovni život.